

భారత చరిత్ర

మనది భారతదేశం. ప్రాచీన కాలంలో దీన్ని భారతవర్షం అనేవారు. అటు తరువాత వర్షియనులు దీనిని హిందూదేశమన్నారు. "హిందు" అనేమాట నుండు అనేమాటకు రూపాంతరం. మనదేశపు నాగరికత నుండు ప్రాంతంలో మొదటగా వెలిసినందున ఈ పేరు ఏర్పడింది.

ఈ మన భారతదేశంయొక్క విస్తీర్ణం సుమారు 12,60,000 చదరపు మైళ్లు. ఈ విస్తృతమైన దేశంలో ఉత్తరాన ఎల్లప్పుడూ మంచుకప్పున శిఖరాలుగల కొండలున్నాయి; మధ్యలో నిర్జనమైన ఎడారి ఉన్నది; నదీజల సమృద్ధిగలిగి సారవంతమైన భూములున్నాయి; దుర్లభములైన ఆరణ్యాలున్నాయి.

ఈ దేశపు ప్రజలలోకూడా కేవలం మృగాలను వేటాడి, ఆరణ్యంలో దొరికే సంపద మీద ఆధారపడి బతికే ఆటవికులు

మొదలుకొని, ఆత్మతృప్తిమైన నాగరికతను ఆలవరుచుకున్నవారూ, జ్ఞానులూ పరకూ ఆనెకరకాల మనుషులున్నారు.

మనదేశం ఏనాడూ ఒకటిగా లేదని, ఫలాని కాలంలో ఫలాని చక్రవర్తి ఫలాని ప్రాంతాలను ఏకచ్ఛత్రం కిందికి తెచ్చాడని, కిందటి శతాబ్దంలో బ్రిటిషువారే దేశాన్నంతా ఒకటిగా దేశాని కొందరనేది నిజంకాదు.

"ఉత్తరం యతః సముద్రస్య
హిమాలయైవ దక్షిణం,
వర్షం తద్ భారతం నామ
భారతీ యత్ర సంతతిః"

ఆని విష్ణుపురాణ స్లోకాన్నిబట్టి హిమాలయాలకు దక్షిణంగానూ, సముద్రానికి (హిందూ మహా సముద్రానికి) ఉత్తరంగానూ ఉండే భూమి యావత్తూ భారతదేశమని, అందుండే వారందరూ భరతుడి సంతతి వారేనని ఆనాడే భావించారు.

తరువాత పచ్చినవారుకూడా భారత దేశపు ఐక్యతను సంశయించటం ఏనాడూ జరగలేదు. క్రిస్తుకు పూర్వం 3వ శతాబ్దంలో ప్రాకృతభాష భారతదేశపు అన్ని ప్రాంతాల వారికీ తెలుసు.

దేశమంతటినీ ఒకే సంస్కృతి కలిపి ఉంచించడటానికి రామాయణ, మహాభారతాలే నిదర్శనం. ఈ గొప్ప గ్రంథాలను కాశ్మీరం నుంచి కన్యాకుమారి వరకూ, నిందూనదీ ప్రాంతం నుంచి బ్రహ్మపుత్రా నదీ ప్రాంతం వరకూ గల ప్రజలందరూ పఠించి ఆనందించారు. వేదపురాణాలు అందరికీ అదర్శప్రాయంగానే ఉండేవి. శివకేశవుల ఆలయాలూ, అర్చనా అన్ని ప్రాంతాలలోనూ జరిగేది.

ఇలాటి భారతదేశంయొక్క చరిత్ర తాలూకు ప్రధానాంశాలు అందరూ తెలుసు కోదగినవి.

* * *

మన దేశంలో ఉండిన అత్యంత ప్రాచీనములు పూర్వ శిలా యుగానికి చెందినవారు. వీరు ఒకప్పుడు మనదేశంలో నివసించినట్లు ఆధారమేమంటే వీరు ఉపయోగించిన మొరటైన రాతి పనిముట్లే. ఇలాటి పనిముట్లు చెంగల్పట్టు జిల్లాలోనూ ఇంకా

శిలాయుగపు పనిముట్లు

అనేక చోట్ల దొరికాయి. ఈ రాతి పనిముట్లు వాడినవారు పశుప్రాయంగా జీవించినవారు. వారికి వ్యవసాయంగాని, కుండలు చెయ్యటంగాని తెలియదు.

నవీన శిలాయుగానికి చెంగిన మనుషులు దేశం అన్ని ప్రాంతాలా నివసించారు. వీరి పరికరాలు అనేకచోట్ల ఉన్నాయి. ముఖ్యంగా బళ్లారి ప్రాంతంలో జరిగిన తవ్వకాలలో ఒక కార్ఖానాలోటిది బయట పడింది. ఆ కార్ఖానాలో రాతి పనిముట్లు తయారయ్యేవి. పనిముట్లు చెయ్యటం ఒక పరిశ్రమగా అభివృద్ధి అయిందన్నమాట.

నవీన శిలాయుగపు జీవితంలో క్రమంగా ఆనేకరకాల ఆభివృద్ధి కనిపిస్తుంది. వారు వ్యవసాయం నేర్చుకుని ఛాన్యాలూ, ఫలాలూ పండించారు. ఎద్దు మొదలైన జంతువులను పెంచటం నేర్చుకున్నారు. కుండలు చెయ్యటం నేర్చుకున్నారు. మొదట్లో వీటిని చేత్తో చేసేవారు. తరవాత కుమ్మరిసారె కూడా వచ్చింది. వీరు గుహలలో నివసించి తమ నివాసాల గోడలమీద వేటకు సంబంధించిన చిత్రాలూ, సృత్యానికి సంబంధించిన చిత్రాలూ వేశారు. ఇలాటి గుహలు కొన్ని ఇప్పటికీ ఉన్నాయి. వారు తమ మట్టి పాత్రలకు అలంకరణలూ, రంగులూ అమర్చారు. పడవలు తయారు చేసి వాటిలో సముద్రం మీదికి వెళ్ళారు. పత్తి, ఉన్ని పడికి ఆ దారాలతో బట్టలు నేశారు. వారు చనిపోయిన వారిని పాతిపెట్టే వారు. తరవాత లోహయుగపు సంస్కృతి ఆరంభమయింది.

లోహయుగంలో మొదట వాడుకలోకి వచ్చినది రాగి; తరవాత కంచూ, ఆ తరవాత ఇనుమూ వాడుకలోకి వచ్చాయి. భారతదేశంలో బరిగిన సాంఘిక పరిణామంలో "కంచు యుగం" అనేదిలేదు. ఈ తర్ర భారతంలో కొంతకాలం రాగి వాడుకలో ఉండి, తరవాత ఇనుము వచ్చింది.

దక్షిణ భారతంలో మటుకు మనుషులు శిలాయుగం నుంచి బయట పడుతూనే ఇనుమును వాడుకలోకి తెచ్చారు.

భారతదేశ చరిత్రకు లిఖితరూపమైన ఆధారాలు ఋగ్వేదకాలం నుంచి లభిస్తున్నాయి. ఋగ్వేదం లోహయుగంలోనే వుట్టింది. ఇది రాసిననాటికి ఇనుము వాడుకలోకి వచ్చి ఉండవచ్చును. అయితే రాగి యుగం నాటికే నిండు లోయలో ఒక అద్భుతమైన నాగరికత వెలిసింది. దీనిని గురించి పై మాసంలో తెలుసుకుందాం.

భారత చరిత్ర

ప్రపంచంలో ఇలా అత్యంత ప్రాచీనమైన నాగరికతలు ఈజిప్టు, ఆసిరియా, బాబిలోని యాలలో ఉండేవని ఒకప్పుడు భావించే వారు. కాని మంచూరు, సింధురాష్ట్రాలలో హరప్ప, మొహెంజోదారో (గవాలిపిట్టి) ప్రాంతాలలో బయటపడిన నగరాలను బట్టి ఏదేని యేళ్ళకంటే మునుపునాటి ఒక ఉత్కృష్టమైన నాగరికత ఉండేదని, అది కాలక్రమేనా భారతీయ నాగరికతగా మారిందని స్పష్టమవుతున్నది. ఇదే సింధు నాగరికత.

మొహెంజోదారో, హరప్పా నగరాలను బట్టి ఆ నాగరికతను గురించి మనం అనేక విషయాలు తెలుసుకో గలుగుతున్నాం.

మొహెంజోదారో నగరం పరదల పల్ల నైలెనెం, ఇతర కారణాలపల్ల నైలెనెం శిథిలమై కనీసం ఏడుసార్లు నిర్మించబడి ఆ తరువాత శాశ్వతంగా శిథిలమై పోయింది.

ఇది చాగా పెద్ద నగరం. అనేక ఇళ్ళు ఉండేవి. రెండే గదులుగల ఇళ్ళు మొదలు కొని రాబసాథాల వంటివి కూడా ఉండేవి. వీటిని కాల్చిన ఇటుకలతో కట్టారు. పెద్ద ఇళ్ళు రెండు మూడంతస్తులు కలిగి ఉండేవి. ఇళ్ళయట్లూ భాగీ ఆవరణలూ, ఇళ్ళకు వాకిళ్ళూ, కిటికీలూ, నీర్లని మెట్టపరచులూ ఉండేవి. దాచాపు ప్రతి ఇంటికీ బావి, మురుగు కాలువలూ, స్నానాలగది ఉండేవి. నెలపైనా ఆవరణలోనూ రాళ్ళు పరిచేవారు.

నగరంలో ఇళ్ళుగాక విశాలమైన కట్టడాలు కొన్ని ఉండేవి. ఇవి బనెపయోగ మైనవి కావచ్చు. ఇలాటి కట్టడాలలో చెప్పుకోదగినవి ఒక పెద్ద కొలను, దీని నిడివి 39 అడుగులు, వెడల్పు 23 అడుగులు, లోతు 9 అడుగులు. దీనియట్లూ మెట్లూ, గదులూ ఉండేవి. కొలనులోకి నీరు రావటానికి, పోవటానికి తగిన ఏర్పాట్లుండేవి.

2. సింధు నాగరికత

ఈ స్వాసపుట్టం అంతా ఎంత వాగ నిర్మించారంటే 5000 ఏళ్ళ అనంతరం అది ఇంకా చెక్కు చెదరకుండా ఉన్నది. నగర విదులు వికలంగానూ, నూటిగానూ ఉండేవి. మురుగునీటి పారుదలకు ఏర్పాట్లుండేవి. ఇక్కడి జీవితం సుఖమయంగానూ, చాగరికంగానూ ఉండేదనటానికి సందేహం లేదు. ఆ నాటికి ప్రపంచంలో ఎక్కడా అంత శోభగల నగరం ఉండినట్టు కనబడదు.

ఇక్కడి ప్రజలు తనె అహారంలో గోధుమలూ, వార్లీ, ఇర్దురపిలాలూ, మోంగిరూ, చేపలూ, గుడ్డూ ఉండేవి. దుస్తులు నూలుచీ, ఉన్నచీ ఉండేవి. స్త్రీ పురుషులు అభరణాలు ధరించేవారు. ఇవి మొదలవందలూ, నేరీ ఛూషలూ, మురుగులూ, ఉంగరాలూనూ, స్త్రీలు మాత్రమే ధరించే అభరణాలు పద్మానాలూ, ముక్కుపూడకలూ, యె కమ్మలూ, కారి కడియాలూనూ. ఈ అభరణాలలో ఎన్నోరకాలు. కొన్ని ఎంతో అందమైనవి కూడా. విటని బంగారం, వెండి, బంతం, రాగి, రత్నాలు మొదలైన వాటితో చేసేవారు.

ఇళ్ళలో వాడుకునే పాత్రలలో పాచ్చు భాగం కుమ్మరి పొరైతై తయారైన కుండలు పగైరా, రాగి, కంచు, వెండి పాత్రలూ, పింగాణి పాత్రలూ బహుకొద్ది. ఇనుము

పాతపట్టె శిథిలాలు

మచ్చుకైనా దొరకలేదు. గృహపరికరాలలో కడుకర్కా, నూదులూ, దువ్వెనలూ, గొడ్డళ్లూ, ఉలులూ, కత్తులూ, నోడవర్కూ, చేదలు పట్టెగాలాలూ, మంగిరీ కత్తులూ (రాగితే, కందుతో చేసినవి) ఉండేవి. ఈ నగరంలో పాదకలు విరివిగా దొరికాయి. పాదకలాట పరిపాటి ఆయి ఉండవచ్చు.

ఈ నగరంలోని పెంపుడు పంతువులు అవ్వులూ, బరెలూ, గొరెలూ, ఎనుగులూ, బంబెలూ, కుక్కలూనూ. ఆనాటికి అక్కడ గుర్రాలున్నట్టు కనబడదు. ఇక్కడి ప్రజల యుద్ధ పరికరాలలో పిట్టలూ బాణాలూ

అంత ముఖ్యమైనది కావు. గండ్రగొడ్డళ్లూ, ఈటెలూ, బాకులూ, గడలూ, పడిసెలలూ ముఖ్యమైనవి. ఈ ప్రజలకు బిడ్డలు తెలియవు. వీరు కరస్టానాలూ, డాలులూ మొదలైన రక్షణ సామగ్రి ఎరగనట్టు కనబడతారు.

సింధు నాగరికత నాటి శిల్పం చాలా గొప్పది. హరప్పాలో దొరికిన ప్రతిమలు కొన్ని గ్రీకు శిల్పాలకు ఏమీ తీసిపోవటం ఆ సగరాలవారు భారత దేశంలోని ఇతర ప్రాంతాలతోనే గాక ఆసియాలోని అనేక దేశాలతో వర్తకం చేశారు. ఇక్కడ పుష్కలంగా దొరికిన ముద్రల సమూహాలు రెండు మెసపొటేమియాలో దొరికాయి. ఇక్కడి పొరులు వ్యవసాయమూ, బహువిధములైన వృత్తివసులూ నేర్పినవారు. సింధు ప్రజలు దేవి ఆరాధకులు. వీరొక పురుషుడైనాన్ని కూడా ఆరాధించేవారు.

ఈ పురుషుడూ ప్రతిమచూస్తే కప్పడి కది ప్రాచీనరూపం అని తోస్తుంది. ప్రజలు విగ్రహారాధకులు, ప్రకృతిని ఆరాధించేవారు. వీరు హోమాలు చేసినట్టు కనబడటం ఎందుకంటే ఎక్కడా అగ్నిగుండాలు లేవు.

సింధు నాగరికత అర్చ్యులది కాదు. అది ఋగ్వేదకాలం కన్న ముందుది. అర్చులు సగరజీవితం ఎరగరు. వారికి ఇనుము తెలుసు. వారు విగ్రహారాధన చేయలేదు. సింధు నాగరికతను పెంపొందించిన వారు ద్రావిడులని కొందరూ, సుమేరియనులని కొందరూ, వారే వీరని కొందరూ వాదిస్తున్నారు. ఏ మైనప్పటికీ చరిత్రయుగంలో భారత దేశమంతటా వ్యాపించిన నాగరికత యొక్క బీజాలు వేదసంస్కృతిలో ఎంతగా ఉన్నాయో, సింధు నాగరికతలో అంతకంటే ఒక్కవీరూ హెచ్చుగానే ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది.

మొహెంజోదారో నగరంలోని స్నానశుభ్రం

SANKAR

భారత చరిత్ర

ఇంతకు ముందు సింధు నాగరికత గురించి కొంత తెలుసుకున్నాం. ఆ నాగరికతలో జీవించిన వారికి ఆర్యులకూ చాలా తేడాలున్నాయి. ఆర్యుల సంస్కృతికి ఆధారం వేదాలు. వేదాలలో హరప్ప, మొహెంజో దారోలాటి నగరాల ప్రసక్తి ఎక్కడా లేదు. వారికి, విగ్రహారాధన లేదు. వారి ఆరాధ్య దైవాలైన ఇంద్రుడు, వరుణుడు, మిత్రుడు, నాసత్యులు (అశ్వినీ దేవతలు) సూర్యుడు, అగ్ని—అందరూ పురుష దైవాలే.

వేదాలు వినాడు పుట్టినదీ స్పష్టంగా తెలియదు. కాని అసియా పశ్చిమప్రాంతం లోని దేశాలలో దొరికిన లిఖిత రూపమైన ఆధారాలనుబట్టి ఆ దేశాలను ఆర్య నామ ధేయాలుగల రాజులు పాలించారనీ, ఇంద్ర మిత్ర వరుణ నాసత్యులు వారి ఇష్ట దేవత లనీ స్పష్టమయింది. ఈ ఆధారాలు క్రిస్తు పూర్వం 14 వ శతాబ్దానివి.

ఆర్యులు ఎక్కడి నుంచో మన దేశానికి వచ్చారనటానికి ఋగ్వేదంలో ఆధారం ఉన్నది. ఇంద్రుడు బహుదూర ప్రాంతం నుండి యదు, తుర్వశులనే బాతుల వారిని తెచ్చాడట. ప్రాచీనకాలంలో పర్షియావారికి పశు లేక పరశు అనే పేర్లుండేవి; వారితో యదులకు సంబంధాలుండేవి. పరశులు పార్థవుడనే రాజుతో యుద్ధం చేసినట్లు ఋగ్వేదం వర్ణిస్తున్నది. ఈ పార్థవుడు సృంజయులకు రాజు.

కాలక్రమాన ఆర్యజాతులలో రెండు పక్షాలు ఏర్పడ్డాయి. ఒక పక్షం సృంజ యులూ, భరతులూ, రెండవ పక్షం యదులూ, తుర్వశులూ, ద్రుహ్యులూ, అనులూ, పూరులూ ఉండేవారు. ఈ రెండో పక్షంవారు స్థానిక ప్రజలైన దశ్యులతో సహా జీవనం చేసినట్లు చెప్పబడింది. దశ్యులు నల్లనివారు, చట్టిముక్కులవారు, యజ్ఞ

బలులు ఇచ్చేవారుకారు, ఆర్యులకు అర్థం కాని భాష మాట్లాడేవారు. వీరే సంఘ నాగరికతకు చెందిన వారనుకోవచ్చు.

ఆర్యజాతులుగా వేదాలలో కనిపించే వారిలో భరతులు ప్రత్యేకత గలవారు. వీరుండిన ప్రాంతాల గల నదులు దృష్ ధ్వతీ, సరస్వతీ, ఆపయా. ఇవన్నీ మధ్య ఆసియా పడమర ప్రాంతాలివే. భరతులు అగ్నిని ఆరాధించేవారు. వారికి తృత్స వంశంవారు పాలకులు. తృత్సలకు వశిష్టుడు కుల గురువు.

ఆర్యజాతుల మధ్య జరిగిన అంతః కలహాల ఫలితంగా భరతజాతి అత్యున్నత స్థానం సంపాదించుకున్నది.

ఆర్యులు అనార్యులతో చేసిన యుద్ధాలు ఇంకా ముఖ్యమైనవి. ఈ యుద్ధాలలో జయించి ఆర్యులు అనార్యదేశాలను ఆక్రమించారు. వారు తూర్పుగా విస్తరించారు. శంబరుడనే అనార్యవీరుణ్ణి దివోదాసుడనే వాడు ఓడించాడు. విశ్వామిత్రుణ్ణి గురువుగా పెట్టుకుని సుదాసుడనే వాడు యమునా తీరాన అనేక అనార్యజాతులను సమిష్టిగా పోరే ఓడించాడు. ఆర్యులు తూర్పు ప్రాంతాలను ఆక్రమించటానికి భరతులలాగే పూరులుకూడా విశేష కృషిచేశారు. ఋగ్వేద

కాలం నాటికి ఆర్యులు ఆక్రమించిన ప్రాంతం కాబూలునదీ ప్రాంతం నుంచి సరయునదీ ప్రాంతం వరకూ ఉంది. “సప్తసింధు” అనేది ఈ ప్రాంతంలో పెద్ద భాగం.

ఈ ప్రాంతాన్ని అచ్చగా ఆర్యులే ఆక్రమించలేదు. ఆర్యులతో బాటు స్థానిక జాతులుకూడా ఉంటూండేవి.

ఋగ్వేదకాలం నాటి పరిపాలనాధికారం రాజుది. ఆయన తన రాష్ట్రాన్నీ, ప్రజలనూ కాపాడేవాడు. ఆయన కొక పురోహితుడు సలహా లివ్వటమేగాక, మంత్ర తంత్రాల ద్వారా రాజ్యానికి శుభం కలిగించేవాడు.

పరిపాలన ప్రజామోదం పొందాలన్న నియమం ఉండేది.

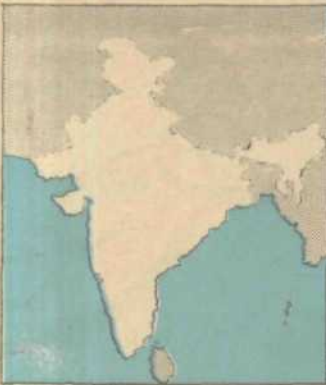
ఆ నాటి సాంఘికజీవితానికి కుటుంబం కుదురు. తండ్రి కుటుంబానికి పెద్ద. స్త్రీలు చదువుకునేవారు. కొందరు ఋక్కులు కూడా రచించారు. యుక్తవయసు వచ్చాకనే వారికి వివాహాలు జరిగేవి. వారు ధనం కోసమూ, ప్రేమించి కూడా పెళ్లాడేవారు. హెచ్చుమందికి ఒకే భార్య ఉండేది, కాని బహు భార్యాత్వం దూష్యంకాదు. ఆ కాలపు దుస్తులు నూలుతోనూ, లేడిచర్మాతోనూ, ఉన్నితోనూ చేసి వాటికి బంగారు అలంకరణలు అమర్చేవారు. బంగారు ఆభరణాలూ, పూలమాలలూ పండుగలకు విధిగా ధరించేవారు. అలాగే విందులలో మాంసాహారం ఉండేది. మామూలుగా వేపిన ధాన్యమూ, అపూపాలు అనే పిండి పంటలూ, పెరుగూ, వెన్నా, పళ్ళూ తినేవారు. మొదట గోమాంస భక్షణ ఉండేది గాని అది

క్రమంగా దూష్యమయింది. వారు సోమం, సుర అనే రెండు రకాల మద్యాలు తాగేవారు. పురుషులు వేటా, వ్యాయామ క్రీడలూ అభ్యసించే వారు. స్త్రీలు నృత్యగానాలు నేర్చేవారు.

ఆర్యుల సమాజంలో వర్ణవ్యవస్థ క్రమంగా ఏర్పడింది; దస్యులనేవారు, సూద్రులయ్యారు. అదే విధంగా ఆశ్రమాలు కూడా ఏర్పడ్డాయి. వ్యవసాయం ఉండేది. వర్తకం కూడా సాగేది. ధనం కింద గోవులనూ, నిష్కములనే బంగారు నాణెములనూ వాడే వారు. రాక పోకలకు గుర్రాలు పూన్చిన రథాలూ, ఎడ్డులాగే బళ్ళూ ఉండేవి. కమ్మరి, కుమ్మరి, కమసాలి, వైద్యవృత్తులుండేవి.

ఆర్యులకు లిపి ఉన్నట్టు కనబడదు. వేదాలు గురుముఖతః విని కంఠస్థం చేసేవారు. అశోకుడి శాసనాలకు వాడిన లిపి అనార్య లిపి.

భారత చరిత్ర

క్రమంగా భరతఖండంలో ఆర్యసమాజాలు విస్తరించి, మార్పులు పొందాయి. అక్కడక్కడా రాజరికం లేని గణతంత్ర రాజ్యాలు చిన్నవి ఉన్నప్పటికీ, రాజరికానిదే పై చేయి అయింది. రాజ్యాలు విస్తరించి సామ్రాజ్యాలయాయి. ఇలాటి సామ్రాజ్యాలు నాలుగు—అవంతి, వత్స, కౌసల, మగధ—ప్రసిద్ధి కెక్కాయి.

అవంతికి ఉజ్జయిని రాజధాని. ఇది ఇప్పుడు మాల్వదేశంలో ఉన్నది. వత్స దేశానికి రాజధాని అయిన కౌశాంబి అలహాబాదు సమీపంలో ఉండేది. ఉజ్జయిని రాజైన ప్రద్యోతుడి కుమార్తె వాసవదత్తను వత్స రాజైన ఉదయనుడు ఎత్తుకుపోయి పెళ్ళాడిన కథను మనం లోగడ చదివి ఉన్నాం. కౌసల సామ్రాజ్యానికి అయోధ్య రాజధాని. మగధ ఈనాటి బీహారు దక్షిణ ప్రాంతం. వేద కాలంలోనే మగధను

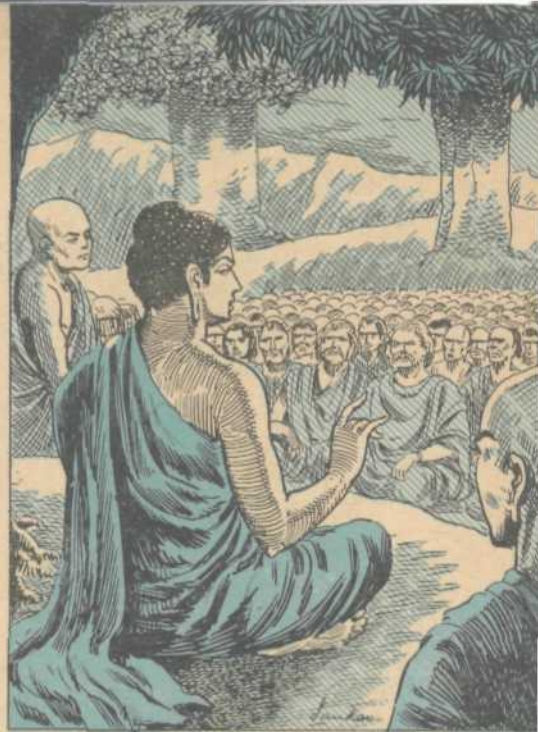
బలాధ్యులు పాలించారు. క్రిస్తు పూర్వం 6 వ శతాబ్దంలో బింబిసారుడనే వాడు రాబ్యాభిషిక్తుడై తన సామ్రాజ్యాన్ని బాగా విస్తరించాడు. ఇతను బుద్ధుడి సమకాలికుడు. బుద్ధుడు పరినిర్వాణం పొందటానికి 60 ఏళ్ళు పూర్వం తన 15 వ ఏట సింహాసనం ఎక్కాడట. (బుద్ధుడి పరినిర్వాణం క్రీ. పూ. 483 లో జరిగినట్లు అంచనా.)

బింబిసారుడు అంగ దేశాన్ని (తూర్పు బీహారును) జయించాడు. కౌసల, వైశాలీ రాజకుమార్తెలను పెళ్ళాడాడు. తన రాజధాని గిరిప్రజం అయినప్పటికీ రాజగృహం అనే మరొక సగరం నిర్మించాడు. పర్థమానమహావీరుడు జైన మతాన్ని, గౌతమ బుద్ధుడు బౌద్ధ మతాన్ని బింబిసారుడి కాలంలోనే ప్రచారం చేశారు. బింబిసారుణ్ణి వృద్ధాప్యంలో ఆతడి కొడుకు అజాతశత్రువు హత్య చేశాడని ప్రతీతి.

అజాతశత్రువు రాజ్యానికి వస్తూనే శత్రు బాధ ఎదుర్కొన్నాడు. కాని దక్షులైన మంత్రులుండి అతనికి విజయం చేకూర్చి పెట్టారు. వీరి కృషివల్లనే, గంగా శోణా నదుల సంగమం వద్ద ఉండిన పాటలీ గ్రామం శత్రు నిర్భేద్యమైన కోటగా నిర్మించబడి, పాటలీపుత్ర మనే పేరు సంపాదించి భరతఖండ మంతటికి మహానగరంగా 4 శతాబ్దులపాటు వెలిగింది. బుద్ధుడూ, మహావీరుడూ కూడా అజాతశత్రు కాలారంభంలోనే పరమపదించారు.

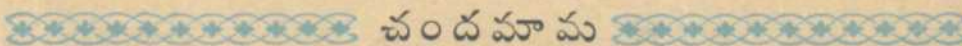
మహావీరుడి తండ్రి పేరు సిద్ధార్థుడు, తల్లి పేరు త్రిశల. వీరిద్దరూ వైశాలీ, మగధల రాజవంశీయులు. మహావీరుడు యశోద అనే ఆమెను పెళ్ళాడి, కొంత కాలం పవిత్రమైన గృహస్థాశ్రమం గడిపి, 30 వ ఏట సన్న్యాసించాడు. పన్నెండేళ్ళు తపస్సు చేశాడు. చివరకు "కేవల జ్ఞానం" సంపాదించాడు. ఈయనకు జినుడనే పేరు కూడా వుండేది. అందుకే ఆయన మతం అవలంబించిన వారికి జైనులనే పేరు వచ్చింది. ఈయన 30 ఏళ్ళపాటు తన మృతాన్ని దేశ దేశాల ప్రచారం చేసి, దక్షిణ భీహారులో పావా అనే చోట తన 72 వ ఏట నిర్వాణం పొందాడు. ఈయన నిర్వాణం

బుద్ధ నిర్వాణానికి ముందే జరిగిందట. బుద్ధుడి కథ మనకు తెలిసినదే.

అజాతశత్రువు కొడుకు ఉదాయ. అతని తరవాత అనురుద్ధుడూ, ముందుడూ, నాగ దాసకుడు అనే వారు పరస్పరంగా రాజ్యం చేశారు. వీరంతా పితృహంతకులే. నాగ దాసకుడనే వాణ్ణి పౌరులు వెళ్ళగొట్టి శిశు నాగుడనే మంత్రిని రాజుగా చేశారట.

శిశునాగుడి తరవాత రాజైన కాలాశోకుడు (లేక కాకపర్ణి) అనే వాడు పాటలీపుత్రాన్ని తన శాశ్వత రాజధానిగా చేసుకున్నాడు. ఇతని పరిపాలన సాగిన 10 వ ఏట బుద్ధ పరినిర్వాణం జరిగి సూరేళ్ళు నిండాయి.

ఇతను హత్య చేయబడ్డాడు. ఇతనికి పిల్లలు ఉన్నప్పటికీ వారికి రాజ్యం దక్కలేదు. మగధ సింహాసనం శైశునాగుల నుంచి నందవంశానికి సంక్రమించింది.

మొదటి నందు డెవరో స్పష్టంగా తెలియదు. ఇతను శైశునాగులకు శూద్ర స్త్రీ వల్ల జన్మించాడని కొందరూ, ఒక వేశ్యకు మంగలి-వల్ల జన్మించాడని కొందరూ చెబుతారు. నందుడు అనేకమంది క్షత్రియులను సంహరించి తన సామ్రాజ్యాన్ని దృఢంగా స్థాపించుకున్నాడనటానికి చాలా ఆధారాలున్నాయి. అలెగ్జాండరు కాలం నాటికి బియాన్ నది అవతలి ఉండే ప్రజలందరూ ఒకే సామ్రాజ్యానికి చెందినవారని; 'దానికి రాజధాని పాటలిపుత్రమనీ గ్రీకులు రాకారు. ఈ నందుడికే మహాపద్మ నందుడనీ, మహాపద్మపతి నందుడనీ పేరుండేది. ఈ పేర్లు ఇతనికి గల అంతులేని సేనలను సూచిస్తాయి. బౌద్ధమత గ్రంథాలలో ఇతనికి

ఉగ్రసేనుడనే పేరు కూడా కనిపిస్తుంది. నందవంశం వారు తొమ్మిది మంది మాత్రమే మగధ రాజ్యాన్ని పరిపాలించారు. వీరిలో ఎనిమిది మంది మొదటి నందుడి కుమారులు. వీరందరూ వరసగా ఒకరి తరువాత ఒకరు రాజ్యం చేశారు. వీరిలో ఆఖరి వాడైన ధననందుడు ప్రజాకంటకుడు. అపారమైన ధనాన్ని పోగుచెయ్యటం కోసం ప్రజలను పన్నుల భారంతో పీడించాడు. ప్రజలు ఇతణ్ణి ద్వేషించి, రోశారు.

అందుకే నందవంశం అంతరింప జేసి చంద్రగుప్తుడనే వాడు ప్రజానాయకుడైనాడు. చంద్రగుప్తుడితో మగధ సామ్రాజ్యానికి మౌర్యులు చక్రవర్తులయ్యారు.

నందులను తుదముట్టించి మగధ సింహాసనాన్ని చంద్రగుప్తుడి వశం చెయ్యటానికి కొటిల్కుడు (లేక చాణక్యుడు) అనే ఒక బ్రాహ్మణుడు తోడ్పడ్డాడు. ఈ బ్రాహ్మణుడిది తక్షణం.

భారత చరిత్ర

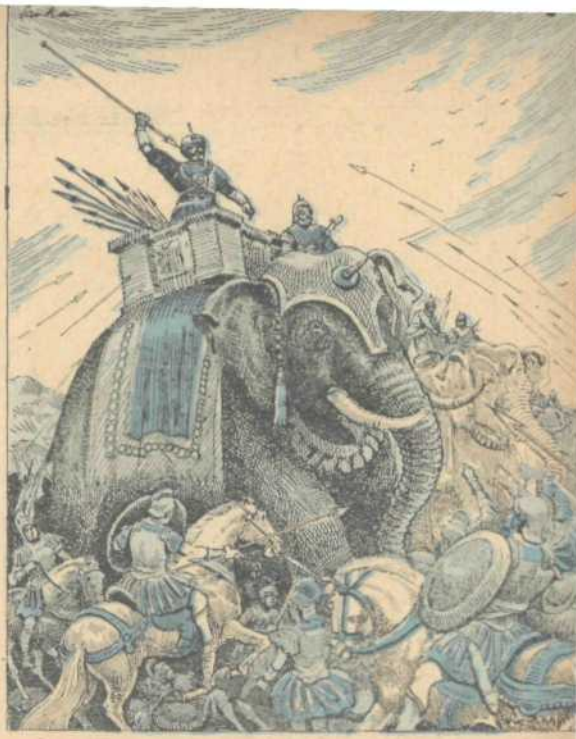

క్రి. పూ. 6 వ శతాబ్దంలోనే, బింబిసారుడి కాలంలో గాంధార దేశంపై పర్షియను చక్రవర్తి సైరస్ అనేవాడు దాడిచేసి కాపిశ అనే నగరాన్ని నిర్మూలించి, సింధు నదికి పడమట ఉండే గాంధార దేశాన్ని తన సామ్రాజ్యంలో కలుపుకున్నాడు.

పూర్వపు గాంధార దేశం సింధునదికి తూర్పుగానూ, పడమరగానూ విస్తరించి వుండేది. పడమరగా వుండే ప్రాంతానికి పుష్కలావతి అని పేరు. దానికి తూర్పుగా తక్షశిల ఉండేది. ఇది సుభిక్షమైన, సుపాలితమైన రాజ్యం. దీని రాజధాని రావల్పిండికి వాయువ్య దిశగా 20 మైళ్ళ దూరాన ఉండేది. ఈ నగరపు వర్తకం ప్రపంచ ఖ్యాతి పొందినది. గొప్ప విద్యాకేంద్రంగా ఇది గడించిన ఖ్యాతి అంతటానే. మహా భారతం మొట్టమొదటిసారి తక్షశిలలోనే పరిచబడిందని చెబుతారు.

తక్షశిల రాజ్యానికి ఎగువగా ఉరశ, అభిసార అనే దేశాలుండేవి. నైర్వతి దిశగా పూరులు (లేక పారపులు) అనే జాతివారుండేవారు; వీరు వేదకాలం నాటికే ప్రసిద్ధులు. రిఫలం, చినాబ్ నదుల మధ్య ఒక రాజ్యాన్ని పెద్ద "పారస్" అనేవాడూ, చినాబ్, రావి నదుల మధ్యప్రాంతాన్ని చిన్న "పారస్" అనేవాడూ పాలించినట్లు గ్రీకు చరిత్రకారులు రాశారు. రావి, చినాబ్ నదుల దిగువప్రాంతాలలో శిబులూ, మాలవులూ, ఖుద్రకులూ, అంబుష్టులూ అనే జాతులవారు నివసించేవారు. ఇవన్నీ స్వతంత్ర జాతులు. వీటిలో కొన్ని ప్రజాతంత్రం కలవి. అయితే వీరిమధ్య స్పర్థలవల్ల విదేశీయులు భారతదేశంపై దాడి చేసి అవకాశం చిక్కింది.

యూరపు అగ్నేయప్రాంతంలో మేసిడన్ అనే బల సంపన్నమైన యవన రాజ్యం

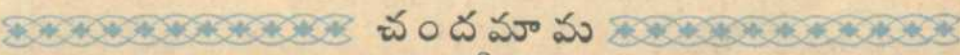

ఉండెది. క్రీ. పూ. 336 లో అలెగ్జాండర్ అనే సమర్థుడైన యువకుడు ఈ దేశానికి రాజయ్యాడు. ఇతను డేరియస్ సంతతికి చెందిన పర్షియన్ రాజులను క్రీ. పూ. 333 లోనూ 331 లోనూ రెండుసార్లు ఓడించి, వారి రాజ్యాన్ని ఆక్రమించాడు. 330 కల్లా పర్షియనుల సామ్రాజ్యం అలెగ్జాండరు అధీనంలోకి వచ్చింది. పర్షియనుల పరిపాలనలో ఉండిన భారత భూభాగాలను స్వాధీన పరచుకునేటందుకు అతను క్రీ. పూ. 327 లో హిందూకుష్ పర్వతాలు దాటి వచ్చాడు. పుష్కరావతి మొదలైన అనేక నగరాలను జయించి అతను 326 లో పడఫలి వంతెన మీదుగా సింధునదిని దాటి తూర్పుగా వచ్చాడు. తక్షశిల రాజైన అంభి అనేవాడు అలెగ్జాండరుకు ఘనమైన ఆతిథ్యమిచ్చి, గొప్పగా సహాయపడ్డాడు.

అంభి ప్రవర్తనను చూసి తీవ్రంగా నిరసించినవాడు పెద్ద పౌరవ రాజు (పౌరస్.) ఇతను మహా వీరుడూ, మహా కాయుడూనూ. అలెగ్జాండరు వితస్తా (ఝిలం) నది చేరే సరికి అవతలి గట్టున బ్రహ్మాండమైన పౌరవ సేన యుద్ధ సన్నద్ధమై నిలిచి ఉన్నది. నది మంచి ఉరవడిలో ఉన్నది. ఎట్టెదుట అపారమైన సేన నిలిచి ఉన్నది. నది

దాటటం అసాధ్యమని గ్రహించి అలెగ్జాండరు మాయోపాయం చేశాడు. తన సేనలను అటూ ఇటూ చెదరగొట్టినట్టు నటించి, పది హేడు మైళ్ళ ఎగువను సమావేశపరిచి అక్కడ నది దాటించి పౌరవ సేనతో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు. కొద్దిమంది సైనికులు పౌరవ సేనలు చూస్తూండగా నది దాట యత్నించి నాశనమయ్యారు.

పౌరవ సేనలో 30,000 మంది కాల్పలము, 4,000 ఆశ్వికులూ, 300 మంది రథికులూ, 200 మంది ఏనుగు లెక్కిన యోధులూ ఉన్నారు. అలెగ్జాండరు సేనలు ముందు దెబ్బ తీసినదాకా వేచి వుండక

తామే ముందుదెబ్బ తీసివుంటే పారవ రాజు ఓడి వుండకపోను. అలెగ్జాండరు సేనలో అశ్వీకబలం హెచ్చు. వారి దాడిని రథికులు తట్టుకోలేకపోయారు. బురదలో కాల్చులం కదలలేకపోయింది. వినుగులు వెనక్కు తిరిగి తమ సైన్యాన్నే మట్టు బెట్టాయి. తన సేన చెల్లాచెదరై నప్పటికి వినుగు నెక్కిన పారవ రాజు తీవ్రమైన గాయం తగిలినదాకా యుద్ధం చేశాడు. ఆయనను పట్టుకుపోయి తన ఎదట పెట్టి నప్పడు అలెగ్జాండరు, "మిమ్మల్ని నే నెలా చూడాలి?" అని అడిగితే పారవ రాజు, "రాజులాగా ప్రవర్తించండి!" అన్నాడు. అలెగ్జాండరు ఆయన రాజ్యాన్ని అక్రమించక ఆయనకే తిరిగి ఇచ్చివేశాడు.

అలెగ్జాండరు గంగాతీరందాకా జయించు కుంటూ పాదామనుకున్నాడు. కాని అతని సైన్యాలు యుద్ధంతో విసిగి ముందుకుపోవ నిరాకరించాయి. అలెగ్జాండరు కొంత సేనను

పంపేసి, మరి కొంత సేనతో రావీ, చీనాబ్ దిగువప్రాంతాల ఉండే జాతులను నాశనం చేస్తూ వెనక్కు మరలాడు. మాలవులతో యుద్ధం చేసేటప్పుడు అతను తీవ్రంగా గాయపడ్డాడుకూడా. తరువాత అతను సింధుదేశంలోని ముఖ్య పట్టణాలను జయించి, క్రీ. పూ. 325 లో సముద్ర మార్గాన బాబిలన్ చేరుకుని, మరి రెండు సంవత్సరాల అనంతరం ఆ నగరంలోనే మరణించాడు.

అలెగ్జాండరు జయించిన భారత ప్రాంతాలలో రాజ ప్రతినిధులుగా పర్షియనులూ, మాసిడన్ దేశీయులూ నియోగించబడ్డారు. శశిగుప్త, అంభీ మొదలైన రాజులుకూడా యవన పరిపాలనకు సహాయపడ్డారు. పారవ రాజు, అభిసారదేశపు రాజులాటివారు కొందరు సామంతులయ్యారు. పుష్కలాపతి లోనూ, తక్షశిలలోనూ అలెగ్జాండరు తాలూకు సైనిక కేంద్రాలు ఏర్పాటయ్యాయి.

భారత చరిత్ర

అలెగ్జాండరు ఇంకా పంజాబులో ఉండగానే, క్రీ. పూ. 326 లో, సింధు దిగువ లోయలోని బ్రాహ్మణులు జనాన్ని రెచ్చగొట్టి విదేశీయపాలకుల పైన పెద్ద విఠూరి. లేవ దీశారు. కాని అలెగ్జాండరు చేత నియోగితులైన పాలకులు దీనిని అణగదొక్కారు.

అయితే ఈ యవనపాలకుల మధ్య చీలికలు ఏర్పడసాగాయి. పశ్చిమ పంజాబు పాలకుడైన ఫిలిప్పస్ అనేవాడు క్రీ. పూ. 324 లో హత్య చేయబడ్డాడు. మిగిలినవారు తమ ఆక్రమణలో ఉన్న భారతప్రాంతాన్ని పంచుకునేందుకు కిచురాడుకోసాగారు.

వారి మధ్య గల వైషమ్యాలను ఆధారం చేసుకుని పరపీడకులను పారదేలి, దేశాన్ని దాస్యం నుంచి విడిపించినవాడు చంద్రగుప్తుడు. ఇతనిది మౌర్యవంశం. ముర ఇతనికి తల్లిగాని, నాయనమ్మగాని అయి ఉండవచ్చు. ఆమె ఒక సంద రాజు భార్య

అని చెబుతారు. ఈమె పేరనే మౌర్య వంశం ఏర్పడిందని, ఈమె శూద్ర స్త్రీ కనుక మౌర్యులు శూద్రులని ఒక వాదం.

అయితే మౌర్యులనే సూర్యవంశపు క్షత్రియులు పిప్పలీవన రాజ్యాన్ని పాలించినట్టు పురాతన బౌద్ధవాఙ్మయంలో చెప్పబడి ఉన్నది. ఏమైనప్పటికీ చంద్రగుప్తుడి నాటికి మౌర్యులు చాలా దైన్యస్థితిలో ఉన్నారు. చంద్రగుప్తుణ్ణి పసితనంలో పెంచినవారు కేవలం అటవికులూ, వేటగాళ్ళూనూ.

చంద్రగుప్తుడు కుర్రవాడుగా ఉండగానే అలెగ్జాండరును కలుసుకున్నాడు. అతని దర్పమైన మాటలకు అలిగి అలెగ్జాండరు అతన్ని చంపమని ఉత్తరు విచ్చాడట. చంద్రగుప్తుడు వింధ్యవనాలకు పారిపోయి ప్రాణాలు దక్కించుకున్నాడు.

తరవాత తక్షశిల నుంచి పాటలీపుత్రానికి వచ్చిన చాణక్యుడు (కౌటిల్యుడు) అనే ఒక

బ్రాహ్మణుడు సందరాజుల చేత పరాభవం పొంది, ఉగ్రుడై వింధ్యవనానికి వచ్చి, అక్కడ చంద్రగుప్తుడి పరిచయం పొంది అతని ద్వారా తన పగ తీర్చుకున్నాడు. చంద్రగుప్త చాణక్యులకు ఎక్కడో తవ్వతూంటే ఒక నిధి దొరికిందట. ఈ నిధితో చంద్రగుప్తుడు కొంత సేనను కూర్చుకుని సందులతో యుద్ధంచేసి, సందవంశం నిర్మూలించి, మగధ సంహారం మొక్కాడు. ఆ తరువాత కొంతకాలానికి అతను యవననాయకులతో యుద్ధం సాగించి ఉండవచ్చు.

ఒకటిమాత్రం నిజం : క్రి. పూ. 321 కే సింధునదికి తూర్పుగా ఉండే ప్రాంతంలో యవనపరిపాలన అంతమయింది. 313 నాటికి చంద్రగుప్తుడు మాల్యదేశాన్ని పశ్చిమపరచుకున్నాడు. అతని సామ్రాజ్యం పడమరగా సారాప్యదేశం వరకూ విస్తరించింది.

చంద్రగుప్తుడు 24 సంవత్సరాలు పాలించినట్లు మన పురాణాలూ, బౌద్ధసాహిత్యమూ కూడా చెబుతున్నాయి. అతని ఆఖరు రోజులలో మౌర్యసామ్రాజ్యం వాయువ్యప్రాంతానికి విస్తరించింది.

ఇది ఎలా జరిగిందంటే—అలెగ్జాండరు కింది సేనానాయకులలో ఒకడైన సెల్యూకస్ అనేవాడు అలెగ్జాండరు మరణా

నంతరం బాబిలన్ వరగణాకు రాజయ్యాడు. తన సామ్రాజ్యాన్ని మధ్యధరాసముద్ర తీరం నుంచి సింధునది వరకూ విస్తరింపజేసి, సింధునదికి తూర్పున గల ప్రాంతాన్ని కూడా ఆక్రమించుకొని విఫలుడయ్యాడు. దాని ఫలితంగా సెల్యూకస్ చంద్రగుప్తుడితో సంధి చేసుకుని, చంద్రగుప్తుడి వద్ద 500 ఏనుగులు పుచ్చుకుని కాబూలులో కొంత ప్రాంతమూ, కందహారమూ, బలూచిస్థానమూ మొదలైన విస్తృతప్రాంతాలను చంద్రగుప్తుడి పరం చేశాడట. ఈ సంధిని బలపరచడానికిగాను సెల్యూకస్ చంద్రగుప్తుడితో వియ్యం చేసు

కోవటమేగాక పాటలీపుత్ర రాజధానిలో తన రాయబారినికూడా ఉంచాడు.

చంద్రగుప్తుడు జైనమతం స్వీకరించాడని, ఆయన తన రాజ్యాన్ని వదిలిపెట్టి మైసూరు రాష్ట్రంలోని శ్రవణబెళ్ళోళలో తన చివరిరోజులు గడిపాడని జైనులు చెప్పారు. కాని గ్రీకులు చెప్పేదాన్నిబట్టి చూస్తే చంద్రగుప్తుడు -బలులు మానలేదు, జైనులు అవలంబించే అహింసా విధానాన్ని అవలంబించలేదు. ఆయనకు వేట అంటే చాలా ప్రీతి కూడానూ. చంద్రగుప్తుడిలాగే ఆయన కుమారుడు బిందుసారుడూ, మనమడు 'అశోకుడూ కూడా వేట తమకం గలవారు. అయినప్పటికీ చంద్రగుప్తుడు జైనమతం స్వీకరించకుండానే ఆ మతాల్ని ప్రోత్సహించి పోషించి ఉండవచ్చు.

చంద్రగుప్తుడు రాజైనది క్రీ.పూ. 326లో గాని అటు తరవాతగాని అయిఉండాలి. చంద్రగుప్తుడి అనంతరం అతని కొడుకు

బిందుసారుడు మౌర్యసామ్రాట్టు అయ్యాడు. ఇతను క్రీ. పూ. 302 లో గాని ఆ తరవాత గాని రాజై ఉండవచ్చు.

బిందుసారుడు 25-28 ఏళ్ళ మధ్యకాలం పాటు రాజ్యమేలాడు. ఇతనికి "అమిత ఘాతకుడు" అన్న బిరుదు ఉండేది. ఇతను తన తండ్రి సంపాదించిన సామ్రాజ్యాన్ని పెంచకపోయినా తరిగిపోకుండా నిలబెట్టుకున్నాడు. తక్షిలలో ఒక పితూరీ సాగితే బిందుసారుడు దాన్ని విజయవంతంగా అణచగలిగాడని ఒక గాథ ఉన్నది. ఇతని కాలంలో ఉత్తర హిందూ స్థానంలో చాలా భాగమూ, దక్కనులో కొంత భాగమూ మగధ సామ్రాజ్యంలో చేరి ఉండేది. కళింగదేశం మాత్రం స్వతంత్రంగా ఉండేది.

బిందుసారుడు కూడా తన తండ్రిలాగే యవనులతో సత్సంబంధాలు నెరపాడు. సెల్యూకస్ కుమారుడికి ఇతనికి మధ్య స్నేహపూర్వకమైన ఉత్తరాలు జరిగాయట.

భారత చరిత్ర

చంద్రగుప్తుడి కొడుకైన బిందుసారుడు క్రీ. పూ. 273 ప్రాంతంలో చనిపోయాడు. ఆయన చనిపోయిన నాలుగు సంవత్సరాల అనంతరం అశోకుడు పాటలిపుత్రులలో రాజ్యాధిపతికం చేసుకున్నాడు. బిందుసారుడికి అనేకమంది కూతుళ్ళూ, కొడుకులూ ఉండేవారు. రాజ్యాధికారం కోసం బిందుసారుడి కొడుకుల మధ్య ఘర్షణ జరిగివట్టు కనిపిస్తుంది. అశోకుడు తన సోదరులను అనేకమందిని చంపి సింహాసనం ఎక్కాడని ప్రతితి. అతను బిందుసారుడి సంతానవానికి అనలైన వారసుడుగాక పోవచ్చు. అశోకుడి వట్టాధిపతికం నాలుగేళ్ళు అలస్యంగా జరగటానికి కారణం అన్నదమ్ముల అంతు కలహమే కావచ్చు.

అశోకుడు "ప్రియదర్శి", "దేవావాం ప్రయ" అనే బిరుదులను తన పేరుతో చేర్చుకున్నాడు. అనేకమైన అశోక శాసనా

లలో ఈ బిరుదులు కానవస్తాయి. రాజ్యానికి వచ్చిన తొలికాలంలో అశోకుడు తన పూర్వులలాగే కత్తి వట్టి ఏలాడు. ఆయన కళింగ రాజ్యంతో ఘోరమైన యుద్ధం చేసి దాన్నికూడా మగధ సామ్రాజ్యంలో చేర్చుకున్నాడు. ఈ విజయంతో మగధ సామ్రాజ్యం తమిళదేశం మినహా యావద్భారతాన్ని ఆక్రమించింది. అప్పటిని స్థానులో చాలా భాగం ఈ సామ్రాజ్యంలోకే వచ్చింది.

కళింగ యుద్ధం భారత చరిత్రగతిలోనే గాక ప్రపంచ చరిత్రగతిలో కూడా ఒక ప్రముఖ ఘట్టంగా పరిణమించింది. అది అశోకుడి జీవితాన్నే మరొక మార్గానికి తిప్పింది. కళింగ యుద్ధంలో జరిగిన రక్తపాతం కళ్ళారా చూసి అశోకుడి అంతరాత్మ మేల్కొన్నది. ఆయన పశ్చాత్తాపంతో కుమిలి పోయాడు. కత్తిని విడిచి ధర్మాన్ని

చేపట్టాడు. ఇక ప్రపంచంలో ధర్మ విజయాల తప్ప అస్తవిజయాల లుండరాదని తీర్మానించుకున్నాడు. అటు పిమ్మట ఆయన అనుసరించిన వైదేశిక విధానంలో కూడా మార్పు వచ్చింది. తన రాజ్యంలో ధర్మమేమి తప్ప యుద్ధమేమి పనిపించరాదని ఆలోచించు కుంటాడు.

బౌద్ధమతమూ, బుద్ధుడి బోధలూ అశోకుని ఆమితంగా ఆకర్షించాయి. ఆయన వాటిని శ్రద్ధా సక్తులతో పఠించి అపలంబించాడు. బుద్ధగయకూ, కపిలవస్తు నగరానికి యాత్రలు చేశాడు. ఆయన "ధర్మ యాత్రలు" చేస్తూ తన రాజ్యమంతా తిరిగి, సామాన్య ప్రజలకు "ధర్మం" బోధించాడు. ఒక్క బిగిన 256 రోజులు దేశయాత్ర చేసి, తన రాజ్యంలోనూ, పరిసర జంతుద్రవ ప్రాంతాలలోనూ ప్రజలు వెనకట కన్న దేవతానికి దగ్గర వడ్డారని తృప్తిపడ్డాడు.

దర్మప్రాపన కోసమూ, ధర్మ వ్యాప్తి కోసమూ అశోకుడు చేసిన కృషి ఊహితమైనది. ఇందుకుగాను ఆయన ప్రత్యేకంగా ఉద్యోగులను నియమించాడు. దేశమంతటా శిలాశాసనాలు వెయింపాడు, ధర్మ స్తంభాలు ఏర్పాటు వెయింపాడు. తన కొలువులో

"ధర్మ మహామూర్తులు" అనే ఉన్నతాధికారులను ఏర్పాటు చేశాడు.

రాజ్యంలో ఆరాజకాన్ని రేపి అటు విసులూ, ఇతర జాతులవారూ ఉండవారు. వారిని బలప్రయోగంతో అణచి వద్దతిరి ఆలోచించు స్వని చెప్పారు. ఆయన తన కొడుకులకు సహితం నైతిక విజయం యొక్క ప్రాశస్త్యం బోధించాడు. ధర్మ ప్రచారంలో ఆయనకు శారువాకి మొదలైన ఆయన వత్తులుకూడా తోడ్పడ్డారు.

బౌద్ధ ధర్మాన్ని ఇతర దేశాలలో ప్రచారం చెయ్యటానికి అశోకుడు ఇతర దేశాలకు ప్రచారకులను కూడా పంపాడు. ఈవిధంగా

బౌద్ధం సంపాదించి, బర్మాకూ, నుమత్రాకూ ఇతర ప్రాంతాలకూ వెళ్ళింది. యువన దేశాలకు కూడా అశోకుడు ప్రచారకులను పంపాడుగాని అక్కడ బౌద్ధం అంతగా పాదుకోలేదు.

అశోకుడు మిగిలిన కృషితోబాటు నిర్దుష్టమైన బౌద్ధ ధర్మాలను లిఖిత రూపంలో తయారు చేయించాడు. బుద్ధ సంఘాల సక్రమ నిర్వహణ గురించి కూడా ఆసక్తి చూపాడు. అశోకుడిలో విశేష మేమంటే ఆయన బౌద్ధ మతాభిమాని అయినప్పటికీ ఇతర మతాల పట్ల ఆసహనం చూపలేదు. ఇతరులను చూపనివ్వలేదు. బ్రాహ్మణ్యులూ, జైనులూ, గోశాలమతం వారైన ఆజీవకులూ, తదితర మతాలవారూ తమతమ మతాలను స్వేచ్ఛగా అనుసరించగలిగారు.

తాను ఏదైతే బోధించాడో దాన్ని అశోకుడు అక్షరాలా అచరించాడు. జంతు వధను ఆదుపులో ఉంచాడు, బలులు

నిషేధించాడు. మానవులతోబాటు పశువులకు కూడా చికిత్సా సౌకర్యాలు ఏర్పాటు చేశాడు. ప్రయాణికుల సౌకర్యంకోసం రహదార్ల వెంబడి చెట్లూ, తోటలూ వేయించాడు.

అశోకుడి మరొక ప్రత్యేకత ఏమంటే ఆయన నిర్మించిన కట్టడాలు అత్యద్భుతమైనవి. అలయాలూ, విహారాలూ, స్మారక స్థూపాలూ మొదలైన వాటి చెంత అద్భుతమైన హర్ష్యాలు కట్టించాడు. ఆయన ప్రజలకు దక్కతా, సహనమూ, అహంసా బోధించాడు. ఆయన కృషితో గంగాతీరాన కొద్దిమంది మాత్రమే అవలంబించిన బౌద్ధ మతం విశ్వవ్యాప్తి పొందింది. భారత చరిత్రలో అశోకుడిలాటి అపూర్వ వ్యక్తిని మనం చూడం.

అశోకుడు 36 లేక 37 విశ్వపాటు రాజ్యం చేసి 232 (క్రీ. పూ.) ప్రాంతంలో మరణించాడు. ఆయనతో మగధ సామ్రాజ్య వైభవం మాసిపోయింది.

భారత చరిత్ర

అశోకుడి అనంతరం మౌర్యసామ్రాజ్యం విచ్ఛిన్నమయింది. దానితోబాటు భారత చరిత్రలో శాఖోపశాఖలు ఏర్పడ్డాయి. వేరు వేరు ప్రాంతాలలో వేరు వేరు రాజులు విజృంభించి చరిత్ర గతిని భిన్నమార్గాల నడిపించారు.

అశోకుడి వారసులను గురించి కూడా వేరు వేరు గాథ లున్నాయి. పురాణాలలో కుణాలు డనేవాడు అశోకుడి అనంతరం రాజయినట్లున్నది. కాశ్మీరు చరిత్ర గ్రంథాలలో జలౌకుడు రాజయినట్లుగా రాసి ఉన్నది. వీరు అశోకుడి కుమారులు. అశోకుడి సామ్రాజ్యాన్ని అతని కుమారులు పంచుకుని ఉండవచ్చు. అశోకుడి శాసనాలలో తీవరుడనే కొడుకు పేరు మాత్రమే కనిపిస్తుంది; అయితే ఈ తీవరుడు ఏ ప్రాంతానికి రాజయినట్టు కనబడదు. కుణాలుడి తరవాత బంధుపాలితుడు

రాజ్యంచేశాడని పురాణాలు చెబుతున్నాయి. బౌద్ధ జైన గ్రంథాలలో కుణాలుడి మరొక కొడుకని చెప్పబడిన సంప్రతి (లేక సంపది) అనేవాడు కుణాలుడి అనంతరం చాలా మంది రాజ్యంచేసిన ఏమ్మట పాటలీ పుత్రాన్నీ, ఉజ్జయినినీ పాలించినట్లు పురాణాలలో చెప్పి ఉన్నది. సంప్రతికి ముందు పాలించినవారిలో దశరథు డనేవాడు ఉన్నాడు. అశోకుడి అనంతరం కొద్ది కాలానికే ఈ దశరథుడు మగధను పాలించాడు. ఇతను అజీవికులనే వారికి గుహలు దానం చేసినట్లు బీహారులోని నాగార్జునీ కొండలలో శాసనాలు దొరికాయి.

దశరథుడికీ, సంప్రతికీ అనంతరం శాలిశుకు డనేవాడు రాజ్యం చేశాడు. గార్గి సంహిత అనే జ్యోతిష గ్రంథంలో ఇతని పేరున్నది. ఇతను దుష్టుడు. ఇతని అనంతరం దేవవర్మ, శతంధనువు; బృహద్ర

ధుడు అనే వాళ్ళు రాజులైనట్టు పురాణాలు చెబుతున్నాయి. బృహద్రథుణ్ణి అతని సేనా నాయకుడైన పుష్కమిత్రుడు డనేవాడు రాజ్య భ్రష్టుణ్ణి చేసి, తానే రాజై, శుంగవంశాన్ని స్థాపించాడు.

కాశ్మీరం మౌర్యుల అధీనం నుంచి ఇతరుల కిందికి పోయినట్టు కాళిదాసు రచించిన “ మాళవికాగ్నిమిత్ర ” నాటకంలో సూచించబడి ఉన్నది. క్రి. పూ. మూడవ శతాబ్దం అంతమయేనాటికి కాబూలు లోయకు సుభాగసేను డనేవాడు రాజై, తన రాజ్యాన్ని సింధులోయ వరకూ విస్తరించుకున్నాడు. ఇతను మౌర్యుడుకాదు.

మౌర్యసామ్రాజ్యం బలహీనం కావటానికి అశోకుడి అహింసా విధానం కారణం కావచ్చు. సామ్రాజ్యం బలహీనపడగానే తిరిగి యవనులూ (గ్రీకులు), ఇతర అనాగరిక జాతులవారూ వాయవ్యప్రాంతం మీదుగా వచ్చిపడ్డారు. గాంధారం (వాయువ్య సరిహద్దు ప్రాంతం)లోనూ, కాకల (ఉత్తర పంజాబు నడిమి) ప్రాంతంలోనూ బలమైన విదేశీయరాజ్యాలు వెలికాయి. దక్షిణ ప్రాంతాలు స్వతంత్రమై మగధ సామ్రాజ్యాన్ని తలదన్నే సంస్కృతిని పెంపొందించుకున్నాయి.

మగధనూ, దాని పరిసరాలనూ శుంగ వంశీయులు స్వాధీన పరచుకున్నారు. వీరు భారద్వాజ గోత్రీయులైన బ్రాహ్మణులట. మొదటి శుంగరాజైన పుష్కమిత్రుడి రాజ్యం దక్షిణాన నర్మదాతీరం వరకూ, వశ్చిమోత్తరంగా పంజాబులోని జాలంధర్, సయాల్ కోటల వరకూ ఉండేది. పుష్కమిత్రుడి రాజధాని పాటిలిపుత్రమేగాని, యువరాజైన అగ్నిమిత్రుడు తన కొలువును విదిశ (తూర్పుమాల్య)లో ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు.

శుంగరాజులకు యవనుల ఒత్తిడి జాస్తి అయింది. ఈ ఒత్తిడిని గురించి పతంజలీ, కాళిదాసు మొదలైనవారు తమ గ్రంథా

లలో రాకారు. అంతకంతకూ తీవ్రమౌ తున్న యవనుల దౌర్జన్యాన్ని అరికట్టిన వాడు అగ్నిమిత్రుడి కొడుకు వసుమిత్రుడు. ఇతను తన విజయం అనంతరం రెండు అశ్వమేధయాగాలు కూడా చేశాడు.

పుష్యమిత్రుడు 36 ఏళ్ళు రాజ్యంచేసి, క్రీ. పూ. 150 ప్రాంతందాకా పాలించాడు. అతని కొడుకైన అగ్నిమిత్రుణ్ణి కాళిదాసు "మాళవికాగ్నిమిత్ర" నాటకానికి నాయకుణ్ణి చేశాడు. క్రమంగా శుంగవంశరాజుల ప్రఖ్యాతి సన్నగిలింది. నిజమైన అధికారం వారి మంత్రులైన కణ్వుల వశమయింది. క్రీ. పూ. 40-30 మధ్యకాలంలో దక్షిణ ప్రాంతంలో ఒక మహనీయుడు బయలుదేరి శుంగులనూ, కణ్వులనూ తుడిచి పెట్టేశాడు. ఇతడు సాతవాహను డనే తెలుగువాడూ, ఆంధ్రుడూ అని పురాణాలలో ఉన్నది. సాతవాహనులు ఏలిన ప్రాంతం బళ్ళారికి సమీపంలో ఉండేదని

చెబుతున్నారు. సాతవాహనుల కీర్తి కాలి వాహనుడి కథలలో చిరస్థాయిగా నిలిచి పోయింది. ఈ రాజులలో జగద్విఖ్యాతి గడించిన మొదటివాడు మొదటి శాతకర్ణి. ఈయన పట్టాభిషిక్తుడవుతూనే అశ్వమేధ యాగం చేశాడు. ఈయన అనంతరం శకులు (సీతియునులు) విజృంభించి శాతవాహనుల కీర్తిని అపహరించారు. కాని తిరిగి ఈ కీర్తికి మెరుగులు దిద్దినవాడు గౌతమీ పుత్ర శాతకర్ణి. ఈయన శకులనూ, యవనులనూ (గ్రీకులను,) పహ్లావులనూ (పార్థియునులను) ఓడించాడు. ఈయన సామ్రాజ్యం ఉత్తరాన మాల్యానుంచి దక్షిణాన కన్నడదేశందాకా విస్తరించింది. ఈయన కుమారుడు వాశిష్ఠి పుత్ర పులుమాయి, గౌదావరి తీరాన ప్రతిష్ఠాన పురం రాజధానిగా ఏలాడు. సాతవాహనులలో ఆఖరువాడు శ్రీయజ్ఞశాతకర్ణి. ఇతని అనంతరం సాతవాహన సామ్రాజ్యం అస్తమించింది.

భారత చరిత్ర

సాతవాహనులకు సమకాలికులై వారికి ప్రతిగా నిలిచినవారు కళింగ రాజులు. అశోకుడి అనంతరమే వీరు గొప్ప సామ్రాజ్యం స్థాపించారు. కళింగ రాజులలో ప్రముఖుడు ఖారవేలుడు. ఈయన మగధను విలుతూ ఉండిన బృహస్పతి మిత్రుడనైవాణ్ణి జయించాడు. ఈయన తన సామ్రాజ్యాన్ని గోదావరి దాటి విస్తరింప జేశాడట. అయితే ఈయన అనంతరం కళింగ సామ్రాజ్యం అంతరించి పోయింది.

తమిళ (ద్రవిడ) దేశంలో చాలామంది రాజులుండేవారు. వారిలో ముఖ్యులు చోళ, పాండ్య, కేరళ దేశాలవారు. ఈ నాటి తంజావూరు, తిరుచిరాపల్లి జిల్లాలనూ, పరిసర ప్రాంతాన్ని చోళులు పరిపాలించారు. క్రీస్తు పూర్వం రెండవ శతాబ్దంలో చోళులు గొప్ప యుద్ధాలు చేశారు. విళరన్ అనే చోళరాజు సింహళాన్ని జయించాడు. ఇతని న్యాయ

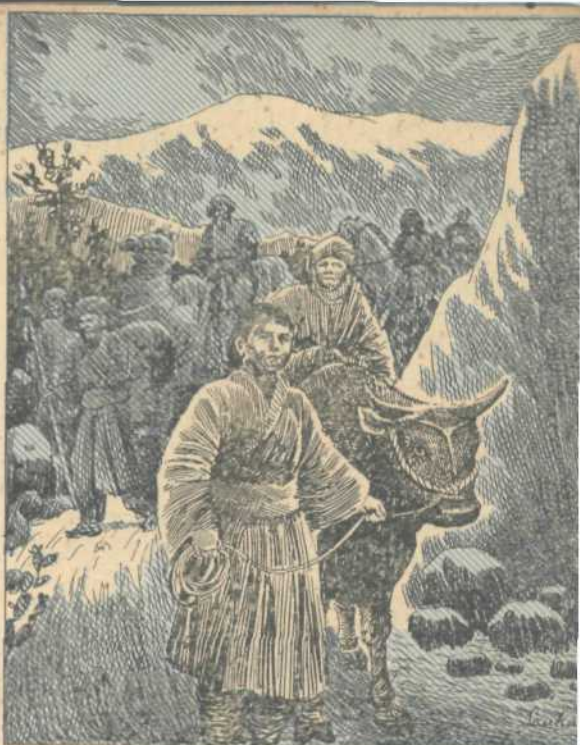
బుద్ధిని నిరూపించే కథలు అనేకం చెబుతారు. ఈ నాటి మదుర, తిరునెల్వేలి, దక్షిణ తిరువాన్కూరు జిల్లాల ప్రాంతాన్ని పరిపాలించిన పాండ్యులు వర్తకాన్ని, సంస్కృతిని పెంపొందించారు. ఆగస్తస్ అనే రోమను చక్రవర్తి వద్దకు ఒక పాండ్యరాజు తన రాయబారిని పంపాడు. కేరళ రాజ్యం పాండ్యరాజ్యానికి ఉత్తరానా, పడమటా ఉండి, మలబారు, కొచ్చిను, తూర్పు తిరువాన్కూరు ప్రాంతాలు చేరి వుండేది.

మౌర్య సామ్రాజ్యం విచ్ఛిత్తి అయినది మొదలు ఇండియాపై విదేశీయుల దండయాత్రలు సాగాయి. బాక్త్రయాను ఏలే డిమిట్రియోస్ అనే యవనరాజు అఫ్ఘనిస్తానం, పంజాబు, సింధు దేశాలలో హెచ్చుభాగం జయించి పరిపాలించాడు. పంజాబులోని శాకల అనేది రాజధానిగా పెట్టుకుని మరొక యవనరాజు, గాంధారంలో తక్షశిల

రాజధానిగా వేరొక యవనరాజు పాలించారు. అయితే కాలక్రమాన ఈ యవన రాజులు తమ పరిసరాల ప్రభావానికి గురి అయి బౌద్ధమతమూ, వైష్ణవమూ పుచ్చుకున్నారు. క్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దంలో భారత దేశంలో యవనుల ప్రభావం పూర్తిగా తుడిచి పెట్టుకుపోయింది.

యవనుల (గ్రీకుల)తో పోటీ చేసి వారి స్థానాన్ని ఆక్రమించిన విదేశీయులు శకులూ, పహ్లావులూ, కుషానులు. శకులు మధ్య ఆసియావారు. అక్కడి నుండి కుషానుల చేత తరమబడి దక్షిణంగా వలస వచ్చారు. వారు క్రీస్తు శకారంభంలో ఆఫ్ఘనిస్తానం దక్షిణ ప్రాంతంలో స్థిరపడి శకస్థానం అనేది ఏర్పాటు చేసుకున్నారు. క్రమంగా వారి పరిపాలన సింధు లోయకూ, పశ్చిమ భారతానికి వ్యాపించింది.

క్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దంలోనే శకుల సామ్రాజ్యంలో కొంత భాగాన్ని పహ్లావులు ఆక్రమించారు. అటుపిమ్మట భారతదేశంలో శక-పహ్లావ పరిపాలన కొంతకాలం సాగింది. వీరి తరపున క్షత్రపులూ, మహాక్షత్రపులూ అనే గవర్నర్లు వేరువేరు ప్రాంతాలను పాలించారు. ఒక దశలో సాతవాహన సామ్రాజ్యంలో కొంత భాగం ఓడించి చివ

రకు గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి చేతిలో ఓడి పోయినది ఈ క్షత్రపులే. శకరాజులలో ప్రముఖుడు రుద్రదామనుడనేవాడు. ఇతను క్రీ. శ. 130-150 మధ్య కాలంలో పరిపాలించాడు. ఇతని పరిపాలన కొంకణ ప్రాంతం నుంచి ఉత్తరాన సింధు, మార్వారు దేశాలదాకా వ్యాపించిందట.

యు ఎ-చి అనే సంచార ముఠాలవారు క్రీ. పూ. 165 ప్రాంతంలో చీనా సరిహద్దు నుంచి తరుమబడి ఆక్సస్ లోయలో అయిదు రాజ్యాలు ఏర్పాటు చేసుకున్నారు. వీరిలో కుషానులనే వారికి రాజైన కుజులకున అనేవాడు శక్తిమంతుడై ఒక

సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు. ఇతను పట్టావులను ఓడించి భారతదేశపు సరిహద్దుకు రాజైనాడు. కుజుల అచ్చు వేయించిన రాగి నాణాలను బట్టి అతను క్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దం మధ్యకాలంలో రాజ్యం చేశాడని తెలుస్తున్నది.

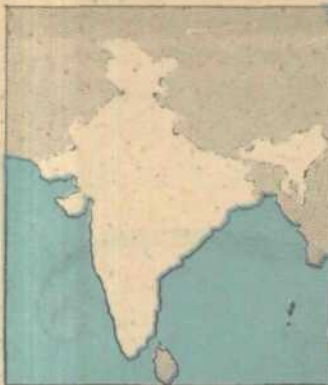
కుజుల అనంతరం విమ అనే వాడు రాజ్యం చేశాడు. బంగారు నాణాలు అచ్చు వేయించాడు. శైవ మతం పుచ్చుకుని తన నాణాలపై "మహేశ్వర" అని తన పేరు వేయించుకున్నాడు. కనిమ్మడు, ఇతని అనంతరం రాజయాడనీ, క్రీ. శ. 78 లో శకమానం ఇతనే స్థాపించాడని చెబుతారు. కనిమ్మడి రాజధాని పురుషపురం (పెషావరు). అతని రాజ్యం గాంధారం నుంచి అయోధ్య, వారణాశిల దాకా ఉండేది. అయితే కనిమ్మడి కిరీకి ప్రధాన కారణం అతను బౌద్ధమతానికి చేసిన సేవే. పెషావరు వద్ద గొప్ప చైత్యం నిర్మించాడు.

బౌద్ధ గ్రంథాలపై భాష్యాలు రాయించాడు. "బుద్ధ చరితం" రచించిన ఆశ్వమేషుడు ఇతని ఆస్థానకవి.

కనిమ్మడు 23 విళ్ళపాటు రాజ్యం చేశాడు. అతని అనంతరం వాసిమ్మడనే వాడు కొద్ది కాలం వీలిన పిమ్మట హువిమ్మడనేవాడు రాజ్యానికి వచ్చాడు. హువిమ్మడేలిన సామ్రాజ్యం కనిమ్మడి సామ్రాజ్యం కంటే ఒక్క పినరు హెచ్చే ఉండినట్టు కనిపిస్తుంది. ఇతని కాలంలో మధురానగరం ప్రాముఖ్యానికి వచ్చింది. ఇతని పరిపాలనకు సంబంధించిన వివరాలు కాబూలుకు పడమరగానున్న వర్తన్ వద్ద బయటపడ్డాయి.

కుషానుల శకం 98 విళ్ళు నడిచింది. కుషాను రాజులలో ఆఖరువాడు మొదటి వాసుదేవుడు. ఇతను 31 విళ్ళు పాలించాడు. ఇతని శాసనాలూ, నాణాలు మధుర ప్రాంతంలో లభించాయి. ఈ నాణాల పైన శివుడి బొమ్మ తరుచుగా కనిపిస్తుంది.

భారత చరిత్ర

దేశాంతరాల నుంచి వచ్చి భారతదేశంలో రాజ్యాలు ఏర్పరచుకుని సామ్రాజ్యాలు కూడా ఏలిన విదేశీయులు శకులు, పట్టావులు, యవనులు మొదలైన వారికి మొదటి దెబ్బ దక్షిణ దేశంలో తగిలింది. సాతవాహన వంశంవారైన గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి ఈ విదేశీయుల పరిపాలనను దక్షిణాన లెకుండా చేసేశాడు. అయినా వీరి ఏలుబడి ఉత్తరదేశంలో మరికొంత కాలం నిర్విఘ్నంగా సాగింది. వాసుదేవ కుషానుడి అనంతరం కుషానుల ప్రభ తరిగిపోయి నప్పటికీ పూర్తిగా నశించలేదు. క్రీ.శ. మూడవ శతాబ్దం నాటికి కూడా వీరి ఏలుబడి కింద నాలుగు రాజ్యాలున్నాయట. కాని గుప్త సామ్రాజ్యం ఏర్పడటంతో విదేశీయుల ప్రభ నశించి పోయింది.

మొదటి చంద్రగుప్తుడితో గుప్తరాజుల ఉచ్ఛదశ క్రీ.శ. 320 లో ప్రారంభమయింది.

చంద్రగుప్తుడు “మహా రాజాధి రాజ” బిరుదం ధరించాడు. బీహారులో మహా శక్తిమంతులుగా ఉండిన లిచ్చవి రాజ వంశంవారి ఆడ బడుచును కుమారదేవిని వివాహ మాడి తన బలాన్ని పెంపొందించు కున్నాడు. అతని హయాంలో గుప్త సామ్రాజ్యంలో అలహాబాద్, అయోధ్య, దక్షిణ బీహారు ప్రాంతాలు కలిశాయి.

గుప్త రాజులలో ప్రముఖుడైన దగిన వాడు సముద్రగుప్తుడు. ఇతను 320 తరువాత ఎప్పడో రాజ్యానికి వచ్చి 380 కి ముందుగానే చనిపోయాడు. ఇతను బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, కవి, పండితుడు, గాయకుడు. ఇతడి ఆస్థానంలో ఎందరో కవి పండిత ప్రకాండులుండేవారు. వారిలో హరిషేణుడు గొప్ప కవి, గొప్ప యోధుడూ కూడా. ఇతని విజయాలు దక్షిణాన కంచీవరకూ విస్తరించి నప్పటికీ గుప్త సామ్రాజ్యం.

నర్మదా, మహా సదీల వద్ద ఆగిపోయింది. గంగా యమునా లోయప్రాంతమూ, తూర్పు మాల్య, బహుశా బెంగాలులోని కొన్ని జిల్లాలూ గుప్త సామ్రాజ్యంలోవే. ఈయన ప్రభావం సామ్రాజ్యపు ఎల్లలు దాటి చాలా దూరం వెళ్ళింది. తూర్పు బంగాళం, ఆసాము, నేపాలు, గర్వాల్, జలంధర్, పంజాబు రాజులూ, పశ్చిమ భారతానికి చెందిన మాళవులూ, యౌధేయులూ, మద్రకులూ, ఆభిరులూ, సనాకానీకులూ, కుషాను వంశపు రాజు సంతతివారూ, శకులూ, సింహళ రాజులూ—అనంతభ్యా కులు ఆయన ఆధిక్యతకు లోబడి సామంతులై, కప్పాలు కట్టారు. ఈ విధంగా దిగ్విజయం చేసిన అనంతరం ఆయన అశ్వమేధయాగం చేశాడు.

సముద్రగుప్తుడి తరవాత రెండవ చంద్రగుప్తుడు రాజయ్యాడు. ఈయనకు విక్రమా దిత్యడనే బిరుదున్నది. ఇతను ఇంచు మించు క్రీ. శ. 380 నుంచి 413 వరకూ పరిపాలించాడు. ఇతనుకూడా తన సామ్రాజ్యాన్ని విస్తరించుకున్నాడు. ఇందుకుగాను ఇతను యుద్ధాలు చేయటమేగాక, వీలయినప్పుడు సామోపాయం కూడా ప్రయోగించాడు. ఇతర రాజుల వంశ స్త్రీలను పెళ్ళాడి

తన బలం వృద్ధిచేసుకున్నాడు. కుబేరనాగ అనే రాజు పుత్రుడు పెళ్ళాడి నాగ వంశీయులతోనూ, రుద్రసేను డనేవాడికి తన కుమార్తెను ప్రభావతి నిచ్చి దక్కనులోని వాకాటకులతోనూ మైత్రి చేసుకున్నాడు. పశ్చిమ మాల్య, కరియవాడులలో శకుల పరిపాలన అంతం చేస్తానని మాట ఇచ్చి సనాకానీకుల నాయకుణ్ణి సామంతుణ్ణి చేసుకున్నాడు. ఇతను శకులను ఓడించిన విషయం ఇతని నాణాలపైనా, బాణుడి "హర్ష చరితం" లోనూ మనకు తెలుస్తుంది.

ఈ చంద్రగుప్తుడి నాణాలపైన "విక్రమా దిత్య" అని "సాహసాంక" అని, "శకారి"

అని వున్నది. విక్రమాదిత్యుణ్ణి గురించి నతటస్థ పడింది. స్కందగుప్తుడు వారి తొలి కల్పిత గాథ లెన్నెప్పున్నాయి. ఆ గాథలలో దాడులను ఎదిరించి జయించాడు. ఇతని ఆస్థానంలో సవరత్నా లుండేవారని ఈ విజయం “కథా సరిత్సాగరం”లో వున్నది. మిగిలినవారిమాట ఏమైనా కాళి దాసు చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుడి సమ క్రీ. శ. 467 ప్రాంతంలో ముగిసింది. కాలికు డనటానికి ఆధారం వున్నది.

చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుడి అనంతరం మొదటి కుమారగుప్తుడూ, అతని అనంతరం స్కందగుప్తుడూ రాజ్యం చేశారు. కుమార గుప్తుడికి మహేంద్రాదిత్యుడనే పేరుండేది. ఇతను 415 - 455 మధ్యకాలంలో రాజ్యం చేశాడు. ఇతని కాలంలో గుప్త సామ్రాజ్యం హిమాలయాల నుండి నర్మదాదాకా, ఉత్తర బంగాళం నుంచి కరియవాడ్ దాకా విస్తరించి ఉండేది. ఇతని ఆఖరు దినాలలో నర్మదా లోయలోని పుష్కమిత్రు లనేవారు బలవంతులై చిక్కులు తెచ్చి పెట్టారు. అయితే స్కందగుప్తుడు వీరిని అణచి పెట్టాడు. కాని అతనికి హూణుల పోరు

తరువాత చరిత్రలో మనకు ఎందరో గుప్తవంశపు రాజులు కనిపిస్తారు. వీరిలో కొందరు హూణులతో పోరి జయించి ప్రసిద్ధి కెక్కారు. వీరిలో బాలాదిత్యు డనేవాడూ, యశోధర్ము డనేవారూ ఉన్నారు. 5, 6, 7 శతాబ్దులలోకూడా దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో గుప్త రాజులు తమ ప్రతిభను ప్రదర్శించారు. 7 వ శతాబ్దం ఉత్తరార్ధంలో ఆదిత్యసేను డనేవాడు గుప్తవంశపు ఖ్యాతిని పునరుద్ధరించి, గొప్ప బీరుదులు తగిలించు కున్నాడు. అయితే 8 వ శతాబ్దంలో కనౌజ్, గౌడదేశపు రాజుల మధ్య సంఘర్షణలో మగధ నలిగిపోయింది. అంతటితో గుప్త సామ్రాజ్యం అస్తమించింది.

భారత చరిత్ర

గుప్త సామ్రాజ్యం అడుగంటటంతో మాణులనే మంగోలియా జాతివారు కొన్ని ప్రాంతాల తమ ప్రతిభను స్థిరపరుచు కున్నారు. వీరు క్రూరులు, అనాగరికులు. 5, 6 శతాబ్దాల సంధికాలంలో వీరి ప్రభ బాగా సాగింది. మాణు పరిపాలనను విస్తరించిన రాజులలో ప్రసిద్ధులు తోరమాను డనేవాడూ, అతని కొడుకు మిహిరకులుడనే వాడూనూ. మాణుల విజృంభణను అణచిన వాడు దశపుర రాజైన యశోధర్యుడు.

6వ శతాబ్దం ఉత్తరార్థం నాటికి ఉత్తర భారతదేశంలో మౌఖరి వంశపు రాజులూ, దక్షిణ భారతంలో చాళుక్యులూ ప్రముఖులుగా ఉన్నారు.

మౌఖరులు తమ మూల పురుషుడు పురాణయుగపు అశ్వపతి అని చెప్పకునే వారు. వీరిలో తొలిగా ప్రసిద్ధికి వచ్చి మహారాజాధిరాజు విరుదం పెట్టుకున్నవాడు

ఈశానవర్మ. ఇతను ఆంధ్రులనూ, శూలికులనూ, గౌడులనూ జయించినట్టు క్రీ. శ. 554 నాటి శాసనం ఉన్నది. (శూలికులంటే చాళుక్యులు కావచ్చు) మౌఖరివంశీయులు కూడా విదేశీయుల నెదిరించి పోరాడారు.

ఈశానవర్మ అనంతరం శర్వవర్మ, అవంతివర్మ, గ్రహవర్మ అనేవారు వరసగా రాజ్యం పాలించారు.

గ్రహవర్మ భార్య రాజ్యక్రీ. ఈమె పుష్క భూతి వంశానికి చెందిన స్థానేశ్వరరాజు ప్రభాకరవర్మనుడి కుమార్తె. ఈమెకు రాజ్య వర్మనుడని, హర్షుడని ఇద్దరు సోదరులుండే వారు. రాజ్యక్రీ భర్త అయిన గ్రహవర్మ మాళవ రాజు చేత హత్య చేయబడ్డాడు. అప్పుడు రాజ్యక్రీ అన్న అయిన రాజ్య వర్మనుడు తన చెల్లెలి వైధవ్యానికి ప్రతికారం చేశాడు గాని, కుట్ర చేసి గౌడరాజైన శకంకుడనేవాడు అతన్ని హత్య చేశాడు.

ఈ విధంగా భాళి అయిన స్థానేశ్వర
సింహాసనానికి, మౌఖరీల రాజ్యానికి హర్షుడు
వారసుడయ్యాడు. 606 లో హర్ష పరిపాలన
ఆరంభమయింది.

ఇతను అయిష్టంతో సింహాసనం ఎక్కి
నట్టు కనిపిస్తుంది. కాని ఇతని పరిపాలన
కూడా భారత చరిత్రలో ఒక సువర్ణ ఘట్టం.
ఇతని రాజధాని కనౌజ్.

హర్షుడు ఆరేళ్ళపాటు శత్రువులను పరి
మార్చటంలో గడిపి, 612 లో తన సామ్రా
జ్యాన్ని భద్రపరచుకుని చక్రవర్తినని ప్రక
టించుకున్నాడు.

634 కు పూర్వం హర్షుడు దక్షిణ దిగ్వి
జయానికి బయలుదేరినట్టున్నూ; వాతాపిని
వీలై చాళుక్యరాజు రెండవ పులకేశి హర్షుణ్ణి
నిరోధించినట్టూ తెలుస్తున్నది. అయితే
పులకేశి మరణానంతరం 643 లో హర్షుడు
దక్షిణ దిగ్విజయం చేస్తూ గంజాం (ఒరిస్సా)
దాకా వచ్చాడు.

హర్ష సామ్రాజ్యానికి కేంద్రమైన కన్యా
కుబ్జంగంగ యొక్క తూర్పుతీరాన ఉండేది.
ఇది బలమైన రక్షణలతో కూడినదని,
గొప్ప హర్మ్యాలతో కూడినదని చీనా యాత్రి
కుడు హ్యూన్ త్సాంగ్ వర్ణించాడు. ఎక్కడ
చూసినా ఉద్యానవనాలూ, మంచి నీటి

కోనేరులూ ఉండేవి. పౌరులు విద్యా
వంతులు, ధనవంతులు. నగరములో సిరి
సంపదలు వెల్లివిరియాయి.

హర్షుడు చీనాతో సన్నిహిత రాయబార
సంబంధాలు పెట్టుకున్నాడు. బౌద్ధక్షేత్రాలు
చూడవచ్చిన చీనా యాత్రికుడూ, న్యాయ
శాస్త్రవేత్తా అయిన హ్యూన్ త్సాంగ్ తో ఆయ
నకు పరిచయం అయింది. హర్షుడు నైవేద్యం
వదలి పెట్టకుండానే గాఢమైన బౌద్ధమతాభి
లాష ప్రదర్శించాడు. మాంసాహారమూ,
ప్రాణహింసా నిషేధించాడు. అనేక పసతి
గృహాలూ, మతాలూ ఏర్పాటుచేసి, విరి
విరిగా దాన ధర్మాలు జరిపాడు.

643 లో హర్షుడు కన్యాకుబ్జంలోనూ, ప్రయాగలోనూ రెండు అపూర్వ సమ్మేళనాలు జరిపించాడు. ఈ రెంటికీ చీనా యాత్రికుడు వెళ్ళాడు. కన్యాకుబ్జ సమ్మేళనం మహాయాన బౌద్ధం యొక్క ప్రాశస్త్యాన్ని, హ్యూన్ త్సాంగ్ ఔన్నత్యాన్ని లోకానికి ప్రదర్శించడానికి జరపబడింది. ఈ సమ్మేళనంలో 20 మంది రాజులూ, అనేక వేలమంది బౌద్ధ, బ్రాహ్మణ, జైన మత వేత్తలూ పాల్గొన్నారు. ప్రయాగ సమ్మేళనానికి 5 లక్షలమంది, మారుమూలల నుంచి కూడా, ఆహ్వానించబడి హర్షుడి వద్ద కానుకలు పొందారు. సమ్మేళనం మూడు రోజులు జరిగింది. మూడు రోజులూ వరసగా బుద్ధుడి, సూర్యుడి, శివుడి ప్రతిమలుంచ బడ్డాయి. అయిదేళ్ళపాటు సంపాదించిన దంతా హర్షుడు ఆహూతులకు దానం చేసేసి, పాత బట్టలు ధరించి బుద్ధుణ్ణి ఆరాధించాడు.

హర్షుడు 40 ఏళ్ళు పరిపాలించి 646 ప్రాంతంలో దేహం చాలించాడు. విచ్చిన్నమై పోయిన ఉత్తర భారతంలో సక్రమ, న్యాయ పరిపాలన ఏర్పాటు చేశాడు. అందరికీ సమంగా న్యాయం జరిగింది. ఆయన రాజధాని అయిన కన్యాకుబ్జం “మహోదయ శ్రీ” అనే పేరుతో ఆయన అనంతరం కూడా గొప్పకీర్తి దక్కించుకున్నది. ఆయన విఫలుడయింది, దక్షిణ దేశాన్ని లోబరచు కోవటంలో మాత్రమే.

హర్షుడు తనకు పూర్వులైన సముద్ర గుప్తుణ్ణి, అశోకుణ్ణి అనుకరించ యత్నించాడు. పాశ్చాత్య చరిత్రకారులు హర్షుణ్ణి “హిందూయుగపు అక్బర్” అన్నారు. ఆయన ఆస్థానంలో బాణుడూ, మయూరుడూ, దివాకరుడూ, హ్యూన్ త్సాంగ్ మొదలైన మేధావులుండేవారు. హర్షుడే స్వయంగా గొప్ప గ్రంథకర్త. ఆయన రచనలు కొన్ని నిలిచి ఉండటం మన అదృష్టం.

భారత చరిత్ర

క్రీ. శ. 646-647 లో హర్షుడు పరమ పదించాడు. ఇతని మరణానంతరం మధ్య దేశంలో ఏర్పడిన అరాజకం, 836 లో మొదటి భోజుడనే ప్రతిహారాజు పరిపాలన నాటి దాకా సాగింది. కన్యాకుబ్జం యొక్క ఘనతను కాపాడటానికి యశోవర్మలాటి రాజులు చేసిన ప్రయత్నాలు సాగలేదు. మధ్యప్రదేశం వెలపల ఉండే రాజు లందరి కళ్ళూ కన్యాకుబ్జం పైనే ఉండేవి. 10 వ శతాబ్దం దాకా ప్రతిహారులు కన్యాకుబ్జం ఘనతను కాపాడారు. చివరకు 1194 లో కన్యాకుబ్జం పతనమయింది.

హర్షుడికి కొడుకులున్నట్టు కనబడదు. అతని కుమార్తె వలభీ రాజైన ధృవభటుణ్ణి పెళ్ళాడింది. హర్షుడి అనంతరం హర్షుడి కిరీ ప్రపత్తులను ఆశించిన వారిలో ధృవభటుడి కొడుకు ధీరసేనుడనేవాడు ఒకడు. ఇతను "పరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ

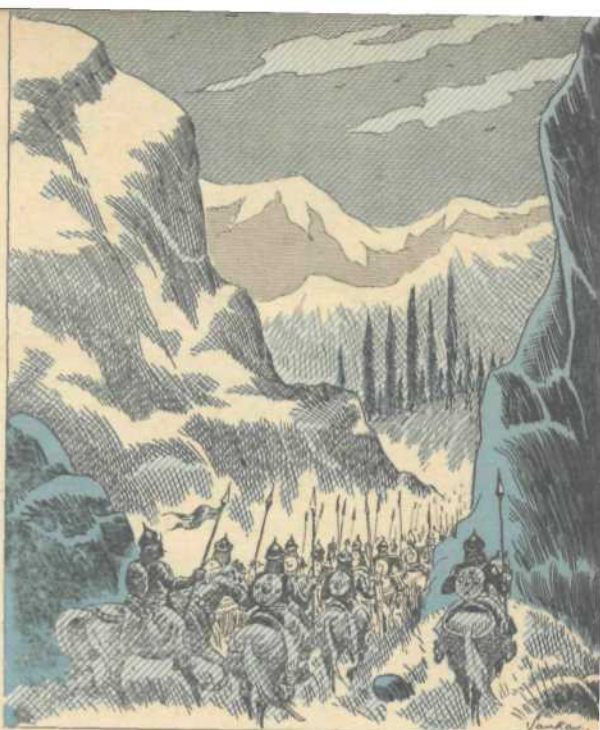
పరమేశ్వర చక్రవర్తి" అనే బిరుదు ధరించాడు.

మధ్యదేశంలో (గంగా లోయ ఎగువ ప్రాంతంలో) అదిత్యసేనుడనేవాడు 672లో శక్తిమంతుడై విరాజిల్లాడు. ఇతని తండ్రి మాధవగుప్తుడు హర్షుడితో సఖ్యం గలవాడు. అదిత్యసేనుడు రాజ్యానికి వస్తూనే అశ్వమేధం చేశాడు. ఇతను మాల్య, మగధ దేశాలకు చెందిన గుప్తవంశ శాఖవాడు. ఇతను తన కాలపు ప్రసిద్ధ వంశాలన్నిటితోటి వియ్యాలు నెరపాడు. తన కుమార్తెను మౌఖరి వంశంవాడైన భోగవర్మకు ఇచ్చాడు.

అదిత్యసేనుడి తరువాత మగధలో దేవగుప్తుడు, విష్ణుగుప్తుడు, జీవితగుప్తుడు అనే వారు పరిపాలించారు. కాని 8 వ శతాబ్దం ఆరంభంలో మగధ గౌడుల పశమయింది. (పశ్చిమ, పశ్చిమోత్తర బెంగాలు ప్రాంతం గౌడదేశం. అక్కడివారు గౌడులు, తూర్పు,

మధ్య బెంగాలు ప్రాంతం వంగదేశం.) ఈ గోడులు మగధలో ఎంతో కాలం వెలిగే అవకాశం లేకుండా కన్యాకుబ్జం తిరిగి ఉబ్బలమయింది. చంద్రవంశం వాణ్ణి చెప్పకునే యశోవర్మ అనేవాడు తన కీర్తిని దిగంతాలకు వ్యాపింపజేశాడు. ఇతని గాథలు "గౌడవహా" అనే ప్రాకృత గ్రంథంలో వాక్పతిరాజు అనే కవి రచించాడు. యశోవర్మ హర్షుడి అడుగు బాడలలో నడిచాడు; గౌడరాజుపై దండెత్తి, అతణ్ణి యుద్ధంలో చంపాడు; వంగదేశాన్ని జయించి, ధక్షిణాభిముఖుడై నర్మదా తీరం దాకా వెళ్ళాడు. తరవాత రాజపుత్రస్థానపు ఏడారి, మీదుగా తన రాజధానికి వచ్చి చేరాడు. వాక్పతిరాజు అనేవాడూ, భవభూతి ఈ యశోవర్మ ఆస్థాన కవులు. హర్షుడిలాగే ఇతనుకూడా 731లో చీనాతో రాయబార సంబంధాలు ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. చివరకు యశోవర్మ లలితాదిత్యుడనే కాశ్మీరు రాజుతో యుద్ధం చేసి చనిపోయాడు.

కాశ్మీరులోయ అశోక, కనిష్క్, మిహిర కుల రాజుల సామ్రాజ్యంలో ఒక ప్రాంతంగా ఉండి, 7వ శతాబ్దిలో ఒక ప్రముఖ రాజ్యంగా రూపొందింది. దుర్లభపర్థను డనేవాడు మూలపురుషుడుగా గల కార్కొట

పంశం వారు కాశ్మీరును ఏలారు. ఈ రాజ్యం చీనా చక్రవర్తికి లోబడి ఉండినట్లు కనబడుతుంది. దుర్లభపర్థనుడి మనమలు చంద్రాపీడుడూ, ముక్తాపీడ లలితాదిత్యుడూ అనేవారు చీనా చక్రవర్తి నుంచి కాశ్మీరు రాజ్యాధిపత్యం స్వీకరించారు. లలితాదిత్యుడు గొప్ప యోధుడు. ఇతను యశోవర్మను ఓడించబమేగాక టిబెటనులనూ, దర్దులనూ, తుర్కులనూ సింధు ప్రాంతంలో ఓడించి, గౌడరాజును పథించాడు. ఇతను కట్టించిన మార్గాండాలయం ప్రసిద్ధమైనది. జయాపీడవినయాదిత్యుడనే వాడు లలితాదిత్యుడి మనమడు. తాతగారిలాగే

గొడ, కన్యాకుబ్జ రాజులను జయించాడు. ఇతని ఆస్థానంలో కీరస్వామి, ఉద్భటుడు, దామోదరగుప్త, వామణుడు మొదలైన పండితులుండేవారు. అయితే ఇతను ప్రజలను పన్నుల భారంతో పీడించి చాలా అపనిందకు గురి అయ్యాడు. 855 లో ఈ వంశం అంతరించి, ఉత్పల వంశంవారు కాశ్మీరానికి రాజులయ్యారు.

ఉత్పలవంశ మూలపురుషుడు అవంతి వర్మ నీటి పారుదల సౌకర్యాలు విరివిగా చేశాడు. ఇతని కుమారుడు శంకరవర్మ కాశ్మీర రాజ్యాన్ని అనేక దిక్కుల విస్తరింప జేశాడు; కన్యాకుబ్జ రాజైన మొదటి భోజుడి తోనూ, ఉదభాండపుర (సింధు ప్రాంతం) రాజైన లల్లియపాహి తోనూ యుద్ధాలు చేశాడు. గుర్జీరుల నుంచి వంజాబులో కొంత ప్రాంతం లాక్కున్నాడు. ఇతను కూడా పన్నులతో ప్రజలను పీడించగా, ఇప్పటి హజారా జిల్లాలోని ఉరశగ్రామ పౌరులు

ఇతనిపై తిరగబడి చంపేశారు. కొంత కాలం పాటు ఆరాజకం చెలరేగిన విమ్మట కాశ్మీర బ్రాహ్మణులు కృషిచేసి యశస్కరుడనే బ్రాహ్మణరాజుగా చేశారు.

యశస్కరుడి సంతతి కొంతకాలం కాశ్మీరును పాలించిన మీదట పర్వగుప్తు డనే వాడు రాజయ్యాడు. పర్వగుప్తుడి కొడుకు రాజ్యానికి వచ్చాక అతని భార్య దిద్దా అనే ఆమె రాజ్యభారం తానే వహించింది. 1003 దాకా ఆమె రాజ్యం చేసి తరవాత తన కిరీటాన్ని సంగ్రామరాజు అనే వాడికి ఇచ్చింది. ఇతను లోహర వంశ స్థాపకుడు.

సంగ్రామరాజు కాలంలోనే ఘజ్నీ మహమ్మద్ ఉదభాండపుర రాజ్యంపై పడ్డాడు. కాశ్మీరం నుంచి సహాయం అందినప్పటికీ ఉదభాండపురం ఓడిపోయింది. కాశ్మీర రాజ్యం ఘజ్నీ మహమ్మద్ వాత పడక తప్పించుకున్నదే గాని అంతః కలహాలు దాన్ని కుంగదీశాయి.

భారత చరిత్ర

గౌడ వంగ దేశాలు అతి ప్రాచీన మైనవి, పురాణ కాలం నాటివి. మౌర్యుల, గుప్తుల కాలంలో ఇవి మగధ సామ్రాజ్యంలో చేరి ఉండేవి. 7, 8 శతాబ్దాలలో గౌడదేశం కన్యాకుబ్జ, కాశ్మీర దేశాలతో సమాన ప్రతిభ కనబరిచింది. పాలవంశపు రాజులు, బెంగాలును చరిత్రప్రసిద్ధం చేశారు. పాలవంశ మూలపురుషుడు గోపాలుడు “వంగపతి” అనీ, “గౌడేశ్వరు” డనీ కూడా ఖ్యాతి కన్నాడు. ఇతని కొడుకు ధర్మపాలుడు 8వ శతాబ్దం ఉత్తరార్ధంలో రాజ్యానికి వచ్చాడు. ఇతని పరిపాలనలో ప్రాచీన పాటలీపుత్రం తిరిగి శోభ పొందింది. ఇతని పరిపాలన హిమాలయాల నుంచి దక్షిణాన గోకర్ణం వరకూ సాగిందట. కాని మధ్య దేశంలో ఇతని ప్రభావాన్ని (కన్నడ) రాష్ట్ర కూటులూ, పశ్చిమం నుంచి ప్రతిహరులూ భగ్నంచేశారు. ఇతను జయించిన కన్యా

కుబ్జం 836 కు ముందే ప్రతిహరుల వశ మయిపోయింది.

ధర్మపాలుడి కొడుకు దేవపాలుడు పశ్చిమ, దక్షిణ దేశాలతో యుద్ధాలు సాగించాడు. సువర్ణద్వీప (సుమత్రా) రాజైన బాలపుత్రదేవు డితని వద్దకు రాయబారిని పంపాడు. ఇతని అనంతరం పాలవంశ ప్రతిభ సన్నగిల్లింది. తరవాత బెంగాలులో ప్రతిహరులూ, కాంభోజులూ కూడా అధికారం చలాయించారు. అయితే 11వ శతాబ్దంలో మొదటి మహిపాలుడు పాలవంశ ప్రతిష్ఠను పునరుద్ధరించాడు. కాని 12వ శతాబ్దంలో విజయసేనుడనే కర్ణాట రాజు బెంగాలును ఓడించి తన పరిపాలనను అక్కడ ప్రతిష్ఠించుకున్నాడు.

కన్యాకుబ్జాన్ని పాలవంశం నుంచి లాక్కున్న ప్రతిహరులు లక్ష్మీణుడి సంతతి వారసుని చెప్పకున్నారు. ప్రతిహర రాజు

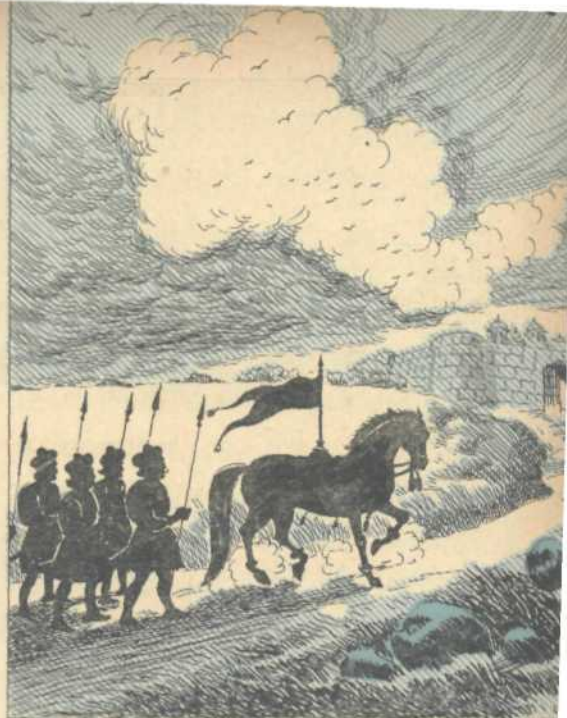
లలో మొదటి భోజుడూ, అతని కొడుకు మొదటి మహేంద్రపాలుడూ ముఖ్యులు. 1018లో కన్యాకుబ్జంలో రాజ్యపాల ప్రతిహరుడు రాజ్యం చేస్తూండగా ఘజ్నీ మహమ్మద్ దండయాత్ర జరిగింది. అటు తరవాత ప్రతిహర పంశీయులు అక్కడాయిక్కడా కేవలం చిల్లర రాజులుగా మాత్రమే కాలం గడిపారు.

క్రి. శ. 2 వ శతాబ్దాంతంలో గౌతమీపుత్ర యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి తో సాతవాహనుల ప్రతిభ సన్నగిలింది. వారి స్థానాన్ని ఇక్ష్వాకులూ, బృహత్పలాయనులూ, కాలంకాయనులూ ఆక్రమించారు. వీరారు ప్రాంతాల వాకాటకులు పైకివచ్చారు.

సముద్రగుప్తుడు దక్షిణ దిగ్విజయానికి వచ్చేనాటికి వింద్యకు దక్షిణాన ఏలుతూ వుండిన ముఖ్య రాజవంశాలు వాకాటకులూ, ఇంకా దక్షిణంగా పల్లవులూనూ.

4 వ శతాబ్దం మధ్యలో విష్ణుగోప పల్లవుడనే రాజు సముద్రగుప్తుడికి ఓడిపోయి విడిచిపెట్టబడ్డాడు. పల్లవ రాజులలో ప్రసిద్ధుడుగా చెప్పబడి, అశ్వమేధం చేసినవాడు శివస్కందవర్మ.

పల్లవరాజుల రాజధాని కంచి. వారిలో అనేకమంది తెలుగు, కన్నడ ప్రాంతాలను

కూడా పాలించారు. క్రి. శ. 436 లో సింహవర్మ అనే పల్లవరాజు రాజ్యానికి వచ్చినట్లు దాఖలా ఉన్నది.

అయితే 6 వ శతాబ్దం ఉత్తరార్థంలో సింహవిష్ణు అనేవాడు రాజయినాక పల్లవ చరిత్ర వివరాలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి. ఇతను చోళరాజ్యాన్ని, దక్షిణప్రాంతాన్ని, లంకనూకూడా పశ్చిమరచుకున్నాడట. ఇతను వైష్ణవుడు. ఇతనూ, ఇతని ఇద్దరు భార్యలూ గల చెక్కడం ఒకటి మహాబలిపురంలో ఈ నాటికీ ఉన్నది.

సింహవిష్ణు కుమారుడు మొదటి మహేంద్రవర్మ. ఇతని కాలంలోనే దక్షిణాధిపత్యం

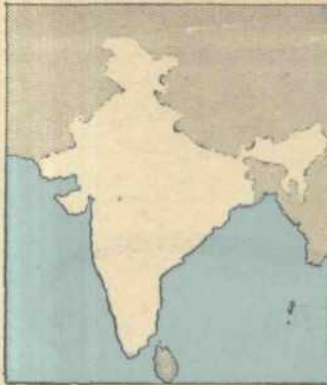
కోసరం పల్లవులకూ, వాతాపి విలిన చాళుక్యులకూ ఘర్షణ. ఆరంభమై, అనేక తరాల పాటు సాగింది. రెండవ పులకేశి అనే చాళుక్యురాజు పల్లవులను ఓడిస్తే, మహేంద్రవర్మ కుమారుడైన మొదటి నరసింహ వర్మ చాళుక్యులను ఓడించాడు. రెండవ పులకేశి కొడుకు మొదటి విక్రమాదిత్యుడు పల్లవులపై యుద్ధంచేశాడు. 8 వ శతాబ్దంలో అతని ముని మనమడైన రెండవ విక్రమాదిత్యుడు పల్లవులను ఓడించి కంచని స్వాధీనపరచుకున్నాడు.

పాండ్యులుకూడా పల్లవులపై దండెత్తి కావేరీ తీరందాకా జయించారు. చివరకు 9 వ శతాబ్దం అంతంలో ఆదిత్యచోళుడనే వాడు ఆపరాజిత పల్లవుణ్ణి ఓడించి పల్లవ వంశాన్ని పదభ్రష్టంచేశాడు.

భారత చరిత్రలో పల్లవుల పాత్ర చారిత్రకంగానూ, సాంస్కృతికంగానూ చెప్పుకోదగినది. దక్షిణాపథంలో ఒక గొప్ప సామ్రా

జ్యాన్ని వారు మొదటగా నిర్మించారు. వారి ప్రతిభ లంక (సింహళం) దాకా ప్రసరించింది. వారి కాలంలో అనేకమంది (వైష్ణవ) ఆళ్వారులూ, (శైవ) నయనారులూ కీర్తి గడించారు. వారికాలంలో కంచి; బ్రాహ్మణ, బౌద్ధ సంస్కృతులకు కేంద్రమయింది. "విచిత్ర చిత్ర" అనే బిరుదుగల మొదటి మహేంద్రవర్మ గుహ శిల్పాల పద్ధతి అమలు చేశాడు. ఆయన "మత్తవిలాస ప్రహసనం" అనే హాస్యనాటకంకూడా రచించాడు. పుదుక్కోట సంస్థానంలోని ఒక గుహలో కనిపించిన చిత్రువులు ఇతని కాలానివేనని నిర్ణయించారు. ఇతని కొడుకు నరసింహవర్మ మహామల్లుడు. ఇతని పేరనే మహాబలిపురం (మహామల్లుపురం) ఏర్పడింది. ఇక్కడి శిల్పాలను చూడటానికి జనం దేశదేశాల నుంచి వస్తారు. రాజసింహనరసింహవర్మ అనే పల్లవరాజు కంచిలో కైలాసనాథాలయం కట్టించాడు.

భారత చరిత్ర

పల్లవుల బద్ధ శత్రువులు చాళుక్యులు. వీరి ప్రభ కర్ణాటదేశంలో 6 వ శతాబ్దంలో ఆరంభమయింది. వీరి తొలి రాజధాని వాతాపి (బాదామి). వీరి మూలపురుషుడు మొదటి పులకేశి. ఇతని కొడుకులు మొదటి కీర్తివర్మా, మంగలేశుడూ కూడా కొంకణ, వైజయంతి, దక్షిణ మహారాష్ట్ర, 'మాల్య దేశాలను జయించి చాళుక్య సామ్రాజ్యాన్ని నలువైపులా విస్తరింప జేశారు. కీర్తివర్మ కొడుకైన రెండవ పులకేశి చరిత్రప్రసిద్ధుడు. ఇతను 609 నుంచి 642 దాకా ఏలాడు. ఇతను దక్కను యావత్తూ జయించి గౌతమీ పుత్ర శాతకర్ణిని మరిపింప జేశాడు. హర్షుణ్ణి ప్రతిఘటించాడు. పల్లవ మహేంద్రవర్మ దర్పం అణచాడు. విష్ణువుర (పితావుర) రాజ్యాన్ని జయించి దానికి తన తమ్ముడైన కుబ్జ విష్ణువర్ధనుణ్ణి రాజుచేశాడు. కాని ఇతని హయాంలోనే పల్లవ నర

సింహవర్మ ఇతన్ని ఓడించి, వాతాపిని మట్టిపాలుచేశాడు.

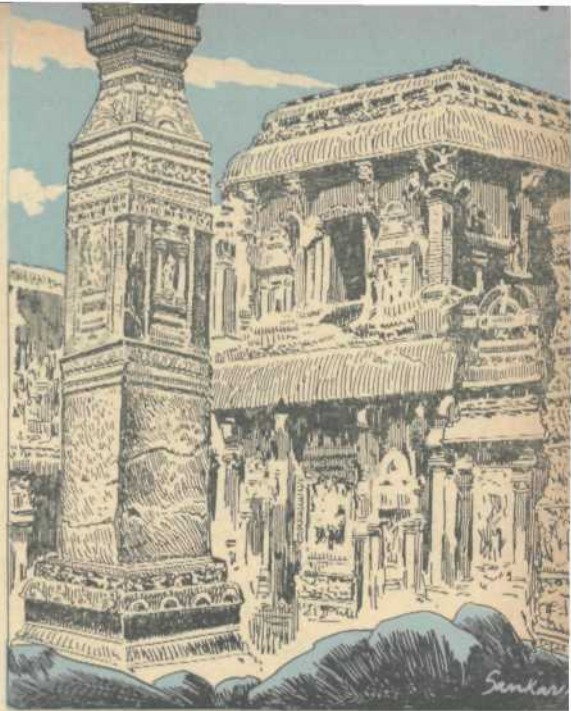
అయితే చాళుక్యుల ప్రతిభ అంతటితో అంతరించి పోలేదు. రెండవ పులకేశి కొడుకైన మొదటి విక్రమాదిత్యుడు తన శత్రువులైన పల్లవులతో తిరిగి పోరు ప్రారంభించాడు. ఈ పోరాటం మరింతగా సాగించి కృతకృత్యుడైన వాడు ఇతని మనముడు. రెండవ విక్రమాదిత్యుడు. ఇతను పల్లవ రాజధానిని లోబరచుకున్నాడు కూడా. రెండవ విక్రమాదిత్యుడి కుమారుడి కాలంలో చాళుక్య ప్రతిభ అంతమై, రాష్ట్రకూటుల ప్రతిభ తల ఎత్తింది. ఆఖరు చాళుక్యరాజు పతనానికి కారకుడు అతని సేనానాయకుడైన దంతిదుర్గుడనేవాడు.

ఇతను పునాది వేసిన రాష్ట్రకూట సామ్రాజ్యం మహారాష్ట్ర, కర్ణాట ప్రాంతాలాక్రమించింది. రాష్ట్రకూటులు తమ

మూలపురుషుణ్ణిగా కృష్ణుడి తమ్ముడైన సాత్యకిని చెప్పకుని, తాము యాదవుల మున్నారు. వారు తెలుగుదేశపు రెడ్డిపంశం వారని కొందరు చెబుతున్నారు. రాష్ట్ర కూటులు ఆంధ్రదేశపు రైతులని తూర్పు చాళుక్యుల పత్రాల ద్వారా తెలుస్తున్నది. వీరు ఒకప్పుడు నిజాము రాజ్యంలోని లట్టలూరు గ్రామానికి నాయకులుగా ఉండినట్లు సాక్ష్యం ఉన్నది.

రాష్ట్రకూట సామ్రాజ్యం ఉచ్చలో ఉన్న కాలంలో ఉత్తరాన, దక్షిణ గుజరాతు, మాల్య, బాఫీల్ ఖండల దాకానూ, దక్షిణాన తంజావూరు దాకానూ విస్తరించి ఉండేది. పల్లవులు కన్యాకుబ్జ చక్రవర్తిని ప్రతిఘటించటం మాత్రమే చేశారుగాని రాష్ట్ర కూటులు, మహిషాల ప్రతిహరుడు రాజ్యం చేసే కాలంలో, కన్యాకుబ్జాన్నే ముట్టడించారు. రాష్ట్రకూటులు ఇంత సామ్రాజ్యాన్ని ఏర్పరచినప్పటికీ, తూర్పు తీరాన గోదావరీ కృష్ణానదీ ముఖప్రాంతాలు రాష్ట్ర కూటుల వశం కాలేదు; వాటిని చాళుక్య పంశపు రాజులే పరిపాలిస్తూ వచ్చారు. మాన్యఖేటాన్ని పరిపాలించిన రాష్ట్రకూట రాజు, వల్లభరాజు, ప్రపంచపు మహా చక్రవర్తులు నలుగురిలో ఒకడని ఆ కాలపు

అరబ్బీ రచయితలు ప్రశంసించారు. (మిగిలిన ముగ్గురు చక్రవర్తులు—చీనా చక్రవర్తి, బాగ్దాదు ఖలీఫా, కాన్స్టాంటి నేపిల్ చక్రవర్తి.)

రాష్ట్రకూట రాజులు సా రస్వతాన్ని పోషించారు. మొదటి అమోఘదర్శు డనే వాడు ప్రఖ్యాత కవి. ఎల్లోరాలో కైలాసనాథాలయం చెక్కించిన వాడు మొదటి కృష్ణ డనే వాడి దంతిదుర్గుడి ముందు తరానికి చెందిన రాష్ట్రకూటుడు. చాళుక్యులు కంచిలోని పల్లవులతో పోరాడినట్టే, రాష్ట్ర కూటులు కన్యాకుబ్జపు ప్రతిహరులతో పోరాటాలు సాగించారు. మొదటి కృష్ణుడి చిన్న

కొడుకు ధృవుడనేవాడు ప్రతిహర వత్స రాజును ఓడించాడు. ధృవుడి కొడుకైన మూడవ గోవిందుడి కాలంలో రాష్ట్ర కూటులు అజేయు లనిపించుకున్నారు. కంచి పల్లవులు వారికి కప్పం కట్టారు; దక్షిణ గుజరాతులో రాష్ట్రకూట పంశీయుడు రాజ్యం ఏలాడు. వత్సరాజు కొడుకు రెండవ నాగభటుడూ, పంగరాజు చక్రాయుధుడూ వారికి లొంగిపోయారు.

815 నుంచి 877 దాకా పాలించిన మొదటి అమోఘవర్ముడు తన రాజధానిని నిజాం రాష్ట్రంలోని మాన్యఖేటం (మల్తేడ్)కు మార్చాడు. ఈయన గోదావరీ కృష్ణా తీరాల లోని వేంగి చాళుక్యులతో పోరాడాడు. ఇతని ముని మనమడు మూడవ ఇంద్రుడు ప్రతి హర మహిపాలుణ్ణి జయించి, కన్యాకుబ్జాన్ని తాత్కాలికంగా ఆక్రమించ గలిగాడు.

రాష్ట్రకూటులలో చెప్పదగిన ఆఖరు రాజు మూడవ కృష్ణుడు. ఇతని కాలంలోనే

రాష్ట్రకూట సామ్రాజ్యం అత్యధికంగా విస్తరించింది. 973 లో రాష్ట్రకూట వంశం పతనమయింది.

వాతాపి చాళుక్యుల వారసుడనని చెప్పుకునే రెండవ తైలుడు—ఒక సామంతు—వారి పతనానికి కారకుడయ్యాడు.

ఈ తైలుడు కల్యాణీ చాళుక్య పంశానికి మూల పురుషుడు. ఇతని వారసులు తంజావూరు చోళులతో యుద్ధాలు చేశారు. ఇప్పుడు చోళుల ప్రతిభ కూడా హెచ్చుసాగింది. ఇందుకు కారణ భూతులు రాజరాజ చోళుడూ, అతని కుమారుడు మొదటి రాజేంద్ర చోళుడూనూ. దక్షిణ భారతంలో చోళులూ, చాళుక్యులూ సంఘర్షణ పడుతూంటే ఉత్తర భారతంలో చరిత్రకు కొత్త అధ్యాయం ప్రారంభమయింది; సుల్తాను ఘజ్నీ మహమ్మదు విజృంభణ ఫలితంగా ఒక్కొక్క ఉత్తర రాజ్యమే పతనం కాసాగింది.

భారత చరిత్ర

మనం ఇంతవరకూ భారతదేశంలో జరిగిన చరిత్ర గురించి, అక్కడ వెలిసిన సామ్రాజ్యాలను గురించి, రాజవంశాలను గురించి ముస్లిముల దాడుల కాలందాకా తెలుసుకున్నాం. తరువాత జరిగిన చరిత్ర గురించి తెలుసుకునే ముందు భారతదేశం, యుక్త దేశాంతర చరిత్ర గురించి తెలుసుకుందాం.

భారతదేశం అనాదిగా దేశాంతరాలతో సంబంధం కలిగి ఉండింది. భారతీయులు భూమి మీదా, సముద్రం మీదా ప్రయాణాలు చేసి దేశాంతరాలకు వలస వెళ్ళారు. ఒకప్పుడు భారతదేశానికి బాబిలోనియా, సిరియా, ఈజిప్టులతో వర్తక సంబంధాలుండేవి. క్రీస్తుశకం మొదటి శతాబ్దం మొదలుకుని ఈ వర్తక వివరాలు చరిత్రలో విపులంగా కనిపిస్తాయి.

వర్తకంతో బాటు భారతీయ సంస్కృతి నాగరికతలకూడా ఇతర దేశాలకు వెళ్ళాయి.

అశోకుడి బౌద్ధ ప్రచారకులు పశ్చిమ ఆసియా, ఉత్తర ఆఫ్రికా, అగ్నేయ యూరపు ప్రాంతాలకు వెళ్ళారు. అక్కడ బౌద్ధ ధర్మ ప్రచారం చురుకుగా జరిగింది.

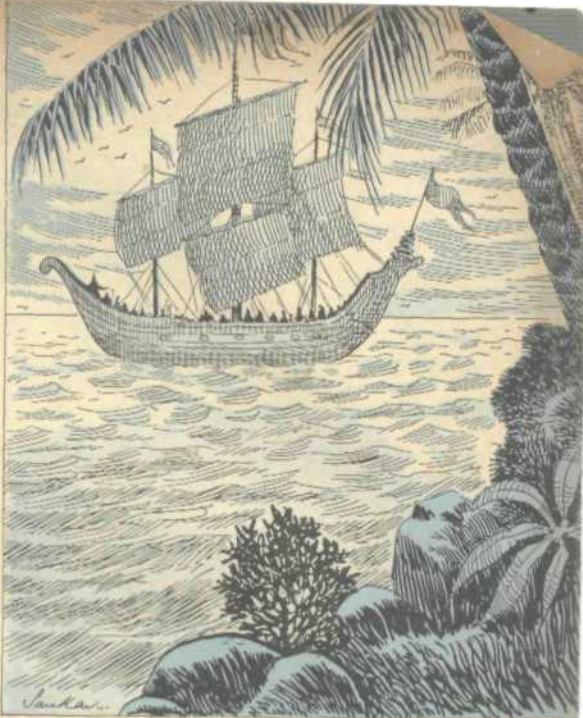
అదేవిధంగా పడమర నుంచి రోమను జ్యోతిషాస్త్రమూ, గ్రీకు కళలూ, నాణెముల తయారీ మొదలైనవి భారతీయులు నేర్చారు. భారతీయ ఔషధ శాస్త్రమూ, దేశాంశ గణితమూ అరబ్బులద్వారా ప్రపంచ వ్యాప్తి పొందాయి.

మధ్య ఆసియాలో కుషాను రాజుల ధర్మాన కాస్పియన్ సముద్రం నుంచి చీనా గోడ దాకా బౌద్ధం వ్యాపించింది. 7 వ శతాబ్దంలో హ్యూన్ త్సాంగ్ చీనా నుంచి మధ్య ఆసియాకుండా వచ్చేటప్పుడు దారి పాడు గునా అతను భారతీయ మత సంస్కృతులు గమనించాడు. బౌద్ధం మధ్య ఆసియా నుంచి చీనాకు వెళ్ళింది.

క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్దం నుంచి భారతీయులు దేశాంతరాలను పాలించటం మనకు తెలుస్తుంది. ఆ దేశాలలో - మలయా ద్వీపకల్పమూ, కాంబోడియా, అన్నామ్, సుమత్రా, జావా, బాలి, బోర్నియోలలో - భారతీయ మతాచారాలూ, భాషా, లిపి, పేర్లూ అమలులో ఉండేవి.

దేశాంతరాలలో భారతీయులు స్థాపించిన సామ్రాజ్యాలు వెయ్యి సంవత్సరాలు మించి దక్కాయి. భారతదేశంలో హైందవ పరిపాలన అడుగంటినాక కూడా ఈ సామ్రాజ్యాలు నిలబడి ఉండటం విశేషం. ఇండో చీనాలో చంపా, కంబుజా అని రెండు ప్రధాన రాజ్యాలుండేవి. చంపను పీలిన రాజులు: జయ పరమేశ్వరవర్మ దేవ ఈశ్వరమూర్తి (1050-1060), రుద్ర వర్మ (1061-1069), హరివర్మ (1070-1081), మహారాజాధిరాజ శ్రీ జయ ఇంద్ర వర్మ (1161-1180), జయసింహవర్మ (1257-1287). వీరంతా మహావీరులు. కుబ్జయిఖాను కూడా చంపను ఓడించలేక పోయాడు. ఈ హిందూరాజ్యం 16 వ శతాబ్దంలో మంగోలు దాడులకు ఓడిపోయింది.

కంబుజ హిందూరాజ్య మైంది క్రీ. శ. ఒకటి, రెండు శతాబ్దాలలో కావచ్చు. అది

ఈనాటి కాంబోడియా దక్షిణ ప్రాంతం. "ఇక్కడ వెయ్యిమందికి పైగా బ్రాహ్మణులున్నారు. వారికి ఇక్కడివారు తమ కుమార్తెలను వివాహం చేశారు. వారు అహోరాత్రాలు (వేద?) పఠనం చేస్తూంటారు," అని ఒక చీనా గ్రంథకర్త రాశాడు. ఇక్కడి రాజులలో ప్రసిద్ధులు జయవర్మ అనే పేరుగల వారిలో మొదటి, రెండవ, ఏడవవారూ, యశోవర్మా, రెండవ సూర్య వర్మా అనేవారు. ఈ రాజ్యం పదిహేనవ శతాబ్దంలో విచ్ఛిన్నమయింది.

చంపా కన్న కంబుజ చాలా విస్తృతీ, శక్తి ప్రదర్శించింది. ఒకప్పుడు కాంబో

డియా, కొవిన్-చీనా, లావోస్, సయామ్, మలయా, బర్మాలలో కొంత భాగమూ ఈ రాజ్యంలో చేరి ఉండేవి. కంబుజ రాజుల చరిత్రను చెప్పగల సంస్కృత శాసనాలు ఇక్కడ అసంఖ్యాకంగా దొరికాయి. వారి ప్రతిభ చాటగల రెండు అద్భుత దేవాలయాలు ఆంగ్కోర్‌వాత్, ఆంగ్కోర్ థామ్ అనేవి.

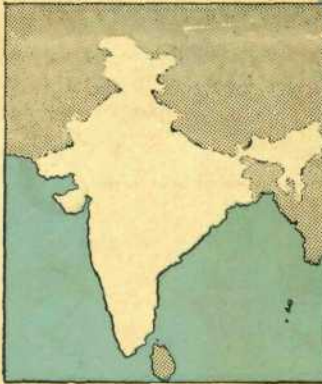
ఆంగ్కోర్‌వాత్ ప్రపంచ వింతలలో పేర్కొనదగినది. అది ఆదిలో విష్ణు ఆలయం. దీనిపైన అనేక గోపురాలున్నాయి. నట్టనడుమనున్న ఆలయ గోపురం ఎత్తు 213 అడుగులు. ఆంగ్కోర్ థామ్ అనేది ఏడవ జయవర్మ నిర్మించిన శాసనాధిపతి నగరం. ఇది రెండు మైళ్ళ చదరం. దీని చుట్టూ ఎత్తయిన రాతి గోడ, 330 అడుగుల వెడల్పు గల అగడ్త ఉన్నాయి. (నవంబరు "ప్రపంచపు వింతలు" చూడండి.)

మలయా ద్వీపకల్పంలోనూ ఇండియన్ ఆర్కిపిలాగోలోనూ రెండు హైందవ రాజ వంశాలు వృద్ధిక్షయాలు పొందాయి. శైలేంద్ర వంశం 8 వ శతాబ్దంలో స్థాపన అయింది. మలయా "చక్రవర్తి" చంపా, కంబుజ దేశాలపై దాడులు చేసేవాడని, ఆయన దిన సరి రాబడి 200 మణుగుల బంగారమని, ప్రతి ఉదయమూ ఆయన ఒక కొలనులోకి ఒక బంగారు అచ్చు విసిరి వేసేవాడని ఆ కాలపు చరిత్రకారులు రాశారు.

శైలేంద్రులపై మొదటి రాజేంద్ర చోళుడు 11 వ శతాబ్దంలో దాడిచేసి కొంత రాజ్యాన్ని కాజేశాడు. 13 వ శతాబ్దంలో శైలేంద్రరాజు సింహాలం పై దాడిచేసి అప జయం పొందాడు. తరువాత శైలేంద్రుల ప్రతిభ అంతరించింది. తరువాత బావా హిందూ రాజ్యానికి కేంద్రమయింది.

అయితే 15 వ శతాబ్దంలో ఇస్లాము మతం ఈ ప్రాంతాలను ఆక్రమించేసింది.

భారత చరిత్ర

అసియాకు పశ్చిమాన ఉన్న అరేబియా లోని మక్కాలో 570 లో మహమ్మద్ ప్రవక్త జన్మించి ఇస్లాము మతాన్ని వ్యవస్థాపించాడు. ఈ మతం అక్కడి ప్రజలలో ఉత్తేజనం కలిగించింది. ప్రవక్త అనంతరం 632 నుంచి ఇస్లాము మతావలంబులకు ఖలీఫాలు నాయకత్వం వహించి ఆ మతాన్ని ఇరాను నుంచి స్పెయిను దాకా గల రాజ్యాలలో వ్యాపింప జేశారు.

అరబ్బులు ఆది నుంచి కూడా పశ్చిమ భారతం పైనా, వాయువ్య సరిహద్దు ప్రాంతం పైనా కన్ను వేసి ఉంచారు. 637 ప్రాంతంలోనే, రెండవ పులకేశి పరిపాలనా కాలంలో ఒక అరబ్బుసేన బొంబాయి సమీపాన గల థానాకు వచ్చింది. అనంతరం బ్రోచ్ మొదలైన ప్రాంతాలపై దాడులు జరిగాయి. మరికొద్ది సంవత్సరాలకు దక్షిణ అష్టానిస్తాను అరబ్బుల వశమయింది.

తరవాత అరబ్బులు కాబూల్ ఏలే షా పై అనేక దాడులు చేశారు. ఈ షా, కనిమ్ముడి సంతతి వాడట.

దక్షిణ అష్టానిస్తాను జయించిన అరబ్బులు బలుచిస్తాన్ లో కొంత భాగాన్నీ, సింధు రాష్ట్రాన్నీకూడా జయించారు. ఇరాక్ గవర్నరైన అల్ హజ్జజ్ యొక్క అల్లుడు ముహమ్మద్ ఇబన్ కాసిమ్ అనేవాడు, దేశ ద్రోహులైన బౌద్ధుల, సామంతరాజుల సహకారంతో 712 లో సింధునదిని దాటి అనేక నగరాలు జయించాడు. సింధు దిగువ లోయ యావత్తూ అరబ్బుల వశమయింది. అరబ్బుల పురోగమనాన్ని అరికట్టినవారు దక్షిణాన చాళుక్యులూ, తూర్పున ప్రతిహారులూ, ఉత్తరాన కార్కటులూనూ.

ఇలా ఉండగా 962 లో అల్పతిగీన్ అనేవాడు ఘజ్ని రాజ్యాన్ని వ్యవస్థాపించాడు. ఇతను మధ్య అసియా

16. మహమ్మదీయుల రాక

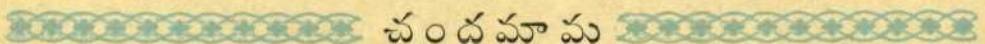
పాలకుల బానిస అయి ఉండి ఘజ్నీలో స్వతంత్ర రాజ్యం వ్యవస్థాపన చేసి 963లో చనిపోయాడు. 977లో ఈ రాజ్యం ఇతని అల్లుడైన సబుక్తిగీన్ ఆధిపత్యం కిందికి వచ్చింది. ఇతన్ని నిరోధించిన వాడు ఉదభాండపుర రాజు జయపాలుడు. 997లో సబుక్తిగీన్ చనిపోయి ప్రసిద్ధుడైన అతని కొడుకు మహ్మద్, ఘజ్నీకి సుల్తానయ్యాడు. 1001లో జయపాలుడు మహ్మద్ చేతిలో చిత్తుగా ఓడిపోయి అవమానం సహించలేక చితి మీద కాలిపోయాడు.

ఘజ్నీ మహ్మద్ క్రమంగా పంజాబును జయించాడు, స్థానేశ్వరం జయించాడు. 1015లో ఇతను కాశ్మీరు లోయను జయించటానికి చేసిన యత్నం ఫలించలేదు. 1018లో ఇతను కన్యాకుబ్జాన్ని తుడిచి పెట్టి ప్రతిహర సామ్రాజ్యాన్ని తుదముట్టించాడు. 1022, 1023లో గ్వాలియర్, కాలింజర్ రాజ్యాలు అతనికి లొంగాయి. 1026లో ఇతను కారియవాడ్ లోని సోమనాథ్ పై చేసిన దాడి ప్రసిద్ధమైనది. ప్రసిద్ధమైన ఈ హిందూ ఆలయం పతనమైన నాలుగేళ్ళకు మహ్మద్ చనిపోయాడు. మహ్మద్ ప్రపంచ యోద్ధలలో చేర్చదగిన వాడు. ఇతను భారతీయులతోనే

మజ్నీ మహ్మద్ విజయస్తంభం

గాక శత్రువులైన తురుష్కులతో కూడా గొప్ప యుద్ధాలు చేసి గెలిచాడు. ఇతను సంస్కృతిని కూడా పోషించాడట. అయితే భారత చరిత్రకు సంబంధించినంత వరకు ఇతను దోపిడికి మాత్రమే ఖ్యాతి పొందాడు. ఇతను చేసిన యుద్ధాలు ప్రధానంగా దోపిడి దాడులు. మత ప్రచారం కూడా అతని ముఖ్యాశయం కాదు. కాని ఇతని విజయాల వల్ల హిందూ రాజులలో అత్యుచితాసం దెబ్బ తిన్నమాట నిజం. 1030లో ఘజ్నీ మహ్మద్ పోయి 1192లో ఘూర్ ముహమ్మద్ పచ్చేదాకా హిందూ

రాజ్యాలపై చెప్పుకోదగిన దాడులంతగా లేవు—ఒక అరబ్బు సేనాపతి వారాణసి నగరాన్ని కొల్లగొట్టాడు. అయితే ముస్లిము దాడుల భయం మాత్రం భారతీయులలో శాశ్వతంగా నిలిచిపోయింది.

అఫ్ఘానిస్తాన్ లోని పర్వతాల మధ్య ఘూర్ అనేది ఒక చిన్న రాజ్యం. తూర్పు పర్షియాకు చెందిన ఒక జాతివారు ఈ అనా మకపు సామంత రాజ్యాన్ని పాలిస్తూ ఘజ్నీ సుల్తానుకు లోబడి ఉండేవారు. కాని మహ్మద్ అనంతరం ఘజ్నీ సుల్తానులు బలహీనులవటం చేత ఘూర్ పాలకులు క్రమంగా బలవంతులై ఘజ్నీ సుల్తానులతో అధికృతకై పోటీ పడసాగారు. ఈ పోటీ మూలంగా ఘజ్నీ సుల్తానైన బహ్రమ్ పా అనేవాడు ఘూర్ కు చెందిన ఇద్దరు అన్న దమ్ములను, కుతుబుద్దీన్ ముహమ్మద్, సైఫుద్దీన్ అనేవారిని చంపించాడు. వీరిద్దరికి సోదరుడైన అలాఉద్దీన్ హుసేన్ అనేవాడు

ఘజ్నీపై భయంకరంగా పగ తీర్చుకున్నాడు. అతను ఘజ్నీ నగరాన్ని కొల్ల గొట్టటమేగాక ఏడు రోజులపాటు ఆ నగరాన్ని పరశురామ ప్రీతి చేసి “ప్రపంచ దాహకుడు” అనే బిరుదు కూడా సంపాదించుకున్నాడు. బహ్రమ్ కొడుకు ఖుస్రవ్ అనేవాడు పంజాబుకు పారిపోయాడు. తరవాత పదేళ్ల పాటు ఘజ్నీనగరం ఘుజ్ జాతి తుర్క్ మానుల అధీనంలో ఉండి 1173 లో ఘూర్ పాలకుల అధీనమయింది.

“ప్రపంచదాహకుడి” కొడుకు తుర్క్ మానుల చేతిలో చనిపోయాడు. కాని అతని దాయాది ఘియాసుద్దీన్ ముహమ్మద్ 1173 లో తుర్క్ మానులను ఘజ్నీ నుంచి పారదోలి, ఘజ్నీ రాష్ట్రానికి తన తమ్ముణ్ణి పాలకుడుగా ఏర్పాటు చేశాడు. ఈ తమ్ముడే ఘూర్ ముహమ్మద్. అన్న కింద సైనికో ద్యోగిగా ఉంటూండగానే ఇతను ఇండి యాపై దండయాత్రలు సాగించాడు.

భారత చరిత్ర

ఘూర్ మహమ్మద్ ఇండియా పై చేసిన మొదటి దాడి 1175లో ముల్తాన్ పై జరిగింది. ఈ దాడి సఫలమయింది. కాని 1178లో అతను గుజరాత్ పై దాడి చేసి చిత్తుగా ఓడిపోయాడు. అయినప్పటికీ మరుసటి ఏడే అతను పెషావరును లోబరుచు కున్నాడు. 1181లో శియాల్కోటలో ఒక దుర్గం నిర్మించాడు.

ఆ కాలంలో ఘజ్నీ వంశస్తుడైన ఖుస్రవ్ మాలిక్ లాహారులో పాలిస్తున్నాడు. ఘూర్ మహమ్మద్ జమ్మా రాజైన విజయదేవుడితో సఖ్యం చేసుకుని, ఖుస్రవ్ మాలిక్ ను బంధీగా పట్టుకుని ఘజ్నీకి తెచ్చాడు. ఈ సంఘటనతో పంజాబు లో ఘజ్నీ వంశీయుల పరిపాలన ముగిసింది. పంజాబు ఘూర్ మహమ్మద్ కు చేజిక్కుటంతో ఇండియాలో ఇతర ప్రాంతాలను లోబరుచు కునే అవకాశం ఏర్పడింది.

ఈ ప్రయత్నంలో అతను రాజ పుత్రులతో—ముఖ్యంగా పృథ్వీరాజ్ చౌహాన్ తో—తలపడవలసి వచ్చింది. పృథ్వీరాజు కింద ఢిల్లీ, అజ్మీరు నగరాలున్నాయి. కన్యాకుబ్జాన్ని జయచంద్రుడనే గాహడవాల వంశంవాడు విలుతున్నాడు. జయచంద్రుడు సాధారణంగా కాశీలోనే ఉంటూండేవాడు. భారతదేశంలో అనాటి రాజులందరికీ జయ చంద్రుడు మిన్న అని ఆ కాలపు మహమ్మదీయ చరిత్రకారులు రాశారు.

జయచంద్రుడూ, పృథ్వీరాజూ ఏకమై ఉంటే ముస్లిమ్ శత్రువు సంగతి ఏమయేదో, కాని వారి మధ్య సఖ్యత లేదు. జయ చంద్రుడు పృథ్వీరాజు ఔన్నత్యాన్ని ఓర్చ లేకపోయాడు. పృథ్వీరాజును పిలవకుండానే జయచంద్రుడు తన కుమార్తెకు స్వయం వరం ఏర్పాటు చేశాడనీ, మీదు మిక్కిలి పృథ్వీరాజును అవమానించటానికి అతని

ప్రతిమను ద్వారం వద్ద ద్వారపాలకుడి స్థానంలో ఉంచాడని, జయచంద్రుడి కుమార్తె అయిన సంయుక్త ఆ ప్రతిమ మెడలో పూలమాల వేసిందని, పృథ్వీరాజు ఆమెను తీసుకుపోయి పెళ్ళాడాడని కథ చెబుతారు. ఈ కథను ఎంతోమంది బుర్ర కథలుగానూ, గేయాలుగానూ పాడేవారు.

1190 అంతంలో ఘూర్ మహమ్మద్ సైన్యాలతో సహా ఇండియా పైకి వస్తున్నాడని తెలియగానే పృథ్వీరాజు 2 లక్షల అశ్విక బలంతోనూ, మూడువేల వీనుగులతోనూ, పరాక్రమంలో ముస్లిములకు ఏమాత్రమూ తీసిపోని రాజపుత్ర వీరులతోనూ ఎదురు వెళ్ళాడు. స్థానేశ్వరం సమీపంలో తరాయిన్ అనే చోట ముస్లిము సేనలకూ, రాజపుత్ర సేనలకూ 1191 లో యుద్ధం జరిగింది. హిందూ సేనలు ఘూర్ మహమ్మద్ సేనలను బాగా చీకాకు పరచి, చివరకు ఓడించాయి. ఘూర్ మహమ్మద్ యుద్ధంలో గాయపడి ఘజ్నీకి వెళ్ళిపోయాడు.

కాని ఆ మరుసటి ఏడు అతను మరింత గొప్ప సేనను సమకూర్చుకుని అదే చోట పృథ్వీరాజు సేనలతో యుద్ధం చేశాడు. ఈసారి విజయం ముస్లిములది. పృథ్వీరాజు శత్రువులకు చిక్కి హత్య చేయబడ్డాడు.

1192 లో ముస్లిములు సాధించిన ఈ విజయంతో పైకి వచ్చినవాడు కుతుబుద్దీన్ ఐబక్ అనేవాడు. భారత చరిత్రలో ప్రముఖ స్థానం వహించే ఈ కుతుబుద్దీన్ తుర్కిస్తానుకు చెందిన ఒక బానిస. ఇతను కుర్రవాడుగా ఉన్నప్పుడే ఒక పర్తకుడు ఇతన్ని నిషాపూర్ కు తీసుకు వచ్చి ఒక కాజీకి అమ్మాడు. కుతుబుద్దీన్ కాజీ కొడుకులతో బాటు మతబోధా, సైనిక శిక్షణ పొందాడు. కాజీ చనిపోయాక అయిన కొడుకులు తమ బానిసను ఒక పర్తకుడికి అమ్మగా, ఆ పర్తకుడు అతన్ని ఘజ్నీకి తెచ్చి ఘూర్ మహమ్మద్ కు అమ్మాడు.

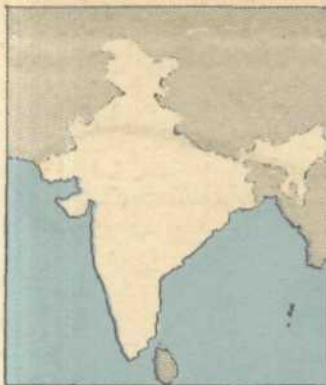
కుతుబుద్దీన్ చూడటానికి అనాకారి అయినా అనేక మంచి గుణాలూ, క్లాఫునీయ లక్షణాలూ గలవాడు. ఘూర్ మహమ్మద్ కు అతని మీద ఎంతో నమ్మకం. అందుచేత ఆయన అతన్ని తన అశ్వశాల లన్నిటిపైనా అధిపతిని చేశాడు. యుద్ధాలలో కూడా కుతుబుద్దీన్ తన యజమానికి ఎంతో అండగా ఉండటంచేత 1192 తరవాత భారత దేశాన్ని జయించే భారాన్ని ఘూర్ మహమ్మద్ కుతుబుద్దీన్ పైన పెట్టాడు. తనను యజమాని సమ్మీనందుకు కుతుబుద్దీన్ ఆ యేడే హాసీ, మీరట్, ఢిల్లీ మొదలైన అనేక ప్రాంతాలను జయించాడు. 1194 లో కాశీ—కన్యాకుబ్జ రాజైన జయ చంద్రుడు ఘూర్ మహమ్మద్ కు ఓడి నిహతు డైనప్పుడు కుతుబుద్దీన్ సహాయం కూడా ఉండింది. 1197 లో ఇతను గుజరాతు రాజధానిని కొల్లకొట్టాడు. 1202 లో కాలింజర్ (బుందేల్ ఖండ్) కోటను పట్టు

కుని 50 వేల మంది స్త్రీ పురుషులను ఖైదీలుగా తీసుకున్నాడు.

ఘూర్ మహమ్మద్ కు కుతుబుద్దీన్ కుడి భుజమైతే, ఇబ్లియారుద్దీన్ మహమ్మద్ అనే వాడు ఎడమ భుజం. ఇతను బీహారు, పశ్చిమ బెంగాలులో కొంత భాగమూ, అనేక ఇతర ప్రాంతాలూ గెలిచి ముస్లిమ్ సామ్రాజ్యంలో కలిపాడు.

తన అన్న చనిపోయినాక, 1203 ఫిబ్రవరిలో ఘూర్ మహమ్మద్ ఘజ్నీ, ఘూర్, ఢిల్లీలకు ప్రభువయ్యాడు. 1205 లో ఇతను మధ్య ఆసియాలో యుద్ధం చేసి పెద్ద అపభ్యాతికి గురి అయ్యాడు. భారతదేశం లోని ఇతని సామ్రాజ్యంలో అరాజక లక్షణాలు కలిగాయి. అతను తిరిగి వచ్చి ఈ అరాజకాన్ని అణచ గలిగాడు కాని త్వరలోనే, అతను లాహోరు నుంచి ఘజ్నీ వెళుతుండగా 1206 మార్చి 15న కొందరు హంతకులు చంపేశారు.

భారత చరిత్ర

ఘూర్ మహమ్మద్ కు వారసులు లేరు. అతని ప్రతినిధులు (వైస్రాయిలు) తమ తమ ప్రాంతాల మీద స్వతంత్రాధికారం ప్రకటించారు. తాజుద్దీన్ యిల్దజ్ అనేవాడు ఘజ్నీలో ప్రభువయాడు. భారత ప్రాంతం లోని వైస్రాయిలు కుతుబుద్దీన్ ఐబక్ ను సుల్తాను చేసి ప్రభువుగా గుర్తించారు. ఇలా గుర్తించిన వారిలో బెంగాలు వైస్రాయి ఇఖ్తయారుద్దీన్, ముల్తాన్ వైస్రాయి నాసిరుద్దీన్ కబాచా ఉన్నారు. ఇందువల్ల తాజుద్దీన్ కు కుతుబుద్దీన్ పై అనూయ కలిగి, పంజాబుపై అధిపత్యం కోసం కుతుబుద్దీన్ తో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు. కుతుబుద్దీన్ అతన్ని ఓడించి, ఘజ్నీ నుంచి తరిమివేసి, నలభై రోజులపాటు ఆ నగరాన్ని ఆక్రమించాడు. అయితే అతను చేసిన అత్యాచారాలు సహించలేక ఘజ్నీ పౌరులు రహస్యంగా తాజుద్దీన్ ను రప్పించారు. తలవని తలంపుగా

తాజుద్దీన్ తిరిగి రావటంతో కుతుబుద్దీన్ పారిపోయి రావలసి వచ్చింది. ఈ విధంగా జరగని పక్షంలో అతని హయాములోనే ఇండియా అష్టానిస్తానులు రాజకీయంగా ఏకమై ఉండేవి.

1210 నవంబరులో, కుతుబుద్దీన్ పోలో ఆదుతూ గుర్రంపై నుంచి పడిన ఫలితంగా లాహోరులో మరణించాడు. అతను పరిపాలించింది గట్టిగా నాలుగేళ్ళు మాత్రమే. అతని దాతృత్వం జగద్విఖ్యాతమైనది; "లక్షదాత" అని అతనికి బిరుదుండేది. అతని పరిపాలనలో న్యాయమూ, శాంతి భద్రతలు చక్కగా ఉండేవి.

కుతుబుద్దీన్ చాపగానే దేశం ఆరాజకం అయిపోకుండా, లాహోరులోని అమీర్లు, మాలిక్ లూ, ఆరామ్ బక్ అనేవాణ్ణి సుల్తానుగా ఎన్నుకుని, ఆరామ్ పా అని పేరు పెట్టారు. అయితే ఈ ఆరామ్ పా బొత్తిగా

అసమర్థుడు కావటంచేత ఢిల్లీలోని
“పెద్దలు” అతణ్ణి తరిగించి, మాలిక్
షంసుద్దీన్ ఇల్తుత్మిష్ను రాజుగా చేశారు.

ఇల్తుత్మిష్ తుర్కిస్తాన్లోని ఇల్ఖరీ
తెగకు చెందినవాడు. గొప్ప అందగాడు,
తెలివితేటలూ, ఉపజ్ఞా కలవాడు. అందుకే
కుతుబుద్దీన్ ఢిల్లీలో వైస్రాయిగా ఉండే
సమయంలో ఇల్తుత్మిష్ను పెద్ద ధర యిచ్చి
బానిసగా కొన్నాడు. ఇతను క్రమంగా తన
హోదా పెంచుకుని బదాఛీనకు గవర్నరు
కావటమేగాక కుతుబుద్దీన్ కుమార్తెను
కూడా పెళ్ళాడాడు.

1210 లేక 1211లో ఇల్తుత్మిష్ ఢిల్లీ
సింహాసనం ఎక్కుతూనే గడ్డు సమస్యలను
ఎదుర్కొన్నాడు. నాసిరుద్దీన్ కబాచా
సింధులో స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించటమేగాక
పంజాబు పైన కూడా కన్ను వేశాడు.
ఘజ్నీలో ఉన్న తాజుద్దీన్, ఘూర్ మహమ్మద్
గలిచిన ప్రాంతమంతా తనది చేసుకోవాలనే
ఆశతో ఉన్నాడు. ఇఖ్తియారుద్దీన్ అనంతరం
1206లో బెంగాలు గవర్నరుగా నియమించ
బడిన ఆలీమర్దాన్ అనే ఖల్జీ వంశస్థుడు
సుల్తాన్ అలాఉద్దీన్ అని పేరు పెట్టుకుని
స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించాడు. గ్వాలియర్,
రంతంభోర్లు ఆరామ్ షా హయాములో

తిరిగి హిందూ రాజుల అధీనమయ్యాయి;
మిగతా హిందూ రాజులు రాజ్యకాంక్షతో
తహతహ లాడుతున్నారు. ఇవన్నీ ఇలా
ఉండగా ఢిల్లీలోనే కొందరు అమీర్లకు
ఇల్తుత్మిష్ పరిపాలన సరిపడలేదు.

ఇల్తుత్మిష్ ఈ అవాంతరాలన్నిటినీ
క్రమంగా అధిగమించుకుంటూ వచ్చాడు.
ఢిల్లీ సమీపంలోని జూద్ మైదానంలో తిరుగు
బాటు చేసిన అమీర్లను ఓడించాడు. 1216
జనవరిలో తాజుద్దీన్ నూ, 1217 లో నాసి
రుద్దీన్ నూ ఓడించాడు. అయితే నాసిరుద్దీన్
1228 ఫిబ్రవరి దాకా పూర్తిగా పతనం
కాలేదు. 1229 లో బాగ్దాదులో ఖలీఫాగా

ఉండిన అల్ ముస్తస్సిర్ బిల్లా, ఇల్లుత్మిష్ ను గుర్తించుతూ, వస్త్రకాసుక పంపి, అతనికి "సుల్తాని ఆజమ్" (సుల్తాను శ్రేష్ఠుడు) అనే బిరుదు కూడా ఇచ్చాడు.

1226 లో రంతంభోర్ తిరిగి ఇల్లుత్మిష్ అధీనమయింది. 1230-31 లో బెంగాలు లోని ఖల్జీలు లోబడిపోయారు. 1232 లో గ్వాలియర్ ను పరిపాలిస్తున్న మంగళ దేవుడు ఓడిపోయాడు. 1234 లో మాలవా, ఉజ్జయినిలు ఓడిపోయాయి. ఉజ్జయిని నుంచి ప్రసిద్ధమైన విక్రమాదిత్యుడి శిలాప్రతిమ ఢిల్లీకి చేర్చబడింది. ఇల్లుత్మిష్ 26 సంవత్సరాలు పరిపాలించి 1236 ఏప్రిలు 29 న ఢిల్లీలో చనిపోయాడు.

ఇల్లుత్మిష్ హయాంలోనే మొట్టమొదటిసారిగా మంగోలులు సింధూ నదీతీరం దాకా వచ్చారు. వారి నాయకుడు చరిత్ర ప్రసిద్ధుడైన ఛింగీజ్ ఖాన్. ఇతని అసలు పేరు తెముచీన్. ఇతను 1155 లో పుట్టి, చిన్నతనంలో చాలా కష్టాలు

పడి, కాలక్రమాన మహానాయకుడై, మధ్య ఆసియాలోని అనాగరిక జాతులతో సామ్రాజ్యం ఏర్పాటు చేశాడు. అయితే మంగోలులు ఢిల్లీ సుల్తానులను బాధించకుండా అప్పటికి తిరిగి వెళ్ళిపోయారు.

ఢిల్లీని తుర్క్ సుల్తానులు 1290 దాకా పరిపాలించారు. వారిలో ఇల్లుత్మిష్ చాలా గొప్పవాడు. ఇతను తన పరిపాలనా కాలమంతా యుద్ధాలలో గడిపి కూడా కళ్ళను

గొప్పగా పోషించాడు. ఇతని కిరీకి శాశ్వత చిహ్నంగా నిలిచి ఉన్న కుతుబ్ మినారు నిర్మాణం 1231-32 లో పూర్తి అయింది. ఈ స్తంభానికి కుతుబుద్దీన్ ఐబక్ పేరు పెట్టారన్నది అపోహ. బాగ్దాదు ప్రాంతం నుంచి వచ్చిన ఖ్వాజా కుతుబుద్దీన్ అనే ప్రముఖుడు ఢిల్లీలో నివాసం ఏర్పరచుకున్నాడు. ఈయన గౌరవార్థం ఇల్లుత్మిష్ కుతుబ్ మినారు నిర్మించి, సుల్తాన్ కుతుబుద్దీన్, సుల్తాన్ ముయిజుద్దీన్ల పేర్లు దానిపై రాయించాడు.

భారత చరిత్ర

ఇల్లుత్తిమ్ పెద్దకొడుకు నాసిరుద్దీన్ అనే వాడు 1229లో పోయాడు. అప్పటికింకా ఇల్లుత్తిమ్ బతికే ఉన్నాడు. నాసిరుద్దీన్ బెంగాలులో రాజప్రతినిధిగా ఉంటున్నాడు. ఆయన కొడుకులలో మరెవరూ రాజ్యాధ్యులు కారు. అందుచేత ఇల్లుత్తిమ్ తన కుమార్తె అయిన రజియ్యాను తనకు వారసురాలిని చేసి మరణించాడు. కాని సుల్తానుగారి కొలువులో ఉండే సామంతులకు ఆడదాని ముందు తల వంచటం అవమానమని పించింది. వారు సుల్తానుగారి కోరికను తోసి పుచ్చి ఆయన రెండో కొడుకును, రుక్నుద్దీన్ ఫిరూజ్ అనేవాణ్ణి సింహాసనం ఎక్కించారు.

రుక్నుద్దీన్ వట్టి అప్రయోజకుడు, నీచ భోగాలయం దాసక్తి కలవాడు. వాడు పరిపాలనను గాలికి వదిలి ఖజానా ఖాళీ చేసేశాడు. తన కొడుకు అప్రయోజకత్వాన్ని అసరా చేసుకుని వాడి తల్లి షాతుఘాన్

అధికారం హస్తగతం చేసుకున్నది; ఆమె మొదట్లో దాసిది. ఈ తల్లి కొడుకుల ఏలుబడిలో రాజ్యం అల్లకల్లోలమయింది. రాష్ట్రాలలో కేంద్ర ప్రభుత్వం పైన తృణీకారం ప్రబలింది. చివరకు ఢిల్లీలోని పెద్దలు సుల్తానునూ, అతని తల్లిని పట్టుకుని ఖైదులో ఉంచారు. కిలోఖ్రీ అనే చోట తలదాచుకుంటూ ఉండిన రుక్నుద్దీన్ ను కూడా పట్టి ఖైదు చేశారు. 1236 లో రుక్నుద్దీన్ ఖైదులోనే మరణించాడు.

రజియ్యా ఢిల్లీ సింహాసనం అధిష్టించింది. కాని ఆమెకు బలమైన ప్రతిపక్షం తయారయింది. దానికి నాయకుడు “ప్రధాని” ముహమ్మద్ జునైద్. అయితే రజియ్యా సమర్థురాలు; రాజ నీతిని తెలివిగా ఉపయోగ పరిచి తన ప్రతి పక్షుల ఆటకట్టించింది. రాష్ట్రాలలో కూడా ఆమె పరిపాలనకు ఆదరం లభించింది. ఆమె పరి

పాలన ఆరంభమైన రోజుల్లోనే కిరామితా, మూలాహిదా అనే తెగలవారు నూరుద్దీన్ అనే తుర్కివాడి నాయకత్వాన అరాజక చర్యలు తలపెట్టారు. వెయ్యి మంది కత్తులూ, డాళ్ళూ పట్టుకుని ఒక నిర్ణీత దినాన ఢిల్లీ లోని పెద్ద మసీదులో ప్రవేశించారు. అయితే రాజభటులు వీరిని తరిమి కొట్టటంతో ఈ ప్రయత్నం హస్తాస్పదంగా ముగిసింది.

అయినప్పటికీ రజియ్యాకు శాంతి యుతంగా రాజ్యపాలన చేసే అవకాశం లేక పోయింది. అబిస్సీనియాదేశపు బానిస, జలాలుద్దీన్ యాకూబ్ అనేవాడు రజియ్యా అనుగ్రహానికి పాత్రుడు కావటం జరిగింది. ఆమె అతన్ని అశ్వశాలల అధిపతిగా నియమించింది. ఇది చూసి తుర్కికులీనులకు అగ్రహం వచ్చింది. వారు ఐక్య ప్రతిఘటన సంఘటిత పరిచారు. సర్కిండ్ గవర్నరైన ఇబ్తియారుద్దీన్ అల్తూనియా అనేవాడు ముందుగా రజియ్యా సుల్తానుపై ఎదురు తిరిగాడు. ఇతడికి ఉన్నత రాజోద్యోగుల ప్రోత్సాహం ఉండింది.

ఈ తిరుగుబాటు అణచటానికి రజియ్యా పెద్ద సేనతో బయలుదేరింది. ఈ భయ పజాలకూ జరిగిన సంఘర్షణలో జలాలుద్దీన్ యాకూబ్ సంహరించబడ్డాడు. రజియ్యా

తిరుగుబాటు దార్లకు బందీగా చిక్కింది. ఆమె అల్తూనియా అధీనంలో ఉంచబడింది. ఆమె సోదరుడు ముయిజుద్దీన్ బహ్రం ఢిల్లీ సుల్తాను చేయబడ్డాడు.

తనకు ఏర్పడిన క్లిష్టపరిస్థితి నుంచి బయట పడటానికిగాను ఆమె అల్తూనియాను పెళ్ళాడి, అతన్ని తన పక్షం చేసుకున్నది. ఆమె తన భర్తతోనూ, అతని అనుచరులతోనూ కలిసి ఢిల్లీ పైకి యుద్ధానికి బయలుదేరింది. అయితే ఆమె కైథల్ సమీపానికి వచ్చేసరికి అల్తూనియా పక్షంవారు నమ్మక ద్రోహం చేసి తప్పుకున్నారు. 1240 అక్టోబరు 13 న ముయిజుద్దీన్ బహ్రం

రజియ్యాను ఓడించాడు. మర్నాడే రజియ్యానూ, ఆమె భర్తనూ చంపేశారు.

రజియ్యా ప్రతిభావంతురాలు. తండ్రి జీవించి ఉండగానే ఆమె రాజకీయ దక్షత సంపాదించింది. సింహాసనానికి వచ్చాక ఆమె సామర్థ్యం మరింత ప్రస్ఫుటమయింది. శత్రువులపై యుద్ధాలకు వెళ్ళేటప్పుడు ఆమె తాను ముందుండి సేనలను నడిపేది. స్త్రీల ఉడుపులు విన్నవించి పురుషుడి దుస్తులు ధరించి, తలపాగా పెట్టుకుని, బహిరంగంగా దర్బారులు జరిపి, తన పరిపాలనా దక్షతను చాటింది. తుర్కీ సామంతులు ఒక స్త్రీకి లొంగి ఉండటం అవమానంగా భావించి ఆమెను అక్రమంగా తుదముట్టించారు.

రజియ్యా అనంతరం ఢిల్లీ నుంచి పరిపాలించిన ముయిజుద్దీన్ బహ్రాం, అలా వుద్దీన్ మసూద్లు అసమర్థులు. వారి పరిపాలన సాగిన ఆరేళ్ళ కాలంలోనూ దేశంలో శాంతిగాని, సౌఖ్యంగాని లేదు. దేశ

దౌర్భాగ్యానికి తగ్గట్టుగానే విదేశీయుల చాడులు ఆరంభమయ్యాయి. 1241లో మంగోలులు పంజాబులో జొరబడి లాహోరు నగరాన్ని కొల్లగొట్టారు. 1245కు వారు ఉచ్ఛ్ వరకూ వచ్చారు. వారిని తరమగొట్టటంలో చాలా నష్టం జరిగింది. మసూద్ షా పరిపాలనాంతంలో అశాంతి తారస్థాయి నందుకున్నది. 1246 జూన్ 10న ఢిల్లీలోని అమీర్లూ, మాలిక్లూ కలిసి ఇల్తుత్మిష్ చిన్న కొడుకును నాసిరుద్దీన్ మహ్మూద్ అనే వాణ్ణి సింహాసనం ఎక్కించారు.

నాసిరుద్దీన్ మరీ సామ్యుడు. రాజకీయ క్లిష్ట పరిస్థితిని ఎదుర్కొనే దక్షత అతనికి లేదు. ఆ పని సాధించిన వాడు అతని మంత్రి అయిన ఘియాసుద్దీన్ బల్బన్. అతనే రాజ్యంలోని అంతః కలహాలనూ, పైనుంచి మంగోలుల దండయాత్రలనూ అరికట్టాడు. 1266 ఫిబ్రవరి 18న నాసిరుద్దీన్ మరణంతో ఇల్తుత్మిష్ వంశం అంతరించింది.

భారత చరిత్ర

నాసిరుద్దీన్ కు పిల్లలు లేనందున అతను మరణిస్తూ ఘియాసుద్దీన్ బల్బన్ ను తన వారసుడుగా నియమించాడు. ఇందుకు ఢిల్లీ ప్రముఖులు కూడా ఆమోదించారు.

బల్బన్ తుర్కిస్తానులోని ఇల్బరీ తెగకు చెందినవాడు. కుర్రవాడుగా ఉండగానే మంగోలు లితున్ని పట్టుకుని బగ్దాదుకు తెచ్చారు. ఖ్వాజా జమాలుద్దీన్ అనే ఆయన అతన్ని బానిసగా కొని, 1232 లో తన ఇతర బానిసలతో బాటు ఢిల్లీకి తెచ్చి, ఆ బానిస లందరినీ సుల్తాన్ ఇల్తుత్మిష్ కు అమ్మాడు. బానిసగా ఉండిన బల్బన్ స్వశక్తి చేత క్రమంగా పైకి వచ్చాడు. ఇతని కుమార్తెను 1249 లో సుల్తానే స్వయంగా పెళ్ళాడాడు.

ఇల్తుత్మిష్ చనిపోయిన 30 ఏళ్ళకు బల్బన్ సుల్తానయ్యాడు. ఈ మధ్య కాలంలో రాజ్యాంగం ఎంతో తారుమారయింది. ఖజానా దాదాపు ఖాళీ అయింది. పరిపాల

కులపై పాలితులకు లక్ష్యం పోయింది. దీనికి తోడు మంగోలుల దాడులు శరపరం పరగా సాగాయి. ఈ పరిస్థితులను బల్బన్ సమర్థతతో చక్కబరిచాడు. సైన్యాన్ని గట్టి "మాలిక్"ల అధీనం చేశాడు. ప్రాణహనీ, ధనహనీ, వ్యాపారానికి అంతరాయమూ కలిగించే బందిపోటు ముఠాలను నిర్మూ లించాడు. గోపాలగిరి, జలాల్ మొదలైన ప్రమాద ప్రాంతాల రక్షణకుగాను దుర్గాలు నిర్మించాడు. రహదార్లను నిర్భయం చేశాడు.

వాయువ్య సరిహద్దు మంగోలుల ప్రమా దంలో పడింది. వారు ఖలిఫాను హత్యచేసి బగ్దాదును వశపరచుకున్నారు, ఘజ్నిలో రాజ్యం స్థాపించుకున్నారు, పంజాబు, సింధు రాష్ట్రాల పైకి వచ్చారు. మంగోలుల నాయ కుడు అల్ ముతసిమ్. వారు లోగడ విధ్వంసం చేసిన లాహోరు దుర్గాన్ని బల్బన్ 1271 లో మరమ్మతు చేయించాడు.

బల్బన్ దాయాది షేర్ ఖాన్ సుంకర్ కు పంజాబులో కొన్ని జాగీర్లుండేవి. ఇతను మంగోలులకు సింహస్వప్నంగా ఉండి వారిని నిగ్రహిస్తూ వచ్చాడు. ఇతన్ని బల్బన్ అసూయానుమానాలతో విషంపెట్టి చంపించాడు. ఇది రాజకీయంగా అవివేకమైన పని. షేర్ ఖాన్ చావటంతోనే మంగోలులు విజృంభించి, సరిహద్దుపై దాడులు సాగించారు. వీరి దోపిడీలను అరికట్టటానికి బల్బన్ తన పెద్ద కొడుకును, యువరాజు ముహమ్మద్ ను, ముల్తాను గవర్నరుగా నియమించాడు; తన రెండవ కొడుకైన బుఘ్రా ఖాన్ కు సామాన, సునామ్ మొదలైన జాగీర్లు వశపరిచాడు. 1279 లో మంగోలులు పెద్ద ఎత్తున దాడిచేసి సల్తెజ్ నదిని చాటి వచ్చినప్పుడు సుల్తాను కొడుకులు తమ సేనలతోనూ, ఢిల్లీ నుంచి వచ్చిన సేనలతోనూ మంగోలులను తిప్పికొట్టారు.

ఈ సంవత్సరంలోనే బెంగాలులోని రాజప్రతినిధి తుఘ్లక్ ఖాన్ అనేవాడు ఢిల్లీని ఢిక్కరించాడు. ఈ రాజప్రతినిధి చాలా సమర్థుడు. కాని సుల్తాను వృద్ధుడు కావటం చేతనూ, పడమటి నుంచి ఒక వంక మంగోలుల బాధకు గురి అవుతూండటం చేతనూ, ఢిల్లీ చాలా దూరాన ఉండటం

చేతనూ తుఘ్లక్ ఖాన్ కు దురాశ కలిగింది. తిరుగుబాటుకు అతని సలహా దార్ల ప్రోత్సాహం కూడా లభించింది.

బల్బన్ ఈ తిరుగుబాటు చూసి కంగారు పడి, అమీర్ ఖాన్ అనే వాడి నాయకత్వాన బెంగాలు పైకి పెద్ద సేనను పంపాడు. యుద్ధంలో అమీర్ ఖాన్ ఓడిపోయాడు. అతని సేనలు చాలా భాగం లంచాలు పుచ్చుకుని శత్రువుతో చేరిపోయాయి. ఓడి వచ్చినందుకు అమీర్ ఖాన్ కు సుల్తాను మరణదండన విధించాడు! 1280 లో పంపిన మరొక సేనకూడా తిరుగుబాటుదారుకు ఓడిపోయింది. తుఘ్లక్ ను శిక్షించటానికి

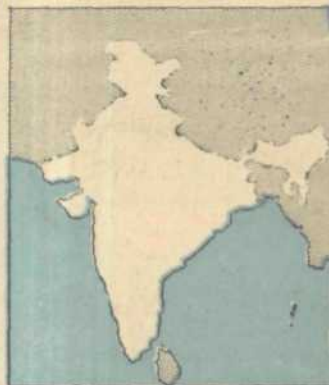
బల్బన్ స్వయంగా సేనను నడుపుకుని, తన రెండవ కొడుకును బుఘ్రాఖానును వెంట పెట్టుకుని, పశ్చిమ బెంగాలులోని లఖౌతీ చేరాడు. తుఘ్లిల్ ఈ వార్త తెలుస్తూనే లఖౌతీ నుంచి జాజ్ నగర్ అరణ్యాలలోకి పారిపోయాడు. తిరుగుబాటు దార్లను తరుముకుంటూ బల్బన్ తూర్పు బెంగాలులోకి వెళ్ళాడు. చివరకు తుఘ్లిల్ ను బాణంతో పడగొట్టారు. అతని తల నరికి, మొండెం నదిలో పారేశారు.

1285 లో మంగోలులు పంజాబు పైకి వచ్చారు. బల్బన్ పెద్ద కొడుకు వారి నెదుర్కొన్నాడు. ఆ ఏడు మార్చి 9 న మంగోలులు అతన్ని మాటు వేసి చంపారు. 80 ఏళ్ళ వృద్ధుడైన బల్బన్ ఈ సంఘటనతో కుంగిపోయాడు.

బల్బన్ తన మనమడైన కైఖుస్రవ్ ను తనకు వారసుడుగా నియమించి 1287 అంతంలో చనిపోయాడు.

బల్బన్ అనంతరం ఆయన కిందివారు కైఖుస్రవ్ ను కాక, బుఘ్రాఖాన్ కొడుకును ముయిజుద్దీన్ కైకుబాద్ ను సింహాసనం ఎక్కించారు. ఇతని వయసు 17 లేక 18. చిన్న తనం నుంచి క్రమశిక్షణలో పెరిగిన ఈ కుర్రవాడు సింహాసనం ఎక్కుతూనే విశృంఖలంగా భోగాలలో మునిగి తేల సాగాడు. ఢిల్లీ కొత్తాలుకు నిజాముద్దీన్ అనే అల్లుడుండేవాడు. అతను రాజ్యాధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకున్నాడు. అధిపత్యం కోసం తుర్కుల పక్షానికి, ఖల్జీల పక్షానికి, ఘర్షణ సాగింది. మాలిక్ జలాలుద్దీన్ ఫిరూజ్ అనేవాడి నాయకత్వాన ఖల్జీలది పై చెయ్యి అయింది. కైకుబాద్ ను హత్య చేసి అతని శవాన్ని యమునా నదిలో పారేశారు. అతని పసి కొడుకును కూడా చంపేసి 1290 జూన్ 13 న జలాలుద్దీన్ ఫిరూజ్ పా, ఖిలోఖి రాజభవనంలో పట్టాభిషేకం చేసుకున్నాడు.

భారత చరిత్ర

ఖిల్జీ సుల్తాను జలాలుద్దీన్ ఫిరూజ్ ఢిల్లీ పెద్దలకు నచ్చలేదు. అతను గద్దె ఎక్కే నాటికి 70 ఏళ్ళ వృద్ధుడు. అతను తురుష్క జాతివాడు కాడని వారికి ఏవగింపు. అయితే అతను తన సౌజన్యంతోనూ, ఔదార్యంతోనూ, న్యాయబుద్ధితోనూ ఢిల్లీలోని అమీర్లను సుముఖులను చేసుకోగలిగాడు. అతని శాంతి ప్రయత్నమూ, ఔదార్యమూ తరుచు మితిమించి ఉండేవి. తిరుగుబాటు చేసిన వారిని క్షమించేసేవాడు.

అయినప్పటికీ 1292లో మంగోలు దండ్రు ఇండియా పైకి వచ్చినప్పుడు జలాలుద్దీన్ వారిని చిత్తుగా ఓడించాడు. ఓడిన సేనను తిరిగి తమ దేశానికి వెళ్ళి పోనిచ్చాడు. మంగోలులు కొందరు ఇస్లాము మతం పుచ్చుకుని ఢిల్లీ పరిసరాలలో స్థిరపడి పోతా మంటే అందుకు సమ్మతించాడు. "కొత్త ముస్లిములు" అని పిలవబడిన

ఈ మంగోలులు ఢిల్లీ చక్రవర్తులకు చాలా చిక్కులు తెచ్చిపెట్టారు.

జలాలుద్దీన్ సోదరుడి కొడుకు అలా ఉద్దీన్ ఖిల్జీ. జలాలుద్దీన్ అతణ్ణి ఎంతో ఆపేక్షగా చేరదీసి, తండ్రి లేని బిడ్డ అని మాలిమి చేశాడు. తరవాత అతణ్ణి తన అల్లుణ్ణి చేసుకున్నాడు కూడా. కర (అలహా బాదు జిల్లా) అనే ఈనాము అతనికి కట్టి బెట్టాడు. కర స్వాధీనమైన నాటి నుంచి అలా ఉద్దీన్లో ధనకాంక్ష, పదవీకాంక్ష తల ఎత్తాయి. ఇతను 1292లో మాల్వా పై దాడి చేసి భీల్నానగరం పట్టుకుని, ఇందుకు గాను అయోధ్య ఈనాముగా పొందాడు.

దక్షిణాన దేవగిరి అత్యంత సంపన్న మయినదని అలా ఉద్దీన్ భీల్నాలోనే చూచాయగా విన్నాడు. అప్పట్లో రామ చంద్ర దేవుడనే యాదవరాజు (కాకతీయ రుద్రమదేవికి సమకాలికుడు) దేవగిరిని

పాలిస్తున్నాడు. దేవగిరిని కొల్లగొట్టాలని అలా ఉద్దేశించిన కాంక్ష కలిగింది: తన మామకు తెలియకుండా వెయ్యిమంది అశ్వకులతో వింధ్యను దాటి దేవగిరి చేరాడు.

రామచంద్రదేవుడు ఈ యుద్ధానికి సన్నద్ధుడుగా లేడు. పైగా దేవగిరి సేనలో హెచ్చు భాగాన్ని తీసుకుని అతని కొడుకు శంకరదేవుడు దక్షిణ ప్రాంతాలకు వెళ్ళి ఉన్నాడు. అయినప్పటికీ రామచంద్రదేవుడు శక్తికొద్దీ యుద్ధం చేసి ఓడిపోయి శత్రువుకు భారీగా పరిహారం ఇవ్వటానికి ఒప్పుకున్నాడు. అలా ఉద్దేశ తిరిగి వెళ్ళి పోబోతుండగా శంకరదేవుడు ససైన్యంగా వచ్చి అతన్ని ఎదిరించాడు. తండ్రి చెప్పినా వినక అతను యుద్ధం చేసి చివరకు ఓడిపోయాడు. తనకు తోడు రమ్మని పరిసర దేశాలవారిని శంకర దేవుడు అడిగాడు కాని ఎవరూ రాలేదు. అందుచేత అతను శత్రువుకు మరింత హెచ్చు పరిహారం ఇచ్చి సంతి చేసుకున్నాడు.

అలా ఉద్దేశ చేసిన ఈ సాహస కృత్యం ఫలితంగా దక్షిణ దేశాల (దక్కను) సంపద కొల్ల పోవటమేగాక ఢిల్లీ సుల్తానుల ఏలు బడి వింధ్యను దాటి దక్కనుకు వ్యాపించ తానికి పునాదికాడా ఏర్పడింది. ఇలా కొల్ల గొట్టిన ధనాన్ని అలా ఉద్దేశ తన మామకు

అందనివ్వకపోగా, తన దృష్టిని ఏకంగా ఢిల్లీ సింహాసనం మీదనే లగ్నం చేశాడు. అతను తన మామను కరకు రమ్మని ఆహ్వానించాడు. జలాలుద్దీన్ సిబ్బందిలో ఉన్న రాజ ద్రోహ ఒకడు ప్రోత్సహించాడు. అసలే జలాలుద్దీనుకు అలా ఉద్దేశ నంటే గుడ్డి ప్రేమ. అందుచేత, తన హితం కోరుతున్న వారు వద్దన్నా వినక, కనీసం తన అంగ రక్షకులనైనా వెంట పెట్టుకోక, ఆయన పడవ ఎక్కి బయలుదేరి వెళ్ళి అలా ఉద్దేశ రాజ్య కాంక్షకు బలి అయిపోయాడు. 1296 జూలై 19న అలా ఉద్దేశను అతని అనుచరులు సుల్తానుగా ప్రకటించారు.

జలాలుద్దీన్ భార్య మలికా జహాః అసాధ్యురాలు. ఆమె చేసే పన్నాగాలు సహించలేక ఆమె పెద్ద కొడుకు అర్కలీ ఖాన్ ముల్తానులో దూరంగా ఉండిపోయాడు. తన భర్త చని పోయినట్టు తెలియగానే మలికా జహాః తన చిన్న కొడుకును రుక్నద్దీన్ ఇబ్రాహీమ్ ను ఢిల్లీలో ముల్తానును చేసింది. ఈ సంగతి తెలిసి అలా ఉద్దీన్, వర్ధాలనుకూడా లెక్క చేయక, ఢిల్లీకి బయలుదేరివచ్చాడు.

అలా ఉద్దీన్ ను ప్రతిఘటించటం ఇబ్రాహీమ్ కు సాధ్యం కాలేదు. పైగా అతని అనుచరులు అతనికి అండగా నిలబడలేదు. అందుచేత ఇబ్రాహీమ్ తన తల్లితో సహా ముల్తానుకు పారిపోయాడు. అలా ఉద్దీన్ దక్కను నుంచి కొల్లగొట్టిన బంగారంతో ఢిల్లీ ప్రముఖులనూ, పౌరులనూ కూడా సుముఖులను చేసుకుని 1296 అక్టోబరు 3న ఢిల్లీలో సింహాసనం ఎక్కాడు.

అయితే అలా ఉద్దీన్ సుఖంగా రాజ్యం చెయ్యలేదు. కొందరు తుర్కులు పెడ తిరిగాను. రాజపుత్ర స్థానం, మాల్వా, గుజరాతుల పాలకులు అతణ్ణి ఢిక్కరించారు. మంగోలుల ప్రమాదం ఉండనే ఉన్నది. అయినా ఈ ప్రతి బంధకా లన్నిటినీ అతను సమర్థతతో ఎదుర్కొన్నాడు. అతను సింహాసనం ఎక్కగానే మంగోలులు దాడి చేసి ఓడిపోయారు. మరుసటి ఏడు మరొక దాడి చేసి, ఓడి, వేల సంఖ్యలో ఖైదీలుగా పట్టుబడ్డారు. 1299లో వారు తిరిగి దాడి చేశారు. ఈసారి వారి ఆశయం దోపిడీ కాదు, విజయం. వారు పల్లెలను కొల్లగొట్టక, కోటలను పట్టక, తిన్నగా ఢిల్లీ పైకి వచ్చారు. యుద్ధం జరిగింది. చివరకు వారు నిష్క్రమించారు. వారు మళ్ళీ 1304లోనూ, 1307లోనూ దాడులు చేసి ఓడిపోయి, విసుగెత్తి, అలా ఉద్దీన్ ఖల్జీ బతికి ఉండగా మరి రాలేదు.

భారత చరిత్ర

అలా ఉద్ధీన్ మంగోలులను అనేకమార్లు ఓడించటమేగాక తన వాయువ్య సరిహద్దును రక్షించుకోవటానికి తగు ఏర్పాట్లు చేశాడు. మంగోలులు వచ్చే దారిలో గల కోటలన్నీ మరమ్మతు చేయించి, కొత్తవి కూడా నిర్మింపజేశాడు.

సరిహద్దు సగరాలైన సామానా, దీలాల్పూర్ల వద్ద యుద్ధ సన్నద్ధమై ఉండే సైనిక స్థావరాలు ఏర్పాటు చేశాడు. ఘాజీ మలిక్ (ఘియాజుద్దీన్ తుఘ్లక్)ను సరిహద్దు రక్షణకు నియోగించాడు.

ఘాజీ మలిక్ మంగోలులను పాతిక సంవత్సరాలపాటు సమర్థతతో నిగ్రహించాడు.

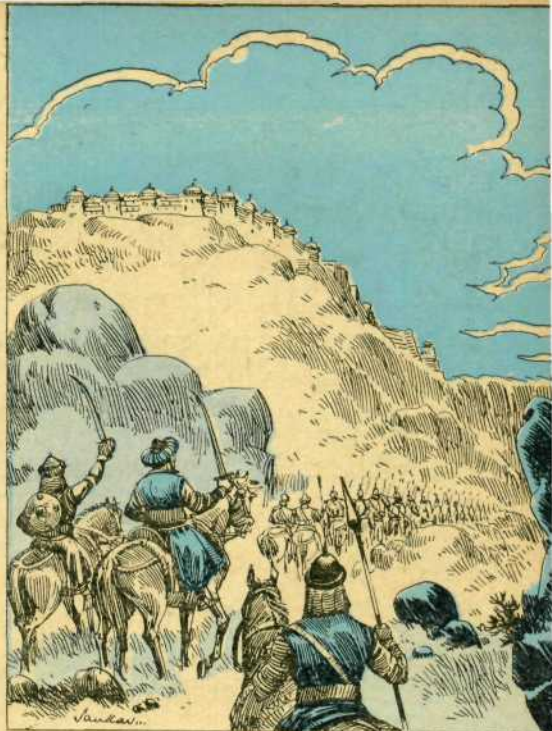
ఢిల్లీ పరిసరాలలో నివాసాలు ఏర్పరచుకున్న "కొత్త ముస్లిములు" (మంగోలులు) తమ పదవి/కాంక్ష తీరనందున తిరుగుబాటు చేశారు. పైగా సుల్తాను ఉద్యోగాలలో ఉన్న వారిని కూడా తొలగించాడు. వారు

సుల్తానును హత్య చేయటానికి చేసిన కుట్ర బయట పడింది. ఒక్క రోజులో సుల్తాను 20, 30 వేలమంది "కొత్త ముస్లిములను" నిర్దాక్షిణ్యంగా వధ చేయించాడు.

అలా ఉద్ధీన్ హయాంలోనే ఆయన రాజ్యం విస్తరించి సామ్రాజ్యంగా రూపొందింది; ఈ సామ్రాజ్యం అర్ధ శతాబ్దం పాటు దక్కింది. అలా ఉద్ధీన్ తమ్ముడైన ఉలుఘ్ ఖాన్, వజీరైన నుస్రత్ ఖాన్ ఒక పెద్ద సేనతో 1297లో గుజరాతుపై దాడి చేశారు. లోగడ ముస్లిములు గుజరాతును కొల్ల గొట్టారేగాని జయించలేదు. ఈసారి గుజరాతు లొంగి పోయింది. రాజైన రెండవ కర్ణదేవుడు తన కుమార్తె ఆయిన దేవలాదేవితో రాజ్యం విడిచి పారిపోయాడు. రాణి కమలాదేవి గొప్ప అందగత్తె. ఆమె శత్రువులకు చిక్కి, కాలక్రమాన అలా ఉద్ధీన్ కు ప్రియ భార్య అయింది.

కొందరు “కొత్త ముస్లిములు” రంథం బోడ్ రాజైన హమీరదేవుడి పంచ చేరారు. అలా ఉద్దీన్ మండి పడి 1299 లో తన తమ్ముణ్ణి, వజీరునూ సేనతో ఆరాజ్యం పైకి పంపాడు. అలా ఉద్దీన్ సేనలు అపజయం పొందటమేగాక, వజీర్ ను స్రుత్ ఖాన్ చచ్చి పోవటం కూడా జరిగింది. అప్పుడు సుల్తాను స్వయంగా వచ్చి 1301 జులైలో రంథం బోడ్ ను జయించాడు. ఈ విజయం ఒక విదాది ముట్టడి అనంతరం అతి కష్టం మీద లభించింది. హమీరుడి మంత్రి రణమల్లు డనేవాడు స్వామి ద్రోహం చేసి శత్రు పక్షం అయ్యాడు. అలా ఉద్దీన్ ఈ రాజద్రోహిని బహూకరించక వధ చేశాడు. హమీరుడూ, అతని అండ చేరిన “కొత్త ముస్లిములూ” పధించ బడ్డారు. అంతఃపుర స్త్రీలు చితి పేర్చుకుని అందులో దగ్ధమైపోయారు.

అలా ఉద్దీన్ మేవాడ్ పై చేసిన దాడి అందరికీ తెలిసినది. ఈ దాడికి ముఖ్య కారణం చితోడ్ రాణి పద్మిని యొక్క ఆందమైనని చెబుతారు. పద్మిని భర్త అయిన రాణా రతన్ సింగ్ అలా ఉద్దీన్ సైనికులకు దొరికిపోగా, అతన్ని సుల్తాను గుడారానికి తీసుకుపోయేదారిలో రాజ పుత్రులు అడ్డు పడి అద్భుత సాహసంతో

తమ రాజును కాపాడారు. చితోడ్ వెలుపలి ద్వారం వద్ద గోరా, బాదల్ అనే రాజపుత్ర వీరులు కొద్దిమంది సైనికులతో సుల్తాను సేనలను కొంతసేపు నిరోధించ గలిగారు. చితోడ్ పతనంకాక తప్పదని తెలియగానే పద్మిని మొదలుగా గల అనేక వేలమంది రాజస్త్రీలు అగ్నికి ఆహుతి అయ్యారు.

1303 ఆగస్టు 26 న చితోడ్ పతన మయింది. దాని పేరు ఖిజ్రాబాద్ అని మార్చి సుల్తాను తన కొడుకైన ఖిజ్ర్ ఖాన్ ను దానికి అధిపతిని చేశాడు.

1305 అంతంలో మాల్యా, సుల్తానుకు ఓడిపోయింది. దానికి రాజైన ముల్హక

దేవుడూ, ప్రధాని కోక కూడా వధించ బడ్డారు. ఉజ్జయినీ, మాండూ, ధార్, చందేరి మొదలైనవి క్రమంగా ముస్లిముల వశమై, 1305 నాటికి దాదాపు ఉత్తర భారతదేశమంతా ఖిల్జీ సామ్రాజ్యంలో చేరిపోయింది.

అలా ఉద్దీన్ కన్ను దక్షిణ భారతంపై పడింది. అక్కడి పరిస్థితులు కూడా సుల్తానుకు అనుకూలంగానే ఉన్నాయి. ఆనాడు నాలుగు ప్రముఖ రాజ్యాలుండేవి, వాటిని నలుగురు రాజులు పాలించేవారు. ఒకడు దేవగిరిని పాలించే యాదవరాజు రామచంద్రదేవుడు (1271-1309) ఇతను ధర్మపరుడూ, సమర్థుడూనూ. రెండవవాడు కాకతీయ వంశానికి చెందిన మొదటి ప్రతాపరుద్రుడు. ఇతను వరంగల్లు రాజధానిగా తెలంగాణను పరిపాలించాడు. మూడవవాడు హొయసలరాజు మూడవ వీరబల్లాలుడు (1292-1342). ఇతను,

ఈనాటి హళేబీడు వద్ద రాజధాని కలిగి ఇప్పటి మైసూరు రాజ్య ప్రాంతాన్ని పాలించాడు. నాలుగవవాడు మారవర్మ కులశేఖరుడు (1268-1311) ఇతను పాండ్య దేశాన్ని పాలించాడు. ఈనాటి మదుర, రామనాద్, తిరునెల్వేలి జిల్లాలు ఈ రాజ్యంలో చేరి ఉండేవి. వ్యాపారం మూలంగా పాండ్య రాజ్యం సంపదతో తులతూగు తూండేది. వీరుగాక కొందరు చిల్లర రాజులుండేవారు; నెల్లూరులో తెలుగు చోళరాజు మూడవ మనమనిద్రి, ఓడ్రదేశంలో కళింగ గంగరాజు భామదేవుడూ, కేరళలో రవివర్మా, మంగళూరులో బంకిదేవ అలుపేంద్రుడూ మొదలైనవారు.

ఈ రాజుల మధ్య ఎలాటి ఐకమత్యమూ లేకపోగా, కొంత శత్రుత్వం కూడా ఉండటం, అంతఃకలహాలు సాగటమూ అలా ఉద్దీన్ సామ్రాజ్య విస్తరణకు ఎంతగానో తోడ్పడింది.

భారత చరిత్ర

దేవగిరి రాజైన రామచంద్రదేవుడు అలా ఉద్భీన్ సుల్తానుకు వరసగా మూడేళ్ళు కప్పం చెల్లించ లేదు. పై పెచ్చు, సుల్తానుకు ఓడి పారిపోయి వచ్చిన గుజరాతు రాజు రెండవ రాయకర్ణదేవుడికి రక్షణ ఇచ్చాడు. అందుచేత 1307 మార్చిలో సుల్తాను దేవగిరి పైకి మలిక్ కాఫూర్ నాయకత్వాన సేనలను పంపాడు. కాఫూర్ దేవగిరి పరిసరాలన్నీ కొల్లగొట్టి విధ్వంసం చేశాడు. రామచంద్రదేవుడు ఓటమి అంగీకరించి సంధి కోరాడు. సుల్తాను ఆయనను ఢిల్లీకి రప్పించి, మర్యాద చేసి, ఇక మీదట ఆయన ఢిల్లీ కింద సామంతుగా ఉండి కప్పం చెల్లించేటట్టు సంధి చేసుకున్నాడు.

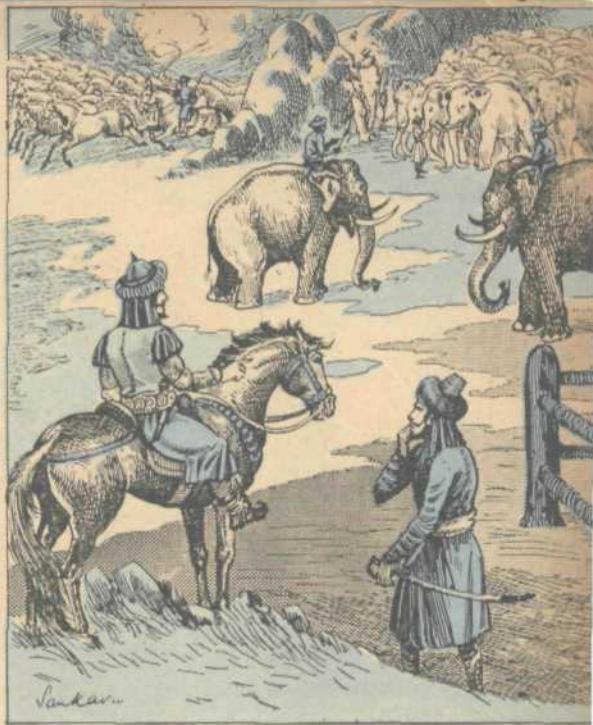
1303లో కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుడిపై అలా ఉద్భీను పంపిన దాడి విఫలం అయి నందున 1309లో కాఫూర్ ను మరొకసారి పంపాడు. కాకతీయుల సంపదను కొల్ల

గొట్టటమేగాని వారి రాజ్యాన్ని అపహరించి తన రాజ్యంలో కలుపుకోవటం సుల్తాను ఉద్దేశం కాదు. ప్రతాపరుద్రుడు వరంగల్లు కోటలో భద్రంగా కూచుందామనుకున్నాడు గాని చివరకు లొంగిపోక తప్పలేదు. 1310 మార్చిలో ఆయన సంధి బేరానికి దిగి వచ్చి, శత్రువులకు 100 ఏనుగులూ, 1000 గుర్రాలూ, అంతులేని నాణాలూ, మణులూ సమర్పించి, ఏటా ఢిల్లీకి కప్పం చెల్లించ ఒప్పకున్నాడు.

ఈ విజయాలతో సుల్తానుకు దూరాన ఉన్న దక్షిణ రాజ్యాలపైన కూడా కాంక్ష కలిగింది; అక్కడి ఆలయాలలో అంతు లేని ధనరాసులున్నాయి. 1310 నవంబరు 18న మలిక్ కాఫూర్, ఖ్వాజా హజీల నాయకత్వాన ఢిల్లీ నుంచి పెద్ద సేన బయలుదేరి హైదరాబాద్ రాజ్యం పైకి సాడిచింది. ఈ సేన ద్వార సముద్రం చేరే

సమయానికి హెయసల రాజైన మూడవ
వీరబల్లాలుడు యుద్ధానికి సిద్ధంగా లేడు.
శత్రు బలాలు హెచ్చుగా ఉండటం చూసి
ఆయన సంధికి ఒడబడి తన సంపద
యావత్తూ వారికి అప్పగించాడు. ఈ ధనం
గాక శత్రువులు 36 ఏనుగులను పట్టుకుని,
అలయాలలో ఉన్న అంతులేని వెండి బంగ
రాలను కొల్లగొట్టి, హెయసల రాజకుమ
రుణ్ణికూడా తమ వెంట పట్టుకుపోయారు.

ద్వారసముద్రంలో 12 రోజులు
మాత్రమే ఉండి మలిక్ కాఫూర్ తన సేన
లను పాండ్య రాజ్యం మీదికి నడిపించాడు.
ఈ రాజ్యాన్ని మాబార్ అనేవారు. పాండ్య
రాజ్యంలోని అంతః కలహాలు శత్రువులకు
అనుకూలించాయి. పాండ్య రాజైన కుల
శేఖరుడికి సుందర పాండ్యుడూ, వీర
పాండ్యుడు అని ఇద్దరు కొడుకులు. సుందర
పాండ్యుడు సక్రమవారసుడు; వీరపాండ్య
డికి వారసత్వపు హక్కులేదు. కాని కుల
శేఖరుడికి అతనిపై ప్రేమ హెచ్చుకావటం
చేత తన అనంతరం అతనినే రాజు చేద్దా
మనుకున్నాడు. 1310 మే నెల అంతంలో
సుందరపాండ్యుడు తండ్రిని హత్య చేసి
రాజ్యం వశపరచుకొన జూశాడు. అన్న
దమ్ములకు యుద్ధమయింది. నవంబరు

నెలలో సుందరపాండ్యుడు ఓడిపోయి
ముసల్మానుల సహాయం అర్థించాడు.

1311 ఏప్రిలు 14 న తన సేనతో
మలిక్ కాఫూర్ పాండ్యరాజధాని ఆయిన
మదురకు వచ్చాడు. మదుర నిర్జనంగా
ఉన్నది. వీరపాండ్యుడు తన రాణులతో
పారిపోయాడు. ముస్లిములు అరక్షితమైన
మదురను కొల్లగొట్టి 512 ఏనుగులూ,
5000 గుర్రాలూ, 500 మణుగుల బరువు
గల వివిధ రత్నాలూ సంపాదించారు.
మలిక్ కాఫూర్ మాబార్ దేశాన్ని కొల్లగొట్టి
1311 అక్టోబరు 18న ఢిల్లీకి తిరిగి వచ్చి
సప్పడు అతని వెంట 612 ఏనుగులూ,

20,000 గుర్రాలూ, 96,000 మణుగుల బంగారమూ, అనేక వందల పెట్టెలనిండా రత్నాలూ ఉన్నాయి!

ఈ విధంగా దక్షిణదేశమంతా ఢిల్లీ సామ్రాజ్యంలో చేరిపోయింది. ఈ సామ్రాజ్యాన్ని విస్తరింప జేసిన అలాఉద్దీన్ పరిపాలన గురించి మనం తెలుసుకోవడానికి అంశాలు అనేకం ఉన్నాయి. అతను మొదటిసారిగా రాజ్యపాలనలో మతాధికారులకు “వాక్కు” లేకుండా చేశాడు; రాజ్యతంత్రాన్ని మత నియమాల నుంచి వేరు చేశాడు—రాజ్యం స్వస్థిరంగా ఉండటమే ప్రధానాశయంగా పెట్టుకున్నాడు.

అలా ఉద్దీన్ పరిపాలనలో అస్తి అనేది చాలామందికి లేకుండా పోయింది. మాన్యాలు మొదలైనవి రద్దయాయి. దేవదాయాల లాటివి ప్రభుత్వ పరమయాయి. తాగుడూ, మాదద్రవ్యాలూ, జూదాలూ, ధనికుల విందులూ, వినోదాలూ, సమా

వేశాలూ నిషేధించబడ్డాయి. ఎవరి దగ్గర బంగారంగాని, వెండిగాని లేదు. పన్నులు తీవ్రంగా పెంచబడ్డాయి.

ఇలాటి ఆర్థిక పరిస్థితిని వర్తకులు స్వార్థానికి వినియోగించకుండా అలా ఉద్దీన్ కట్టుదిట్టాలు చేశాడు. వస్తువుల ధరలు శాసనం ద్వారా నిర్ణయించబడ్డాయి. క్రయ విక్రయాలు బహిరంగంగా జరగాలి. తక్కువ తూకం తూచిన వాడి నుంచి తరుగుదలకు సరిపడే మాంసం కోయమని రాజశాసనం!

1312 దాకా అలాఉద్దీన్ ప్రభుత్వం బాగా వెలిగింది. ఆ తరువాత అతనికి చెడ్డరోజులు సంప్రాప్తమయాయి. అతను మలిక్ కాఫూర్ చేతి కీలు బొమ్మ అయిపోయాడు. ఆ కొజ్జా వాడే ఆయనకు సేనానాయకుడూ, మంత్రి.

దేశంలో తిరుగుబాట్లు సాగాయి. చివరకు అలాఉద్దీన్ 1316 జనవరి 2న చనిపోయాడు. ఢిల్లీలోని జామీమసీదుకు ఎదురుగా అలాఉద్దీన్ ను ఖననం చేసి గోరీ కట్టారు.

భారత చరిత్ర

SARAS

అలాఉద్ధీన్ విశ్వాసాన్ని చూరగొన్న కొజ్జా వాడు కాఫూర్ విద్రోహంలో తన యజమానికి ఏమాత్రమూ తీసిపోడు. అలాఉద్ధీన్ చనిపోయిన మరుక్షణమే అతను అధికారం హస్తగతం చేసుకొనడానికి కుట్ర ప్రారంభించాడు. సుల్తాను చచ్చిన, మర్నాడే కాఫూర్ సుల్తాను మరణశాసనం ఒకటి బయటపెట్టాడు. ఇది కృత్రిమ పత్రమైనా కావాలి, లేక సుల్తానును ఒత్తిడి చేసి తయారు చేయించినదైనా కావాలి. ఈ శాసనం ప్రకారం ఖిజ్జానుకు రాజ్యార్థత లేకుండా పోయింది. అయిదారేళ్ళ ప్రాయం గల షిహాబుద్దీన్ ఉమర్ సింహాసనానికి వారసుడుగా పేర్కొనబడ్డాడు!

ఈ కుట్రవాడికి పట్టం కట్టి, తాను రాజప్రతినిధి అయి, కాఫూర్ నిరంకుశ పరిపాలన సాగించాడు. రాజ్యంలోభంతో అతను అనేక ఘాతుక కృత్యాలు చేశాడు. అలా

ఉద్ధీన్ పెద్ద కొడుకులైన ఖిజ్జాఖాన్, షాదీ ఖాన్ల కళ్ళు తీయించాడు; రాజమాత ద్రవ్యమంతా అపహరించి, అమెను కారాగృహంలో పెట్టించాడు; అలాఉద్ధీన్ మూడవ కొడుకైన ముబారక్ ను ఒక భవనంలో నిర్బంధించి, అతని కళ్ళు కూడా తీయించాలని చూశాడు. కాని 35 రోజుల దుప్పరి పాలనకే కాఫూర్ పాపాలు పండాయి. అలాఉద్ధీన్ మాజీ భృత్యులు అతన్ని హత్య చేసేశారు. అప్పుడు ఢిల్లీలోని పెద్దలు ముబారక్ ను చెరవిడిపించి తెచ్చి, బాలుడైన ఉమర్ కు రాజప్రతినిధిగా ఏర్పాటుచేశారు. ముబారక్ 64 రోజులపాటు రాజప్రతినిధిగా ఉండి, 1316 ఏప్రిల్ లో తన తమ్ముణ్ణి అంధుణ్ణి చేసి, కుతుబుద్దీన్ ముబారక్ పా అనే పేరుతో ఢిల్లీ సింహాసనం ఎక్కాడు. కుతుబుద్దీన్ ముబారక్ పరిపాలన కొద్ది కాలంపాటు విజయవంతంగానే సాగింది.

తన తండ్రి చేసిన కఠిన శాసనాలు కొన్నిటిని అతను రద్దు చేశాడు, రాజకీయ ఖైదీలను విడిపించాడు; ఊడలాక్కున్న మాన్యాలను తిరిగి ఇచ్చేశాడు; నిర్బంధ సుంకాలను ఎత్తివేశాడు. ఈవిధంగా ముబారక్ ప్రజా రంజకుడయినాడన్న మాటేగాని, ప్రజలలో రాజభీతి, గౌరవమూ సన్నగిల్లాయి.

దీనికి తోడు ముబారక్ త్వరలోనే రాజకీయాలు విస్మరించి భోగలాలనుడై పోయాడు. అతను పరిపాలించిన నాలుగేళ్ల నాలుగు మాసాల కాలంలోనూ 'అతనికి తాగుడూ, సంగీతమూ, వినోదాలూ, కానుకలు వెదజల్లటమూ తప్ప మరే' పని లేక పోయిందని అనాటి చరిత్రకారుడు వ్రాశాడు.

సుల్తాను, ఖుస్రవ్ ఖాన్ అనే ఒక నీచుడి చేతిలో కీలుబొమ్మ అయ్యాడు. ఈ ఖుస్రవ్ ఖాన్ మతం మార్చుకున్న ఒక హీనబాతి గుజరాతీవాడు. ఎప్పటికైనా రాజు కావాలనే దురాశతో అతను సుల్తానుకు నీచమైన అభిరుచులు మప్పాడు.

ముబారక్ హయాములో మంగోలులు దండయాత్రలు చెయ్యకపోవటం భారత దేశాని కొక గొప్ప మేలియైంది. గుజరాతు లోనూ, దేవగిరి (వక్రను)లోనూ రెండు తిరుగుబాట్లు మాత్రమే జరిగాయి. గుజరాతు

తిరుగుబాటు అణచబడింది, సుల్తాను మామ గారు గుజరాతులో గవర్నరుగా నియమించబడ్డాడు. దేవగిరి పైకి సుల్తాను స్వయంగా సేనలను సడిపించాడు. దేవగిరి రాజైన హరపాల దేవుడు పారిపోవ యత్నించి, చిక్కిపోయి, దుర్మరణం పాలయ్యాడు. మలిక్ యక్లక్ అనేవాడు దేవగిరికి గవర్నరుగా నియమించబడ్డాడు. ఈవిధంగా యాదవరాజ్యం నేరుగా సుల్తాను పరిపాలన కిందికి వచ్చింది. సుల్తాను తెలంగాణం పైకి ఖుస్రవ్ ఖాన్ ను పంపి, తాను ఏడాదిపాటు దేవగిరిలోనే ఉండి, అక్కడ ఒక పెద్ద మసీదు కట్టించి, ఢిల్లీకి తిరిగి వచ్చాడు.

ముబారక్ ఖలీఫాల ఆధిక్యతను తోసి వేసి, ఇస్లాము మతానికి తానే అధిపతిసనీ, స్వర్గంలో ఉన్న దేవుడి ఖలీఫాను తానేననీ ప్రకటించి, "అల్ వాసిక్ బిల్లా" అనే బిరుదు కూడా తగిలించుకున్నాడు.

ఖుస్రవ్ సుల్తానును హతమార్చటానికి యత్నాలు చేస్తున్నట్టు మిత్రులు చెప్పినా లాభంలేకపోయింది. అతను ఖుస్రవ్ ను పూర్తిగా నమ్మి మోసపోయాడు. 1320 ఏప్రిల్ మాసంలో ఒకనాటి రాత్రి ఖుస్రవ్ భృత్యులలో ఒక హీనజాతివాడు సుల్తానును పొడిచి చంపాడు. అంతటితో 30 ఏళ్ళ ఖల్జీల పరిపాలన అంతమయింది.

ఖుస్రవ్ "నాసిరుద్దీన్ ఖుస్రవ్ షా" అనే పేరుతో ఢిల్లీ సింహాసనం ఎక్కి, తనకు సహాయపడిన బంధువులకూ, ఆటవికులకూ బహుమానాలు పంచాడు. తన ఆధిపత్యం ఆమోదించిన పెద్దలకు లంచాలు పెట్టడం కోసం ఢిల్లీ ఖజానా ఖాళీ చేశాడు. సుల్తాను

మిత్రుల పైనా, భృత్యుల పైనా దారుణ హింసాకాండ సాగించి, అతని కుటుంబాన్ని అవమానంపాలు చేశాడు. అతను హిందువుల పట్ల పక్షపాతం చూపాడు. అతని పరిపాలన సాగిన నాలుగు నెలల కొద్ది రోజుల కాలంలో హిందువులు ఉన్నతస్థానాలలోకి వచ్చారు. ఇదే కారణంచేతనే కావచ్చు, అలాయ్ కులీనులకు ఖుస్రవ్ ధోరణి సచ్చు లేదు. ఘాజీములిక్ అనే వాడి నాయకత్వం కింద వారు సుల్తానును ప్రతిఘటించ సమకట్టారు. ఘాజీములిక్ దిపాల్యూర్ నుంచి బయలుదేరి వచ్చి 1320 సెప్టెంబరు 5 న ఢిల్లీ వద్ద ఖుస్రవ్ ను ఓడించాడు. ఖుస్రవ్ కు శిరశ్చేదం చేశారు. ఘాజీములిక్ సుల్తాను కావాలన్నకాంక్ష కనబరచలేదు. తనకు సింహాసనం వద్దని కూడా అన్నాడు. కాని ఢిల్లీ పెద్దల కోరికపై ఘియాసుద్దీన్ తుఘ్లక్ అన్న పేరుతో అతను 1320 సెప్టెంబరులో ఢిల్లీ సింహాసనం ఎక్కాడు.

భారత చరిత్ర

ఘియానుద్దీన్ తుఘ్లక్ పేరుతో ఢిల్లీ సుల్తానయిన ఘాజీ మలిక్ వంశం దేశీయమైన దని చెప్పవచ్చు. అతని తండ్రి బల్బన్ హయాంలో భారతదేశానికి వచ్చి, జాత్ కన్యను వివాహ మాడాడు. పుట్టుక చేత తక్కువ స్థితి గలవాడైన ఘాజీ మలిక్ కేవలమూ తన స్వశక్తితో సామ్రాజ్యంలోని అత్యున్నత స్థానాన్ని అందుకున్నాడు. ఢిల్లీ సామ్రాజ్య సరిహద్దులపై మంగోలులు సాగించిన దాడులను అతను ఎంత దక్షతతో తిప్పి కొట్టాడో మనం లోగడ తెలుసుకున్నాం. అతను వృద్ధాప్యంలో ఢిల్లీ సింహాసనం అధిష్టించాడు.

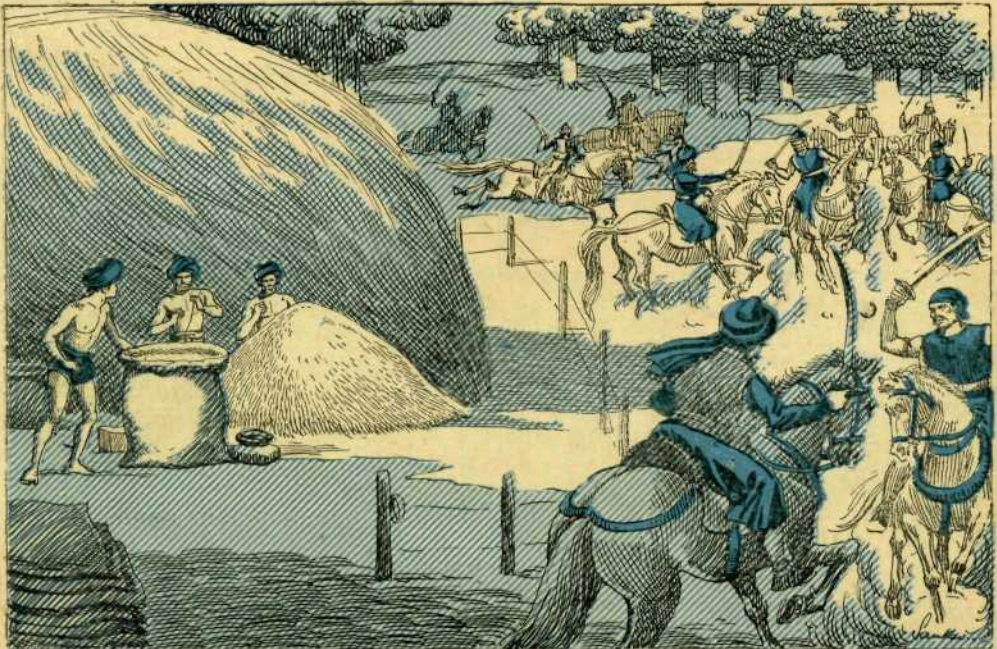
ఢిల్లీ పెద్దలు అతన్ని సుల్తానుగా ఎన్నుకోవటంలో ఏ మాత్రమూ పారపాటు చేయలేదు. అతను రాజ్యానికి వచ్చే సమయానికి పరిస్థితులేమీ బాగాలేవు. అలాఉద్దీన్ మరణానంతరం ఏర్పడిన ఆరాజకం

మూలాన పరిపాలన అంతా దెబ్బ తిన్నది, దూరపు రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వంపట్ల అలక్ష్యం ఏర్పడింది. అయితే ఈ పరిస్థితులను అతను ఎంతో సమర్థతతో ఎదుర్కొన్నాడు. పదవి చేపట్టుతూనే పరిపాలనను క్రమబద్ధం చేసి, పాత పరిపాలనలో ఉండిన దురలవాట్లను రూపు మాపాడు. ముబారక్, ఖుస్రవులు ఖజానాను ఖాళీ చేసేశారు. అందుచేత అతను నిశితమైన విచారణ జరిపి అక్రమంగా మంజూరైన జాగీర్లు మొదలైన వాటిని రద్దు చేశాడు. ప్రజల క్షేమం నిమిత్తం ఎన్నో చర్యలు తీసుకున్నాడు. రాష్ట్రాలలో నిజాయితీపరులైన గవర్నర్లను నియమించాడు. ఫలసాయంలో పదోవంతు, పదకొండోవంతు మించకుండా గిస్తులు ఏర్పాటు చేసి, అధికార దుర్వినియోగం జరగకుండా కట్టుదిట్టాలు చేశాడు. అధిక సంఖ్యాకులకు ఆశ్రయమైన వ్యవ

సాయాన్ని ప్రోత్సహించాడు. పంట కాలవలు తవ్వించాడు. తోటలు వేయించాడు. బంది పోటు నుంచి వ్యవసాయదార్లను కాపాడటానికి కోటలు నిర్మింపజేశాడు.

సుల్తాను న్యాయ, రక్షణ శాఖలలాటి ఇతర ప్రభుత్వ శాఖలను కూడా సంస్కరించాడు. దేశంలో శాంతి భద్రతలు కలిగించాడు. పేదలకు సహాయం ఏర్పాటు చేశాడు. మత సంస్థలనూ, కవులనూ పోషించాడు. అమీర్ ఖుస్రవ్ అనే చరిత్రకారుడు అతని ఆస్థాన కవిగా ఉండి, నెలకు వెయ్యి "తనకా"లు తీసుకునేవాడు. తపాలా, సైనికశాఖలు కూడా చక్కబడ్డాయి.

సామ్రాజ్య సంరక్షణలోనూ, సైనిక బలంతో ఆధిపత్యం కొనసాగించటంలోనూ ఇతను ఖల్జీల పద్ధతినే అనుసరించాడు. అలాఉద్దీన్ అనంతరం, వరంగల్లులో పరిపాలించిన కాకతీయ (రెండవ) ప్రతాపరుద్రుడు బలం చేకూర్చుకుని ఢిల్లీ ప్రభుత్వానికి కప్పం చెల్లించ నిరాకరించాడు. అందుచేత ఖుయాసుద్దీన్ తాను సింహాసనమెక్కిన రెండవ సంవత్సరంలోనే తన పెద్ద కొడుకైన ఫక్రుద్దీన్ ముహమ్మద్ జొనఖాన్ ఆధిపత్యం కింద ఒక బలాన్ని వరంగల్లుపైకి పంపాడు. ఈ దాడి కుట్రల వల్లనే, ఢిల్లీ సేనలు అంటు వ్యాధులకు గురి

కావటం చేతనే విఫలమయింది. యువరాజు జొన ఢిల్లీకి తిరిగివెళ్ళాడు.

మరి నాలుగు మాసాల అనంతరం అతని నాయకత్వానే వరంగల్లు పై మరొక దాడి జరిగింది. ఈసారి ప్రతాపరుద్రుడు ఓడి, సకుటుంబంగా శత్రువుకు లొంగిపోయాడు. జొన ప్రతాపరుద్రుణ్ణి బందీగా ఢిల్లీకి పంపి, వరంగల్లుకు సుల్తాన్‌పూర్ అని నామకరణం చేశాడు. కాకతీయరాజ్యం ఢిల్లీ సామ్రాజ్యంలో లీనం కాకపోయినప్పటికీ తన శక్తిని కోల్పోయింది.

బెంగాలులో గవర్నరుగా ఉండిన ఫిరూజ్ షా 1318లో మరణించాడు. తరువాత అతని కొడుకుల మధ్య అంతః కలహం ఆరంభమయింది. వారిలో ఘియా సుద్దీన్ బహదుర్ అనేవాడు సోనార్‌గాంవ్ రాజధానిగా పెట్టుకుని తూర్పు బెంగాలును స్వతంత్రంగా ఏలుతూ వచ్చాడు. లఖౌతీ రాజధానిగా బెంగాలును ఏలుతూండిన తన

తండ్రి స్థానాన్ని షిహాబుద్దీన్ బుఘ్రాషా అనే వాడు అక్రమించాడు. వీరిద్దరికీ నాసిరుద్దీన్ అనే మరొక కొడుకుకూ బెంగాలు రాజ్యం గురించి ఘర్షణ ఏర్పడింది. 1319లో ఘియా సుద్దీన్ బుఘ్రాషాను ఓడించి బెంగాలు సింహాసనం లాక్కున్నాడు. నాసిరుద్దీన్ ఢిల్లీ సుల్తాను సహాయం అర్థించాడు. 1324లో సుల్తాను లఖౌతీకి సేనతో వెళ్లి, ఘియా సుద్దీన్ బహదుర్‌ను పట్టుకుని బందీ చేసి, నాసిరుద్దీన్‌ను పశ్చిమ బెంగాలుకు రాజును చేసి, ఉభయ బెంగాలులనూ ఢిల్లీకి సామంతరాజ్యాలు చేసుకున్నాడు.

ఆ తరువాత ఘియా సుద్దీన్ తుఘ్లక్ ఆటే కాలం జీవించలేదు. అతని కొడుకు జొనా నిర్మింపజేసిన ఒక కొయ్య కట్టడం మీద ఉండగా అది కూలింది. దాని ఫలితంగా ఆయన 1325 ఫిబ్రవరి — మార్చిలో మరణించాడు. జొనా తండ్రి మరణం చేజేతులా చేయించాడని కొందరి విశ్వాసం.

భారత చరిత్ర

ఫియోనుసుద్దీన్ మరణించిన మూడు రోజుల అనంతరం రాజకుమారుడు జౌన ముహమ్మద్ బిన్ తుఘ్లక్ అనే పేరుతో తాను సుల్తానుగా ప్రకటించుకుని, మరీ 40 రోజులకు ఢిల్లీకి వచ్చి అత్యంత వైభవంగా రాజ్యాభిషేకం చేసుకుని, ప్రజలకు, పెండి బంగారాలూ, అధికార్లకు బిరుదులూ పుష్కలంగా అర్పించాడు.

ఇతను అతి విచిత్రమైన వ్యక్తి. ఇతను మహా మేధావీ, పిచ్చివాడే, రక్తదాహం కలవాడే, సాధువో నిర్ణయించటం కష్టం. అతనికి అనేక శాస్త్రాలలో అసమాన పాండిత్యం ఉన్న మాట ఖాయం. యోధుడుగా కూడా అతని అపజయాలు బహుకొద్ది, విజయాలు అధికం.

నిత్య జీవితంలో కూడా అతనికి ఆ కాలపు వ్యవసాన లేమీ లేవు. అంతు లేకుండా దానధర్మాలు చేసేవాడు. అయితే

అతనికి పుస్తక జ్ఞానం ఉన్నంతగా జీవితానుభవ జ్ఞానం లేకపోయింది. ఆయన పథకాలు సిద్ధాంత రీత్యా అద్భుతంగా ఉండేవి, కాని వాటిని అమలు చేసేసరికి ఉపద్రవాలు కలిగేవి. దీనికి తగ్గట్టుగా అతను ముక్కోపి, తొందరపాటు గలవాడు, ఎదురు చెబితే సహించేవాడు కాదు. తన విధానాలు విఫలమైన కొద్దీ అతని మనస్సు మరింత గందరగోళం చెందింది. ప్రజలకు మేలు జరగాలని ఏవో చర్యలు చేసి, వాటి పల్ల ప్రజలకు ఆనందం కలగక పోయే సరికి, వారిని కృతఘ్నులని నిందించి వారి పట్ల క్రూరంగా ప్రవర్తించాడు.

గంగా యమునల మధ్య ఉండే "దో అబ్"లో తుఘ్లక్ పన్నులు హెచ్చించాడు. అది సారవంతమైన ప్రాంతం. కాని అక్కడ కరువు వచ్చిన సమయంలో ఈ అదనపు పన్నులు వచ్చి పడ్డాయి.

వాటిని అధికారులు క్రూరంగా వనూలు చేశారు. రైతులు పొలాలు వదిలి పెట్టి పారి పోయారు. వారిని తిరిగి రప్పించటానికి సుల్తాను క్రూరమైన శిక్షలు అమలు చేశాడు.

తుఘ్లక్ (1327) తన రాజధానిని ఢిల్లీ నుంచి దౌలతాబాద్ కు (దేవగిరికి) మార్చటం కూడా సదుద్దేశంతో చేసిన పనే. దో ఆబ్, పంజాబు, లాహోరు మైదానాలూ, ఉత్తర తీరాన గుజరాతు, తూర్పున బెంగాలు, దక్షిణాన దక్కను చేరి ఉన్న రాజ్యానికి ఢిల్లీ కన్న దేవగిరి కేంద్రస్థానం.. అధికార, ఢిల్లీలాగా అది మంగోలుల దాడికి గురికాదు.

రాజధాని చేసే నిమిత్తం, దేవగిరిలో తుఘ్లక్ అద్భుతమైన భవనాలు కట్టించాడు. విశాలమైన రహదారి వేయించి దాని కిరు వైపులా నీడ నిచ్చే చెట్లు నాటించాడు. ఢిల్లీ దౌలతాబాదుల మధ్య తపాలా ఏర్పాటు చేయించాడు. దౌలతాబాదుకు వలస వెళ్ళే వారికి పుష్కలంగా ధనం ఇచ్చాడు.

కాని ఢిల్లీ వాసులు కొందరు తమ ఇళ్ళు వాకిళ్ళు వదిలి వెళ్ళటం బాధగా ఉన్నదనే సరికి సుల్తాను వెర్రెత్తిపోయి, ఢిల్లీలోని వారందరూ తమ సామాన్లతో సహా దౌలతాబాదుకు ప్రయాణం కావాలని ఆజ్ఞాపించాడు. ఈ ప్రయాణంలో జరిగిన ఘోరాలన్నిటినీ

మనం నమ్మకపోయినా, 700 మైళ్ళ ప్రయాణం ఎంతో కష్టమైనదై ఉండాలి. దారిలో చాలామంది చచ్చారు. దౌలతాబాదు చేరిన తరువాత కాందిశీకుల మసస్తత్వం ఏర్పడి మరికొందరు చచ్చారు.

అప్పటికి సుల్తాను తన పొరపాటు గ్రహించి, తన రాజధానిని తిరిగి ఢిల్లీకి మార్చి, ప్రజలను తిరిగి పోమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. ఢిల్లీకి ప్రాణాలతో తిరిగి వచ్చిన వారు బహుకొద్దిమంది. ఢిల్లీ శోభ అంతా పోయి పాడుబడినట్టయిపోయింది. దానికి తిరిగి కళాకాంతులు రావటానికి చాలా కాలం పట్టింది.

1329-1330 మధ్య నుల్తాను రాగితో చేసిన సంకేత నాణాలు ప్రవేశపెట్టాడు. ఇది గొప్ప విల్లవచర్య. అయితే ఈ నాణాలు ప్రభుత్వ టంకసాలలో మాత్రమేగాక ఎవరు పడితే వారు ఇళ్ళలో కుప్ప తెప్పలుగా తయారు చెయ్యటం చేత అర్థిక దుస్థితి ఏర్పడింది. “ప్రతి హిందువుడి ఇల్లూ ఒక టంకసాల అయింది. సంకేత నాణాలు లక్షల, కోట్ల సంఖ్యలో ఉత్పత్తి అయ్యాయి. గ్రామాధికారులూ, భూస్వాములూ అపార ధనికులయిపోయారు. ప్రతి కమసాలీ రాగి నాణాలు చేశాడు. వీటితో ఖజానా నిండి పోయింది,” అని చరిత్రకారులు రాశారు.

ఈ ఘోరం నాలుగేళ్ళ పాటు సాగినాక తన తప్పు తెలుసుకుని తుఘ్లక్ రాగి నాణాలన్నిటినీ వెండి బంగారాలతో కొన యత్నించాడు. ఆయన పోగు చేసిన రాగి నాణాల రాసులు నూరేళ్ళ తరవాత కూడా తుఘ్లక్ బాదులో గుట్టలు గుట్టలుగా కానవచ్చాయి.

1328-29 లో ట్రాన్స్ ఆక్సియానా నుంచి చఘాతయూ నాయకుడు, తర్కాషీరీన్ ఖాన్ ఇండియా పై దండెత్తి వచ్చాడు. ఈ దాడి ఎలా జరిగిందో అలాగే అంత మయింది. తుఘ్లక్ శత్రువును ఓడించాడే, లంచం పెట్టి పంపేశాడే స్పష్టంగా తెలియదు.

ఇండియాకూ, చీనాకు మధ్య ఉండే కరజల్ వర్షతాన్ని పట్టుకోవటానికి 1337-38 లో తుఘ్లక్ ఒక పెద్ద సేనను పంపాడు. అననుకూలమైన ప్రదేశం కావటం వల్లా, వర్షాల వల్లా, సరఫరాలు తరిగిపోయినా ఢిల్లీ సేనలు చివరకు అగచాట్లకు గురి అయి, విపరీత నష్టం పొందాయి. తిరిగి వచ్చిన వారి సంఖ్య పదిమంది అని ఒకే చరిత్రకారుడూ, ముగ్గురేనని మరొక చరిత్రకారుడూ చెప్పారు. అయితే దాడి ఆశయం నెరవేరింది. ఆ ప్రాంతపు కొండవారు ఢిల్లీ ఆధిపత్యం ఆమోదించి, కప్పం చెల్లించారు.

భారత చరిత్ర

తుప్పుక్ వేసిన వెర్రి పథకాలు ప్రజలను చాలా రెచ్చగొట్టాయి. సుల్తాను పై అనేక ప్రాంతాల తిరుగుబాట్లు సాగాయి. క్రమ పాలన అంతమయింది. సుల్తానుకు ఆగ్రహ వేశం హెచ్చిపోయింది. అతడి సామ్రాజ్యం విచ్ఛిత్తి కాసాగింది.

మొదటి రెండు తిరుగుబాట్లనూ సుల్తాను సులువుగానే అణచాడు. మొదటి తిరుగు బాటుదారు సాగర్ ను ఏలే సామంతుడు బహుఉద్దీన్ గుర్షాన్స్ అనేవాడు; ఘియా సుద్దీన్ మేనల్లుడు. 1326 లేక 1327లో జరిగిన ఈ తిరుగుబాటును సుల్తాను అణచి పెట్టి, బహుఉద్దీన్ చర్రం ఒలిపించి, "రాజద్రోహుల గతి ఇంతే", అని ప్రకటన చేయించాడు. మరుసటి సంవత్సరమే ముల్తాన్, సిండ్, ఉచ్ సంస్థానాలేలే బహుం ఐబ అనే వాడు మరింత తీవ్రంగా తిరుగు బాటు చేశాడు.

సుల్తాన్ ఇతన్ని ఓడించి, తల గొట్టించి, ఆ తలను ముల్తాన్ కోట ద్వారానికి వేళ్ళాడ గట్టించాడు.

ఇట్టి చర్యల వల్ల తిరుగుబాట్లు తగ్గకపోగా హెచ్చాయి. 1335 తరవాత హిందూ సామంతులూ, ముస్లిము గవర్నరులూ ఒక రొకరే స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించసాగారు. మాబారు గవర్నరు తన పేర నాణాలు కూడా అచ్చు వేయించాడు. సుల్తాను ఇతని పైకి సైన్యాన్ని తీసుకుని బయలు దేరాడుగాని, మార్గమధ్యంలో సైన్యాలు కలరా వాత పడ్డాయి.

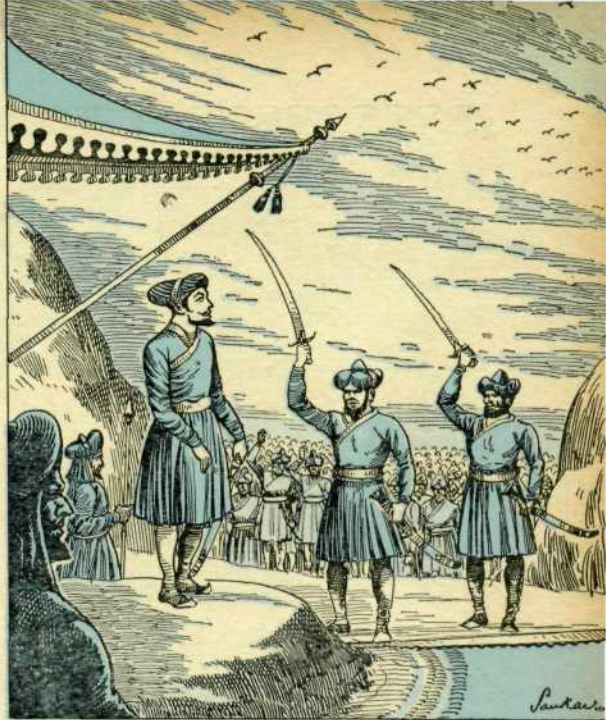
ఆ విధంగా మదురలో ముస్లిము రాజ్యం, విజయనగర రాజ్యం మీద 1377-78లో ఓడిపోయినదాకా సాగింది.

1338లో బెంగాలు గవర్నరు షక్రుద్దీన్ ముబారక్ షా స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించి తన పేర నాణాలు వేయించాడు. 1340-41లో

అయోధ్య, జఫరాబాద్ ల గవర్నరు ఐనుల్ ముల్క్ తిరుగుబాటు అమిత ప్రబలమైనది. 1342 నాటికి ఈ తిరుగుబాటు అంతమయిన మాట నిజమేగాని, రాజ్యం నిర్వీర్యమయింది, సుల్తాను శక్తులు పూర్తిగా ఉడిగిపోయాయి.

సుల్తానుకు చిక్కులు తీరలేదు. తెలంగాణంలో ప్రోలయనాయకుడూ, అతని అనంతరం కాపయనాయకుడూ ముస్లిము పరిపాలనను ప్రతిఘటించి హిందూ పరిపాలన ఏర్పాటు చేశారు. హెయనల రాజైన మూడవ వీరబల్లాలుడు వారికి సాయం చేశాడు. కృష్ణాతీరాన అలాటి ఉద్యమమే సాగింది. దక్కనులో విజయనగర రాజ్యమూ, ఇతర హిందూ రాజ్యాలూ ఏర్పడ్డాయి. 1347లో దేవగిరి తిరుగుబాటు చేసింది. అక్కడ బహ్మనీ రాజ్యానికి శంకు స్థాపన జరిగింది.

తిరుగుబాటుదార్లను అణచటానికి ఒక చోటి నుంచి మరొక చోటికి పరిగెత్తుతూ ముహమ్మద్ బిన్ తుఘ్లక్ 1351 మార్చి 20 న మరణించాడు. “ప్రజలకు సుల్తాను పీడా, సుల్తానుకు ప్రజల పీడా విరగడ అయింది,” అన్నాడు ప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు బదాఊనీ.

ముహమ్మద్ బిన్ తుఘ్లక్ ఆకస్మికంగా యుద్ధరంగాన చావటంతో, సైన్యం నిర్వీర్యం కాకుండా చూడటానికి గాను పెద్దలు ఫీరూజ్ షా అనే వాణ్ణి సుల్తానుగా ప్రకటించారు. ఈ లోపల ఢిల్లీలో కొందరు ఒక కుర్రవాణ్ణి తెచ్చి, అతను చనిపోయిన సుల్తాను కొడుకని చెప్పి సింహాసనం ఎక్కించారు. కాని చివరకు ఆ కుర్రవాడే ఫీరూజ్ ను సుల్తానుగా ఆమోదించి, శరణుజొచ్చాడు.

ఫీరూజ్ అనమర్థుడు, “పిచ్చి” తుఘ్లక్ ఆఖరు దినాలలో ఏర్పడిన అరాచకాన్ని సరి చెయ్యటం అతనికి సాధ్యం కాలేదు. సామ్రాజ్యంలో కొన్ని ప్రాంతాలు విడి

పోయాయి. ఫిరూజ్‌కు యుద్ధదక్షత కూడా లేదు. కాని యుద్ధాలు చేశాడు. ఒక్కొక్కసారి విజయం సిద్ధించనున్న తరుణంలో వెనక్కు వచ్చేశాడు. ఇతని నగరకోట యుద్ధం ఒకందుకు ప్రసిద్ధమయింది; ఆ సమయంలో అతను జ్వాలముఖి దేవాలయంలోని 300 సంస్కృత గ్రంథాలను పర్షియనులోకి అనువదించ జేయించాడు.

అతను మత దురహంకారి, హిందువులను పీడించాడు. ఈజిప్టులో ఉండే ఖలీఫాకు తాను సామంతుని చెప్పుకున్నాడు. పూర్వం ఏ ఢిల్లీ సుల్తానూ ఈపని చేసి ఉండలేదు. తన ప్రజలను ఇస్లాములో చేరమని కూడా ఇతను ప్రోత్సహించాడు.

ఫిరూజ్‌కు ఖానిజహాన్ మక్బూల్ అనే మంత్రి ఉండేవాడు. ఇతను మొదట తెలంగాణానికి చెందిన హిందువుడు. ఇతను ఇస్లాం మతం పుచ్చుకుని ముహమ్మద్ బిన్‌తుఘ్లక్ హయాంలోనే రాజోద్యోగి అయి,

క్రమంగా పైకి వచ్చి ఫిరూజ్‌కు మంత్రి అయ్యాడు. ఇతని దక్షత వల్లనే రాజ్యం నడిచింది. ఇతను 1370 లో మరణించగా ఇతని కొడుకు జానపా అనేవాడు ఆ పదవిలోకి వచ్చాడు.

ఫిరూజ్ 37 ఏళ్ళు పరిపాలించాడు. ఇతని పాలనలో ప్రజలు సుఖపడ్డారనే చెప్పాలి. మంగోలుల దాడు లేవి జరగలేదు. వ్యవసాయం నీటి పారుదల సౌకర్యాలతో బాగుపడింది. రైతులు బాగుపడ్డారు. అతను అనేక నగరాలు కట్టించాడు. జొన్‌పుర్, ఫతేహాబాద్, హిస్సార్, ఫిరూజ్‌పూర్, ఫిరూజాబాద్ మొదలైనవి అతను కట్టించినవే. అతను ఢిల్లీ శివార్లలో 1200 ఉద్యానాలు వేయించాడు.

చివరి రోజులలో ఫిరూజ్‌కు మతి చలించింది. దీనికి కారణం అతని పెద్ద కొడుకు 1374 లో చావటం. 1388 సెప్టెంబరు 20 న ఫిరూజ్ మరణించాడు.

భారత చరిత్ర

ఫిరూజ్ చావగానే అతని మనమడు తుఘ్లక్ షా, రెండవ ఘియాసుద్దీన్ తుఘ్లక్ షా అనే పేరుతో, సుల్తాను అయ్యాడు. కాని కొందరు ఉద్యోగులూ, కులీనులూ కుట్ర చేసి 1389 ఫిబ్రవరి 19 న అతన్ని తుద ముట్టించారు. అతని అనంతరం అతని దాయాది అయిన అబుబకర్ ను ఢిల్లీ ప్రముఖులు సుల్తానును చేశారు. ఇదే సమయంలో ఫిరూజ్ కొడుకైన నాసిరుద్దీన్ ముహమ్మద్ పక్షియులు 1389 ఏప్రిల్ 24 న అతన్ని సామాన వద్ద సుల్తానుగా ప్రకటించారు. అబుబకర్ ప్రత్యర్థులకు తట్టుకోలేక 1390 డిసెంబరులో రాజ్య త్యాగం చేశాడు. నాసిరుద్దీన్ ముహమ్మద్ కూడా ఆరోగ్యం చెడి 1394 జనవరిలో మరణించాడు. అతని అనంతరం అతని కొడుకు హుమయూన్ గద్దె ఎక్కి కొద్ది రోజులు రాజ్యం చేసి ఆ మార్చి 8 నే మర

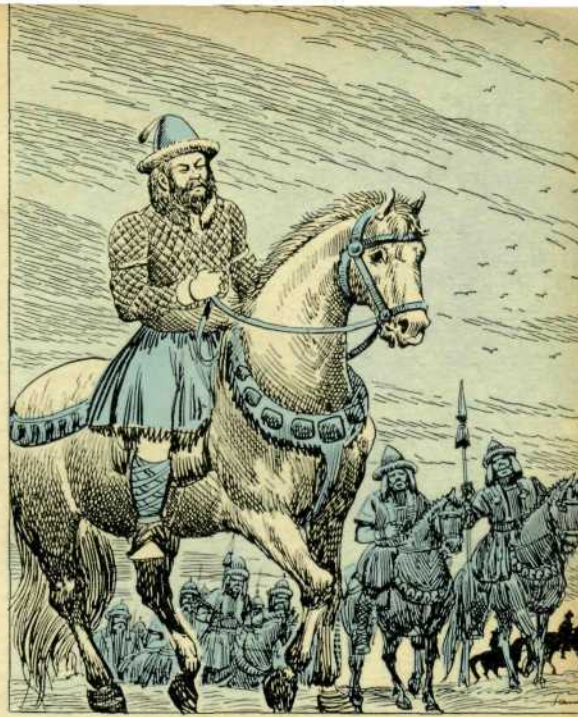
ణించాడు. అతని తరువాత రాజ్యానికి వచ్చినవాడు నాసిరుద్దీన్ ముహమ్మద్ ఆఖరు కొడుకు నాసిరుద్దీన్ ముహమ్మద్. ఇతనే తుఘ్లక్ వంశపు ఆఖరు రాజు. ఇతనికి సుస్రత్ షా అనే ప్రత్యర్థి ఉండేవాడు; ఇతను ఫిరూజ్ పెద్ద కొడుకు యొక్క కుమారుడు. కొందరు ప్రముఖుల ప్రేరణతో ఇతను రాజ్యాన్ని వశపరచుకొన యత్నించి విఫలమై, విద్రోహుల చేత చంపబడ్డాడు.

ఫిరూజ్ అనంతరం వచ్చిన వారంతా బలహీనులు. అంతకు పూర్వమే ప్రారంభమైన విచ్ఛిత్తిని వారిలో ఒక్కడు కూడా నివారించలేక పోయాడు. వారందరూ ఢిల్లీ ప్రముఖుల మధ్య సాగిన కుట్రలలో కీలుబొమ్మలుగా వ్యవహరించారు. నింహాననం కోసం పోటీలుపడ్డ వారి మధ్య అంతర్యుద్ధాలు సాగాయి. ఇందుచేత కేంద్రప్రభుత్వానికి బొత్తిగా పరపతి పోయింది. దేశ

మంతటా గల సుల్తాను ప్రతినిధులు, ముసల్మానులూ, హిందువులూ కూడా స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించారు. జొన్నుర్, గుజరాతు, మాల్వా, ఖాండేష్, గ్వాలియర్, మేవాత్ మొదలైనవి స్వతంత్ర రాజ్యాలయ్యాయి.

ధిల్లీ సామ్రాజ్యం ఇలాటి అరాజక స్థితిలో ఉండగా అమీర్ తిమూర్ అనే వాడు ఇండియాపై దాడి వచ్చాడు. తిమూర్ భయంకరుడుగా చరిత్ర ప్రసిద్ధి గలవాడు. ఇతను ట్రాన్స్ ఆఫ్ ఇండియానాలో కేష్ అనే చోట 1336 లో పుట్టాడు, ఒక తుర్కు తెగకు చెందిన వాడు. అతను 1369 లో సమర్కండ్ సింహాసనానికి వచ్చి, విజయకాంక్షతో పర్షియా, అఫ్ఘానిస్తాన్, మెసపొటేమియాల పై దాడులు చేశాడు. ఇండియాలో గల సంపద అతన్ని ఆకర్షించింది.

తిమూర్ మనమడు పీర్ ముహమ్మద్ అనే వాడు 1398 లో ముల్తానును ముట్టడించి, ఆరు నెలల అనంతరం పశ్చిమం కున్నాడు. 1398 ఏప్రిల్ లో తిమూర్ పెద్ద సేనతో సమర్కండ్ నుంచి బయలుదేరి, సింధూ, రీఖలం, రావీనదులు దాటి, ఆయేడే అక్టోబరు 13 న ముల్తానుకు ఈశాన్యంగా 70 మైళ్ళ దూరాన గల తలంబ అనే చోటికి వచ్చి చేరాడు. అతను తలం

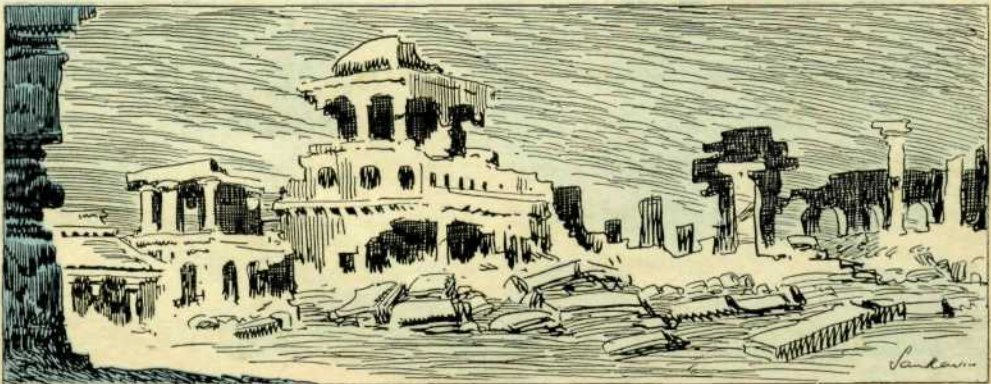
బను కొల్లగొట్టి అక్కడి పౌరులను కొందరిని వధించి, కొందరిని బందీలుగా పట్టుకున్నాడు. దారి పొడుగునా అనేక నగరాలు కొల్లగొట్టి, ప్రజలను హత్యచేస్తూ డిసెంబరు మొదటి వారం అఖరుకు ధిల్లీ శివార్లు చేరి, తనకు బందీలుగా చిక్కిన సుమారు లక్షమంది పురుషులను అక్కడ వధ చేయించాడు. సుల్తాన్ ముహమ్మద్, మల్లా ఇక్బాల్ అనే వాళ్ళు డిసెంబరు 17 న, 10 వేల అశ్వకదళమూ, 40 వేల కాల్పులమూ, 120 ఏనుగులూ గల పెద్ద సేనతో తిమూర్ ను ప్రతిఘటించి, ఘోరపరాజయం పొంది చెరొక దారిని పారిపోయారు.

మర్నాడే తీమూర్ ఢిల్లీ ప్రవేశించాడు. అనేక రోజులపాటు ఢిల్లీ నగరం కొల్లగొట్ట బడింది, అక్కడి పౌరులు భయంకరులైన తుర్కీ సైనికుల చేత దారుణంగా చంప బడ్డారు, కొందరు బందీలుగా చిక్కారు. ఢిల్లీలోని శిల్పులు సమర్కండ్‌కు పంప బడి, అక్కడ తీమూర్ తయారుచేసిన పథ కాన్నిబట్టి జుమ్మామసీదు నిర్మించారు.

తీమూర్ ఇండియాలో ఉండి పొదలచ లేదు. ఢిల్లీలో 15 రోజులుండి తిరిగివెళ్ళి పోతూ అతను ఫిరూజాబాద్‌నూ (1399 జనవరి 1), మీరట్‌నూ (జనవరి 9), హరి ద్వారం వద్ద రెండు హిందూ సేనలనూ, సివాలిక్ కొండల వెంబడి కాంగ్రానూ (జన వరి 16) జయించి, జమ్మూను కొల్లగొట్టి ఆసంఖ్యాకులను హత్య చేయించాడు. ముల్తాన్, లాహోర్, దీపాలూర్‌లు ఏల టానికి ఖిజ్‌ఖాన్ సయ్యద్ అనే వాణ్ణి నియో గించి అతను మార్చి 19 న సింధూ నదిని

తిరిగి ఉత్తరించాడు. అతను భారతదేశానికి చేసిన హని పూర్వం ఏ శత్రువూ ఒక్క దండయాత్రలో చేసి ఉండలేదట.

తీమూర్ దాడి వెంబడి ఢిల్లీ నగరం కరువు కాటకాల వాత పడింది. అక్కడ మిగిలిన పౌరులు కూడా చచ్చారు. రెండు నెల్లపాటు నగరం మీద పక్షి ఎగరలేదట. అసలే క్షీణించి ఉన్న ఢిల్లీ సామ్రాజ్యాన్ని తీమూర్ పూర్తిగా మట్టుబెట్టాడు. 1399లో సుస్రత్ షా సుల్తాను కావాలని యత్నిం చాడు గాని మల్లూ ఇక్బాల్ అతన్ని తరిమి కొట్టాడు. 1401 లో మల్లూ ఢిల్లీకి వచ్చాడు, అతను మహ్మూద్ షాను కూడా ఢిల్లీకి ఆహ్వానించాడు. 1405 నవంబరు 12 న మల్లూ ఇక్బాల్ ఖిజ్‌ఖాన్‌తో పోరి చనిపోగా మహ్మూద్ తిరిగి సుల్తా నయ్యాడు. సుమారు 20 ఏళ్ళు నామ మాత్రపు సుల్తా నుగా ఉండి అతను 1413 ఫిబ్రవరిలో చనిపోవటంతో తుఘ్లక్‌వంశ మంతరించింది.

భారత చరిత్ర

తృప్తుక్ వంశం సుల్తాన్ మహ్మద్ తో అంతరించగా, ఢిల్లీ ప్రముఖులు తమలో బలవంతుడైన దౌలత్ ఖాన్ లోదీని గద్దె ఎక్కించారు. అయితే, భారతదేశంలో తీమూర్ ప్రతినిధి అయిన ఖిజ్ ఖాన్ తాను పాలించే ముల్తాను నుంచి సేనలతో వచ్చి, 1414 మే ఆఖరులో ఢిల్లీని వశపరుచుకున్నాడు. దౌలత్ ఖాన్ ఖైదీ అయి హిస్సార్ ఫిరూజాకు పంపబడ్డాడు. ఖిజ్ ఖాన్ మహమ్మదు ప్రవక్త సంతతివాడని కొందరు చరిత్రకారుల నమ్మకం. అందుచేత అతని వంశానికి సయ్యిద్ వంశమని పేరు పెట్టారు. అతను సమర్థుడు కాడు. అతని ఏడేళ్ళ పరిపాలనలో విశేష మేమీలేదు. ఢిల్లీ సామ్రాజ్యం ఢిల్లీ చుట్టూ ఉండే కొద్ది జిల్లాలు దాటలేదు. ఈ కొద్దిమేరలో కూడా తరుచు తిరుగుబాట్లు జరిగేవి. వాటిని అణచటానికి ఖిజ్ ఖాన్ తో బాటు అతని మంత్రి తాజుల్ముల్క్ కూడా

తీవ్రంగా కృషి చేశాడు. 1421 లో కొద్ది నెలలు తేడాగా ఇద్దరూ చనిపోయారు.

ఖిజ్ ఖాన్ చనిపోయిన రోజునే (1421 మే 20) అతని కొడుకు ముబారక్ షా ఢిల్లీ ప్రముఖుల అనుమతితో గద్దె ఎక్కాడు. ఇతను కూడా సమర్థుడు కాడు; కొద్ది తిరుగుబాట్లు అణచినప్పటికీ, ఇతని హయాంలో ఖోకర్ల ప్రతిఘటన హెచ్చింది. ఇతని ఆస్థానంలోని హిందువుల పలుకుబడి కూడా పెరిగింది. యమునాతీరాన ముబారకాబాద్ అనే నగరం నిర్మింపజేస్తూ, దాన్ని పర్యవేక్షించటానికి వెళ్ళిన సమయంలో హిందూ, ముస్లిము కుట్రదార్లు ఇతన్ని హతమార్చారు. 1434 ఫిబ్రవరి 19 న జరిగిన ఈ హత్యకూ, కుట్రదార్లకూ నాయకుడు ఇతని వజీరు సర్వరుల్ముల్క్.

ఇతని అనంతరం ఇతని వారసుడు ముహమ్మద్ అనే వాడు సుల్తానయ్యాడు.

ఇతనూ అసమర్థుడే. కుట్రదారైన సర్వ
రుల్కుల్ చనిపోయిన అనంతరం ఇతను
తన సామర్థ్యం ప్రదర్శించి ఉండవలసింది.
కాని అలా జరగలేదు. మాల్యరాజైన
ముహమ్మద్ షా ఖల్జీ ఢిల్లీ పైకి వచ్చాడు.
అప్పుడు సుల్తానుకు సహాయంగా వచ్చిన
లాహోరు గవర్నరు బుహ్లాల్ ఖాన్ లోదీ,
తానే ఢిల్లీ సుల్తాను కావటానికి యత్నిం
చాడు. ఈ ప్రయత్నం విఫలమయినప్పటికీ,
సయ్యద్ల స్థితి నానాటికీ దిగజారిపోయింది.
ఢిల్లీకి ఇరవై కోసుల దూరంలో ఉన్న
సామంతులు కూడా తిరుగుబాటుకు సిద్ధ
పడ్డారు. ముహమ్మద్ షా 1445 ప్రాంతంలో
పోయాడు. అతని కొడుకు అలా ఉద్దీన్
అలమ్ షా సుల్తానయే సరికి అతని ఏలుబడి
కింద ఢిల్లీ నగరమూ, దాని చుట్టుపక్కల
కొద్ది గ్రామాలు మాత్రమే ఉన్నాయి!
ఈ కొత్త సుల్తాను పాత వారే మేలనిపిం
చాడు; ఇతను రాజ్యాన్ని 1451 లో
బుహ్లాల్ ఖాన్ లోదీ పరం చేసి, పారి
పోయి తన అభిమాన ప్రదేశమైన బదా
ఊన్ లో నివసించాడు.

బుహ్లాల్ ఖాన్ భారతచరిత్రలో ఢిల్లీ
సింహాసన మెక్కిన మొదటి అష్టానీయుడు.
ఇతను అఫఘాన్ లోదీ తెగకు చెందినవాడు.

ఇతను లాహోరు, సిర్సిందులను రాజప్రతి
నిధిగా పాలిస్తూ, అలమ్ షా వదిలి పోయిన
సింహాసనాన్ని, హమీద్ ఖాన్ అనే మంత్రి
సహకారంతో, 1451 ఏప్రిల్ 19 న అధి
ష్టించాడు. ఇతను, తన ముందు వచ్చిన
వారిలాగా కాక, సమర్థుడు, యోధుడు, చురు
కైనవాడు. తోటి అష్టానుల సహాయంతో
ఇతను హమీద్ ఖాన్ ను ఖైదులో పెట్టి, అతని
ప్రభావాన్ని అరికట్టాడు. చాలా విఘ్నగా
స్వాతంత్ర్యం అనుభవిస్తున్న మేవాత్,
సంభల్, మైన్పురీ, సుకేత్, రేవరీ మొదలైన
వలసల నేలే వారిని లోబరుచుకున్నాడు.
జౌన్పుర్ పై యుద్ధం చేసి జయించి,

1486 లో తన పెద్ద కుమారుడైన బార్బక్ షాను అక్కడ రాజ ప్రతినిధిగా నియమించాడు. గ్వాలియర్ రాజైన కిరత్ సింగ్ ను శిక్షించి తిరిగి వస్తూ, దారిలో జబ్బుచేసి, జలాల్ వద్ద 1489 జులై మధ్యకాలంలో మరణించాడు.

1489 జులై 17 న సుల్తాను రెండవ కొడుకు నిజామ్ ఖాన్, సుల్తాన్ సికందర్ షా అనే పేరుతో, జలాల్ వద్ద కొత్త సుల్తానుగా ప్రకటించబడ్డాడు. ఇతను చాలా శక్తివంతుడు. ముగ్గురు లోదీ సుల్తానులలోకి ఇతనే హెచ్చు సమర్థుడు. ఇతను రాజ్యంలోని అరాజకాన్ని తగ్గించటానికి శ్రద్ధగా కృషి చేశాడు. ప్రముఖులైన అఫ్ఘాన్ బాగీర్థార్ల అన్తి వివరాలన్నీ తనిఖీ చేయించాడు. సామంతులను అదుపులో పెట్టాడు.

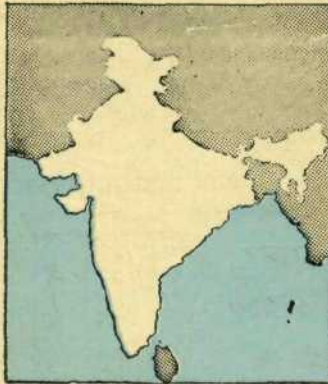
1504 లో ఇతను నేటి ఆగ్రా ఉండే చోట ఒక నగరం నిర్మించి, చివరిదాకా తిరుగుబాటు దార్లను సమర్థతతో నిగ్ర

హించుతూ, 1517 నవంబరు 21 న ఆగ్రా లోనే మరణించాడు.

ఇతను పోయిన నాడే ఆగ్రాలో ఇతని పెద్ద కొడుకు ఇబ్రాహీమ్ సుల్తాను అయ్యాడు. ఆ సమయంలో ఇబ్రాహీమ్ తమ్ముడైన జలాల్ ఖాన్ ను జౌన్నుర్ కు రాజు చేయాలని కొందరు చేసిన ప్రయత్నం విఫలమయింది. జలాల్ పట్టుపడి చంపబడ్డాడు.

కొత్త సుల్తానుకు యుద్ధ నైపుణ్యం ఉన్నదిగాని, సమయజ్ఞుడు కాదు. ఇదే ఇతనికి చేటు తెచ్చింది. తన బలం పెంచుకోవాలని ఇతను ఉన్నతోద్యోగులైన లోహనీ, ఫోర్ములీ, లోదీ తెగలకు చెందిన ప్రముఖులను అతిగా వేధించాడు. అఫ్ షూన్ ప్రముఖులంతా ఇతనికి శత్రువులై కూర్చున్నారు. సుల్తానుకు కావలసిన వాళ్ళే అయిన దౌలత్ ఖాన్ లోదీ, ఆలం ఖాన్ లు కాబూలును పరిపాలించే బాబుర్ ను ఇండియా పైకి రావలసిందిగా ఆహ్వానించారు!

భారత చరిత్ర

ధీల్లీ సామ్రాజ్యం నుంచి అన్ని ప్రాంతాల కన్న ముందుగా స్వతంత్రమైనది బెంగాలు. అది సంపన్నమైన దేశం, ధీల్లీకి చాలా దూరాన ఉన్నది; అందుచేత దాని పాలకులు మొదటి నుంచి కేంద్ర పరిపాలనను ధిక్కరిస్తూ వచ్చారు. సుల్తాను బల్బన్ అనంతరం బెంగాలు దాదాపు స్వతంత్రమయింది. దాన్ని ఖియాసుద్దీన్ తుఘ్లక్ తిరిగి స్వాధీనపరచుకుని, మూడు ప్రాంతాలుగా విభజించి, వాటికి లఖౌత్తి, సాత్ గాంవ్, సోనార్ గాంవ్ లు రాజధానులుగా ఏర్పాటు చేశాడు. ఇలా చేసినా తిరుగుబాట్లు ఆగలేదు. 1336 అనంతరం ఖల్జుద్దీన్ అనే వాడు సోనార్ గాంవ్ కు రాజైనాడు. మరికొద్ది కాలానికి ఉత్తర బెంగాలులో అలాఉద్దీన్ ఆలీ షా అనే వాడు స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించి, తన రాజధానిని లఖౌత్తి నుంచి పాండువాకు మార్చాడు. 1345 ప్రాంతంలో

బెంగాలు రాష్ట్రమంతా షంసుద్దీన్ ఇలీ యాస్ షా పాలన కిందికి వచ్చేసింది. ఇతని కాలంలోనూ, ఇతని కొడుకైన సికందర్ షా కాలంలోనూ కూడా ధీల్లీ సుల్తానులు బెంగాలును స్వాధీనపరచుకొనయత్నించి విఫలమైనారు. సికందర్ షా 36 ఏళ్ళు దివ్యంగా పరిపాలించి 1398 అక్టోబరులో చనిపోయాడు. ఇతని కొడుకు ఖియాసుద్దీన్ అజమ్ వద్దకు చీనా చక్రవర్తి ప్రతిపక్షి 1403 లో రాయబారం పంపాడు, ఇతను మరుసటి ఏడు తన రాయబారిని చీనాకు పంపాడు. ఇతను 17 ఏళ్ళు పాలించి 1410 లో పోయాడు. ఇతని కొడుకు హుజా షా నామ మాత్రపు రాజు. ఇతని స్థానంలో నిజంగా రాజ్యమేలిన వాడు రాజా గజ్ షా అనే బ్రాహ్మణ జమీందారు. గజ్ షా తన కొడుకు జదు (యదు) అనే వాణ్ణి సింహాసనం మెక్కించాడు. అతను

ఇస్లాం మతం పుచ్చుకుని, జలాలుద్దీన్ ముహమ్మద్ షా అనే పేరుతో రాజ్యం చేశాడు. ఇతను 1431 లో పోయాడు. ఇతని కొడుకు షంసుద్దీన్ అహ్మద్ 1442 దాకా దుష్పరిపాలన చేసి కుట్రదారుల చేత హతమయ్యాడు. కుట్రదారుల మధ్య కీచు లాటలలో బెంగాలు సింహాసనం తిరిగి ఇలియాస్ షా వంశీయుల పరమయింది ; నాసిరుద్దీన్ మహ్మూద్ అనే వాడు రాజయ్యాడు.

నాసిరుద్దీన్ 17 ఏళ్ళ పాటు శాంతియుతంగా పరిపాలించి 1460 లో పోయాడు. ఇతని కొడుకు రుక్నుద్దీన్ బార్బక్ షా వద్ద అనేకమంది అబిసినియను బానిసలుండే వారు. వారిలో కొందరికి ఇతను పెద్ద పదవు లిచ్చాడు. ఇతను 1474 దాకానూ, ఇతని కొడుకు యూసుఫ్ షా 1481 దాకానూ పరిపాలించారు. యూసుఫ్ షా కొడుకు మందమతి అయినందున బెంగాలు సింహాసనం నాసిరుద్దీన్ మహ్మూద్ కొడుకైన ఫఖ్ షాకు సంక్రమించింది. అయితే అబిసినియనులు ఒక కొజ్జావాడి నాయకత్వాన కుట్రచేసి ఇతన్ని చంపేశారు. కొజ్జావాడు బార్బక్ షా అనే పేరుతో రాజై, ఫఖ్ షాకు విశ్వాసపాత్రుడైన ఇందీల్ ఖాన్ అనే వాడి చేత హత్య చేయబడ్డాడు. ఇతను

1489 దాకా పాలించిన పిమ్మట ఫఖ్ షా కొడుకు రెండవ మహ్మూద్ షా రాజైనాడు. కాని మరుసటి ఏడే సీదీబుద్ అనే అబిసినియను ఆతన్ని హత్యచేసి, సింహాసనం కాజేసి మూడేళ్ళ చిల్లరకాలం క్రూరంగా పరిపాలించాడు. ఇతని మంత్రి అలాఉద్దీన్ హుసేన్ అనే వాడు చాలా యోగ్యుడు. రాజోద్యోగులు రాజును బంధించి చేసి 1493 లో ఈ మంత్రికే పట్టం కట్టారు.

ఇతను ఆరబ్బువాడు. ఇతని సంతతి బెంగాలును సుమారు ఆర్ధ శతాబ్దం పాటు పరిపాలించారు. వారిలో కొందరు ఉపయుక్తమైన పనులనేకం చేశారు. హుసేన్

షా అనేక శాసనాలు చెక్కించాడు. అతని నాణాలు విరివిగా దొరుకుతున్నాయి. ప్రజా రంజకులైన బెంగాలు ప్రభువులలో అతనికడు. ఇతను బెంగాలు రాజ్యాన్ని దక్షిణాన ఒరిస్సా దాకా విస్తరింప జేశాడు. మగధదేశాన్ని జౌన్పూర్ పాలకుల నుంచి లాక్కిన్నాడు. అసాములోని ఆహోమ్ రాజ్యం పై దాడి చేసి, కూచ్ బిహారులోని కామతాపురాన్ని 1498 లో పట్టుకున్నాడు. ఇతను 1518 లో చనిపోయాడు. ఇతని పెద్ద కొడుకు నసీబ్ ఖాన్ రాజ్యానికి వచ్చాడు. సురత్ షా అనే పేరుతో రాజ్యమేలిన ఇతను కళనూ, శిల్పాన్నీ, సాహిత్యాన్నీ ప్రోత్సహించాడు. "బరాసానా మసీద్", "కదమ్ రసూల్" అనే గొప్ప మసీదులను గౌర్ వద్ద నిర్మింప జేశాడు. మహా భారతాన్ని బెంగాలీ భాషలోకి అనువదింప జేశాడు. ఇతన్ని రాజభవనంలోని కొజ్జాలు 1533 లో హత్య చేశారు.

ఇతని అనంతరం ఇతని కొడుకు అలా ఉద్దీన్ ఫిరూజ్ షా రాజై, మూడు నెలలు మాత్రమే రాజ్యం చేసి, తన పినతండ్రి అయిన ఘియాసుద్దీన్ మహ్మూద్ షా చేత హత్య చేయబడ్డాడు. ఈ మహ్మూద్ షా హుసేన్ షా వంశానికి చెందిన ఆఖరు బెంగాలీ రాజు. ఇతన్ని షేర్ ఖాన్ సూర్ అనే వాడు బెంగాలు నుండి వెళ్ళగొట్టేశాడు.

జౌన్పూర్ :

తీమూర్ దాడుల సమయంలో స్వతంత్రమైన జౌన్పూర్ రాజ్యం బుహ్లాల్ లోదీ కాలంలో తిరిగి ఢిల్లీ సామ్రాజ్యంలో చేరి పోయింది. ఈ మధ్యకాలంలో ఈ రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన వారిలో షర్క్ షా వంశపు రాజులు చరిత్ర ప్రసిద్ధులు. వీరు 85 ఏళ్ళు పరిపాలించారు. వారిలో ప్రఖ్యాతుడు ఇబ్రాహీం షా షర్క్. ఇతను 1402 నుంచి సుమారు 34 ఏళ్ళు పాలించాడు. ఇతను విద్వాంసుడు, లలితకళా సాహిత్య ప్రియుడు.

భారత చరిత్ర

మాల్యా

1305లో అలాఉద్దీన్ ఖల్జీ చేత జయించబడిన మాల్యా, తీమూర్ దాడుల సమయంలో స్వతంత్రమయింది (1401). దానికి దిలావర్ ఖాన్ ఘూరీ రాజయ్యాడు. రణకౌతుకుడైన ఇతని కొడుకు అల్పఖాన్ 1422లో వర్తకుడిలా మారు వేషం వేసుకుని ఆకస్మికంగా ఒరిస్సా రాజుపై పడ్డాడు. ఒరిస్సా రాజు అతనికి 75 ఏనుగులు లంచమిచ్చి పంపేశాడు. ఇతని కొడుకు ఘజ్నీ ఖాన్ అసమర్థుడు కావటంచేత అతని మంత్రి మహ్మూద్ ఖాన్ రాజ్యం కాజేశాడు (1436 మే). ఈ విధంగా మాల్యా ఖల్జీరాజుల ఆధీన మయింది.

మహ్మూద్ ఖల్జీ యుద్ధ కుశలుడు. అతను గుజరాతు, ఢిల్లీ, బహ్మనీ, మేవారు రాజులతో యుద్ధాలు చేశాడు. ఈ యుద్ధాలన్నిటిలోకి వినోదకరమైనది, ఇతను మేవారు

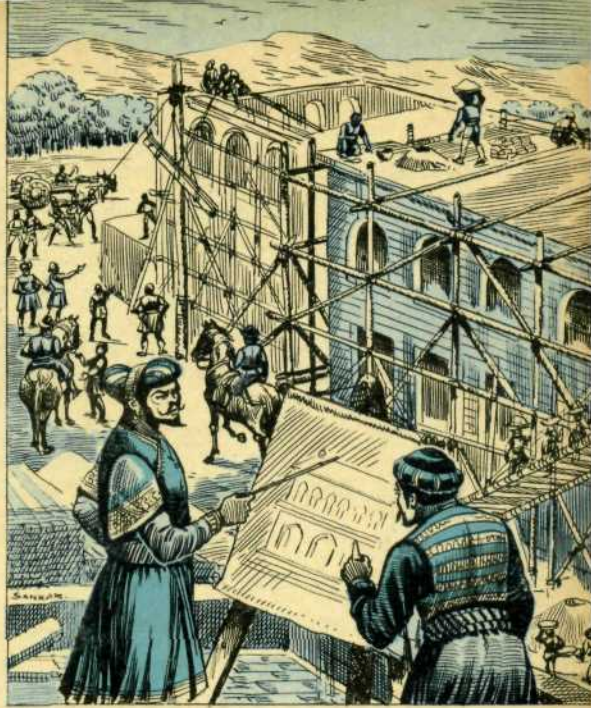
రాణాతో చేసిన యుద్ధం. ఉభయపక్షాలూ విజయం ప్రకటించాయి! రాణా చితౌడ్ లో విజయ గోపురం నిర్మిస్తే, మాల్యా సుల్తాను మాండూలో ఏడంతస్తుల విజయ స్తంభం నిర్మించాడు! ఏమైనా మహ్మూద్ ఖల్జీ సమర్థుడు, తన రాజ్యాన్ని నాలుగు పక్కలా విస్తరింపజేశాడు. ఈజిప్టులోని ఖలీఫా ఇతన్ని గుర్తించాడు.

1469 జూన్ 1న ఇతను చనిపోగా, రెండు రోజుల అనంతరం ఇతని పెద్ద కొడుకు ఘియాసుద్దీన్ మాల్యాకు సుల్తానయ్యాడు. ఇతని రెండవ కొడుకు రెండవ మహ్మూద్ 1510లో రాజ్యానికి వచ్చి, రాజపుత్రుడైన మేదినీరాయ్ ని ప్రధానిగా పెట్టుకున్నాడు. అతని వెనుకగా హిందువులు పెద్ద పదవులలోకి వచ్చారు. తిరిగి 1561-62 దాకా మాల్యా మొగలు సేనాపతుల ఆధీనం కాలేదు.

గుజరాతు

విదేశీ వర్తకపు రేవులు కారణంగా గుజరాతు చాలా సంపన్నమయింది. 1297 లో అలాఉద్దీన్ దానిని జయించి ఢిల్లీ సామ్రాజ్యంలో చేర్చాడు. దానిని పాలించిన సుల్తాను ప్రతినిధులలో జఫర్ఖాన్ అనే ముస్లిము మతం పుచ్చుకున్న రాజపుత్రుడు 1401 లో స్వతంత్రం ప్రకటించాడు. 1411 జూనులో గుజరాతుకు రాజైన అహ్మద్ షా అనేవాడు గుజరాతును వాస్తవంగా స్వతంత్రం చేసిన వాడని చెబుతారు. ఇతను 30 ఏళ్ళు పాలించి, గుజరాతు రాజ్యాన్ని విస్తరింప జేశాడు. అహమ్మదాబాదు నగరాన్ని అందంగా నిర్మించాడు. ఇతను 1442 లో మరణించాడు.

అయితే గుజరాతుకు ఖ్యాతి చేకూర్చి, ఆ రాజ్యాన్ని హెచ్చుగా విస్తృత పరచిన వాడు, మహ్మద్ బేగర్లా అనేవాడు. ఇతను చిన్నతనంలోనే సింహాసనానికి వచ్చి, 53 ఏళ్ళు పాలించాడు. ఇతని శౌర్యపరాక్రమాలనూ, న్యాయబుద్ధిని అప్పటి చరిత్రకారులు కీర్తించారు. ఇతను అవసానకాలంలో, భారతదేశంలో పోర్చుగీసువారి ప్రభావం పెరగకుండా చేసేందుకు ఈజిప్టు సుల్తానుతో సంబంధాలు పెట్టుకొన యత్నించాడు.

1508 లో బొంబాయికి దక్షిణంగా చౌల్ వద్ద ఈజిప్టు, భారతీయ బలాలు ఏకమై పోర్చుగీసు నౌకాదళాన్ని ఓడించాయి. అయితే 1509 లో పోర్చుగీసువారు దియూ వద్ద ముస్లిము నౌకాబలాన్ని అంతంచేసి, తమ సముద్రవర్తకం సుస్థిరం చేసుకుని, దియూ వద్ద ఒక ఫాక్టరీ కట్టటానికి స్థలం కూడా పుచ్చుకున్నారు.

1511 లో మహ్మద్ బేగర్లా చని పోయిన అనంతరం చెప్పకోదగినవాడు అతని మనమడు బహదుర్. ఇతను మాల్యాను అధీనం చేసుకోవటమేగాక, మేవారితోకూడా యుద్ధం చేసి చిత్తోడెను ముట్టడించాడు.

చందమామ

అయితే హుమాయూన్ హయాంలో మాల్వా తోబాటు, ఇతని రాజ్యంలో చాలా భాగం పోయింది. 1537 లో పోర్చుగీసువారు ఇతన్ని ద్రోహంగా చంపేశారు. 1572 లో, అక్బరు కాలంలో గుజరాతు తిరిగి మొగలుల పరమయింది.

కాశ్మీరు

కాశ్మీరు హిందూ రాజుల పరిపాలనలో ఉండేది. 1315 లో పామిర్లా అనే వాడు కొలువులో ప్రవేశించి, రాజు చనిపోయిన అనంతరం సింహాసనాన్ని స్వాధీన పరచు కున్నాడు. ఇతను 1349 ప్రాంతంలో పోయాడు. తరువాత 46 ఏళ్ళపాటు ఇతని ముగ్గురు కొడుకులూ, ఒకరి తరువాత ఒక రుగా కాశ్మీరును పాలించారు. ఆఖరు వాడు 1394 లో పోగా అతని కొడుకు సికందర్ రాజయ్యాడు.

1420 జూనులో ఇతని రెండవ కొడుకు తన అన్నను ఓడించి కాశ్మీరు సింహాసనాన్ని

జైనుల్ ఆబిదీన్ అనే పేరుతో అధిష్టించాడు. ఇతని 50 ఏళ్ళ పరిపాలన చరిత్ర ప్రసిద్ధ మైనది. ఇతను దొంగతనాలూ, బందిపోట్లూ అరికట్టాడు; ధరలు అదుపులో ఉంచాడు; ప్రజల పన్నుల భారం తగ్గించాడు; ప్రజా సౌకర్యాలు పెంపొందించాడు; హిందూ పండితులను తన ఆస్థానంలో ఉంచు కున్నాడు; అందరికీ మత స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చాడు; మహాభారతాన్ని, రాజతరంగిణిని సంస్కృతం నుంచి పర్షియను భాషలోకి అనువదించ జేశాడు.

ఇతను 1470 డిసెంబరులో మరణించిన అనంతరం కాశ్మీరులో పరిపాలన కన్న అరాజకం హెచ్చుగా ఉండింది. 1540 లో హుమాయూన్ బంధువైన మిర్జా హైదర్ కాశ్మీరును జయించాడు. అయితే 1551లో కాశ్మీరు ప్రముఖు లితన్ని గద్దె దించేశారు. చివరకు 1555 లో, అక్బరు హయాంలో కాశ్మీరు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యంలో చేరిపోయింది.

భారత చరిత్ర

ఖాన్ దేశ్

ముహమ్మద్ బిన్ తుఘ్లక్ సామ్రాజ్యంలో ఖాన్ దేశ్ ఒక భాగంగా ఉండేది. దానికి పాలకుడైన మలిక్ రాజా ఫారూకీ, ఫిరూజ్ షా అనంతరం చెలరేగిన అల్లకల్లోలంలో స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించాడు.

ఇతను 1399 ఏప్రిల్ 29న పోగా, ఇతని కొడుకు మలిక్ నసీర్ రాజ్యానికి వచ్చి, గుజరాతు, బహమనీ పాలకుల చేతుల్లో ఓడిపోయి 1437-38 లో చనిపోయాడు. 1438 మొదలుకుని 1501 దాకా ఖాన్ దేశ్ ను ఇతని కొడుకూ, మనమడూ, ముని మనమడూ ఏలారు. చివరకు గుజరాతు లాగే ఖాన్ దేశ్ కూడా 1601లో అక్బరు సామ్రాజ్యంలో విలీనమయింది.

బహమనీ రాజ్యం

ఢిల్లీని ఛిక్కరించి స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించిన ముస్లిము రాజ్యాలన్నిటిలోకి

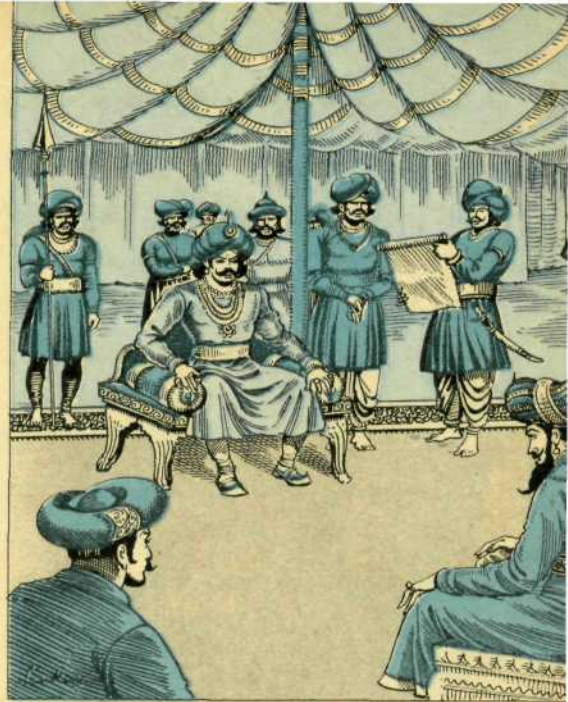
అత్యంత బలీయమైనది దక్కనులోని బహమనీ రాజ్యం. అది “పిచ్చి” తుఘ్లక్ కాలంలో స్వతంత్రమయింది. దక్కనులోని ప్రముఖులు దౌలతాబాదును పట్టుకుని, తమలో ఒకడైన అఫఘాను వాఙ్మీ నాసిరుద్దీన్ షా అనే పేరుతో గద్దె ఎక్కించారు. ఇతను రాజ్యం చేయలేక, తానై సింహాసనాన్ని జఫర్ ఖాన్ అనే వాడి కిచ్చేశాడు. ఇతను అబుల్ ముజఫర్ అలాఉద్దీన్ బహ్మన్ షా అనే పేరుతో 1347 ఆగస్టు 3న రాజ్యాధి పేకం చేసుకున్నాడు. ఇతని సంతతి వారే బహమనీ రాజులు.

ఇతను తన రాజధానిని గుల్బర్గాకు మార్చాడు; తన అధికారాన్ని ఆమోదించని దక్కను హిందూ రాజులను ఓడించాడు. ఇతను 1358 ఫిబ్రవరి 11న చనిపోయే నాటికి ఇతని సామ్రాజ్యం ఉత్తరాన వైన గంగ నుంచి దక్షిణాన కృష్ణ వరకూ, పడ

మర దౌలతాబాదు నుంచి, తూర్పున భువన గిరి (తెలంగాణం) వరకూ విస్తరించింది. ఇతను అవసానదశలో తన కొడుకును గద్దెకు నియమించాడు. అతని పేరు ముహమ్మద్ షా.

ముహమ్మద్ షా 1377 లో చనిపోగా అతని కొడుకు ముజాహిద్ షా రాజ్యానికి వస్తూనే విజయనగరం పైకి దండెత్తి వెళ్ళి, నగరాన్ని లోబరుచుకోలేక విజయనగర రాజుతో సంధి చేసుకుని తిరిగి వచ్చాడు. ఇతని తరువాత రెండవ ముహమ్మద్ షా రాజుగా చేరుబడ్డాడు.

ఇతని అనంతరం 1397 నవంబరులో రాజైన తాజుద్దీన్ ఫిరూజ్ షా విజయనగర రాజుతోనూ, దక్కనులోని ఇతర హిందూ రాజులతోనూ యుద్ధాలు చేశాడు. విజయనగర రాజకుమార్తెను నిర్బంధంగా తన అంతఃపురకాంతలలో చేర్చుకున్నాడు. కాని 1420 లో ఇతనికి విజయనగర రాజు చేతిలో పానగల్లు వద్ద ఓటమి సంభవించింది. ఈ అపజయానికి ప్రతికృతిగా, ఇతని తమ్ముడు అహ్మద్ షా రాజ్యానికి వచ్చి విజయనగరంతో భయంకరమైన యుద్ధం చేసి జయించాడు. 1424 ప్రాంతంలో ఇతని సేనాపతి వరంగల్లు

రాజ్యం పైకి దండెత్తి వెళ్ళి కోటను పట్టుకుని, రాజును చంపాడు. అహ్మద్ షా 1435 ఫిబ్రవరిలో పోయాడు.

అటు తరువాత బహమనీ రాజ్యంలో కలతలూ, చీలికలూ ఏర్పడ్డాయి. ముస్లిములలోనే షియా, సున్నీ విభేదాలు తల ఎత్తాయి, ఎన్నో కుట్రలూ కుహకాలూ జరిగాయి. అయినప్పటికీ 1527 దాకా బహమనీ రాజుల పరిపాలన కొనసాగింది.

దక్కను సుల్తానులు

బహమనీ సామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తితో దక్కనులో అయిదు సల్తనతు లేర్పడ్డాయి. వీటిని పాలించిన వారు : బిరారులో ఇమాద్

షాహీ, అహ్మద్ నగరులో నిజామ్ షాహీ, బిజాపూర్ లో ఆదిల్ షాహీ, గోల్కొండలో కుత్బ్ షాహీ, బీదర్ లో బారీద్ షాహీ వంశాలవారు.

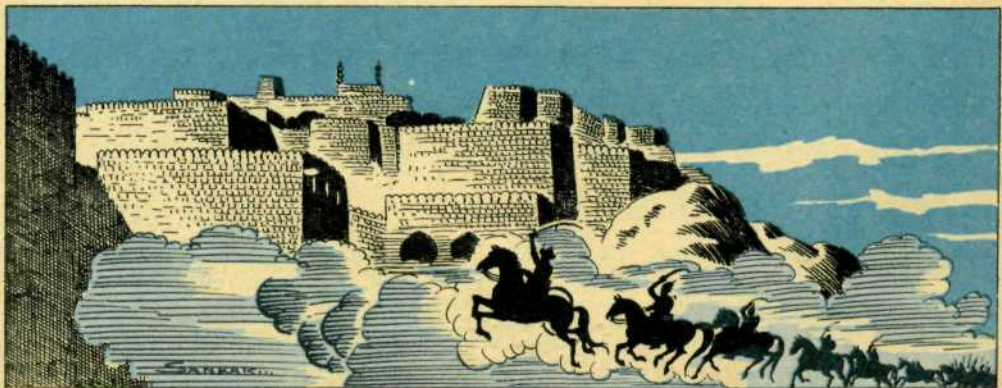
1484 లో మొట్టమొదటగా బిరార్ స్వతంత్రమయింది; ఇది 1574 లో అహ్మద్ నగర్ లో లీనమయింది. 1489-90 లో యూసుఫ్ ఆదిల్ ఖాన్ బిజాపూర్ ను స్వతంత్రంగా ప్రకటించాడు. ఆదిల్ షాహీ వంశంలో ఇతని తరువాత చెప్పకోదగిన సమర్థుడు రెండవ ఇబ్రాహీం ఆదిల్ షా. 1686 లో ఔరంగజేబ్ బిజాపూర్ రాజ్యాన్ని ఆధీనం చేసుకున్నాడు.

అహ్మద్ నగర్ ను స్వతంత్రంగా ప్రకటించిన వాడు మలిక్ అహ్మద్ (1490). 1499 లో ఇతను దౌలతాబాదును జయించి తన రాజ్యాన్ని బలిష్ఠం చేసుకున్నాడు. అహ్మద్ షాహీ రాజుల పరిపాలనలో చెప్పుకోదగినవి : 1550 లో నిజామ్ షా బిజాపూర్ ను ఎదిరించటానికి విజయనగర

రాజుతో చేరాడు; ఇతని తరువాత వచ్చిన వాడు 1565 లో విజయనగరానికి విరుద్ధంగా ఏర్పడిన కూటంలో చేరాడు; 1576 లో అక్బరు కొడుకు మురాద్ దాడిని చాంద్ బీబీ వీరోచితంగా ప్రతిఘటించింది; 1600 లో మొగలులు ఈ రాజ్యంపై దాడి చేశారు; 1633 లో షాజహాన్ దీనిని తన సామ్రాజ్యంలో కలుపుకున్నాడు.

బహమనీ సుల్తానులు ధ్వంసం చేసిన వరంగల్లు రాజ్యపు శిథిలాలపై గోల్కొండ రాజ్యం ఏర్పడింది. దీన్ని పాలించిన కుత్బ్ షాహీ వంశాన్ని స్థాపించినవాడు కులీషా. 1565 లో విజయనగర వ్యతిరేక కూటమిలో చేరిన సుల్తానులలో ఇతని కొడుకు ఇబ్రాహీం కూడా ఉన్నాడు. ఇతను హిందువులకు పెద్ద పదవు లిచ్చాడు.

1687 లో ఔరంగజేబ్ గోల్కొండను ముట్టడించి, జయించి మొగలు సామ్రాజ్యంలో చేర్చుకున్నాడు.

భారత చరిత్ర

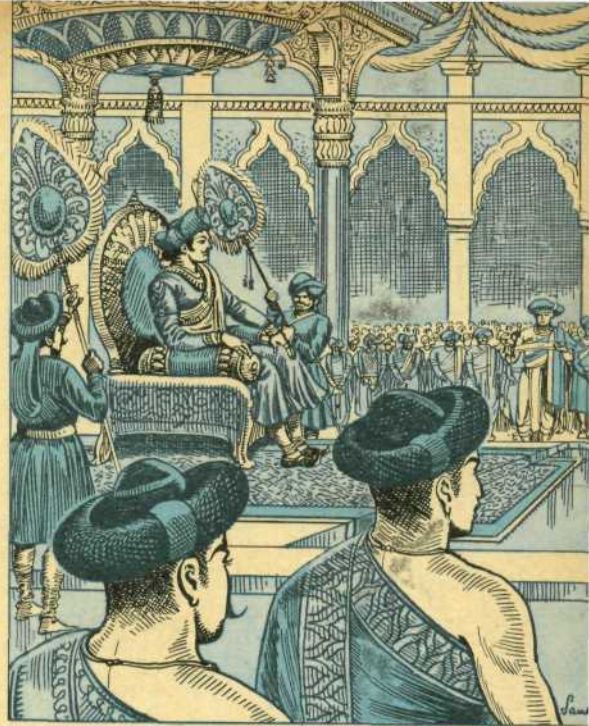
విజయనగర సామ్రాజ్యపు ఆరంభ దశను గురించి గాథలే తప్ప చారిత్రకమైన ఆధారాలు తక్కువ. ఈ గాథలలో కూడా వ్యత్యాసాలున్నాయి. సంగముడనే వాడికి అయిదుగురు కుమాళ్ళుండేవారనీ, వారిలో హరిహరరాయలూ, బుక్కరాయలూ ప్రఖ్యాతులనీ, అయిదుగురు అన్నదమ్ములూ కలిసి, తుంగభద్రానది దక్షిణపు గట్టున, ఉత్తరపు గట్టున ఉన్న అనెగొంది దుర్గానికి ఎదురుగా, విజయనగరాన్ని నిర్మించి, విజయనగర రాజ్యానికి పునాది వేశారన్నది సర్వత్రా ఆమోదించబడుతున్నది. వీరిని నగరస్థాపనకూ, రాజ్యస్థాపనకూ పురికొల్పిన వారు మాధవ విద్యారణ్యులనే బ్రాహ్మణ పండితుడూ, ఆయన తమ్ముడూ, సాయనుడూ అని చెబుతారు. ఈ సాయనుడే వేదభాష్యం రచించాడు. ఈ అయిదుగురు అన్నదమ్ములూ తెలుగు దేశానికి చెందిన

వారనీ, వీరు కాకతీయుల ఓరుగల్లు రాజ్యం నుండి కాందిశీకులై తుంగభద్రా తీరానికి వచ్చారనీ కొందరు చెబుతారు. ఏమైనా ఒకటి నిజం : హరిహరరాయలూ, బుక్కరాయలూ, వారి ముగ్గురు తమ్ములూ ఉత్తరం నుంచి మహమ్మదీయులు చేసే దాడులను ప్రతిఘటించటానికి తీవ్రంగా కృషి చేశారు. దీని ఫలితంగా, భారత దేశపు ఇతర ప్రాంతాల విజృంభించిన పరమత, పరసంస్కృతుల ప్రభావాన్ని అరికట్టి, దాదాపు మూడు శతాబ్దాల పాటు ప్రాచీన భారతీయ మత సంస్కృతులను విజయనగరం పరిరక్షించింది; బహ్మనీరాజ్య ప్రభావాన్ని దక్షిణం నుంచి ప్రతిఘటించి, ఆ ప్రభావం ఉత్తర దేశానికి వ్యాపించకుండా అరికట్టింది. “ఆ కాలపు రాజకీయ పరిస్థితికి ప్రధాన కీలకం విజయనగరమే” అన్నారు

చరిత్రకారులు. ఇదే భారత చరిత్రలో విజయనగరానికి గల ప్రాముఖ్యానికి ముఖ్య కారణం.

విజయనగరాన్ని పాలించిన మొదటి రాజులు సంగమవంశం వారు. మొదటి హరిహరరాయలూ, మొదటి బుక్కరాయలూ పాలించిన కాలంలో హెయనల రాజ్యంలో అత్యధిక భాగం విజయనగరంలో చేరిపోయింది. అయితే హరిహరరాయలు గాని, బుక్కరాయలు గాని పూర్తిగా రాజరికం చలాయించలేదని చెబుతారు. 1374 లో బుక్కరాయలు చీనాకు రాయబారం పంపాడు. 1378-79 లో ఇతని మరణానంతరం ఇతని కొడుకు రెండవ హరిహరరాయలు రాజ్యానికి వచ్చి, “మహారాజాధిరాజ, రాజపరమేశ్వర” వగైరా బిరుదావళి తగిలించుకున్నాడు. ఇతని పరిపాలనలో సమగ్రశాంతి ఉండినట్టు ముస్లిము చరిత్రకారులు రాశారు గాని, శాసనాలను బట్టి ఇతని కాలంలో విజయనగర సామ్రాజ్యానికి, ముస్లిములకూ ఘర్షణలు జరిగినట్టు తెలుస్తున్నది.

బహ్మనీ రాజ్యంలాగే విజయనగర రాజ్యం కూడా అనేక రాజ్యాలతో విడవకుండా యుద్ధాలు చేస్తూ వచ్చింది.

1398 ఆఖరులో రెండవ హరిహరుడి కొడుకైన రెండవ బుక్కరాయలు తండ్రి అనుమతితో, కృష్ణా తుంగభద్రల మధ్య ప్రాంతమైన రాయచూరును పట్టుకొనటానికి బహ్మనీ దేశం పైకి ఉత్తరంగా దండెత్తి వెళ్ళాడు.

ఈ ప్రాంతం కొరకు బహ్మనీ, విజయనగర రాజ్యాలు మొదటి నుండి యుద్ధానికి తలపడుతూ వచ్చాయి.

అయితే ఈ యుద్ధంలో రెండవ బుక్కరాయలు ఫిరూజ్ షా బహ్మనీ చేతిలో ఓడిపోయి, 1399 మధ్యలో పెద్ద పరిహారం చెల్లించి సంధి చేసుకున్నాడు.

అయినప్పటికీ రెండవ హరిహరుడి కాలంలో విజయనగర రాజ్యం దక్షిణ భారత మంతటా విస్తరించింది. మైసూరు, కన్నడ ప్రాంతమూ, చంగల్పట్టా, తిరుచి రాపల్లి, కంచీ విజయనగర రాజు ఏలుబడి కిందికి వచ్చాయి. రెండవ హరిహరుడు నైపుడు, విరూపాక్షస్వామిని ఆరాధించేవాడు, అయినా పరమతసహనం కలవాడు. ఈయన 1406 ఆగస్టులో చనిపోయాడు. ఆయన అనంతరం ఆయన కుమారుల మధ్య రాజ్యాధిపత్యం కొరకు తగాదా జరిగింది. చివరకు 1406 నవంబరు 5 న మొదటి దేవరాయలు సింహాసనం అధిష్టించాడు. ఇతను బహ్మనీ సుల్తానులతో కొన్ని యుద్ధాలలో ఓడిపోయి, 1422 లో చనిపోయాడు.

ఇతని అనంతరం ఇతని కొడుకైన విజయ బుక్కరాయలు (లేక వీరవిజయుడు) కొద్ది నెలలు మాత్రమే రాజ్యం చేశాడు. తరువాత ఇతని కొడుకు రెండవ దేవరాయలు

రాజ్యానికి వచ్చాడు. ఇతను బహ్మనీ రాజులతో చేసిన యుద్ధాలలో ఓడిపోయి నష్టపడి నప్పటికీ, తన పరిపాలనా విధానాన్ని పూర్తిగా పునర్వ్యవస్థీకరించాడు. బహ్మనీ రాజుల పై పోటీగా ఇతను ముస్లిములను తన సేనలో చేర్చుకున్నాడు; వర్తకాన్ని క్రమబద్ధం చేయటానికిగాను, తన "కుడి భుజ"మైన లక్కన్న (లక్ష్మన్న) అనే వాణ్ణి "దక్షిణ సముద్రాధిపతి"గా నియమించి, సముద్ర వ్యాపార మంతా అతని చేతిలో ఉంచాడు. 1420 లో ఒక ఇటలీ దేశపు యాత్రికుడూ, 1443 లో పర్షియా దేశపు రాయబారి విజయనగరానికి వచ్చారు. వారిద్దరూ కూడా విజయనగరాన్ని, విజయనగర సామ్రాజ్యాన్ని గొప్పగా మెచ్చుకుంటూ రాశారు. ఆ కాలానికి విజయనగర సామ్రాజ్యం దక్షిణ భారతమంతటా విస్తరించి, సింహళతీరం దాకా వ్యాపించింది. ఇది విజయనగర సామ్రాజ్యపు ఉచ్చదశ.

భారత చరిత్ర

రెండవ దేవరాయలు 1446లో చనిపోగా, అతని పెద్ద కొడుకు మల్లికార్జునుడు రాజై, తన రాజధాని పైకి ఏకంగా దండెత్తి వచ్చిన బహ్మనీ సుల్తానునూ, ఒరిస్సా (హిందూ) రాజునూ ప్రతిఘటించాడు. 1465 ప్రాంతం దాకా సాగిన ఇతని పరిపాలనలో విజయ నగర రాజ్యానిక ఎలాటి ప్రమాదమూ జరగ లేదు. ఇతని కాలంలోనే చంద్రగిరి రాజైన సాళువ నరసింహుడు ప్రఖ్యాతు డయాడు; ఇతని పూర్వీకులు విజయనగర రాజులకు సామంతులు.

మల్లికార్జునుడి అనంతరం వచ్చిన రెండవ విరూపాక్షుడు అసమర్థుడు. అందు చేత అతని పరిపాలనలో అరాజకస్థితి ఏర్పడింది. దాన్ని ఆధారం చేసుకుని బహ్మనీ సుల్తాను కృష్ణ తుంగభద్రల మధ్య ప్రాంతాన్ని ఆక్రమించాడు; ఒరిస్సా రాజైన రాజా పురుషోత్తమ గజపతి తిరు

వన్నామలై దాకా వచ్చేశాడు. కొన్ని ప్రాంతాలు తిరగబడ్డాయి.

ఈ దుస్థితిని అరికట్టటానికి సాళువ నరసింహుడు 1486 ప్రాంతంలో రాజును తొలగించి తానే సింహాసనం ఎక్కాడు. ఈవిధంగా సంగమవంశ పరిపాలన అంతమై విజయనగరంలో సాళువ వంశ పరిపాలన ఆరంభమయింది. సాళువ నరసింహుడు ప్రజాభిమానం చూరగొన్నవాడు; తాను పరిపాలించిన ఆరేళ్ళ కాలంలో తిరుగుబాటు చేసిన వారిలో చాలామందిని లోబరుచు కున్నాడు. రాయచూరు ప్రాంతం బహమనీల కిందా, ఉదయగిరి ఒరిస్సా రాజు కిందా ఉండిపోయాయి.

తుళువ దేశపు రాజుల సంతతి వాడైన నరసనాయకు డనేవాడు సాళువ నరసింహుడి సేనాపతిగా ఉండేవాడు. ఇతను అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడైనందున, నరసిం

హుడు తన అనంతరం రాజ్యభారాన్ని నరస నాయకుడి పరం చేశాడు. నరసనాయకుడు రాజ్యభారాన్ని తానే మోస్తూ కూడా సాళువ నరసింహుడి కొడుకు ఇమ్మడి నరసింహు డనే వాణ్ణి సింహాసనం మీద ఉంచి తన ప్రభువుల పట్ల విశ్వాసం చూపాడు.

అయితే నరసనాయకుడు 1505 లో చనిపోగా, అతని కొడుకు వీరనరసింహుడు సాళువవంశపు రాజును రాజ్యభ్రష్టుణ్ణి చేసి తానే సింహాసనం ఎక్కాడు. విజయనగర పరిపాలన తుళ్ళువ వంశ రాజులదయింది.

వీరనరసింహుడి అనంతరం రాజ్యానికి వచ్చిన అతని తమ్ముడు కృష్ణదేవరాయలు ఇతర విజయనగర రాజుల కన్న ఎంతో శ్రేష్టుడు కావటమేగాక, భారతచరిత్రకు చెందిన ప్రఖ్యాత రాజులలో ఒకడు. అతను వీరుడూ, యుద్ధ కుశలుడూ. తన జీవిత మంతా యుద్ధాలలో గడిపి కూడా ఓటమి ఎరగడు. ఆయన ముందుగా తన సామ్రాజ్యం మధ్యనున్న సామంతుల తిరుగుబాటు లనిచివేసి, ఉత్తరాన గల తన ప్రతి కక్షలను సాధించ బూనుకున్నాడు. 1511-12 లో దక్షిణ మైసూరులోని ఉమ్మత్తూరు నాయకుడి తిరుగుబాటు అణచబడింది. 1512 లో కృష్ణదేవరాయలు బిజాపూరు

సరిహద్దు లో పలి ఉన్న రాయచూరును జయించాడు. ఆయన ముస్లిము రాజ్యాలపై దాడి చేద్దా మనుకున్నాడు గాని, ఆయన మంత్రి, సేనాని అయిన సాళువ తిమ్మయ్య అందుకు సమయం రాలేదని చెప్పగా మానుకున్నాడు.

1513 లో కృష్ణదేవరాయలు ఒరిస్సా లోని గజపతి ప్రతాపరుద్రుడిపై దండెత్తాడు. సంగమ వంశ పరిపాలన జరిగే కాలంలో విజయనగర రాజ్యంలోని కొన్ని ప్రాంతాలను గజపతి ప్రతాపరుద్రుడి పూర్వీకులు స్వాధీన పరుచుకున్నారు—వాటిని తిరిగి సంపాదించటానికే ఈ దాడి. 1514 ఆరం

భంలో ఉదయగిరి దుర్గం లొంగిపోయింది. ఒరిస్సా రాజుకు గోలకొండ సుల్తానూ, బీదరు సుల్తానూ సహాయం చేసినప్పటికీ ఏమీ లాభం లేకపోయింది. మరుసటి ఏడు కొండవీడు దుర్గమూ, చుట్టుపక్కల ఉండే చిల్లర దుర్గాలూ ఓడిపోయాయి. ఒరిస్సా యువరాజు వీరభద్రుడు మొదలైనవారు కృష్ణదేవరాయలకు బందీలుగా చిక్కారు. వీరభద్రుణ్ణి ఒక పరగణాకు పాలకుడుగా నియమించి కృష్ణదేవరాయలు తన రాజ సీతిజ్ఞత చూపాడు.

ఒరిస్సా పైన మూడవ దండయాత్ర చేసేటప్పుడు కృష్ణదేవరాయలు బెజవాడ (ఇప్పటి విజయవాడ)లో మకాం చేసి, కొండ పల్లి దుర్గాన్ని ముట్టడించాడు. ఒరిస్సా రాజు భార్య, కొడుకూ (వీరభద్రుడు కాదు) ఈ సమయంలో చిక్కారు. అక్కడి నుంచి కృష్ణదేవరాయలు సింహాచలం దాకా వెళ్ళి, ఒరిస్సా రాజును కాళ్ళబేరానికి తెచ్చాడు.

కృష్ణదేవరాయలు సాధించిన చిట్టచివరి ఘనవిజయం రాయచూరు వద్ద. ఇది ఎలా జరిగిందంటే, రాయచూరును తిరిగి సంపాదించాలని ఇస్మాయిల్ ఆదిల్ షా యత్నించాడు; అతనిని కృష్ణదేవరాయలు 1520 మార్చి 19 న చిత్తుగా ఓడించాడు. ఆ సందర్భంలో బిజాపూరు రాజ్యమంతా ఆక్రమించబడిందనీ, గుల్బర్గా దుర్గం నేల మట్టమయిందనీ చెబుతారు.

కృష్ణదేవరాయలు తన విజయాలతో ఉత్తర ప్రాంతాల రాజులను అదుపులో ఉంచాడు; తన సామ్రాజ్యాన్ని పడమట దక్షిణ కొంకణం దాకానూ, తూర్పున విశాఖ పట్టణం దాకానూ, దక్షిణాన సముద్రతీరం దాకానూ విస్తరింపజేశాడు. హిందూమహా సముద్రతీర ప్రాంతాలలోనూ, దీవులలోనూ కొన్ని విజయనగరానికి లోబడి ఉండేవి. కృష్ణదేవరాయలు తన చివరి కాలాన్ని శాంతియుత పరిపాలనకు వినియోగించాడు.

భారత చరిత్ర

కృష్ణదేవరాయలు పోర్చుగీసు వారికి కొన్ని సాకర్యాలు కలిగించి తద్వారా కొంత లాభం పొందాడు. పోర్చుగీసువారు ముస్లిముల నుంచి గోవాను జయించుకున్న అనంతరం, 1510 లో పోర్చుగీసు గవర్నరు భట్కల్ వద్ద ఒక దుగ్గాన్ని నిర్మించుకోవటానికి అనుమతి పొందాడు.

ఒక పోర్చుగీసు యాత్రికుడు కృష్ణదేవరాయలను గొప్పగా పొగడి, ఆయనను మించిన రాజుండడనీ, ఆయనకు గల సంపదా, సామ్రాజ్యమూ, సైన్యమూ మరొక రాజు కుండడనీ అన్నాడు. కృష్ణదేవరాయల కాలంలో విజయనగర సామ్రాజ్య విస్తరణ ఉచ్చస్థితి నందుకున్నది, ఆయన పరిపాలనలో కళాసంస్కృతులు పరాకాష్ఠచెందాయి.

తాను స్వయంగా వైష్ణవుడైనప్పటికీ కృష్ణదేవరాయలు హిందూమత శాఖలన్నిటినీ ఆదరించాడు. ఓడిపోయిన శత్రు రాజుల

పట్లా, తనకు కైవసమైన నగరాల ప్రజల పట్లా ఎంతో కారుణ్యమూ, ఔదార్యమూ చూపాడు. తాను కవి కావటమేగాక గొప్ప సాహిత్యప్రియుడూ, కవి పోషకుడూనూ. ఆయనకు గల అసాధారణ యుద్ధ తంత్రజ్ఞతను చూసి ఆయన సామంతులూ, ప్రజలూ ఎంతో మెచ్చుకునేవారు. దేవాలయాలకూ, బ్రాహ్మణులకూ ఆయన ఇచ్చిన ధనానికి అంతులేదు. ఈయన పరిపాలనలో విజయనగర సామ్రాజ్యం విస్తరించితే, ఢిల్లీ సామ్రాజ్యం శల్వావశిష్టమైపోయింది.

అయితే విజయనగర సామ్రాజ్యానికి ప్రమాదకారణాలు లేకపోలేదు. ఉత్తర సరిహద్దున గల బలవంతులైన శత్రువులు విజయనగరం పై కన్ను వేసి ఉన్నారు. ఇద్దరు రాజ ప్రతినిధులు తిరుగుబాటు కూడా చేశారు. వీరిలో ఒకడు మధురను పాలించేవాడు. ఇతను కృష్ణదేవరాయలు

బతికి ఉండగానే (1528 లేక 1529) తిరుగుబాటు చేశాడు. అయితే కృష్ణదేవ రాయలు పోక పూర్వమే ఇతనికి తగిన దండన లభించింది.

1529 లోనే 30 లోనే కృష్ణదేవరాయలు చనిపోయి, అతని సవతి తమ్ముడు అచ్యుత రాయలు రాజ్యానికి వచ్చాడు. మధుర పాలకుణ్ణి, అతనికి ఆశ్రయ మిచ్చిన తిరువాన్కూరు రాజునూ ఇతనే దండించాడు. అచ్యుతరాయలు ఈవిధంగా తిరుగు బాటులను అణచాడేగాని, పరిపాలన పట్ల ఆసక్తిపడింది, తన బావమరుదు లిద్దరినీ పైకి రానిచ్చాడు. వారిద్దరూ రాజ్యపాలన తమ వశం చేసుకున్నారు.

ఇది సామంతులు సహించలేకపోయి నారు. ఆరవీటి సోదరులైన రామరాజు, తిరుమలరాయలు, వెంకటరాయలు అనే వారి నాయకత్వం కింద రాజ ప్రతినిధులు ప్రతిపక్షమైనారు. అది మొదలు విజయ నగర సామ్రాజ్యంలో సంక్షోభం తల ఎత్తింది.

1541 (లేక 1542)లో అచ్యుత రాయలు చనిపోగా అతని కొడుకు వెంకటాద్రి (లేక మొదటి వెంకటరాయలు) రాజ్యానికి వచ్చి ఆరు మాసాలే పాలించాడు. అనంతరం అచ్యుతరాయలు తమ్ముడి కొడుకు

సదాశివరాయలు రాజ్యానికి వచ్చాడు. ఇతను తన మంత్రి అయిన రామరాయలు చేతిలో కీలుబొమ్మ. రామరాయలు సమర్థుడు; కృష్ణదేవరాయల అనంతరం క్షీణించిన విజయనగర సామ్రాజ్యాన్ని తిరిగి ఉన్నతికి తెద్దామనుకున్నాడు.

రామరాయలు ఎత్తుగడ ఏమంటే దక్కను సుల్తానుల మధ్య సాగే అంతః కలహాలలో జోక్యం కలిగించుకుని, ఒకసారి ఒకరినీ, మరొకసారి మరొకరినీ బలపరచటం. ఈ ఎత్తుగడ కొంత కాలం పారింది. తరువాత బెడిసి కొట్టింది. బిజాపూరు మీద దెబ్బతీసే ఉద్దేశంతో రామరాయలు 1543లో అహ్మద్

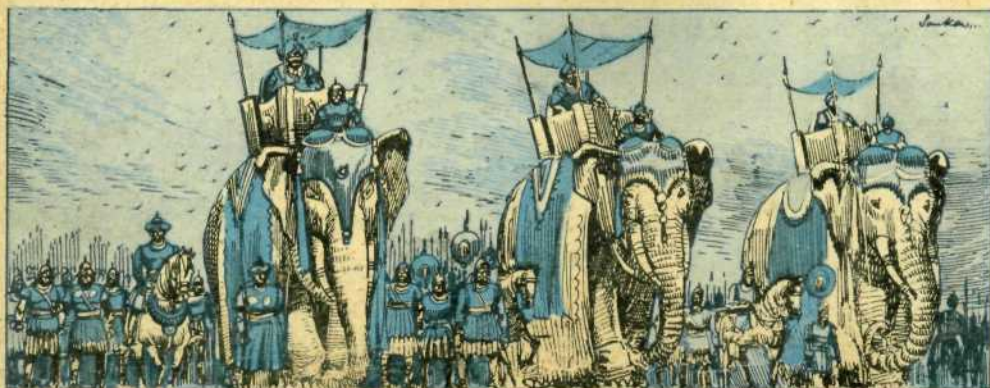
నగర్, గోలకొండ రాజ్యాలతో సమాఖ్య ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. బిజాపూరు నవాబు అసద్ఖాన్ తెలివిగలవాడు; అతను విడి విడిగా గోలకొండతోనూ, విజయనగరంతోనూ శాంతి ఒడంబడికలు చేసుకుని పై సమాఖ్యను భగ్గుం చేశాడు.

దక్కను సుల్తానులకు చాలా కాలంగా విజయనగరం పై ద్వేషం రగులుతున్నది. ఒక్క బిరారు తప్ప మిగిలిన దక్కను సల్తనతులన్నీ ఏకమై, 1565 జనవరి 23న రాక్షసతంగడి అనే చోట విజయనగరంతో యుద్ధం చేసి ఓడించాయి. రామరాయలను గోలకొండ నవాబు హుసేన్ నిజాంషా తన చేత్తో చంపేశాడు.

ముస్లిము సేనలు ఈ యుద్ధం తరువాత కొల్లగొట్టిన ధనంతో ప్రతి ఒక్క సాధారణ సైనికుడూ గొప్ప ధనికుడయ్యాడట! మూడో రోజున శత్రు సైనికులు రాజధాని ప్రవేశించారు. నగరం క్రమంగా విధ్వంసం

చెయ్యబడింది. అంత సంపత్నమృద్ధంగా ఉన్న నగరం ఆకస్మికంగా నిర్మూలమై పావటం చరిత్రలో అపూర్వమని చెబుతారు.

తల్లికొట యుద్ధ మని చెప్పబడే ఈ యుద్ధం భారత చరిత్రలో ప్రముఖస్థానం కలది. దీనితో దక్షిణ భారతంలో హిందువుల ప్రాభవం అంతరించి, తురుష్కవంశీయుల పరిపాలనకు అవకాశం ఏర్పడింది. అయితే ఈ యుద్ధం అనంతరం కూడా ఆరవీడు రాజులు విజయనగర రాజ్యాన్ని 17 వ శతాబ్దిదాకా నిలబెట్టుకో గలిగారు. దక్కను నవాబుల మధ్య ఏర్పడిన స్పర్ధల ఆధారంతో రామరాయల తమ్ముడు తిరుమల రాయలు కొంత లాభం పొందాడు. 1614లో రెండవ వెంకటరాయలు మరణంతో విజయనగర సామ్రాజ్యం పూర్తిగా అంతరించింది. అయితే 1612 లోనే వెంకటరాయలు అనుమతితో రాజా ఒడయర్ అనేవాడు మైసూరు రాజ్యాన్ని స్థాపించుకున్నాడు.

భారత చరిత్ర

ఒరిస్సా

సుమారు 1076 నుంచి 1148 దాకా పరిపాలించిన చోడగంగ అనంతవర్మ కింద ఒరిస్సా శక్తివంతమైన రాజ్యంగా రూపొందింది. ఆ రాజ్యం గంగా ముఖం నుంచి దక్షిణాన గోదావరి ముఖం దాకా వ్యాపించి ఉండినట్లు శాసనాలు చెబుతున్నాయి. చోడగంగు మతాన్ని, సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యాలనూ పోషించాడు. ఆయన పరిపాలనలో ఒరిస్సా సాధించిన ఉన్నతికి పూరీ జగన్నాథాలయమే సాక్షి.

ఆయన తరువాత వచ్చినవారు ముస్లిముల దాడులను నిరోధించి, ఒరిస్సా సంపదను నిలబెట్టారు. వారిలో ప్రఖ్యాతుడు మొదటి నరసింహుడు (1238-1264) ఆయన బెంగాలు ముస్లిముల పై విజయం సాధించాడు; జగన్నాథాలయ నిర్మాణం పూర్తి చేసి, కోణార్కలో సూర్యాలయం కూడా

నిర్మింప జేశాడు. ఆయన అనంతరం గంగ వంశం క్రమంగా నీరసించి సూర్య వంశపు రాజులు వచ్చారు.

ఈ కొత్త వంశానికి మూల పురుషుడు కపిలేంద్రుడు. గంగ రాజుల కాలంలో దిగజారిన కిరీટ ప్రతిష్ఠలను ఇతను తిరిగి నిలబెట్టాడు; తిరుగుబాటులను అణచాడు; బలవంతులైన బీదరు బహ్మనీ రాజులనూ, విజయనగర రాజులనూ జయించాడు; తన రాజ్యాన్ని గంగ నుంచి కావేరి దాకా విస్తరింపజేశాడు. గోపీనాథపుర శాసనంలో ఆయన ఉదయగిరినీ, కంజీవరాన్నీ పట్టుకున్నట్టున్నది.

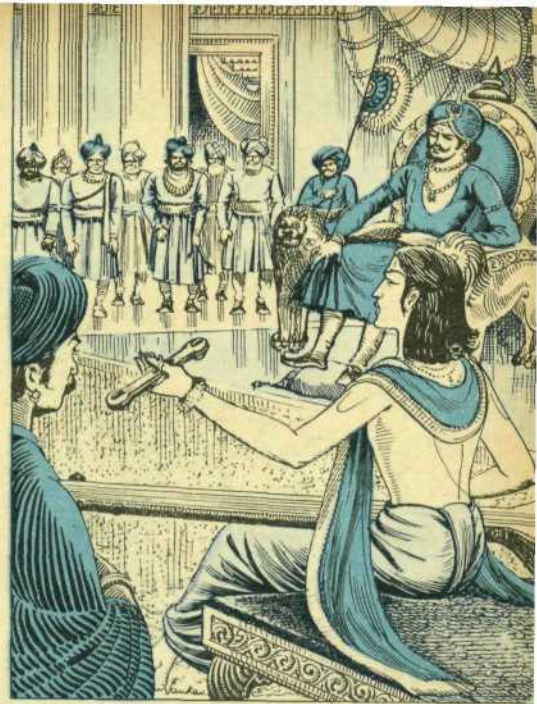
ఆయన తరువాత వచ్చిన పురుషోత్తముడి (1470-1497) పాలనలో కలతలు ఏర్పడి, గోదావరి దిగువనున్న సగం రాజ్యం జారి పోయింది. కృష్ణకు దక్షిణంగా ఉన్న ప్రాంతాన్ని సాళువ నరసింహుడూ, కృష్ణా

గోదావరీ మధ్య దేశాన్ని బహ్మనీ రాజులూ కాజేశారు. అయితే పురుషోత్తముడి చివరి కాలంలో బహ్మనీ రాజులు తీసుకున్నదీ, కృష్ణకు దక్షిణంగా ఉండే ప్రాంతంలో నేటి గుంటూరు జిల్లా వరకూ తిరిగి ఒరిస్సాకు లభించాయి.

పురుషోత్తముడి కొడుకు ప్రతాపరుద్రుడు (1497-1540) చైతన్యుడికి శిష్యుడూ, సమకాలికుడూనూ. ఇతను రాజ్యానికి వచ్చిన నాటి ప్రాంతాలు కొన్ని దక్కకుండా పోయాయి. ఇందుకు ఒక కారణం విజయ నగర రాజు కృష్ణదేవరాయలూ, గోలకొండ కుతుబ్ షాహీ నవాబులూ చేసిన దాడులు. మూడు యుద్ధాల అనంతరం గోదావరికి దక్షిణంగా ఉన్న ఒరిస్సా రాజ్య ప్రాంత మంతా కృష్ణదేవరాయల దయింది. 1522లో గోలకొండ కులీ కుతుబ్ షా ఒరిస్సా పై దాడి చేశాడు.

చైతన్య స్వామి బోధించిన వైష్ణవంకూడా ఒరిస్సా పాలకులూ, ప్రజలూ నిర్వీర్యులు కావడాని కొక కారణ మంటారు. ఏమైనా 16 వ శతాబ్ది ఆరంభం నుంచి ఒరిస్సా ప్రతిభ క్షీణించింది.

1541-42లో కపిలేంద్రుడి వంశంస్తానే భోయివంశం వారు రాజు అయ్యారు. భోయి

అంటే రచయిత. ఈ వంశానికి పేరు రావటానికి దీని మూల పురుషుడు గోవిందుడు కారణం. ఇతనూ, ఇతని కొడుకూ, ఇద్దరు మనమలూ కలిసి ఒరిస్సాను సుమారు 18 ఏళ్ళు పాలించిన విమ్మట ఈ వంశాన్ని తొలిగించి సుమారు 1559 లో ముకుంద హరిచందనుడు రాజయ్యాడు. 1568లో చనిపోయే దాకా ఇతను ముస్లిము దాడులను ప్రతిఘటించాడు.

బెంగాలులోని అఘ్లాను పాలకులను రెండు పక్కల నుంచి దెబ్బ తీయాలనే ఉద్దేశంతో అక్బరు పాదుషా ముకుందహరి చందనుడితో మైత్రి కోరాడు.

మేవాడ్

రాజపుత్రుల అనన్య ఖ్యాతికి పుట్టినిల్లు మేవాడ్. అక్కడ ఎందరో పరాక్రమ వంతులూ, రణకుశలులూ, నాయకులూ, పాలకులూ, గొప్ప కవులూ జన్మించారు. మేవాడ్‌లో సుప్రసిద్ధమైనది గుహిల రాజ పుత్రవంశం. 7 వ శతాబ్ది నుంచీ వారి ప్రభ ఇక్కడ వెలుగుతూ వచ్చింది.

ధిల్లీ సామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తి కాలంలో అనేక రాజపుత్ర సంస్థానాలలో పునరుజ్జీవ కాంక్ష మొలకెత్తింది. చితోడకు అలాఉద్దీన్ ఖిల్జీ చేసిన అవమానాన్ని కడిగేసి కీర్తిని తిరిగి సంపాదించుకున్నాక మేవాడ్‌కు చిరకీర్తి తెచ్చినవాడు కుంభరాణా. ఇతను భారత చరిత్రలోనే సుప్రసిద్ధుడు. ఇతను మాల్యా, గుజరాతులను ఏలే ముస్లిము పాలకులతో యుద్ధాలు చేశాడు. ఇతను ప్రతి యుద్ధం లోనూ గెలవక పోయినా తన కున్నది నిల బెట్టుకో గలిగాడు. మేవాడ్ రక్షణకు గాను

నిర్మించిన 84 దుర్గాలలో 32 కుంభరాణా నిర్మించినవే. ఇతను నిర్మించిన వాటిలో ప్రశంసనీయమైనది కుంభలగఢ్ దుర్గమూ, జయస్తంభమూనూ.

కుంభరాణా కవి, పండితుడు. గొప్ప గాయకుడు. 1469 ప్రాంతంలో ఇతని కొడుకు ఇతన్ని హత్య చేశాడు.

సంగ్రామరాణా (లేక సంగరాణా) కుంభ రాణా మనమడు. 1509 ప్రాంతంలో ఇతను మేవాడ్‌కు రాజయ్యాడు. ఇతను మహా యోధుడు. ఇతనికి ఒక కన్నూ, ఒక కాలూ పోవటమేగాక, శరీరం మీద 80 గాయాలుండేవి. ఇతను మాల్యా, ధిల్లీ, గుజరాతులతో యుద్ధం చేసి విజయాలు సాధించాడు. మేవాడ్ ఉన్నతి కోసం ఇతను కృషి చెయ్యటంతో ఇతనికి ఇతరులకూ పోటీ సంభవించింది. ఈ పోటీ ఫలితమే ఖానువ యుద్ధం. దీన్ని గురించి ముందు ముందు తెలుసుకుంటాం.

భారత చరిత్ర

భారతదేశానికి మొగలులు రాక పూర్వం ఆఫ్ఘాను తురుష్కుల పాలనలో ఉండిన ఢిల్లీ నల్లనతు క్షీణదశకు రావటమూ, అందువల్ల భారతదేశ మంతటా వేరువేరు స్వతంత్ర రాజ్యా లేర్పడటమూ, ఆ రాజ్యాల మధ్య సాగిన కలహాలూ మొదలైన విషయాలు లోగడ తెలుసుకున్నాం.

1526 కు పూర్వం మొగలులు ఉత్తర భారతంపై చేసిన దాడులు విఫలమయ్యాయి. తిమూర్ ఢిల్లీ సామ్రాజ్యం పై దాడి చేసి పంజాబును పశ్చిమరచుకోవటం వల్ల ఆఫ్ఘాన్ సామ్రాజ్యం మరింత బలహీన మయిందే గాని, మొగలుల పరిపాలనకు పునాది ఏర్పడ లేదు. అలాటి పునాది ఏర్పరచిన వాడు బాబరు. అటు తరువాత కూడా 30 ఏళ్ళ పాటు ఆఫ్ఘానులకూ, మొగలాయిలకూ ఘర్షణ సాగి, చివరకు అక్బరు హయాంలో మొగలుల ఆధిపత్యం సుస్థిరమయింది.

బాబరు తండ్రి తిమూర్ వంశానికి చెందిన వాడు. తల్లి ఛింగిజ్ ఖాన్ వంశానికి చెందినది. అతను 1483 లో పుట్టాడు. అతను 11 ఏళ్ళవాడై ఉండగా తండ్రి నుంచి ఫర్ఘాన (ఇప్పుడు చీనా తుర్కిస్తానులో ఒక భాగం)ను జాగీరుగా పొందాడు. అయితే అతను చిన్నతనంలో అనేక కష్టాలు పడి రాటు తేలాడు. తిమూర్కు రాజధానిగా ఉండిన సమర్కండును జయించాలని ఇతను 1497 లోనూ, 1503 లోనూ చేసిన ప్రయత్నాలు విఫలమయ్యాయి. దీనికి తోడు ఫర్ఘాన కూడా పోయింది. అతను ఒక ఏడాదిపాటు తల దాచుకునే చోటు లేక సంచార జీవితం గడిపాడు.

కాని ఈ దుస్థితిలో కూడా అతనికి భారత దేశాన్ని జయించే కోరిక కలిగింది. అతను ఒక గ్రామాధికారి ఇంట తల దాచుకున్న సమయంలో, ఆ గ్రామాధికారి తల్లి, నూట

పదకొండేళ్ళ వృద్ధు, అతనికి తీమూర్ దాదులను గురించి కథలు చెప్పింది. దానితో అతనికి కూడా తన పూర్వీకుడి లాగా భారత దేశం పై దండెత్తాలనిపించింది.

ఇందుకు మొదటి మెట్టుగా అతను 1504 లో కాబూలును ఆక్రమించాడు; ఉజ్బెగ్ ల రాజ్యంలో తిరుగుబాట్లు అతనికి ఈ పని చెయ్యటానికి ఉపకరించాయి. సమర్కండ్ ను ఆక్రమించటానికి అతను చేసిన మరొక యత్నం 1512 లో విఫలమయింది. వాయువ్య దిశ తనకు అచ్చి రాదని రూఢి చేసుకుని బాబరు ఆగ్నేయ దిశకు తన దృష్టి మరల్చాడు. భారతదేశపు నడి బొడ్డు చేరుకునే అవకాశం అతనికి దొరకటానికి మరి 12 ఏళ్ళు పట్టింది. ఢిల్లీ సామ్రాజ్య శిథిలావస్థలో తమలో తాము కొట్లాడుకుంటున్న రాజులలో కొందరు బాబరును రమ్మని ఆహ్వానించారు.

ఈ ఆహ్వానాన్ని అందుకుని బాబరు 1524 లో పంజాబుకు వచ్చి, లాహోరు ఆక్రమించాడు. అతను తమకు సహాయం రాలేదనీ, హిందూస్తానాన్ని జయించ వచ్చాడనీ అతన్ని ఆహ్వానించిన వారికి తెలిసిపోయి, వా రతనిపై ఎదురు తిరిగారు. అతను కాబూలుకు తిరిగి పోవలసివచ్చింది.

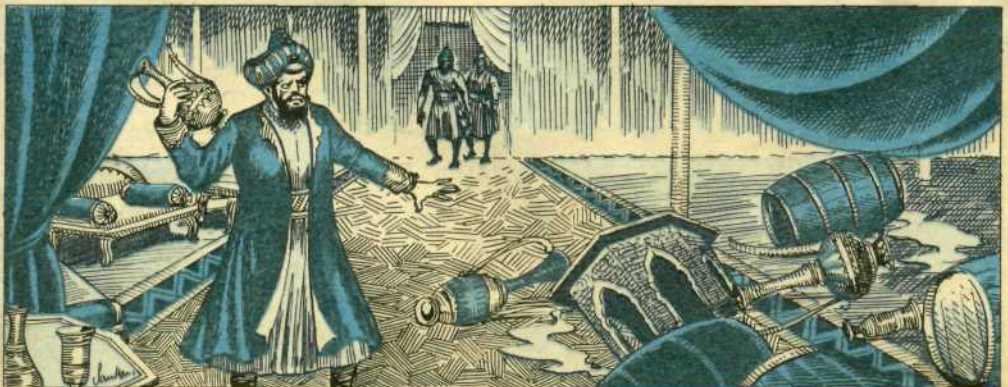
బాబరు పెద్ద సేనను ఆయత్తం చేసుకుని 1525 నవంబరులో పంజాబును ఆక్రమించి, దానికి రాజైన దౌలత్ ఖాన్ లోడిని లోబరచుకున్నాడు. అక్కడి నుంచి అతను ఢిల్లీలో నామ మాత్రపు సుల్తానుగా ఉన్న ఇబ్రాహీమ్ లోడి పైకి వెళ్ళి, 1526 ఏప్రిలు 21 న పానిపట్టు వద్ద అహ్మద్ బలాలతో యుద్ధం చేసి జయించాడు. లోడి సుల్తానుకు యుద్ధ తంత్ర మేమీ తెలియని కారణం చేత 12 వేల బాబరు సైన్యం లక్షమంది శత్రు సైనికులను ఒక్క పూటలో మట్టు పెట్టింది. బాబరు వెంటనే ఢిల్లీ, అగ్రా నగరాలను వశపరచుకున్నాడు.

అప్పటికీ అతని విజయం పూర్తి కాలేదు. సంగరాణా ఆధిపత్యం కింద ఉన్న రాజ పుత్ర సమాఖ్య చాలా ప్రబలమైనది. మొగలు సైనికులు యుద్ధరంగంలో రాజ పుత్ర సేనలను చూసి వణికి పోయారు. బాబరుకు కూడా తాను గెలవనని భయం పట్టుకున్నది. అతను తన ఇబరదలో పాన పాత్రలను పగల గొట్టి, మద్య మంతా పార బోసి, తన సైనికులకు ఘాతైన ఉద్బోధలు చేసి, యుద్ధం చేస్తామని వారి చేత కురాను పై ప్రమాణాలు చేయించాడు.

1527 మార్చి 16న, అగ్రాకు పడమట ఖానువ (లేక కాన్వా) అనే గ్రామం వద్ద ఉభయపక్షాలకూ యుద్ధం జరిగింది. రాజ పుత్రు లోడిపోయారు. సంగరాణా కొద్దిమంది అనుచరులతో పారిపోయి మరి రెండేళ్ళ అనంతరం చనిపోయాడు.

బాబరు జీవితాంతం పరకూ అష్టానులతో పోరాటం సాగిస్తూనే వచ్చాడు. అతను

చేసిన మూడవ ప్రముఖ యుద్ధం బిహారు బెంగాలు అష్టానులతో. 1529 మే 6న గంగా తీరాన, పాట్నాకు ఎగువగా, గోగ్రా సంగమం వద్ద జరిగిన ఈ యుద్ధంలో కూడా అష్టానులు చిత్తుగా ఓడారు. బాబరు స్థాపించిన మొగలాయి సామ్రాజ్యం అప్ప టికే ఓక్స్ ఫోర్డ్ నుంచి గోగ్రా నది దాకానూ, హిమాలయాల నుంచి గ్వాలియరు దాకానూ విస్తరించింది. తరువాత కొద్ది రోజులకే, 1530 డిసెంబరు 26న బాబరు అగ్రాలో మరణించాడు. అతని మరణం గురించి ఒక కథ చెబుతారు. అతని కొడుకు హుమాయూన్ జబ్బు పడ్డాడనీ, బాబరు ఆ జబ్బును తన కిచ్చి తన కొడుకును కాపాడమని దేవుణ్ణి ప్రార్థించాడనీ, దాని ఫలితంగా హుమాయూన్ కొలుకుని, రెండు మూడు నెలల అనంతరం బాబరు వ్యాధితో మరణించాడనీ చెబుతారు. బాబరును కాబూలు తీసుకుపోయి, ఖననం చేశారు.

భారత చరిత్ర

బొబరు చనిపోయిన మూడు రోజుల అనంతరం హుమాయూన్ పట్టాభిషిక్తుడయ్యాడు. అప్పుడతని వయసు ఇరవైమూడేళ్ళు. అప్పటి పరిస్థితి ఏమాత్రమూ బాగా లేదు. అతనికి అన్ని వైపులా అదృశ్య దుష్టశక్తులు పొంచి ఉన్నాయి. రాజ కుటుంబంలోనే ఐక్యత లేదు. హుమాయూన్ తమ్ముళ్ళు (కామాన్, హిందాల్, అస్కరీ) కాక, అతని దాయాదులైన ముహమ్మద్ జమాన్, ముహమ్మద్ సుల్తాన్ అనే వాళ్ళు కూడా సింహాసనం మీద కన్ను వేశారు. దాని కోసం వాళ్ళు కత్తులు దూయటానికి కూడా సిద్ధం గానే ఉన్నారు. దర్బారులో కూడా కొందరు అమీర్ల కడే ఆలోచన!

దీనికి తోడు సేనలో కూడా ఐక్యత లేదు. అందులో నానా జాతుల వాళ్ళూ ఉన్నారు; వాళ్ళ మధ్య శత్రుత్వాలుండేవి. అందు చేత హుమాయూన్ తన బంధువు

లనుగాని, కొలువులో ఉన్న వాళ్ళనుగాని, సైన్యాన్నిగాని నమ్మే పరిస్థితి లేదు. సామ్రాజ్యం చూడబోతే కొత్తగా ఏర్పడినది, సుస్థిరమైనది కాదు. బాబరు చేత ఓడించబడినవా రెవరూ నిర్వీర్యులు కాలేదు. రాజ పుత్రుల ఓటమి తాత్కాలికమైనది. అఫఘానులు ఓటమి పొందారే గాని నిర్మూలించబడలేదు. చెల్లాచెదరై పోయిన అఫఘాను కులీనులు తిరుగుబాటు కోసం వేచి ఉన్నారు; వారికి లేనిదల్లా సరి అయిన నాయకుడు. (షిర్ షా ఈ లోటును భర్తీ చేశాడు.) మరొక అంశ మేమంటే, గుజరాతును పాలించే బహదుర్ షా తన శక్తి పెంచుకుని హుమాయూన్ కు తీవ్రమైన ప్రతి కక్షగా పరిణమించాడు.

ఆస్థితిలో హుమాయూన్ కు అత్యవసరమైన లక్షణాలు—యుద్ధ తంత్రజ్ఞతా, రాజనీతిజ్ఞతా, పరిపాలనా సామర్థ్యమూ—

మూడూ లేవు. అందుచేత అతను తనకు తానే ప్రబల శత్రువై కూర్చున్నాడు. అతనికి ఉన్నతమైన అభిరుచులూ, సంస్కార ప్రయత్నమూ ఉన్నాయే గాని, తండ్రికి ఉండిన కార్యదీక్ష, పట్టుదలా లేవు. కొద్ది పాటి విజయం కంటబడితే చాలు జనానాలో దూరి, నల్లమందు వేసుకుని కలలుగంటూ, శత్రువుకు అవకాశ మిచ్చేవాడు. కఠినంగా శిక్షించవలసిన వారిని జాలి దలచి మన్నించే వాడు. గుర్రం పైన ఉండవలసిన తరుణంలో విస్తరిముందు కూర్చుని విందు కుడిచే వాడు. “హుమాయూన్” అంటే అదృష్టశాలి అని అర్థం. అతని కది సార్థక నామం కాదు.

తన సింహాసనం పై కన్ను వేసి ఉన్న తన తమ్ములను గట్టి అదుపులో ఉంచటానికి బదులుగా వారికి పరగణా లిచ్చే శాడు—అస్కరీకి సంభల్, పెద్ద తమ్ముడు కామ్రాన్‌కు కాబూల్, కందహార్‌లూ ఇచ్చాడు. ఈ కామ్రాన్ లాహోర్ లోని హుమాయూన్ సేనాపతిని బెదిరించి పంజాబునూ, దానికి తూర్పుగా ఉండే హిస్సార్ ఫీరూజనూ కూడా కాజేశాడు. ఈ విధంగా హుమాయూన్ తన తండ్రి కూర్చిన సామ్రాజ్యాన్ని తునాతునకలు చేసేశాడు. సింధు

ప్రాంతమూ, దాని అవతలి ప్రాంతమూ సైనిక సమీకరణకు సర్వోత్తమమైన దేశాలు; అవి కాస్తా కామ్రాన్ అధీన మయాయి. హిస్సార్ ఫీరూజ వశంకావటంతో పంజాబు నుంచి ఢిల్లీకి వెళ్ళే రహదారి కూడా కామ్రాన్‌కు హస్తగతమయింది.

అయితే తొలి యుద్ధాలలో హుమాయూన్‌కు విజయం లభించక పోలేదు. బుందెల్ ఖండ్ లోని కాలింజల్ రాజా అఫ్‌ఘానుల పక్షపాతి అన్న అనుమానంతో, హుమాయూన్ తాను గద్దె ఎక్కిన అయిదారు మాసాల తరవాత ఆ రాజా పైకి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. అయితే తూర్పున

చందమామ

అఫ్ఘానుల దుశ్శర్యలు మితిమీరటం చేత అతను కాలింజరు రాజా వద్ద కొంత పరిహారం పుచ్చుకుని వచ్చెయ్యవలసి వచ్చింది. దౌరా వద్ద అతను అఫ్ఘానుల పై ఘన విజయం సాధించి, జౌన్పూర్ నుంచి సుల్తాన్ మహ్మద్ లోడీని తరిమివేశాడు. అఫ్ఘాన్ యోధుడైన షేర్ ఖాన్ అధీనంలో ఉన్న చునార్ ను హుమాయూన్ ముట్టడించాడు; అయితే అక్కడి తిరుగుబాటును నిర్మూలించకుండానే, షేర్ ఖాన్ నామ మాత్రపు లొంగుబాటును ఆమోదించి ముట్టడి ఎత్తివేశాడు. ఆ కారణంగా, హుమాయూన్ పశ్చిమాన గుజరాతు పాలకుడైన బహదుర్ షాతో తలపడుతున్న సమయంలో షేర్ ఖాన్ తన శక్తులను బాగా పెంచుకో గలిగాడు.

హుమాయూన్ బహదుర్ షా పైకి ఎత్తి వెళ్ళటానికి తగినంత కారణం ఉన్నది. అతని ప్రబల శత్రువులైన అనేకమంది అఫ్ఘాన్ శరణార్థులను బహదుర్ షా చేర

దీశాడు. మేవాడ్ సామ్రాజ్యం క్షీణస్థితిలో ఉండటం ఆసరా చూసుకుని తన రాజ్యాన్ని విస్తృతం చేసుకున్నాడు. హుమాయూన్ అఫ్ఘానుల పై తాను సాధించిన విజయాన్ని గాలికి వదిలేసి, 1534 లో మాల్య వద్దకు చేరే సమయానికి, మాల్యను ఆదివరకే తన రాజ్యంలో కలుపుకున్న బహదుర్ షా చితోడ్ దుర్గాన్ని ముట్టడించాడు.

బహదుర్ షాతో సతమత మవుతున్న మేవాడ్ రాణి కర్ణావతి తన శత్రువును ప్రతిఘటించటానికి హుమాయూన్ సహాయం అర్థించింది. హుమాయూన్ ఆమె ప్రార్థనను తోసి పుచ్చటమేగాక, స్వప్రయోజనందృష్ట్యా అయినా వెంటనే బహదుర్ షాను ప్రతిఘటించాడు కాదు; బహదుర్ షా తుర్కీ ఇంజనీర్ల సహాయంతోనూ, పాశ్చాత్యుల ఫిరంగులతోనూ రాజపుత్రులను ఓడించి, చితోడ్ దుర్గాన్ని మట్టుపెడుతుంటే మొగలు చక్రవర్తి చూస్తూ ఊరుకున్నాడు!

భారత చరిత్ర

పానిపట్టు వద్దా, గోగ్రా వద్దా బాబరుకు ఓడిపోయినప్పటికీ అఫఘాన్ నాయకులు పూర్తిగా నిహతులు కాలేదు. తగిన నాయకుడే ఉంటే, కొత్తగా స్థాపితమైన మొగలు పరిపాలనను ప్రతిఘటించటానికి వారు పరవళ్ళు తొక్కుతున్నారు. షేర్ ఖాన్ సూర్ అనే వాడు వారికి తగిన నాయకుడుగా లభించాడు. అతని నాయకత్వం కింద అఫఘానులు మొగలుల ఆధిపత్యాన్ని తాత్కాలికంగా తుడిచిపెట్టి, కొద్దికాలం పాటు తమ ఆధిపత్యాన్ని పునఃప్రతిష్ఠించుకోగలిగారు కూడా.

షేర్ ఖాన్ సూర్ కథ బాబర్, అక్బర్ అద్భుత కథలకు తీసిపోయేది కాదు. అతను ఫరీద్ అనే పేరుతో అతి సామాన్యమైన జీవితం ప్రారంభించి, అష్టకష్టాలూ పడి, స్వప్రతిభతో పైకి వచ్చాడు. అతను సూర్ తెగకు చెందిన అఫఘాను వాడు. అతని

తాత ఇబ్రాహీమ్, తన కొడుకైన హసనును వెంటబెట్టుకుని పెషావరు ప్రాంతం నుంచి తూర్పుగా ప్రయాణం చేసి, బాజ్వర పరగణాలో సైనికవృత్తి చేసుకుంటూ స్థిరపడ్డాడు. అక్కడే 1472 లో ఫరీద్ జన్మించి ఉండవచ్చు.

కొంత కాలానికి ఇబ్రాహీమ్ కు ఢిల్లీ జిల్లాలో ఉద్యోగమయింది. అతని కొడుకు హసన్, జౌన్పూర్ గవర్నరు వద్ద ఒక జాగీరు సంపాదించుకున్నాడు. హసన్ కు ఇతర భార్యలున్నారు. ఫరీద్ సవతితల్లి హసన్ ను తన చెప్ప చేతలలో ఉంచుకున్నందు వల్ల, ఫరీద్ తన 22 వ ఏట ఇల్లు విడిచి జౌన్పూరు వెళ్ళాడు. అప్పటి నుంచి అతని జీవితంలో సంఘర్షణ ఆరంభమయింది. అందులో రాటు తేలి అతను మహా వీరుడయ్యాడు. కష్టపడి చదువుకుని పర్షియన్ భాషా వాఙ్మయాలలో పారంగతుడయ్యాడు.

అతను సైన్యంలో హెచ్చు భాగం తన పక్షం చేసుకుని, సర్వస్వతంత్రుడయ్యాడు.

చునార్ పాలకుడైన తాజ్-ఖాన్ తన చిన్న భార్య అయిన లద్ మాలికతో హెచ్చు ప్రేమగా ఉంటున్నాడని అతని పెద్దకొడుకు తండ్రిని హత్య చేశాడు. అయితే వైధవ్యం ప్రాప్తించిన లద్ మాలిక షేర్ ఖాన్ ను పెళ్ళాడి, చునార్ దుర్గాన్ని అతనికి ఇచ్చేసింది. 1531 లో హుమాయూన్ పై అఫ్ఘానులు తిరుగుబాటు చేశారు. అప్పటికి ఆ తిరుగుబాటుతో షేర్ ఖాన్ కు ఏమీ సంబంధం లేదు. హుమాయూన్ చునార్ దుర్గాన్ని ముట్టడించాడు. షేర్ ఖాన్ లొంగిపోయి ఆత్మరక్షణ చేసుకున్నాడు.

తమ పై షేర్ ఖాన్ పెత్తనం నానాటికి పెరుగుతూండటం సహించలేక లోహనీ అఫ్ఘానులూ, జలాల్ ఖాన్ సైతం అతన్ని నిర్మూలించ యత్నించారు. షేర్ ఖాన్ ఈ ప్రయత్నాన్ని భగ్నంచేశాడు. ఆ మీదట

వారు, 1533 సెప్టెంబరులో, బెంగాలు రాజైన మహ్మద్ షాను ఆశ్రయించారు. బిహారు సగరానికి తూర్పున సురజ్ గర్ వద్ద షేర్ ఖాన్ బెంగాలు సుల్తానునూ, లోహనీలనూ ఓడించాడు. ఈ విజయం షేర్ ఖాన్ జీవితంలో ఒక పెద్ద సోపానమయింది.

హుమాయూన్ గుజరాతు రాజైన బహదూర్ షా పైకి దండెత్తిపోయిన అదనులో షేర్ ఖాన్ ఆకస్మికంగా బెంగాలు రాజధాని గౌర్ వద్ద ప్రత్యక్షమయ్యాడు. బెంగాలు సుల్తాను మహ్మద్ షా దుర్బలుడు; అతను షేర్ ఖాన్ కు 13 లక్షల బంగారు నాణాల విలువ గల పరిహారమూ, మూడు వేల చదరపుమైళ్ళ లోపు గల ప్రాంతమూ ఇచ్చుకుని సంధి చేసుకున్నాడు. ఇందు వల్ల షేర్ ఖాన్ బలమూ, ప్రతిష్ఠా పెరిగాయి. గుజరాతు పాలకుడు బహదూర్ షా దియూకు పారిపోయాక, అనేక అఫ్ఘాన్ నాయకప్రముఖులు షేర్ ఖాన్ పక్షమయ్యారు.

భారత చరిత్ర

బెంగాలును పూర్తిగా స్వాధీనపరచు కునే ఉద్దేశంతో షేర్ ఖాన్ 1537 అక్టోబరు మధ్యలో బెంగాలు పై దాడిచేసి, రాజధాని అయిన గౌర్ను ముట్టడించాడు. గుజరాతు, మాల్యాలను జయించి తిరిగివస్తూ ఆగ్రాలో జల్నాలలో ముణిగి ఉన్న హుమాయూన్ కు తన సామ్రాజ్యానికి తూర్పున ఎసరు పచ్చిందని చాలా ఆలస్యంగా తెలిసింది. అతను షేర్ ఖాన్ ను ప్రతిఘటించటానికి డిసెంబరు రెండో వారంలో బయలుదేరాడు. బయలుదేరిన వాడు తిన్నగా గౌర్ కు వెళ్ళక మధ్య దారిలో చునార్ కు ముట్టడి వేశాడు. చునార్ లోని సైన్యం మొగలు బలాలకు లొంగకుండా ఆరు మాసాలు నిలబడింది. ఈ ఆరు మాసాలలో షేర్ ఖాన్ బెంగాలులో యుద్ధం సాగించి, 1538 ఏప్రిల్ లో గౌర్ ను నిర్మించాడు.

బిహారులో పరాభవం పొంది హుమాయూన్ 1538 జులైకి గౌర్ చేరుకునే సరికి, షేర్ ఖాన్ అతన్ని ప్రతిఘటించక, బిహారు జౌన్పూర్ లలో గల మొగలు రాజ్య ప్రాంతాలపై దాడి చేసి, పశ్చిమాన కనౌజ్ వరకూ గల ప్రాంతాన్ని కొల్లగొట్టాడు.

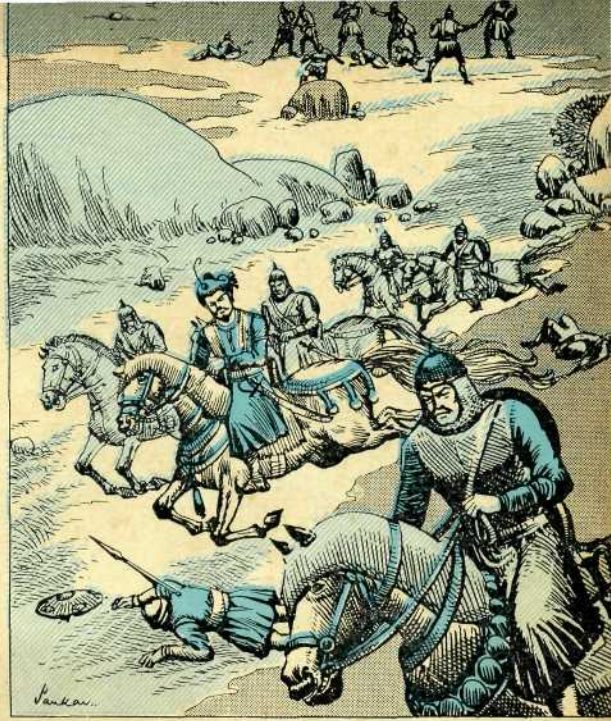
ఈ లోపల గౌర్ వద్ద జల్నాలలో ముణిగి ఉన్న హుమాయూన్ పడమటి ప్రాంతంలో షేర్ ఖాన్ చేస్తున్న చర్యలను గురించి విని కంగారు పడి, బెంగాలు నుంచి ఆగ్రాకు బయలుదేరాడు. దారిలో షేర్ ఖాన్ సేనలూ, అఫఘాన్ సేనలూ హుమాయూన్ నెదిరించి చిత్తుగా ఓడించాయి (1539 జూన్). మొగలు సేనలు నాశనమయ్యాయి. గంగలోకి అనాలోచనగా దూకిన హుమాయూన్ నొక నీరు మోసేవాడు కాపాడాడు. ఢిల్లీ సుల్తానుపై విజయం సాధించటంతో షేర్ ఖాన్ అధిపత్యం పడమట అస్సాం

✓

పర్వతశ్రేణుల దాకా, తూర్పున చిటగాంగు దాకా, ఉత్తరాన హిమాలయాల దాకా, దక్షిణాన బంగాళాఖాతం దాకా విస్తరించింది. అతను షేర్ షా అనే బిరుదు ధరించి, తన పేర నాణాలు ముద్ర వేయించాడు.

మరుసటి ఏడు హుమాయూన్ తన రాజ్యం కొరకు మరొక యత్నం చేశాడు; ఈ యత్నంలో అతని సోదరుల సహకారం, ఎంత యత్నించినా, అతనికి లభించలేదు. 1540 మే 17 న కనౌజ్ కి ఎదురుగా మొగలు, అఫఘాన్ సైన్యాలు తలపడ్డాయి. అఫఘానులే జయించారు. హుమాయూన్ ప్రాణాలతో తప్పించుకున్నాడు. ఈ విధంగా బాబరు చేసిన కృషి యావత్తూ నీరుగారి పోయి, హిందూస్థానం పై అఫఘానుల ప్రభుత్వం తిరిగి నెలకొన్నది. ఇదిమొదలు పదిహేనేళ్ళ పాటు హుమాయూన్ దేశ ద్రిమ్మరిగా జీవించాడు.

ఈ స్థితిలో కూడా బాబరు మిగతా కొడుకులు హుమాయూన్ కు అండగా నిలబడలేదు. హుమాయూన్ లాహోరు వెళ్ళి వాళ్ళ సహకారాన్ని ఎంతగానో అర్థించాడు; ప్రయోజనం కూర్చున్నది. ఈ పరిస్థితులలో షేర్ షా తన రాజ్యాన్ని సులువుగా విస్తరించుకున్నాడు. అతను పంజాబులో

కొంత భాగం జయించాడు; 1542 లో రాజపుత్రులతో యుద్ధం చేసి మాల్వాను లోబరచుకున్నాడు; మధ్య భారతంలోని రాయసిన్ దుర్గం పై దండెత్తి వెళ్ళాడు. కొంత ప్రతిఘటన జరిపి చివరకు రాయసిన్ దుర్గమూ, సేనలూ ఓటమి అంగీకరించాయి. తమను క్షేమంగా మాల్వా దాటి వెళ్ళి పానిపట్టే దుర్గాన్ని అఫఘానుల పరం చేస్తామన్నారు రాజపుత్రులు. కాని, వారు దుర్గం నుంచి బయటికి రాగానే అఫఘానులు దుర్గంపైన పడి దౌష్ట్యం సాగించారు. తమ భార్యా బిడ్డల మానాలను కాపాడగలందు లకై వారిని రాజపుత్రులు చంపేసి,

శత్రువులతో వీరోచితంగా పోరాడుతూ, ప్రాణాలర్పించారు. ఇది 1543 లో జరిగింది. ఈ సంఘటన షేర్ షాకు పెద్ద కళంకంగా భావించబడుతున్నది.

పంజాబులోని షేర్ షా ప్రతినిధి సింధు, ముల్తాను రాజ్యాలను ఆఫ్ఘాను సామ్రాజ్యంలో చేర్చాడు. ఇక షేర్ షాకు మిగిలిన ప్రబల శత్రువు మార్వారు రాజైన మాలేవుడు. అతను యుద్ధకోవిదుడు. అతని రాజ్యం 10 వేల చదరపు మైళ్ళ మేర విస్తరించింది. మాలేవుడికి ఓడిపోయిన రాజపుత్రులు కొందరు ప్రేరేపించగా, షేర్ షా 1544 లో అతని పైకి దండెత్తి వెళ్ళాడు. మాలేవుడు యుద్ధానికి సిద్ధంగానే ఉన్నాడు.

అయితే మాలేవుడి బలాలతో అతని దేశంలోనే తలపడటానికి జంకి, షేర్ షాకు యుక్తి పన్నాడు; కొందరు రాజపుత్ర సేనాపతులు తనకు సహాయపడతామని వాగ్దానం చేసినట్టు లేఖలు సృష్టించి వాటిని మాలేవు

డికి పంపాడు. మాలేవుడు బెదిరిపోయి, యుద్ధ ప్రయత్నం మానేసి, తన సివన్ దుర్గంలో దూరి దాక్కున్నాడు. అయినప్పటికీ అనేక మంది రాజపుత్ర వీరులు తమ బలాలతో ఆఫ్ఘాను సేనల నెదిరించి, అద్వితీయ పరాక్రమం ప్రదర్శించి పోరాడారు. యుద్ధంలో చివరకు షేర్ షా గెలిచాడేగాని, అనేక వేలమంది సైనికులను పోగొట్టుకుని, తన సామ్రాజ్యాన్ని కూడా పోగొట్టుకున్నంత పని చేశాడు. అదే రాజపుత్రులకు చావు దెబ్బ కూడా అయింది. ఉత్తర హిందూస్థానం పై ఆఫ్ఘాన్ పరిపాలన ఏర్పడింది. షేర్ షా ఆజ్మీరు నుంచి ఆబూ వరకూ గల ప్రాంతాన్నంతా క్రమంగా జయించుకుంటూ వచ్చాడు. చివరకు అతను కాలింజర్ దుర్గాన్ని ముట్టడించి, లోబరచుకున్నాడు. ఈ సమయంలో— 1545 మే 22 న తుపాకి మందు పేలిన కారణంగా షేర్ షా చనిపోయాడు.

భారత చరిత్ర

యోధుడుగా కన్న పాలకుడుగా షేర్ షా మరింత గణనీయుడని చెప్పాలి. అతను అయిదేళ్ళే రాజ్యం చేశాడు. కాని ఆ కొద్ది కాలంలోనే అతను ఒక ఆదర్శప్రాయమైన పరిపాలనావ్యవస్థ నెలకొల్పాడు. “ఈ పరాసు చూపిన వివేకం ఏ ప్రభుత్వమూ - చివరకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వం కూడా—ప్రదర్శించ లేదు,” అని ఒక పాశ్చాత్య చరిత్రకారు డన్నాడు. భూమి శిస్తు పసూళ్ళూ, రైతుల హక్కులూ, కబులియతులూ, పట్టాలూ మొదలైనవి కలకాలం ప్రామాణికంగా ఉండే టట్టు అతను ఏర్పాట్లు చేశాడు. సుంకాలు విధించటంలో అక్రమాలకు అవకాశం లేకుండా చేశాడు. దేశరక్షణకు గాను అతి నిడుపైన రహదార్లు వేయించాడు. తూర్పు బెంగాలులోని సోనార్‌గాంవ్ నుంచి సింధు నది దాకా అతను వేయించిన 1500 కోసుల నిడివి గల గ్రాండ్ ట్రంక్ రోడ్డు ఇప్పటికీ

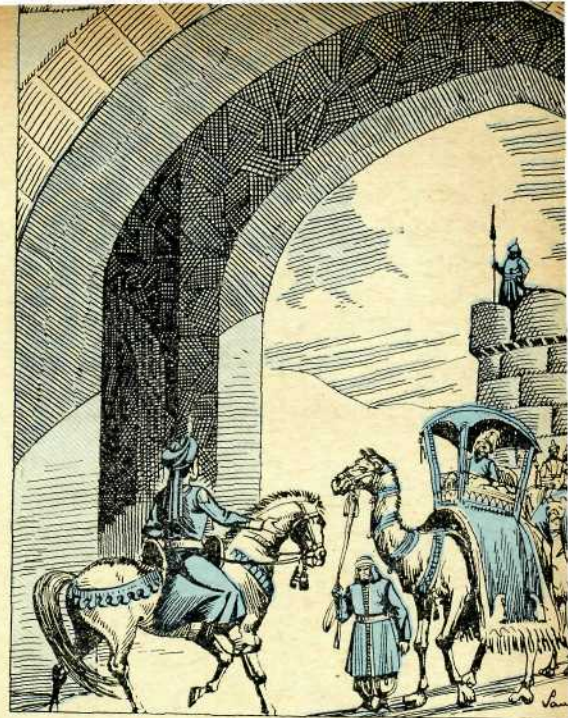
ఉన్నది. అతను రహదార్ల వెంట హిందూ, ముస్లిము బాటసారులకు సరాయలు నిర్మించాడు. “బంగారు కాసుల సంచి పక్కన పెట్టుకుని నిర్వసస్థలంలో పడుకున్న వాడికి సైతం” చోరభయం లేకుండా చేశాడు. అతని పాలనలో అందరికీ ఒకే రకం న్యాయం జరిగింది. రాజకుటుంబంవారు కూడా న్యాయ చట్టానికి ఆతీతులు కారు.

షేర్ షా అనామకుడుగా జన్మించి కూడా కేవలమూ స్వప్రతిభతో పైకి వచ్చి భారత దేశపు అగ్ర చక్రవర్తులలో ఒక డనిపించు కున్నాడు. అక్బరుకు పూర్వం అతనిలాటి ప్రజారక్షకులు లేరు. అక్బరు సాధించిన అనన్య పరిపాలనకు పునాది అతనే వేశాడని చెప్పవచ్చు. షేర్ షా అంత త్వరలో చావ నట్టయితే భారత చరిత్రలో మొగలు యుగ మంటూ ఉండేదే కాదేమో నని ఒక ప్రఖ్యాత చరిత్రకారుడన్నాడు.

షేర్ షా తోబాటు అతను పునరుద్ధరించిన ఆఫ్ఘాన్ సామ్రాజ్యం శిథిలమయింది. అంతః కలహాలూ, అరాజకమూ ప్రబలాయి. షేర్ షా తరవాత అతని కొడుకు సలీమ్ షా సుల్తానయ్యాడు. అతను కూడా తండ్రిలాగే సమర్థుడు, కాని అతను త్వరలోనే—1554 నవంబరులో—పోయాడు. అతని మైనరు కుమారుణ్ణి అతని మేనమామ ఆదిల్ షా చంపించి, తానే సుల్తానయ్యాడు. ఈ ఆదిల్ షా వ్యర్థుడు. ఇతని హయాంలోనే ఆఫ్ఘాన్ సామ్రాజ్యం విచ్ఛిన్నం కాసాగింది.

ఇది హుమాయూన్ కు చాలా లాభించింది. అతను పదిహేనేళ్ళపాటు తల దాచుకునే చోటు లేక సంచార జీవితం గడిపాడు. అతని తమ్ములతని పట్ల ద్రోహులుగా ప్రవర్తించారు. అందరిలోకి పెద్ద భ్రాతృద్రోహి కామ్రాన్.

హుమాయూన్ కు అనేకమంది శరణార్థులు పరివారంగా తయారయ్యారు. సింధు రాష్ట్రంలో శిబిరం ఏర్పాటు చేసుకుని, తన సామ్రాజ్యాన్ని తిరిగి గెలుచుకొనటానికి హుమాయూన్ చేసిన ప్రయత్నం ఫలించలేదు. సింధు గవర్నరయిన షా హుసేన్ శత్రుత్వం ఇందు కంతరాయమయింది.

1542 తొలి మాసాలలో హుమాయూన్, సింధు ఎడారిలో సంచారం చేస్తున్న కాలంలోనే, హమీదా బాను బేగమును పెళ్ళాడాడు. ఆమె షేక్ అలీ అంబర్ ఖైన్ కుమార్తె. హుమాయూన్ కు రాజపుత్ర రాజులు ఆశ్రయం ఇవ్వటానికి జంకారు. అతను అమర కోట వెళ్ళాడు. అక్కడి రాజు షేరు రాణాప్రసాద్. రట్టా, హక్కర్ రాజ్యాలు గెలవటానికి హుమాయూన్ కు తోడ్పడతానని మాట ఇచ్చి, రాణాప్రసాద్ చివరకు ఏమీ చెయ్యలేదు.

1542 నవంబరు 23న అమరకోట లోనే అక్కరు పుట్టాడు.

భారత దేశంలో తనకు సహాయం పుట్టదని రూఢి చేసుకుని హుమాయూన్ పర్షియాకు వెళ్ళి, అక్కడి రాజైన షా తహమాస్ప సహాయం అర్థించాడు. హుమాయూన్ షియా మతం పుచ్చుకునేటట్టూ, అతను విజయం పొందాక కందహార్ ను తన వశం చేసేటట్టూ షరతులు పెట్టి, పర్షియా రాజు హుమాయూన్ కు 14,000 సేన నిచ్చాడు.

తన తండ్రి లాగే హుమాయూన్ కూడా పర్షియా సహాయంతోనే భారత దేశాన్ని జయించవలసి వచ్చింది.

1545 లో కందహార్, కాబూలులు హుమాయూన్ వశమయ్యాయి. అయితే అతను కందహార్ ను పర్షియనుల వశం చెయ్యలేదు; కందహార్ కారణంగా మొగలులకూ, పర్షియనులకూ కొంత ఘర్షణ సాగిందికూడా. కామ్రాన్ ను ఖైదీగా పట్టుకుని, గుడ్డివాణ్ణి చేసి మక్కాకు

పంపేశారు. ఇలా చేయటానికి హుమాయూన్ ఒకంతట ఒప్పుకోలేదు. అస్కరీని కూడా మక్కాకే పంపేశారు. హిందాల్ అనేవాడు మాత్రం దొమ్మిలో చచ్చాడు.

1555 నవంబరులో హుమాయూన్ హిందూస్తానాన్ని తిరిగి జయించటానికి బయలుదేరాడు. 1555 ఫిబ్రవరిలో లాహోరా, జులైలో ఢిల్లీ, ఆగ్రాలూ హుమాయూన్ వశమయ్యాయి. అతను తన అసమర్థతతో కోల్పోయిన రాజ్యంలో కొంత భాగం తిరిగి జయించుకోగలిగాడు.

తాను పడిన కష్టాల ద్వారా హుమాయూన్ మనస్తత్వం ఏ మాత్రం మారిందో తెలుసుకునేటందుకు అవకాశం లేకపోయింది. 1556 జనవరి 24న అతను ఢిల్లీలో తన లైబ్రరీ మెట్ల మీద నుంచి ప్రమాద వశాన జారిపడి మరణించాడు. ఫిబ్రవరి 14 న, పదమూడేళ్ళ వయసులో ఉన్న అక్బరును సుల్తానుగా ప్రకటించారు.

భారత చరిత్ర

SANKAR

హుమాయూన్ అనంతరం పాదుషాగా ప్రకటించబడే నాటికి అక్కరు తన రక్షకుడైన బైరమ్ ఖాన్ వెంబడి పంజాబులో ఉన్నాడు. అయితే అతను పేరుకు మాత్రమే పాదుషా; భారత దేశానికి చక్రవర్తి నని చెప్పకునే హక్కు అక్కరు కెంత ఉండిందో, షేర్ షా వారసులకు కూడా అంత ఉండింది.

నిజానికి 1556 లో భారత దేశ రాజకీయ పరిస్థితి చాలా క్లిష్టంగా ఉన్నది. షేర్ షా పోయాక అతని వారసులు అంతఃకలహాలలో పడిపోయారు. షేర్ షా అమలు చేసిన సంస్కరణల సత్ఫలితాలు ప్రజలకు దక్కకుండా పోయాయి. దేశాన్ని భయంకరమైన క్షామం పట్టి పీడించసాగింది.

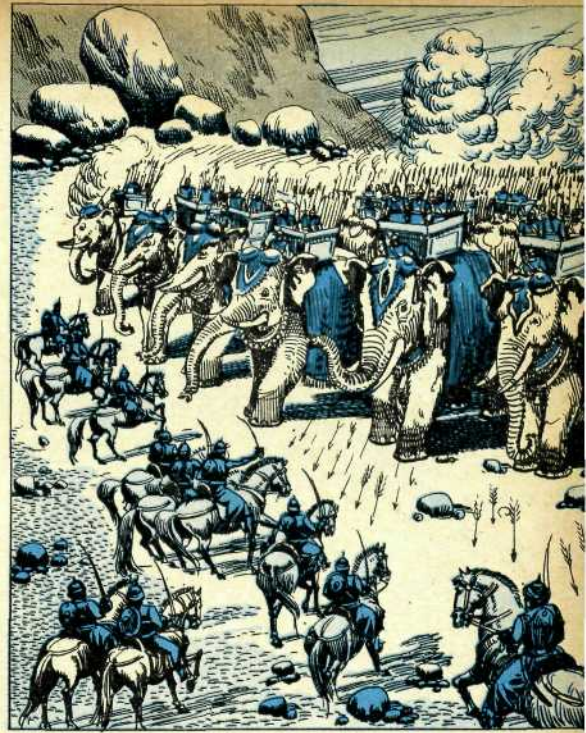
దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల గల స్వతంత్ర రాజ్యాలు ఆధిపత్యం కోసం ఘర్షణ పడుతున్నాయి. అక్కరుకు మారు తల్లి కొడుకైన మీర్జా ముహమ్మద్ హాకీమ్

కాబూలును దాదాపు స్వతంత్రుడు గానే పాలిస్తున్నాడు. కాశ్మీరు, హిమాచల రాజ్యాలు స్థానిక ముస్లిము పాలకుల కింద స్వతంత్రంగా ఉన్నాయి. షేర్ షా మరణించిన నాటి నుంచి సింధు, ముల్తానుల పై చక్రవర్తి ఆధిపత్యం లేదు. అలాగే ఒరిస్సా, మాలవా, గుజరాతుల స్థానిక పరిపాలన పైన ఎవరి పెత్తనమూ లేదు. వింధ్యకు దక్షిణాన విస్తృతమైన విజయనగర సామ్రాజ్యమూ, ఖాన్దేష్, బిరార్, బీదర్, అహ్మద్ నగర్, గోల్కొండల సల్తనతులూ ఉన్నాయి; వాటి పాలకులకు ఉత్తర దేశ రాజకీయాలను గురించి ఆసక్తి లేదు. పశ్చిమ తీరాన గోవా, దియూలలో పోర్చుగీసువారి ప్రభావం జాస్తిగా ఉన్నది. చనిపోయే కాలానికి హుమాయూన్ తిరిగి గెల్చుకున్న పూర్వ సామ్రాజ్య భాగం చాలా కొద్దిపాటిది. ఆగ్రా నుంచి మాలవా దాకానూ, జౌన్పూర్ లోనూ

పెత్తనం ఆదిల్‌షాది. ఢిల్లీ నుంచి కాబూలుకు పోయ్యే దారిలో కొంత భాగం షా సికందర్ చేతిలో ఉన్నది. హిమాలయాల నుంచి గుజరాతు సరిహద్దు దాకా ఉన్న భాగం ఇబ్రాహిమ్ ఖాన్ అధీనంలో ఉన్నది. షేర్ షా రాజ్యంలో అధిక భాగం సూర్ వంశీయుల అధీనం లోనే ఉన్నది.

అక్బరు రాజ్యానికి వచ్చిన కొద్ది కాలానికే, ఆదిల్ షా సూర్‌కు మంత్రి, సేనాపతి అయిన హీమూ అనే వాడు మొగలుల పై ఎత్తి వచ్చి, గవర్నరు తార్దీ బేగ్‌ను ఓడించి, ఆగ్రా, ఢిల్లీలను వశపర్చుకున్నాడు. ఢిల్లీని కాపాడలేక పోయినందుకు తార్దీ బేగ్ కు బైరమ్ మరణ దండన విధించాడు.

తరువాత హీమూ, రాజా విక్రమజిత్ (విక్రమాదిత్యుడు) అన్న బిరుదు తగిలించుకుని, 1500 ఏనుగులతో కూడిన పెద్ద సేనతో సహా, సుప్రసిద్ధమైన పానిపట్టు యుద్ధ క్షేత్రంలో అక్బరు, బైరముల నెదుర్కున్నాడు. ఆరంభంలో హీమూదే పై చెయ్యిగా ఉండింది, కాని ప్రమాద పశాస ఒక బాణం వచ్చి హీమూ కంటిలో దిగబడి, అతనికి స్పృహ తప్పిపోవటంతో అతని సైనికులు భయపడి చెల్లాచెదురై పోయారు. ఈ దశలో ఉండగా అతను

చంపబడ్డాడు. అతన్ని అక్బరు తన చేత్తోనే చంపాడని కొందరూ, అక్బరు చంప నిరాకరిస్తే, బైరం చంపాడని కొందరూ అన్నారు.

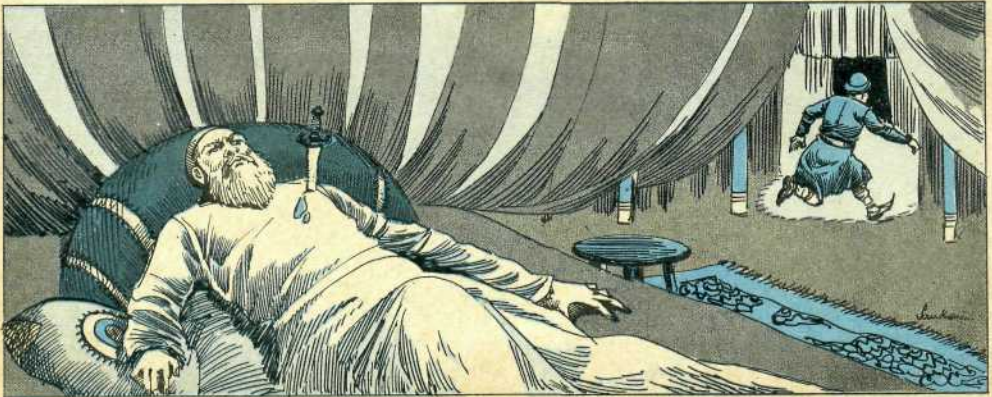
అఫఘాన్, మొగలుల సంఘర్షణలో మొగలుల పక్షానిదే పై చేయి అని స్పష్టమయినది పానిపట్టు రెండవ యుద్ధంలో. ఢిల్లీ ఆగ్రాలు తిరిగి మొగలుల అధీనమయాయి. 1557 మే నెలలో సికందర్ సూర్ మొగలులకు లొంగిపోయాడు. తూర్పు పరగణాలలో అతని కొక మాన్యం ఇచ్చారు, కాని త్వరలోనే అక్బరు అతన్ని వెళ్ళగొట్టేశాడు; 1558-59 లో అతను బెంగాలులో శరణాగతుడుగా చనిపోయాడు.

ముహమ్మద్ ఆదిల్ బెంగాలు గవర్నరుతో మాంఘర్ వద్ద యుద్ధం చేస్తూ 1556 లో చనిపోయాడు. ఇబ్రాహిమ్ సూర్ నానా దేశాలు తిరిగి, చివరకు ఒరిస్సాలో తల దాచుకున్నాడు. 1567-68 లో అక్కడే అతను హత్య చేయబడ్డాడు. అంతటితో, భారతదేశం పై అక్బరు ఆధిపత్యాన్ని సవాలు చేయగల సూర్ వంశీయుడెవడూ లేకుండా పోయాడు.

ఇన్ని విజయాలు సమకూరినా అక్బరు నామ మాత్రపు పాదుషాయే. అతని రక్షకుడైన బైరమ్ ఖాన్ దే అసలు పెత్తనం. తాను స్వతంత్ర పాలకుడుగా ఉండాలని అక్బరు కాంక్షించటమే గాక, అతని తల్లి హమీద బాను బేగమ్, అతన్ని పెంచిన తల్లి మాహం అనగా, అమె కొడుకు ఆదమ్ ఖాన్ కూడా అక్బరును ప్రోత్సహించి, బైరమ్ ను వదిలించుకోమన్నారు. 1560 లో అక్బరు పరిపాలన తానే స్వయంగా చూసుకుంటానని

బహిరంగా ప్రకటించి, బైరమ్ ఖాన్ ను రక్షకుడి పదవి నుంచి తొలగించాడు. బైరమ్ అక్బరు నిర్ణయాన్ని శిరసావహించి, మక్కాకు పోతానన్నాడు. అతన్ని శీఘ్రంగా మక్కాకు పంపే పని చూడమని అక్బరు పీర్ ముహమ్మద్ అనే వాణ్ణి పురమాయించాడు. పీర్ ముహమ్మద్ ఒకప్పుడు బైరమ్ కింద పని చేసినవాడూ, బైరమ్ కు వ్యక్తిగతంగా శత్రువునూ. అందుచేత బైరమ్ ఈ అవమానం సహించలేక తిరుగబాటు చేసి, జల్లందర్ వద్ద ఓడిపోయాడు. అయినా అతను పూర్వం తనకు చేసిన మేలు మరవక అక్బరు అతని పట్ల దౌదార్యం ప్రదర్శించాడు.

1561 జనవరిలో బైరమ్ మక్కాకు వెళుతూండగా ఒక లోహాని అఫ్ఘాను వాడు అతన్ని హత్య చేశాడు. అక్బరు అతని కొడుకైన అబ్దుర్ రహిమ్ అనే వాణ్ణి చేరదీసి పైకి తెచ్చాడు.

భారత చరిత్ర

బైరమ్ను వదిలించుకున్న తరవాత కూడా రెండేళ్ళపాటు (1560-1562) అక్కరు పూర్తిగా స్వతంత్రుడు కాలేదు.

అతన్ని పెంచిన తల్లి, ఆమె కొడుకు ఆదమ్ఖాన్ అనేవాడూ పెద్ద ఎత్తున అతనిపై పెత్తనం చలాయించారు.

వారి బౌద్ధత్యం చాలా కాలం సహించి చివరకు అక్కరు ఆదమ్ఖాన్ను చంపించే శాడు. నలభై రోజులపాటు పుత్రశోకంతో కుమిలి కుమిలి అతని తల్లి కూడా చచ్చి పోయింది.

1562 మే నెలలో అక్కరు పూర్తిగా స్వతంత్రుడయ్యాడు.

సామ్రాజ్య నిర్మాణంలో అక్కరు సాటి లేనివాడు. అతను దాదాపు 40 ఏళ్ళపాటు తన రాజ్యాన్ని విస్తరించుకుంటూ వెళ్ళాడు. ఆయన ఒక్కొక్క ప్రాంతాన్ని ఎలా జయించినదీ తెలుసుకుందాం.

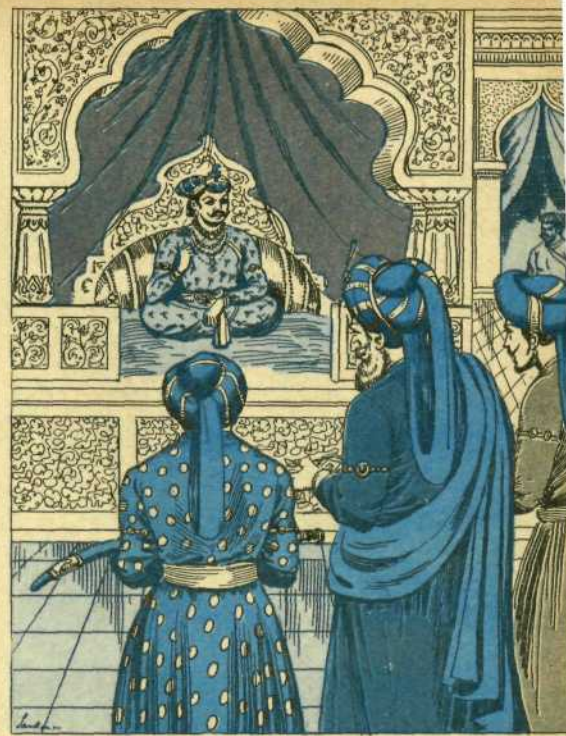
మధ్య పరగణాలలోని ఉత్తర ప్రాంతంలో గరహ్ కటంగ అన్న రాజ్యానికి బీర్ (వీర) నారాయణుడు రాజు. అతను మైనరు. అతని తల్లి దుర్గావతి, రాజ్య భార మంతా మోసేది. ఆమె అసామాన్య రాజ పుత్ర సుందరి గానూ, అమిత పరాక్రమ వంతురాలు గానూ ప్రసిద్ధి చెందినది.

ఈ రాజ్యం మీదికి 1564 లో అక్కరు అసఫ్ఖాన్ అనేవాణ్ణి పంపాడు. యుద్ధంలో అసఫ్ఖాన్ జయించాడు. దుర్గావతి ఆవ మానం కన్న మరణమే మేలని ఎంచి ఆత్మహత్య చేసుకున్నది. బీర్ నారాయణుడు ప్రాణం ఉన్నంతసేపూ పోరాడి చనిపోయాడు. కాలక్రమాన అక్కరు ఈ రాజ్యంలో కొంత భాగం స్వాధీనపరచు కుని మిగిలినది రాజ వంశీయులకు తిరిగి ఇచ్చాడు. అక్కరు తీసుకున్న భాగమే తర వాత భోపాలు రాజ్య మయింది.

ఉత్తరభారతంలో రాజపుత్రుల ప్రాభవం ఇంకా బలంగానే ఉన్నది; భారత చరిత్రలో రాజపుత్ర స్థానం ఇంకా ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహిస్తూనే ఉన్నది. రాజపుత్రుల సహకారం లేకుండా తాను సామ్రాజ్యం నిర్మించ లేనన్న సంగతి సూక్ష్మబుద్ధి అయిన అక్బరు గ్రహించాడు.

పరాసుల లాగా మొగలులు "గడ్డలో పుట్టినవారు" కారు, పైనుంచి వచ్చినవారు. అందుచేత అక్బరు రాజపుత్రుల సామరస్యం కోసమూ, తన కృషి కంతటికీ వారి సహకారం సంపాదించటానికి ప్రయత్నించాడు. వివేకమూ, ఔదార్యమూ గల విధానాలు అవలంబించి అతను అనేక మంది రాజపుత్రుల సానుభూతి ఎంతగా చూరగన్నాడంటే, వారు అతని సామ్రాజ్యం కొరకు అపారమైన సేవ చేసి, తమ రక్తాన్ని కూడా ధారపోశారు. రాజపుత్రుల సేవాశౌర్యాల పైనా, మొగలుల రాజకీయ చతురత పైనా అక్బరు సామ్రాజ్యం నిర్మాణ మయింది.

1562లో అంబరు (జయపూరు) రాజైన రాజా బిహారీమల్లు అక్బరుకు లొంగి పోయి, అతనితో వివాహ సంబంధాలు ఏర్పరుచుకున్నాడు. అయిన తన కొడుకైన

భగవాన్ దాసునూ, మనమడైన మానసింహుణ్ణి వెంటబెట్టుకుని అగ్రాకు వెళ్ళి, అక్బరు కొలువులో ప్రవేశించి, 5 వేల సేనకు అధిపతి అయ్యాడు. అతని కొడుకూ, మనవడూ కూడా సైనికదౌగ్ధాలు సంపాదించుకున్నారు.

ఈ విధంగా మొగలు చక్రవర్తులకు నాలుగు తరాలపాటు భారతీయ వీరుల సేవ లభించింది.

కాని మేవారు మాత్రం లొంగి రాలేదు. పై పెచ్చు, మాల్వా నుంచి పారిపోయి శరణార్థిగా వచ్చిన బాజ్ బహదుర్ కు ఆశ్రయం ఇచ్చింది. మేవార్ స్వతంత్రత

అక్బరుకు కంటకమయింది. అయితే, సంగరాణా అనంతరం అతని కొడుకు ఉదయసింహుడు అసమర్థుడు కావటమూ, మేవారులో అతఃకలహ లేర్పడటమూ అక్బరుకు సహాయకారి అయింది. ఇది మంచి అదనుగా భావించి అతను మేవార్ పై యుద్ధ యత్నాలు తలపెట్టాడు.

1567 అక్టోబరులో అక్బరు చితోడ్ కోటను ముట్టడించాడు. ఉదయసింహుడు తన దుర్గాన్ని విధికి వదిలేసి తాను కొండల లోకి పారిపోయాడు. కాని అతని పరివారంలో ఉన్న జయమల్లు, పట్టాల వంటి మహా యోధులు నాలుగు మాసాల పాటు—1567 అక్టోబరు 20 లగాయతు, 1568 ఫిబ్రవరి 23 దాకా—అక్బరు బలాలను వీరోచితంగా ప్రతిఘటించారు. చివరకు జయమల్లు అక్బరు పేల్చిన తుపాకి గుండు వాత పడ్డాడు. తరవాత పట్టా కూడా చని పోయాడు. మిగిలిన వారందరూ కత్తి పట్టి

యుద్ధం చేస్తూ, ఒక్కడైనా మిగల కుండా చనిపోయారు. శత్రువుల చేతిలో పడకుండా రాజపుత్ర స్త్రీలు ఏక చితిలో దూకి దహనమైపోయారు.

తరవాత అక్బరు చితోడ్ దుర్గం ససైన్యంగా ప్రవేశించాడు. చితోడ్ పతనం చూసి హడలెత్తి అనేక మంది రాజపుత్రులు అక్బరుకు పాదాక్రాంతులయ్యారు. 1569లో రస్తంభోర్ రాజు తన దుర్గం తాలూకు తాళపు చెవులను అక్బరు కిచ్చి, అక్బరు కొలువులో చేరాడు. అదే ఏడు కాలింజర్ రాజు కూడా అక్బరు శరణుజొచ్చాడు. కాలింజర్ పతనం మొగలు సామ్రాజ్య విస్తరణలో ఒక ప్రముఖ ఘట్టంగా చరిత్రకారులు చెబుతారు.

1570 లో బికానేర్, జైసల్మేర్ రాజులు మొగలు చక్రవర్తికి లొంగిపోవడమే గాక, అతనికి తమ కూతుళ్ళు నిచ్చి పెళ్ళి కూడా చేశారు.

భారత చరిత్ర

రాజపుత్ర సంస్థానాలే ఒకటొకటిగా అక్కరు పాదుపాకు పాదాక్రాంతమైపోగా, మేవాడ్ ఒక్కటే లొంగ నిరాకరించింది. ఉదయసింహుడు తన రాజధానిని కోల్పోయినా స్వేచ్ఛను కోల్పోలేదు. 1572 మార్చి 3 న అతను ఉదయపూరుకు 19 మైళ్ళ దూరాన గోగుండా అనే చోట చనిపోయాడు. ఆ తరువాత మేవాడ్‌కు అతని కొడుకు ప్రతాపుడు సాటిలేని నాయకత్వం వహించి, తన వంశానికి ఎలాటి కళంకమూ రాకుండా మొగలులను తీవ్రంగా ప్రతిఘటించాడు. అతని ప్రతిఘటన అత్యంత కష్టసాధ్యమైనది. అతనికా రాజధాని లేదు, చెప్పకోదగిన సహాయం లేదు; అతని ప్రత్యర్థి "ప్రపంచ మంతటికీ అద్వితీయ సంపన్నుడైన" ఢిల్లీ పాదుషా!

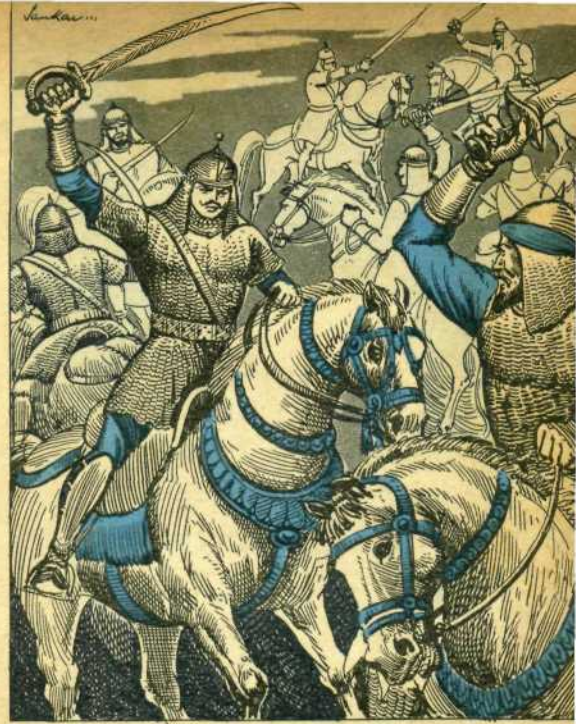
1576 ఏప్రిల్‌లో మొగలు సైన్యాలు అంబరు రాజైన మానసింహుడి నాయ

కత్వానా, అసఫ్ ఖాన్ నాయకత్వానా ప్రతాపుడి రాజ్యంపై దాడి చేశాయి, గోగుండా సమీపంలో హల్దిఘాట్ కనుమ వద్ద ఘోరమైన యుద్ధం జరిగింది. అందులో ప్రతాపుడు ఓడిపోయాడు. ఆ యుద్ధంలో ప్రతాపుడు చనిపోయి ఉండవలసిందే; కాని యూలరాజు తానే రాణానని ప్రకటించి శత్రువులను తన పైకి కేంద్రీకరించు కోవటంతో ప్రతాపుడు ప్రాణాలతో బయటపడగలిగాడు. అతను ప్రసిద్ధమైన తన "చైతక్" అనే గుర్రం మీద కొండల్లోకి వెళ్ళిపోయాడు. అతని దుర్గాలు ఒకదాని వెంబడి మరొకటి శత్రువులకు చిక్కిపోయాయి. అంత దుర్దశలోనూ ప్రతాపుడు శత్రువుకు లొంగిపోయే మాట తలపెట్టలేదు. తనను వేటకుక్కల్లాగా, విడవకుండా వెన్నాడే శత్రువులకు అందకుండా అతను ఒక కొండనుంచి మరొక కొండకు

మారుతూ, వన్యఫలాలతో తన కుటుంబాన్ని పోషించాడు. తరగని పరాక్రమంతో అతను శత్రువుతో యుద్ధాలు చేసి తన దుర్గాలలో చాలా భాగం తిరిగి స్వాధీన పరుచుకోగలిగాడు. ఈ పోరాటాలను అతను జీవితాంతం వరకూ కొనసాగించి, 1597 జనవరి 19న తన 57వ ఏట మరణించాడు.

రాణాప్రతాపుడు భారత చరిత్రకు చెందిన అద్భుత వ్యక్తులలో ఒకడు. రాజపుత్రులలో అతన్ని మించగల రణకుశలులూ, పరిపాలనా దక్షులూ ఉండిన మాట నిజమేగాని, శౌర్య పరాక్రమాలలోనూ, దేశభక్తిలోనూ, అతనికి సాటి రాగలవాడు మరొకడు లేడు.

అక్బరు అనారోగ్యం కారణంగా మేవాడ్ పై మరియధం చెయ్యలేదు. కాని అప్పటికే ఆయన అనేక ఇతరప్రాంతాలు జయించాడు. వాటిలో చరిత్ర ప్రాముఖ్యం గలది గుజరాతు పై విజయం. ఓడరేవుల వల్లా, వర్తక సౌకర్యాల వల్లా గుజరాతు ఢిల్లీ పాదుషాలను మొదటినుంచి ఆకర్షిస్తూనే వచ్చింది. గుజరాతుకు నామ మాత్రపు రాజుగా వుండిన మూడవ ముజఫర్ షా అయోగుడు. 1572 లో అక్బరు గుజ

రాతు పై స్వయంగా దండయాత్ర నడిపి, యుద్ధాలలో విజయం పొంది, గుజరాతు రాజుకు భరణం ఇచ్చి తొలగించాడు. సూగత్ నగరం ఒకటిన్నరమాసాల ముట్టడి అనంతరం, 1573 ఫిబ్రవరి 26న అక్బరు వశమయింది. ఈ సమయంలోనే పోర్చుగీసు వారికి అక్బరుతో పరిచయం ఏర్పడింది; వారతని మైత్రి వాంఛించారు.

అయితే అక్బరు తన కేంద్రమయిన ఫతేపూర్ సిక్రీకి తిరిగి వెళ్ళగానే గుజరాతులో తిరుగుబాటు తలవెత్తాయి. అతని మనుష్యులే అందులో పాల్గొన్నారు. అక్బరు మండిపడి, 600 మైళ్ళ దూరం పడకొండు

రోజుల కాలంలో ప్రయాణించి అహమ్మదాబాదు చేరుకుని, తిరుగుబాట్లన్నిటినీ పూర్తిగా అణచివేశాడు. 1573 సెప్టెంబరు ఆరంభం నుంచి గుజరాతు మొగలు సామ్రాజ్యంలో అంతర్భాగ మయింది. ఇందు వల్ల, రాజ్యానికి ఆర్థికంగా చాలా లాభించింది. మొగలులకు పోర్చుగీసు వారితో సంబంధాలు ఏర్పడటమే గాక సామ్రాజ్యానికి సముద్రతీరపు రేవులు లభ్యమయాయి. అయితే మొగలులు నౌకాబలాలను సృష్టించుకునే ఆలోచన తలపెట్ట లేదు. ఈ కారణం చేతనే పాశ్చాత్యులు సులువుగా భారతదేశం లోకి చొరబడ గలిగారు.

గుజరాతు అనంతరం బెంగాలు అక్బరు వశమయింది. బెంగాలు పాలకులయిన సూర్ వంశపు రాజులు ముహమ్మద్ ఆదిల్ షా పాలించే కాలంలో స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించి 1564 దాకా పాలించారు. అటు తరువాత బిహారు గవర్నరు బెంగాలు పరిపాలన కూడా తన వశం చేసుకున్నాడు.

1572 లో ఈ గవర్నరు (సులేమాన్) చనిపోగా అతని కొడుకు దావుద్ అక్బరుకు ఎదురు తిరిగి ఆయన ఆగ్రహానికి గురి అయ్యాడు. 1574 లో అక్బరు ససైన్యంగా బెంగాలుకు పచ్చి దావుద్ ను తొలగించి, మునిమ్ ఖాన్ వెంట తన బలాలను బెంగాలులో ఉంచి వెళ్ళిపోయాడు. దావుద్ ఒరిస్సాకు చేరుకుని, 1575 మార్చి 3 న సుపర్వరేఖా నదీ తీరాన మొగలు సైన్యాలతో యుద్ధం చేసి ఓడాడు. అయితే మునిమ్ ఖాన్ మెతకదనం చేత అతను ఓడి కూడా శిక్ష పొందక, ఆ ఏడు ఆక్టోబరులో బెంగాలును తిరిగి జయించ బూనుకున్నాడు. చివరకతను 1576 జులైలో రాజమహల్ వద్ద జరిగిన యుద్ధంలో ఓడి చనిపోయాడు. అయితే 1592 వరకూ బెంగాలులో కొందరు స్థానిక పరిపాలకులు మొగలు పరిపాలనను ప్రతిఘటించుతూనే వచ్చారు.

భారత చరిత్ర

1595 నాటికి అక్కరు సామ్రాజ్యం హిమాలయాల నుంచి నర్మదా తీరం దాకానూ, హిందూకుష్ పర్వత పంక్తి నుంచి బ్రహ్మపుత్రానదీ తీరం దాకానూ విస్తరించింది. అక్కరు తన సామ్రాజ్యాన్ని దక్కనుకు కూడా విస్తరింపజేసి, అహమ్మద్ నగర్, బిజాపూర్, గోల్కొండ, ఖాన్డేష్ సల్తనతులను లోబరుచుకోవాలని ఆలోచించాడు. పోర్చుగీసు వారిని సముద్ర తీరం నుంచి లోపలికి రాకుండా చెయ్యాలనే ఉద్దేశం కూడా అక్కరు కున్నది.

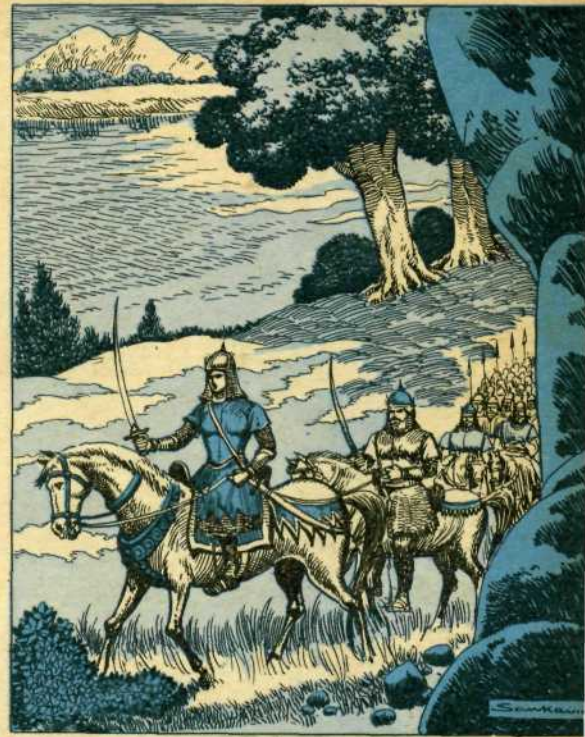
దక్షిణదేశం లోని సల్తనతులు పరస్పర కలహాలతో దుర్బలమైపోయి ఉండటం చేత మొగలులను నిరోధించే స్థితిలో లేవు. 1591 లో అక్కరు ఈ సంస్థానాలకు తన రాయబారులను పంపి, వారు తనకు లోబడి ఉండేటట్టు అంగీకరించమని కోరాడు. కాని ఒక్క సుల్తాను కూడా

అందుకు స్పష్టంగా అంగీకరించలేదు. ఖాన్డేష్ నవాబు మియాబహాదుర్షా నిరాకరించాడు కూడా.

దౌత్యం విఫలం కాగా, అక్కరు తన రెండో కొడుకు మురాద్ నూ, బైరమ్ ఖాన్ కొడుకు అబ్దుల్ హిమ్ నూ సేనాపతులుగా చేసి పెద్దసేనను అహమ్మద్ నగరు పైకి పంపాడు. 1595 లో ముట్టడి జరిగింది. చాంద్ బీబీ ఈ ముట్టడిని సాహసోపేతంగా ప్రతిఘటించింది. మొగలులు ఆమెతో 1596 లో సంధి చేసుకుని, బిరార్ తమ ఆధీన మయేటట్టూ, బాలుడైన చాంద్ బీబీ కుమారుడు అహమ్మద్ నగరు రాజుగా ఉంటూ అక్కరు ఆధిపత్యాన్ని ఆమోదించే టట్టూ ఒడంబడిక చేసుకున్నారు. చాంద్ బీబీ తన పరిపాలన వదిలేసుకున్నది. అయితే ఆమె సలహాకు భిన్నంగా అహ్మద్ నగరు లోని ఒక పక్షం వారు ఒడంబడికను

ఉల్లంఘించి, బిరారు నుంచి మొగలులను తరిమెయ్యటానికి యుద్ధం సాగించారు. 1597 ఫిబ్రవరిలో గోదావరి తీరాన సూప పద్ద మొగలులకు విజయం లభించింది. చాంద్ బీబీ దుర్మరణం పొందింది. 1600 లో మొగలులు అహమ్మద్ నగరును సునాయాసంగా వశపరచుకున్నారు.

ఖాన్సేష్ విజయానికి అక్కరు స్వయంగా బయదేరాడు. అది అతని అఖరు విజయం. అప్పటికే అక్కరు పైన అతని కొడుకు సలీమ్ తిరుగుబాటు చేసి, అలహాబాదుకు వెళ్ళి తానొక స్వతంత్ర రాజు నని ప్రకటించాడు. అతను 1602 లో తన తండ్రికి అత్యంత అప్రమీతుడైన అబుల్ ఫజల్ ను హత్య చేయించాడు. 1603 లో సుల్తానా సలీమా బేగమ్ తండ్రి కొడుకులకు తాత్కాలికంగా రాజీ కుదిర్చింది గాని, అది దక్కలేదు. సలీమ్ మళ్ళీ అలహాబాదుకు వెళ్ళిపోయి, అదరగండంగా ప్రవర్తించ సాగాడు. మానసింహుడు మొదలైన కొందరు అక్కరు సింహాసనాన్ని సలీమ్ కొడుకైన ఖుస్రవ్ కు వచ్చే ఏర్పాటు చేయాలన్నాడు, కాని మరి కొందరిందుకు వ్యతిరేకించారు. అక్కరు కొడుకుల్లో అప్పటికి సలీమ్ ఒకడే సజీవుడుగా ఉన్నాడు. అక్కరు అతన్ని

“అల్లరి వెధవ” గా పరిగణించి క్షమించే శాడు. ఆ తరువాత అక్కరు ఎంతో కాలం జీవించ లేదు; అతను 1605 అక్టోబరు 17న మరణించాడు.

అక్కరు అపూర్వ వ్యక్తి కావటానికి అనేక ప్రభావాలు దోహదం చేశాయి. తిమూర్ సంతతి వారు విజేతలే అయినప్పటికీ లలిత కళా ప్రయులు. నూఫీ తత్వ ప్రభావం వారి నలా తయారుచేసింది. అక్కరుకు అతని తల్లి పరమత సహనం అలవడ చేసింది. కాబూల్ ఆస్థానంలో ఉన్నప్పుడు అక్కరుకు అనేకమంది స్థూఫీ భక్తుల సంపర్కం కలిగింది. అతనికి తన రాజ

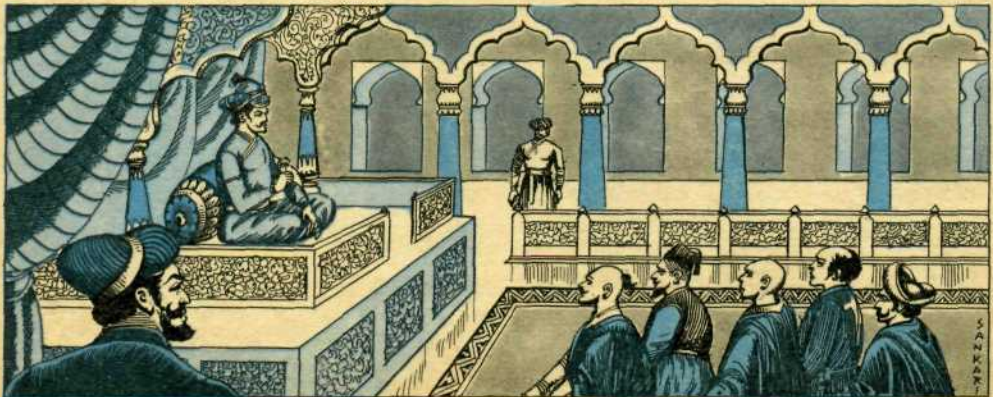
పుత్ర భార్యల ద్వారా హిందూ మత సంపర్కం కూడా కలిగింది.

పీటన్నిటికీ తోడుగా, యావద్భారతంలో మొగలు సామ్రాజ్యం స్థాపించాలన్న ఆతని ఆశయం కూడా ఆతని మతవైఖరిని కొంత వరకు నిర్ణయించింది. వివిధ మతాల మధ్య సాగిన దారుణ సంఘర్షణలు చూసి అక్బరుకు మతిపోయింది. అన్ని మతాలకూ అమోదకరంగా ఉండే మతాన్ని ప్రవచించి తన సామ్రాజ్యంలో మత సామరస్యం నెలకొల్పాలని అక్బరు కలలు కనేవాడు.

అతను ముస్లిము మతవేత్తలనే గాక, హిందూ, జైన, పార్సీ, క్రైస్తవ మత ప్రవీణులను సమావేశ పరిచి వారితో చర్చలు జరిపాడు. అతను అన్ని మతాలలోనూ ఎంతో మంచి చూశాడు, కాని ఏ మతాన్నీ స్వీకరించలేదు; “దీని ఇలాహ్” అనే ఒక కొత్త మతాన్ని ప్రచారం చేశాడు. అందులో ఇస్లాము, హిందూ, క్రైస్తవ మతాంశ

లుండేవి. అతను ఈ మతాన్ని బలాత్కారంగా ఎవరికీ అంటగట్టలేదు. అయితే అతను ముస్లిము మత గురువులను మాత్రం పూర్తిగా నిగ్రహంలో ఉంచి, వారి ఆటలు సాగకుండా చేశాడు. అక్బరు మత దృష్టి జాతీయాదర్శ చిహ్న మనాలి.

భారత చరిత్రలో అక్బరుకు ప్రముఖ స్థానం ఇచ్చినవి ఆతని వ్యక్తిగతమైన గుణాలు—యుద్ధ కొశలమూ, ఉదార స్వభావమూ, న్యాయ పరిపాలనా, సంస్కారమూ, పరేంగితజ్ఞతా మొదలైనవి. “ఆయన సాధారణ వ్యక్తి కాదు, దేవాంశ గలవాడు,” అని జహంగీర్ తన తండ్రిని గురించి అన్నాడు. అక్బరు అమితమైన ధైర్యమూ, శరీర బలమూ గలవాడు. యుద్ధంలోగాని, వేటలోగాని అతను భయపడి ఎరగడు. అతని వర్తనా, సంభాషణా ఎంతో ఇంపుగా ఉండి, అవతలి వాళ్ళను బలంగా ఆకర్షించేవి.

భారత చరిత్ర

అక్కరు చనిపోయిన ఒక వారం అవతల సలీమ్ అగ్రాలో నూరుద్దీన్ మహమ్మద్ జహంగీర్ పాద్షా ఘాజీ అనే పేరుతో పట్టం కట్టుకున్నాడు. అన్ని రకాల ప్రజల ఆదరానికి పాత్రుడయే ఉద్దేశంతో అతను అనేక చర్యలు అమలు చేశాడు.

గద్దె ఎక్కి నాటికి జహంగీర్ వయసు 36. చక్రవర్తి పదవి అతనికి ఎంతో కాలం సుఖస్వప్న మనిపించకుండా, అతని పెద్ద కొడుకు ఖుస్రవ్ అతని మీద ఎదురు తిరిగాడు. ఖుస్రవ్ అంటే అక్కరుకూ, మేనమామ అయిన మానసింఘుడికీ, ఇంకా అనేకమందికీ చాలా ముద్దు. అక్కరు ఇంకా చనిపోక ముందే ఖుస్రవ్ కూ, అతని తండ్రికీ చెడింది. తండ్రి రాజ్యానికి వచ్చిన అయిదు నెలలకు ఖుస్రవ్ అగ్రా నుంచి పంజాబుకు పారిపోయి, అక్కడ పితూరీ లేవదీశాడు. జహంగీర్ అలస్యం చెయ్య

కుండా పెద్ద సేనను వెంటబెట్టుకుని, తన కొడుకు పై దండెత్తి వెళ్ళాడు.

ఉభయ పక్షాలకూ జరిగిన యుద్ధంలో ఖుస్రవ్ చిత్తుగా ఓడిపోయాడు. అతను ఖైదు శిక్ష పొందాడు. అతని అనుచరులు చిత్రహింసలకు గురి అయ్యారు. ఖుస్రవ్ 1622 వరకు జైలులోనే యాతన అనుభవించి చనిపోయాడు.

1611 మే నెలలో జహంగీర్ నూర్ జహాను పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. అమె అసలు పేరు మిఘున్నీసా. అమె తన పదిహేడో ఏట ఆలీకులీబేగ్ ఇస్తర్ఖీ అనే పర్షియన్ ను పెళ్ళాడింది. ఈయన బెంగాలు లోని బర్హాన్ ను జాగీరుగా పొంది, షేర్ అఫ్ ఘాన్ అనే బిరుదు కూడా సంపాదించుకున్నాడు.

అయితే ఈ షేర్ అఫ్ ఘాన్ తిరుగుబాటు వైఖరి అవలంబించ సాగాడు. అతన్ని శిక్షించమని జహంగీర్ కుతుబుద్దీన్ అనే

వాణ్ణి సేనతో పంపాడు. యుద్ధంలో కుతుబుద్దీన్ చనిపోయినప్పటికీ, అతని అనుచరులు మిఘున్నిసా భర్తను ముక్కలు ముక్కలుగా నరికేశారు. మిఘున్నిసా తన పని కూతురుతో సహా జహంగీరు రాజభవనానికి చేరి, నాలుగేళ్ళ అనంతరం చక్రవర్తిని పెళ్ళాడటమే గాక, అతని పట్టపు రాణి కూడా అయింది. ఆమెకు భర్త "నూర్జహా" (ప్రపంచపు వెలుగు) అని పేరు పెట్టుకున్నాడు.

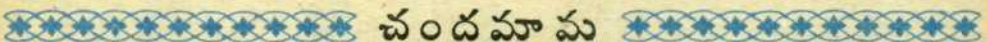
నూర్జహా అద్వితీయ సౌందర్యవతి, కళాప్రియురాలూ, తెలివిగలదీనూ. అయితే ఆమెకు అన్నిటి కన్న ఇష్టమైనది అధికారం. ఆమె తన భర్తను పూర్తిగా వశపరుచుకుని, తన తండ్రికీ, అన్నకూ కొలువులో ఉన్నత పదవు లిప్పించింది; తన మొదటి సంబంధం కుమార్తెను జహంగీర్ కడగొట్టుకొడుకైన షహర్యార్ కిచ్చి పెళ్ళి చేసి, తన ప్రతిభ మరింత పెంచుకున్నది.

జహంగీరు కాలంలో కొన్ని ప్రముఖ విజయాలు మొగలులకు లభించాయి. బెంగాలులో మొగలులకు అఫ్ఘానులు 1612 దాకా పక్కలో బల్లెంగా ఉంటూనే వచ్చారు. ఉస్మాన్ఖాన్ అనే వాడి నాయకత్వం కింద జరిగిన అఫ్ఘాన్ తిరుగుబాటు

1612 మార్చి 12 న అంతమయింది. తలపై దెబ్బ తగిలి ఉస్మాన్ఖాన్ చనిపోయాడు. అటు తరవాత బెంగాలులో అఫ్ఘానులు తల ఎత్తలేదు. అదే విధంగా మేవార్ కూడా జహంగీరు కాలంలోనే మొదటి సారిగా మొగలుల ఆధిక్యతను ఆమోదించింది.

దక్కనులో అహమ్మద్ నగరు ఒకటి మొగలులకు లొంగనే లేదు. మొగలు సేనలు అహమ్మద్ నగరుతో సుదీర్ఘమైన యుద్ధం చేశాయి. ఈ యుద్ధం నడిపిన వారిలో యువరాజు ఖుర్రమ్ కూడా వున్నాడు. ఇతను 1616 లో తాత్కాలికంగా

అహమ్మద్ నగరు కోటను పట్టుకున్నందుకు తండ్రి ఎంతో పొంగిపోయి అతనికి "షాజహా" (ప్రపంచానికి రాజు) అన్న బిరుదు, ఇతర కానుకలూ ఇచ్చాడు... కొట్ల కొద్దీ రూపాయలూ, వేల కొద్దీ ప్రాణాలూ బలి అయ్యాయి, కాని దక్కనులో మొగలు సామ్రాజ్యపు సరిహద్దు 1605 నాడుండిన చోటు నుంచి ఒక్క అంగుళం ముందుకు జరగలేదు!

నూర్జహా తనకు రావలసిన సింహాసనాన్ని ఆమె అల్లుడైన షహర్యార్ కు కట్టబెడుతుందని షాజహా తండ్రి పై తిరుగుబాటు చేశాడు. అయితే అతను 1623 లో ఓడిపోయి, 1625 లో తండ్రితో రాజీపడి, తన కొడుకులను దారామకోహ్, ఔరంగజేబ్ లను రాజధానికి పంపి, తాను తన భార్య అయిన ముమ్తాజ్ మహల్ తోనూ, తన ఆఖరు కొడుకైన మురాద్ తోనూ నాసిక్ లో ఉండిపోయాడు.

షాజహా ఓటమికి కారకుడు మహబత్ ఖాన్ అనేవాడు. అతను సైనికాధికారిగా ప్రజ్ఞ చూపి పైకి వచ్చాడు. అతని ఉన్నతి చూసి ఓర్వలేక నూర్జహా అతని పై కత్తి కట్టింది. మహబత్ ఖాన్ ఎదురు తిరిగి, జహంగీర్ కాబూలుకు వెళ్ళేటప్పుడు ఆయనను పట్టుకుని ఝిలమ్ నది ఒడ్డున ఖైదు చేశాడు. నూర్జహా తప్పించుకు పారిపోయి, తన భర్తను విముక్తుణ్ణి చెయ్యటానికి వ్యర్థ ప్రయత్నాలు చేసి, చివరకు తిరిగి వచ్చి ఖైదులో తన భర్తను చేరుకున్నది.

చివరకు మహబత్ ఖాన్ కంటిలో దుమ్ము చల్లి జహంగీర్, నూర్జహాలు బయట పడ్డారు. మహబత్ ఖాన్ పారిపోయి షాజహా శరణుజొచ్చాడు. అయితే మరి కొద్ది రోజులకే, 1627 అక్టోబరు 28 న, జహంగీర్ చక్రవర్తి చనిపోయాడు. అతని శవానికి రావీనది తీరాన షాహదర వద్ద అందమైన సమాధి నిర్మించారు.

భారత చరిత్ర

SAHKA

1627 అక్టోబరులో తన తండ్రి చనిపోయే నాటికి షాజహాం దక్కనులో ఉన్నాడు. అతని అన్న లైన ఖుస్రవ్, పర్వేజ్ అనే వాళ్ళిద్దరూ అప్పటికే చనిపోయారు. అతని తమ్ముడైన షారియార్ తన అత్తగారైన నూర్జహాం ప్రోత్సాహంతో తాను చక్రవర్తి నని లాహోరు నుంచి ప్రకటన చేశాడు. ఆ తరుణంలో ముంతాజ్ మహల్ తండ్రి అయిన అసఫ్ ఖాన్ షాజహాంకు బాసటగా నిలిచి, ఉత్తరదేశానికి వచ్చేయ్యమని షాజహాంకు కబురు పంపి, అతను వచ్చే దాకా సింహాసనం మీద ఖుస్రవ్ కొడు కైన దావర్ బక్షను కూర్చోబెట్టాడు. తరవాత అతను లాహోరులో ఉన్న షారియార్ పైకి దాడి వెళ్ళి, యుద్ధంలో అతన్ని ఓడించి, అతని కళ్ళు తీసేయించాడు.

షాజహాం త్వరగా ఢిల్లీ చేరుకుని, 1628 ఫిబ్రవరిలో చక్రవర్తిగా అభిషిక్తుడయ్యాడు.

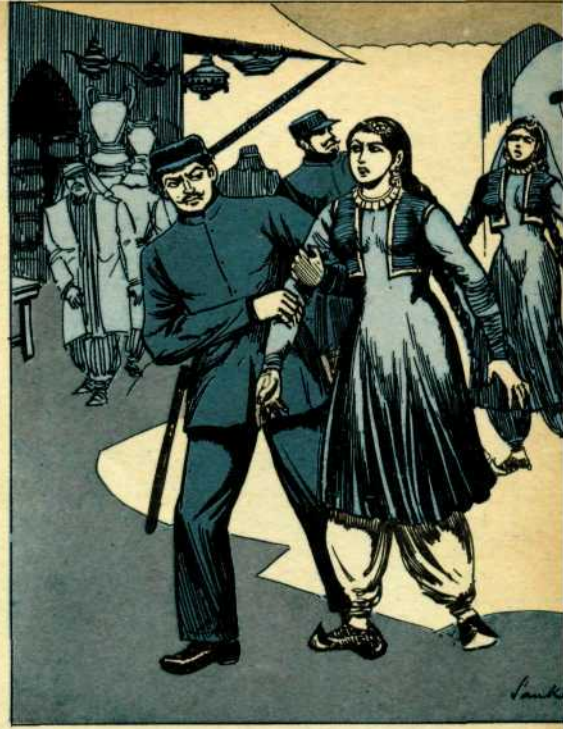
అటు పైన అతను తన పదవికి అడ్డంగా ఉన్న వారందరినీ లోకాంతరాలకు పంపేశాడు. పరిస్థితులు అతనికి బాగా అనుకూలించాయి. అతనికి సహాయపడిన అసఫ్ ఖాన్ ప్రధానమంత్రి అయ్యాడు. అదే విధంగా మహబత్ ఖాన్ అనేవాడు అజ్మీరుకు గవర్నరుగా నియమించబడ్డాడు.

చక్రవర్తి పై ఇద్దరు వ్యక్తులు తిరుగుబాటు చేశారు. ఒకడు బుందేలా రాజైన జుహార్ సింగు, రెండవవాడు ఖాన్ జహాం లోడి అనే అఫఘాను ప్రముఖుడు, మాజీ దక్కను వైస్రాయి. షాజహాం గద్దె ఎక్కిన రెండేళ్ళలోనూ ఈ రెండు తిరుగుబాట్లూ జరిగి, అణచివేయబడ్డాయి. ఇందులో రెండో తిరుగుబాటు బలీయమైనది; దానికి నిజాముల్ ముల్క్ అనే అహమ్మద్ నగరు నవాబూ, మహారాష్ట్రలూ, రాజపుత్రులూ సహాయపడ్డారు. అయితే షాజహాం ఈ తిరుగు

బాటు బలాన్ని గుర్తించి, తగిన బలాన్ని ప్రయోగించి తిరుగుబాటు దారును సమూలంగా నాశనం చేశాడు.

బెంగాలులో సాత్‌గాంవ్ వద్ద స్థిరపడిన పోర్చుగీసువారు తమ వ్యాపార మేదోతాము చూసుకోక, హుగ్లీ వద్ద బలమైన స్థావరం ఏర్పాటు చేసుకుని చక్రవర్తికి విరుద్ధమైన చర్యలకు దిగారు. వారు పుగాకు పర్తకుల వద్ద సుంకాలు వసూలు చెయ్యటమేగాక, బానిస వ్యాపారం కూడా సాగించి, ముంతాజ్ మహల్ వద్ద ఉండే ఇద్దరు బానిస యువతులను పట్టుకున్నారు. షాజహాం ఉత్తరువు పై 1632 జూన్ 24 న మొగలు సైన్యాలు హుగ్లీని ముట్టడించాయి. యుద్ధంలో అనేక మంది పోర్చుగీసువారు చచ్చారు. చాలా మంది ఖైదీలుగా ఆగ్రాలో యమయాతన లనుభవించారు.

తన తండ్రి తాతల లాగే షాజహాం కూడా తన సామ్రాజ్యాన్ని దక్షిణాన విస్తరింపజేయ యత్నించాడు. నిజాంషాహీల పరిపాలన కింద ఉండిన అహమ్మద్‌నగరు మొగలు సరిహద్దుకు సన్నిహితంగా ఉండటం చేత దానికి మొగలుల తాకిడి జాస్తగా ఉండేది. 1626 నాటికి మలిక్ అంబరు చనిపోయాడు; అతని కొడుకు ఫతేఖాన్ అప్రయోజ

కుడు కావటాన అహమ్మద్‌నగరు రాజ్యం దుర్బలమై ఉన్నది. అహమ్మద్‌నగరు సుల్తాను పై ద్రోహం చేసి ఫతేఖాన్ మొగలులతో చేరి, సుల్తానును చంపి, పదేళ్ళ వయసు గల సుల్తాను కొడుకును పేరుకు గద్దె మీద ఉంచి తానే అధికారం చెలాయించాడు. 1631 లో ఈ నీచుడు మొగలుల వద్ద పదిన్నర లక్షల రూపాయలు లంచం పుచ్చుకుని దౌలతాబాదు కోటను వారి వశం చేశాడు. 1633 లో అహమ్మద్‌నగరు మొగలు సామ్రాజ్యంలో చేరిపోయింది.

గోల్కొండ, బీజాపూరు రాజ్యాలు స్వతంత్రంగా ఉండటమూ, వాటి పాలకులు షియా

తెగకు చెందినవారు కావటమూ పాజహాఁ సహించలేకపోయాడు. 1629 లో గోల్కొండ మీదా, 1631 లో బిజాపూరు మీదా మొగలు సైనిక చర్యలు ప్రారంభమయ్యాయి. 1635 లో ఈ రెండు రాజ్యాల పాలకులూ పాహాణీకి రహస్యంగా సహాయపడ్డారు; ఇది తెలిసి పాజహాఁ ఈ దేశాల వారిని తనకు లోబడి ఉండమనీ, కప్పం కట్టమనీ, పాహాణీకి సహాయం చెయ్యగూడదనీ ఆదేశించటమే గాక, తానే స్వయంగా సేనలతో బయలుదేరి వచ్చి, 1636 ఫిబ్రవరి 21 న దోలతాబాదు చేరాడు. ఇది చూసి బేజారెత్తి, గోల్కొండ సుల్తాను అబ్దుల్లాపా లొంగిపోయి, షరతు లామోదించాడు.

కాని బిజాపూరు సుల్తాను ఆదిల్ షా యుద్ధసన్నద్ధుడయ్యాడు. బిజాపూరును మూడు పక్కల నుంచి మూడు మొగలు సేనలు ముట్టడించాయి. బిజాపూరు సైనికులు తమ రాజధానిని రక్షించుకోగలిగారు

గాని మిగతా రాజ్యాన్ని మొగలులు కొల్లగొట్టారు. 1636 లో బిజాపూరు సుల్తాను సంధికి ఒడబడవలసి వచ్చింది. అతను ఢిల్లీ చక్రవర్తికి లోబడి ఉండటానికి సమ్మతించాడు.

ఈ విధంగా దక్కను రాజ్యాలు కూడా మొగలు సామ్రాజ్యంలో అంతర్భాగమయ్యాయి. పాజహాఁ 1636 జూలై 11 న దక్కను నుంచి తిరిగి వెళ్ళిపోయి, దక్కనులో వైస్రాయిగా పనిచెయ్యటానికి తన మూడవ కొడుకైన ఔరంగజేబును పంపాడు. మొగలు సామ్రాజ్యం యొక్క దక్కను విభాగంలో ఆనాడు ఖాన్ దేవ్, బిరార్, తెలంగాణా, దోలతాబాదు రాష్ట్రాలుండేవి; వాటిపై రాబడి సాలుకు 5 కోట్ల రూపాయలుండేది; అందులో 64 కొండ దుర్గాలుండేవి, వాటిలో కొన్ని ఇంకా పాహాణీ లాంటి శత్రు నాయకుల అధీనంలో ఉండేవి.

భారత చరిత్ర

దక్కనులో వైస్రాయిగా వచ్చే నాటికి ఔరంగజేబు 18 ఏళ్ళ యువకుడు. అతను సామ్రాజ్య శత్రువులను అణచటానికి దీక్షగా కృషి చేశాడు; సూరత్ సముద్ర తీరానికి, ఖాన్ దేక్ కూ మధ్యగా ఉన్న చాగ్లానాను పట్టుకుని, కొన్ని దుర్గాలను షాహజీ నుంచి లాగేసుకున్నాడు.

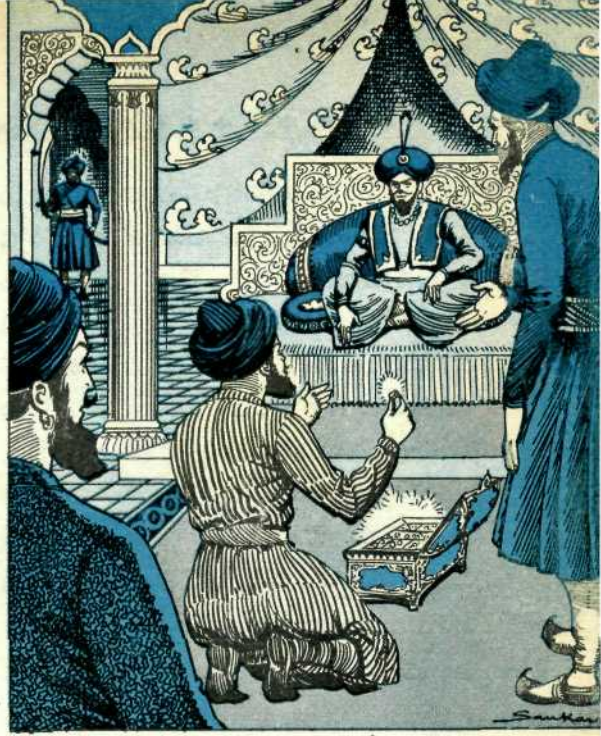
దక్కను వైస్రాయి పదవి నిర్వహించటంలో ఔరంగజేబుకు అనేక ప్రతిబంధకాలేర్పడ్డాయి. డబ్బు లేకపోవటం ఒకటి. అంత కన్న ముఖ్యమైన దేమంటే అతని అన్న అయిన దారాముకోహ్ నాయకత్వాన ఔరంగజేబుకు విరుద్ధంగా ఒక కూటమి ఏర్పడింది. షాజహాను దారాముకోహ్ అంటే చాలా ఇష్టం. ఈ పరిస్థితులలో ఔరంగజేబు 1644 లో తన వైస్రాయి పదవికి రాజీనామా ఇచ్చి, 1645 ఫిబ్రవరిలో గుజరాతుకు గవర్నరుగా నియోగించబడ్డాడు.

ఔరంగజేబు తన పెద్ద అన్న శత్రుత్వం మూలాన ఢిల్లీలో ఉండలేక పోయాడు. 1653 ఆరంభంలో అతను రెండోసారి దక్కనుకు వైస్రాయిగా వచ్చాడు. ఆ సమయంలో అక్కడి పరిపాలన అయోమయస్థితిలో ఉన్నది. ఆర్థిక పరిస్థితి అధ్వాన్నంగా ఉన్నది. తన వెంట దివానుగా వచ్చిన ముర్షిద్ కులీఖాన్ సహాయంతో ఔరంగజేబు శిస్తు విధానాలను ఏర్పాటు చేసి రైతులకూ, ప్రభుత్వానికీ కూడా లాభదాయకంగా ఉండే చరిత్రాత్మకమైన ఏర్పాట్లు కొనసాగించాడు. వాటితో దక్కను సాభాగ్యం పెంపొందింది. 1658 నాటికి ఔరంగజేబు ప్రాంతంలో ఒక్క సెంటు బంజరుభూమి కూడా లేదట.

1636 నుంచి గోల్కొండ ఢిల్లీకి లోబడి ఉండి కూడా కప్పం సరిగా చెల్లించటం లేదు. గోల్కొండ సుల్తాను కింద మంత్రిగా

ఈన్న మీర్జుమ్లాను సుల్తాను సరిగా చూడక పోయే సరికి, అతను మొగలులను శరణు జొచ్చాడు. గోల్కొండ పై ఔరంగజేబు దెబ్బ తీయటానికి ఈ రెండు సాకులూ దొరికాయి.

మీర్జుమ్లా అసలు పేరు ముహమ్మద్ నయీద్. అతను పర్షియా దేశపు వర్తకుడు. అతను వజ్రాలూ, ఇతర రత్నాలూ విక్రయించి అంతులేని ధనం సంపాదించి, గోల్కొండ సుల్తానయిన అబ్దుల్లాకుతుబ్ షా వద్ద కొలువు కుదిరాడు. అతను అసాధారణమైన తెలివితేటలూ, యుద్ధతంత్రజ్ఞతా, పరిపాలనా సామర్థ్యమూ ప్రదర్శించి ప్రథానమంత్రి అయ్యాడు. ఈ పదవిలో ఉంటూ అతను నిరంకుశంగా ప్రవర్తించ సాగాడు. అంతేగాక, సాంతాన అతను యుద్ధాలు చేసి, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో విస్తృత ప్రాంతాలు స్వాధీనపరచు కున్నాడు. 300 మైళ్ళ నిడివి, 50 మైళ్ళ వెడల్పా గల ఈ ప్రాంతం నుంచి అతనికి ఏటా 40 లక్షలు రాబడి ఉండేది. దానితో అతను సొంతంగా ఒక సేనను, ఘరంగులతో సహా, ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. అతనికి రాజనే పేరు లేకపోయినా, రాజు కుండే హంగులన్నీ ఉండేవి. నానాటికీ పెరిగి పోతున్న మీర్జుమ్లా బలాన్ని చూసి భయ

పడి సుల్తాను, అతని కొడుకు ముహమ్మద్ అమీన్ ఖాన్ నూ, అతని కుటుంబాన్ని అరెస్టు చేసి, మీర్జుమ్లాను లొంగదీసు కోవాలని చూశాడు. మీర్జుమ్లా ఢిల్లీ చక్రవర్తితోనూ, ఔరంగజేబు తోనూ కుట్ర చేశాడు.

ఔరంగజేబు కుమారుడైన ముహమ్మద్ సుల్తాన్ తండ్రి ఆజ్ఞ పైన 1656 జనవరిలో హైదరాబాదు పైన దాడిచేశాడు. ఫిబ్రవరి 7 న ఔరంగజేబు స్వయంగా గోల్కొండ పై దాడి జరిపించాడు.

మొగలు సైనికులు దేశాన్ని కొల్లగొట్టారు. ఔరంగజేబు ఉద్దేశం గోల్కొండ రాజ్యాన్ని కబళించేయ్యాలనే.

అయితే ఇది కొనసాగకుండా దారాను కోహ్, జహ్(ఆరాలు ఆడ్డపడి తమ తండ్రి అయిన షాజహాఁ చేత ఔరంగజేబుకు ఉత్తరువు పంపి గోల్కొండ ముట్టడి ఎత్తింప జేశారు. 1656 మార్చి 30న ముట్టడి అంత మయింది. గోల్కొండ నుల్లాను చక్రవర్తికి పరిహార కానుకగా 10 లక్షలు సగదూ, రంగీర్ జిల్లా అర్పించుకున్నాడు. నుల్లాను కుమార్తెను ఔరంగజేబు కొడుకు ముహమ్మదు నుల్లాను కిచ్చి పరోక్షంగా వివాహం జరిపారు. నుల్లాను అనంతరం ఆయన అల్లుడు నుల్లా నయేటట్టుగా లోపాయికారీ ఒప్పందం కూడా జరిగింది. మీర్జాష్టా గోల్కొండ రాజ్యానికి ప్రధానమంత్రిగా త్వరలోనే నియమించబడ్డాడు.

పోతే బిజాపూరు అంతు తేల్చవలసి ఉన్నది. 1656 నవంబరు 4 న ఆదిల్షా చనిపోయాడు, 18 ఏళ్ళ వయసు గల ఆయన కొడుకు రాజ్యానికి వచ్చాడు.

ఈ కుర్రవాడు చనిపోయిన నుల్లాను కొడుకు కాడనీ, ఎవరి కొడుకుకో తెలియదనీ, అందు చేత బిజాపూరు పై దండెత్తి వెళ్ళటానికి అనుతించ వలసిందనీ ఔరంగజేబు తండ్రికి రాసి అనుమతి పొందాడు. బిజాపూరు పాలకుల వారసత్వ సమస్యలతో ఢిల్లీకి ఎలాటి సంబంధమూ లేదు. ఇది పూర్తిగా అధర్మ యుద్ధం. ఇందులో ఔరంగజేబుకు మీర్ జాష్టా సహాయపడ్డాడు. 1657 జనవరిలో దాడి ఆరంభమయింది. మార్చి ఆఖరులో బీదరుదుర్గమూ, అగస్టు 1 న కల్్యాణీ దుర్గమూ లొంగిపోయాయి.

1657 సెప్టెంబరులో షాజహాఁ మంచాన పడ్డాడు. వెంటనే అతని కొడుకుల మధ్య పదవి కోసం భయంకరమైన పోరాటం ప్రారంభమయింది. షాజహాఁ వ్యాధితోనే గాక, అవమానం తోనూ, కొడుకుల తగవుల వల్ల కలిగిన మానసిక పీడతోనూ తీసుకుని చనిపోయాడు.

భారత చరిత్ర

షాజహాన్ 1657 లో జబ్బుపడే నాటికి అతని నలుగురు కొడుకులూ బాగా పెద్ద వాళ్ళే—దారాముకోహ్ (43), ఘజా (41), ఔరంగజేబు (39), ఘురాద్ (33). వీళ్ళు కాక ఆయన కిద్దరు కుమార్తె లుండే వారు; పెద్దది జహాఆరా దారాముకోహ్ పక్షం, రెండోది రోషనారా ఔరంగజేబు పక్షం.

అందరిలోకీ తండ్రికి అత్మీయుడు దారా. అతనే తన అనంతరం రాజ్యానికి రావాలని షాజహాన్ కోరిక. దారా మతం విషయాలలో ఉదార భావం కలవాడు; వేదాంతమూ, బైబిలూ, సూఫీ గ్రంథాలూ చదివాడు. అతను బ్రాహ్మణపండితుల సహాయంతో అభర్వవేదాన్ని, ఉపనిషత్తులనూ పర్షియను భాష లోకి అనువదించ జేశాడు.

రెండవవాడు ఘజా బెంగాలుకు గవర్నరుగా ఉండేవాడు. అతను తెలివిగలవాడూ, యుద్ధంలో పరాక్రమం కలవాడు అయిన

మాట నిజమే కాని, మిత్రమీరిన భోగలాల సత్వం మూలంగా అతనికి కార్యదీక్ష, మెలకువా ఉండేవి కావు. నాలుగోవాడు మురాద్ గుజరాతు గవర్నరు. అతను నిష్కపటి, ఉదారుడూ, సాహసీ, కాని పెద్ద తాగుబోతు; నాయకత్వానికి పనికిరానివాడు.

మూడో వాడైన ఔరంగజేబే అన్ని విధాలా అందరి కంటే కూడా సమర్థుడు; కష్టపడి పని చేసేవాడు; రాజనీతి లోనూ యుద్ధతంత్రం లోనూ ప్రవీణుడు; అసాధారణమైన పరిపాలనాదక్షత కలవాడు.

షాజహాన్ కు జబ్బు చేసినప్పుడు ఆగ్రాలో దారా ఒక్కడే ఉన్నాడు. ఈ వార్త వింటూనే అతని తమ్ములు, తమ తండ్రి నిజంగా పోయే ఉంటాడనీ, ఆ సంగతి దారా కప్పిపెట్టాడనీ అనుమానించారు. బెంగాలు రాజధాని అయిన రాజమహాలులో ఉన్న ఘజా తానే చక్రవర్తినని ప్రకటించు

కుని, ఢిల్లీకి బయలుదేరాడు. వారాణసి దాకా వెళ్ళాక అతన్ని తిరిగి బెంగాలుకు తరిమారు.

మురాద్ కూడా అహమ్మదాబాదులో తానే చక్రవర్తి నని 1657 డిసెంబరు 5 న ప్రకటించుకున్నాడు. మాలవా లో అతను ఔరంగజేబును కలుసుకున్నాడు. ఇద్దరూ కలిసి దేవుడి పైనా, ప్రవక్త పైనా ప్రమాణం చేసి ఒక ఒప్పందం చేసుకున్నారు. దాని ప్రకారం, కొల్లగిట్టే ధనంలో ఒక వంతు మురాద్ది, రెండు వంతులు ఔరంగజేబుది; సామ్రాజ్యం గెలుచుకున్నాక పంజాబు, అఫఘానిస్తాను, కాశ్మీరు, సింధు దేశాలు మురాద్కు చెందుతాయి, వాటికి అతను స్వతంత్ర రాజుగా ఉంటాడు.

వీ రిద్దరూ తమ తమ సేనలను వెంట బెట్టుకుని దండయాత్ర బయలుదేరారు. పాజహ్ల వారి పైకి జోధపూరు రాజైన జస్వంతసింహుణ్ణి, కాసిమ్ఖాన్ అనే వాణ్ణి సేనలతో పంపాడు. ఉభయ పక్షాలూ ధర్మాత్ (ఉజ్జయినికి 14 మైళ్ళు) వద్ద, 1658 ఏప్రిలు 15న తలపడ్డాయి. ఈ యుద్ధంలో ఔరంగజేబుకు చారిత్రక మైన విజయం లభించింది. జస్వంత సింహుడు పారిపోయి జోధపూరు చేరితే అతని భార్య కొటద్వారాలు మూయించింది.

ఔరంగజేబు, మురాద్లు విజయులై, చంబల్ నది దాటి, అగ్రాకు 8 మైళ్ళు తూర్పుగా ఉన్న సమూగర్ మైదానాన్ని చేరే సరికి, దారా 50 వేల సేనతో వారిని ప్రతిఘటించాడు. దారుణమైన యుద్ధం జరిగింది. అందులో దారా ఎక్కిన ఏనుగు దెబ్బతిన్నది. అతను దాని నుంచి దిగి గుర్ర మెక్కాడు. దారా ఎక్కిన ఏనుగు అంబారీ ఖాళీగా ఉండటం చూసి, అతను చచ్చాడనుకుని, చావగా మిగిలిన అతని సైనికులు పారిపోయారు. విధిలేక దారా కూడా అగ్రాకు పారిపోయాడు. అతని సైనిక శిబిరం, ఫిరంగులతో సహా, ఔరంగజేబుకు

చిక్కింది. సమూగర్ యుద్ధంతో షాజహాం వారసుడు ఔరంగజేబుని తేలిపోయింది. అతను అగ్రా పైకి ఎత్తివచ్చి, జూను 8న కోటను వశపరచుకున్నాడు; కోటను రక్షించటానికి కోటలో వారు చేసిన ప్రయత్నాలు ఫలించలేదు. షాజహాం తన కొడుకుకు బందీ అయిపోయాడు. తనను ప్రతిఘటించిన కోటలో వారికి శిక్షగా యమునా నదీ జలం కోటకు వెళ్ళకుండా ఔరంగజేబు నిరోధిస్తే, షాజహాం బావుల లోని ఉప్పు నీరు తాగవలసి వచ్చింది. ఆయన తన కొడుకుకు, “హిందువులు యోగ్యులు, చచ్చిపోయిన తండ్రులకు జల తర్పణా లిస్తునే ఉంటారు. నువ్వు మహా గొప్ప ముసల్మానువై ఉండి బతికుండగానే నాకు నీరు లేకుండా చేశావు,” అంటూ ఒక పద్యం రాసి పంపాడు.

షాజహాం సాదా సౌకర్యాలు కూడా లేని సామాన్య ఖైదీగా ఉంచబడ్డాడు. తన తండ్రి

పాట్లను గురించి జహాంఆరా ఎన్ని విజ్ఞాపనలు చేసినా ఔరంగజేబు పెడచెవిని పెట్టాడు. రాను రాను షాజహాం తన పరిస్థితికి అలవాటు పడిపోయి, వైరాగ్యం అవలంబించి, అస్తమానమూ మతం లోనే మునిగి ఉంటూ, జహాంఆరా ఒక్కతై తోడుగా కాలం గడిపి, 1666 జనవరి 22న తన 74 వ ఏట మరణించాడు.

ఔరంగజేబు ఎత్తులు ఈపాటికి మురాద్ తెలుసుకున్నాడు. 1658 జూన్ 13న ఔరంగజేబు అగ్రా నుంచి ఢిల్లీకి వెళ్తుండగా, రూపనగరు వద్ద అతను అన్నకు ఎదురు తిరిగాడు. ఔరంగజేబు అతన్ని యుక్తితో బందీగా పట్టుకుని, మూడేళ్ళ పాటు వేరు వేరు జైళ్ళలో ఉంచి, 1661 డిసెంబరు 4న మరణదండనకు గురి చేశాడు. ఈ లోపలనే, అంటే 1658 జూలై 21 న, ఔరంగజేబు ఢిల్లీలో చక్రవర్తిగా అభిషిక్తుడయ్యాడు.

భారత చరిత్ర

ఔరంగజేబు పట్టాభిషేకం రెండు మార్లు జరిగింది. అతను అగ్రా ఆక్రమించగానే, 1658 జూలై 21 న, మొదటిసారి పట్టాభిషిక్తుడయ్యాడు. అతని రెండవ పట్టాభిషేకం 1659 జూన్ లో అత్యంత వైభవోపేతంగా జరిగింది. ఈ మధ్యకాలంలో అతను తన శత్రుశేషాన్ని నిర్మూలించాడు. మజా 1659 జనవరి 5న అలహాబాదు సమీపంలో ఖజ్వల్ వద్ద చిత్తుగా ఓడించబడి మీర్ జుమ్లా చేత ఢాకా దాటి అరాకాన్ దాకా తరుమబడి, తరవాత పట్టా లేకుండా పోయాడు. దారా షుకోహ్ ఢిల్లీ నుంచి లాహోరు పారిపోయి, అక్కడి నుంచి సకుటుంబంగా ముల్తాను చేరి, అక్కడి నుంచి తరుమబడి గుజరాతుకుపోయి, తరవాత అజ్మీరుకు నాలుగు మైళ్ళ దూరాన గల దేవరాయ్ వద్ద మూడురోజులు ఔరంగజేబు బలాలతో పోరాడి, ఓడిపోయి, భారత

దేశంలో నిలువ నీడ కానక, సరిహద్దుకు పారిపోతూ, దారిలో తన భార్య అయిన నాదిరాబేగమ్మను కోల్పోయి, దైవోపహతుడై, మిత్రుడనుకున్న అఫ్ఘాన్ నాయకుడి చేత వంచించబడి, ఔరంగజేబుకు భృత్యుడైన బహదుర్ ఖాన్ కు చిక్కి, 1659 ఆగస్టు 30 న శిరశ్చేదం పొందాడు.

ఔరంగజేబు "అలమ్ గీర్" (ప్రపంచ విజేత) అనే బిరుదుతో సింహాసనం ఎక్కాడు. రెండు శతాబ్దాలుగా విస్తరించుతూ ఉండిన మొగలు సామ్రాజ్యం ఇతని హయాంలో మరింత జోరుగా విస్తరించింది. అతని కింది అధికారులు అతనికి కొత్త రాజ్యాలు సంపాదించి పెట్టారు. బిహారు గవర్నరు యైన దావుద్ ఖాన్ 1661 లో పలమౌ జయించి పెట్టాడు. అయేడే, బెంగాలు గవర్నరు యైన మీర్ జుమ్లా అహోమ్ ల పై దండెత్తాడు.

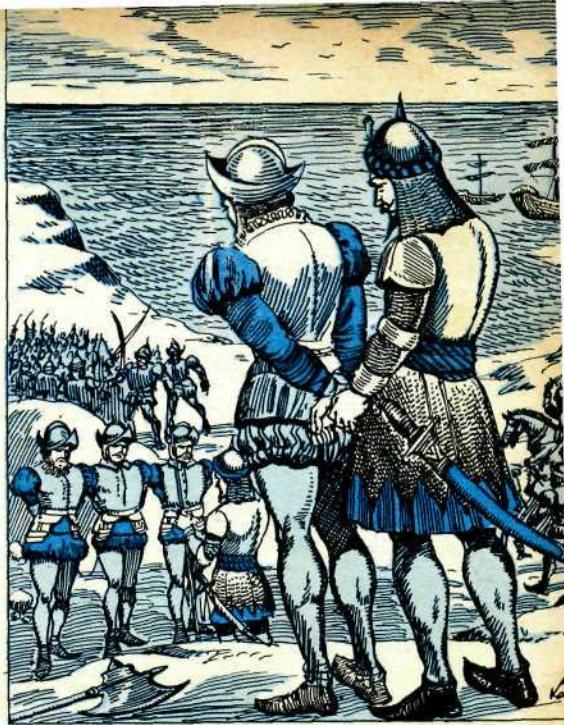

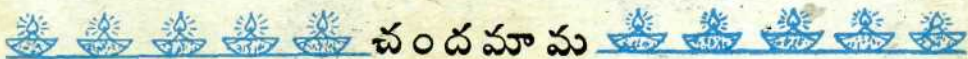
ఆ హోమెలు మంగోలు జాతికి చెందినవారు. వారు 13 వ శతాబ్ది లోనే ఎగువ బర్మా నుంచి బ్రహ్మపుత్రానదీ లోయ లోకి వచ్చి దాన్ని ఆక్రమించుకుని, క్రమంగా తమ రాజ్యాన్ని విస్తరింప జేసుకుని, హిందూ మతాచారా లపలంబించి స్థిరపడ్డారు.

మీర్జుమ్లా పెద్ద సేనతో 1661 నవం బరులో ఠాకా నుంచి కదిలి ఆ హోమెల ఆధీనం నుంచి కూచిబిహారునూ, అస్సామునూ జయించి, 1662 మార్చి 17న ఆ హోముల రాజధాని అయిన గఢ్ గాంవ్ చేరాడు. మీర్జుమ్లా శత్రువులతో కన్న ప్రకృతితో హెచ్చుగా పోరాడి చివరకు ఎలాగో విజయం సాధించాడు. ఆ హోమురాజు జయ ధ్వజుడు సంధికి వచ్చి, యుద్ధపరిహారమూ, ఏటా కప్పమూ చెల్లించటానికి ఒప్ప కున్నాడు. మీర్జుమ్లా ఠాకాకు తిరిగి వస్తూ, 1633 మార్చి 30 న దారిలో చనిపోయాడు. ఆ హోములు కామరూప రాజ్యాన్ని తిరిగి ఆక్రమించుకున్నారు.

మీర్జుమ్లా స్థానంలో బెంగాలు గవర్నరుగా వచ్చిన మైసఖాన్, ఔరంగజేబుకు మేనమామ కొడుకు. అతను దాదాపు 30 ఏళ్ళపాటు ఆ పదవిలో ఉండి, పోర్చుగీసు సముద్రపు దొంగలను శిక్షించాడు.

వాయువ్య సరిహద్దు ఔరంగజేబుకు తీరని సమస్య అయింది. ఆ ప్రదేశంలో జీవించే వివిధ అఫ్ఘాన్ తెగలవారు దృఢ మైన వాళ్ళు, భూమి సారరహిత మైనది. అందుచేత వారు బందిపోటు ముఠాలుగా తయారయి, పంజాబు రాష్ట్రం లోని పట్టణాలను కొల్లగొట్ట సాగారు. మొదట్లో ఔరంగ జేబు వారిని డబ్బుతో కొనజూచాడు, కాని కొండజాతులవాళ్ళ మీద ఆ ఎత్తు పారలేదు. 1667 ఆరంభంలో భాగూ అనే వాడి నాయకత్వం కింద యూసుఫ్ జాయీలు సాయుధ పితూరీ సాగించారు. వారి దళాలు హజార జిల్లా మీదా, పశ్చిమ పెషావర్, అటోక్

జిల్లాల మీదా విరుచుకు పడ్డాయి. ఆ పిత్తూరి అణచ బడింది. 1672 లో అక్మల్ ఖాన్ నాయకత్వాన అఫ్ఘీదీలు మొగలుల పై తిరగబడ్డారు. వారితో యుద్ధం చేసి మొగలులు ఘోరంగా ఓడిపోయారు.

అక్మల్ ఖాన్ ఖ్యాతి మిన్ను ముట్టింది. అటోక్ కూ కందహారుకూ మధ్య నున్న పతాను లందరూ యుద్ధసన్నద్ధులయ్యారు. ఖత్తక్ తెగకు చెందిన పతానులు అఫ్ఘీదీలతో చేరారు. వారి నాయకుడు ఖూషాల్ ఖాన్ గొప్ప కవి. అతను తన కలం తోనూ, కత్తి తోనూ తన అనుచరులను జాతీయ పోరాటానికి పురికొల్పాడు. 1674 ఫిబ్రవరిలో అఫ్ఘానులు సామ్రాజ్య సేనలను ప్రతిఘటించారు. ఆ యుద్ధంలో మొగలు సేనాపతి మజావత్ ఖాన్ చచ్చాడు. అతని సేన కొంత బతికి బయటపడింది.

ఈ దుర్వృత్తంతో ఔరంగజేబు మేలుకుని, సరిహద్దురాష్ట్రంలో సామ్రాజ్యం పరువు

నిలిచి ఉండటానికి గట్టి యత్నం అవసరమని గ్రహించాడు. అతను 1674 జులైలో పెషావరు ప్రాంతానికి వెళ్ళి, తన రాజ నీతి నంతా ఉపయోగించి, బహుమానాలూ, పింఛనులూ, పదవులూ, జాగీర్లూ ఇచ్చి, వశమైనవారిని వశపరచుకుని, వశం కాని వారిని సైనిక బలంతో నిర్జించాడు. ఈ "విభజించి పాలించే" సమరస విధానంలో అఫ్ఘానిస్తాను గవర్నర్ రైన ఆమిన్ ఖాన్, అతని భార్య సాహిబ్ జీ ఇచ్చిన సలహాలు ఔరంగజేబుకు బాగా తోడ్పడ్డాయి. (విభజించి పాలించటాన్ని ఔరంగజేబు, "రెండు ఎముకలను ఒకదాని కొకటి వేసి కొట్టి, రెంటినీ విరవటం" అనేవాడు.)

మొగలుల సరిహద్దు యుద్ధాలు విజయవంతమే అయినా, మొగలాయీ సేనలు సరిహద్దులో హెచ్చుగా నియోగించబడి ఉండటం, శివాజీ సాధించిన విజయాలకు కారణభూతమై చివరకు చెరుపే చేసింది.

భారత చరిత్ర

భైరంగజేబు దీక్షగల సున్నీ ముసల్మాను. ఆయన పరిపాలనను మతం నుంచి వేరుగా ఉంచక, కురాను సిద్ధాంతాల ప్రకారం పాలన సాగించాడు. వేడుకలూ, నృత్య గానాలూ నిషేధించాడు. ఆయనను “సింహ సన మెక్కిన సన్యాసి” అన్నారు. 1679లో మతాంతరుల పై జిజియా పన్ను పునరుద్ధరించాడు. ఆయన మతాన్ని, పరిపాలననూ ఏకం చెయ్యటం పొరపాటు.

భైరంగజేబు ప్రవేశపెట్టిన కొత్త విధానాలపై మొట్టమొదటగా తిరుగుబాటు చేసిన వారు మధురకు చెందిన జాతీలు. గోక్లా అనే జమీందారు నాయకత్వం కింద వారు 1669 లో ఒక ఏతూరీ చేసి, ఫాజ్దారైన అబ్దుల్ నబీ అనే వాణ్ణి చంపేసి, వాడి దౌష్ట్యం నుంచి ఒక ఏడాదిపాటు విముక్తి పొందారు. తరువాత హసన్ అలీ ఖాన్ అనే వాడు సేనతో సహా కొత్త ఫాజ్దారుగా

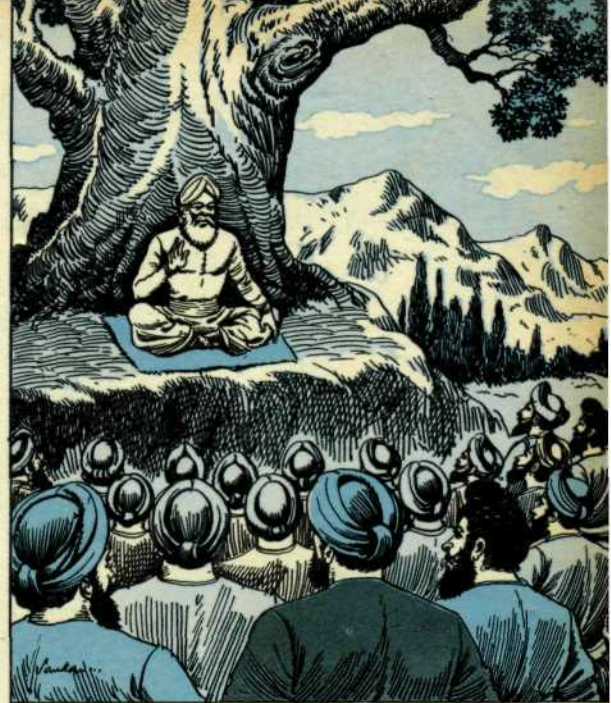
వచ్చి, గోక్లాను చంపి, అతని కుటుంబం వారికి ఇస్లామ్ మత మిప్పించాడు. 1685 లో రాజారామ్ నాయకత్వం కింద జాతీలు తిరిగి విజృంభించారు. 1688 లో వారు సికంద్రా వద్ద గల అక్బరు సమాధిని కొల్లగొట్టారు. రాజారామ్ చంపబడ్డాడు, ఈ తిరుగుబాటు కూడా అణచబడింది.

భైరంగజేబు పై రెండవ తిరుగుబాటు చేసినవాడు ఛత్రసాల్ అనే బుందేలా రాజు. ఛత్రసాల్ తండ్రి చంపల్ రాయ్ కూడా భైరంగజేబు పై తొలిరోజులలో తిరగబడ్డాడు గాని, తాను చక్రవర్తికి బంధీగా చిక్కే ప్రమాదం ఏర్పడే సరికి అత్యుపాత్య చేసు కున్నాడు. శివాజీని చూసి ఛత్రసాల్ తన మతం కోసమూ, బుందేలా స్వాతంత్ర్యం కోసమూ వీరోచితంగా పోరాడి, మొగలుల పై అనేక విజయాలు సాధించాడు. బుందేల్ ఖండ్, మాల్వాల లోని హిందువులు అతని

వెనక దృఢంగా నిలబడ్డారు. మాల్య తూర్పు ప్రాంతంలో అతను స్వతంత్ర రాజ్యం ఏర్పరచుకుని, 1731 లో తాను మరణించిన దాకా ఏలాడు. అతని రాజధాని పన్నా.

ఔరంగజేబు మొదటిసారిగా సిక్కులను తనకు శత్రువులు చేసుకున్నాడు. 15, 16 శతాబ్దాలలో దేశంలో మత పునరుద్ధరణోద్యమం ప్రబలినప్పుడు గురునానక్ సిక్కు మతాన్ని స్థాపించాడు. నానక్ అనంతరం అంగద్, అమర్దాస్, రామదాసులు సిక్కు గురువులయ్యారు. అక్బరుకు రామదాసంటే అమిత భక్తి ఉండేది. ఆయన రామదాసుకు అమృతసర్ వద్ద కొంత భూమి ఇచ్చాడు. అక్కడ ఒక కొల నుండేది. దానిని పెద్దది చేసి, అక్కడ సుప్రసిద్ధమైన దేవాలయం నిర్మించారు.

అయిదవ సిక్కుగురు వైన అర్జన్మల్ (1581-1606) సిక్కు మతాన్ని బాగా వ్యాపింపజేసి, "అదిగ్రంథం" రచించాడు. ఇదే సిక్కుల తొలి మతగ్రంథం. ఆయన కాలంలో ధనం కూడా బాగా పోగయింది. వెనుకటి గురువుల లాగా కాక ఈయన రాజకీయాలలో ప్రవేశించి, ఖుస్రవ్ను బలపరిచాడు. ఆ కారణంగా జహంగీర్ ఈయనను

నను రాజద్రోహిగా ప్రకటించి 1606 లో చంపించాడు. ఆయన కొడుకు హరగోవింద్ గురువై, సేనలను సమీకరించి, 1628 లో సంగ్రామ అనే చోట మొగలు సేనలపై విజయం కూడా సాధించాడు.

1668 లో, తేగ్ బహదుర్ అనే సిక్కు గురువు చక్రవర్తి పై కత్తికట్టి, కాశ్మీరు లోని బ్రాహ్మణులను రెచ్చగొట్టాడు. ఔరంగజేబు ఆయనను పట్టి ఢిల్లీకి తెప్పించి, "ఇస్లామ్ మతం పుచ్చుకుంటావా, తల ఇచ్చుకుంటావా?" అని అడిగాడు. తేగ్ బహదుర్ తల ఇవ్వటానికే సిద్ధపడ్డాడు. ఔరంగజేబు ఆయన తల తీయిం

చటంతో సిక్కులు మొగలుల పైన యుద్ధానికి తలపడ్డారు.

తేగ్ బహదూర్ కొడుకు గురు గోవింద్ అపూర్వ భారతీయ వ్యక్తులలో ఒకడు. ఆయన సిక్కుల ఈ రాటి ఆచారాలన్నీ తీర్చిదిద్ది, వారు శత్రువులకు వెన్ను చూపరాదన్న నియమం ఎర్పాటు చేశాడు, గొప్ప వీరుడు, మొగలులతో పోరాటాలు జరిపాడు.

మొగలు సామ్రాజ్యానికి ఎంతో సేవ చేసిన రాజపుత్రులను శత్రువులుగా చేసుకుని ఔరంగజేబు చాలా నష్టపడ్డాడు. ఆయన తొందరపడి, రాజా జయసింగ్ మరణానంతరం అంబరునూ, జన్వంత సింగు మరణానంతరం మార్వారునూ తన ఆధీనంలోకి తీసుకున్నాడు. దానితో రాజపుత్ర కుటుంబాలు రెచ్చిపోయాయి. మార్వారుకు చెందిన రాథోడ్ లూ, మేవారుకు చెందిన సిసోడియాలూ ఏకమయ్యారు. దుర్గాదాసు అనే అపూర్వ వ్యక్తి వారికి

తోడయాడు. దుర్గాదాసు భీష్మద్రోణులను పోలిన వ్యక్తి. ఆయన ప్రభుభక్తి, పరాక్రమమూ, యుద్ధ నీతి అసమానమైనవి.

ఔరంగజేబు రాజపుత్రస్థానం మీదికి తన కొడుకుల వెంట సేనలను పంపాడు. చితోడ్ నులుపుగా అధీనమయింది. అక్కరు రాజకుమారుడి కింద కొంత సేనను చితోడ్ వద్ద ఉంచి, ఔరంగజేబు మిగిలిన సేనతో అజ్మీరు పైకి వెళ్ళాడు. రాజపుత్రులు అక్కరు సేనల పై భయంకరమైన గొరిల్లా యుద్ధం సాగించి, మొగలు సేనను "స్తంభింప" జేశారు. ఈ అవజయానికి అక్కరు అసమర్థతే కారణమని ఔరంగజేబు అతన్ని సేనా నాయకత్వం నుంచి తొలగించి అవమాన పరిచాడు. రాజపుత్రుల సహాయం యొక్క విలువ తెలిసిన అక్కరు 70 వేల రాజపుత్ర సేనతో తన తండ్రినే ఎదిరించ యత్నించాడు గాని, అతని అవివేకం వల్లనే ఆ ఎత్తు పారలేదు.

భారత చరిత్ర

ఔరంగజేబు పరిపాలనా కాలంలో సగం ఉత్తరదేశ వ్యవహారాలు చూడటంలోనే గడిచిపోయింది. దక్కను (దక్షిణదేశ) వ్యవహారాలను ఆయన వైక్రాయిలు (రాజ ప్రతినిధులు) చూస్తూవచ్చారు. దక్కను లోని సుల్తానులు తాము తిన్న దెబ్బల నుంచి కోలుకోని కారణంగా అక్కడ మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యం దృఢపడి, మొగలు సామ్రాజ్యానికి, అధికారానికి సవాలుగా నిలిచడం సాగింది.

ఈ సంగతి మొదట ఔరంగజేబు గుర్తించ లేదు. తన కొడుకు అక్బరుకూ, మహారాష్ట్రరాజు శంభాజీ (శివాజీ కొడుకు)కి సంభ్రాంతి పొసగటం చూసి ఔరంగజేబు తన దక్కను విధానాన్ని మార్చుకున్నాడు. ఆయన మేవారుతో సంధి చేసుకుని, 1681 జూనులో సైన్యసమేతంగా దక్కనుకు బయలుదేరాడు.

అక్బరును పట్టుకొనటానికి ఔరంగజేబు నాలుగేళ్ళ పాటు విశ్వప్రయత్నం చేశాడు; మహారాష్ట్రులతో యుద్ధాలు చేసి విఫలం అయ్యాడు. కొన్ని మహారాష్ట్ర దుర్గాలను మొగలులు జయించిన మాట నిజమే గాని, శివాజీ చేత ఉత్తేజితం లైన మహారాష్ట్రులను అణచివెయ్యటం సాధ్యం కాలేదు.

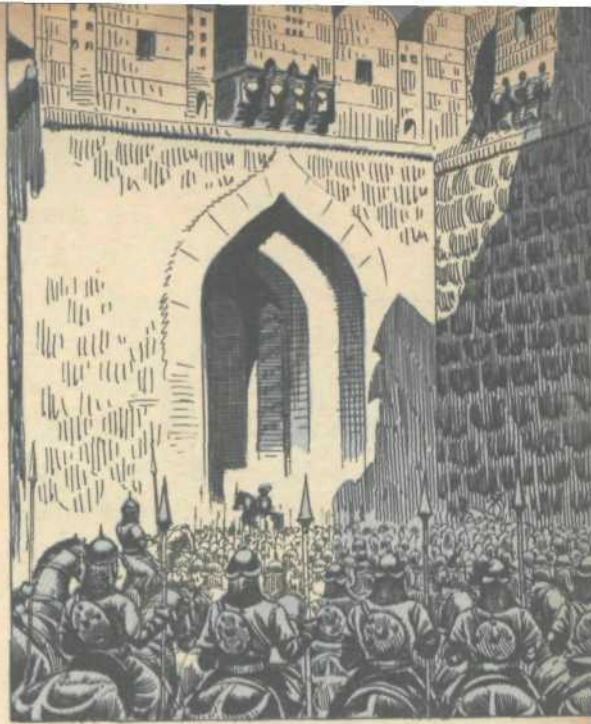
అటు తరవాత ఔరంగజేబు దక్కను సర్దుబాటులను జయించే పనికి పూను కున్నాడు. 1685 ఏప్రిల్ 11 న మొగలు సేనలు బీజాపూరును ఆఖరుసారి ముట్టడించాయి. మరుసటి రోజు ఔరంగజేబు స్వయంగా అక్కడికి వెళ్ళాడు. ఆదిల్ షాహీ వంశానికి ఆఖరు వాడైన సికందర్ సుల్తాను చక్రవర్తికి లొంగిపోయాడు. యూనుస్ ఆదిల్ షా వంశం అక్కడితో అంతమయింది. ఔరంగజేబు బీజాపూరునగరం ప్రవేశించి సికందర్ రాజభవనం లోని చిత్రపులనూ,

కుడ్య చిత్రాలనూ పూర్తిగా ధ్వంసం చేయించాడు. బిజాపూరు స్వాతంత్ర్యం కోల్పోవటమే గాక పాడుపడిపోయింది కూడా.

1687 ఫిబ్రవరిలో ఔరంగజేబు తన బలాలను గోల్కొండకు తీసుకుపోయి కోటను ముట్టడించాడు. ఈ ముట్టడిని గోల్కొండ 8 మాసాల పాటు విజయవంతంగా ప్రతిఘటించింది. గోల్కొండ సుల్తాను అబుల్ హసన్ కొలువులో ఉంటున్న అబ్దుల్లాపనీ అనే అఫఘాన్ వాడు ఔరంగజేబుకు అమ్ముడుపోయి, కోట ముఖద్వారం తెరిచి, మొగలు సేనలను కోటలో ప్రవేశించనిచ్చాడు. గోలకొండ ఔరంగజేబు వశమయింది.

అబుల్ హసన్ దౌలతాబాదుకు వెళ్ళిపోయి, ఏడాదికి 50,000 రూపాయల భరణం తీసుకున్నాడు.

దక్కను సల్తనతులను వశపరచుకున్నాక ఔరంగజేబు మహారాష్ట్ర విజృంభణను అణచటానికి పూనుకున్నాడు. ప్రారంభంలో ఆయన ప్రయత్నాలు విజయవంతమయాయి. 1689 మార్చి 11 న శంభాజీ మరణ శిక్ష పొందాడు. రాయగఢ్ పట్టుబడింది. ఆయన తమ్ముడు రాజారాం ఒక్కడే మొగలులకు చిక్కకుండా పారి

పోయాడు. మిగిలిన ఆయన కుటుంబం ఖైదీలుగా పట్టుబడింది.

అటు తరవాత తంజావూరు, తిరుచినాపల్లి రాజ్యాలు కూడా ఔరంగజేబుకు లోబడి కప్పలు కట్టాయి. 1690 నాటి కల్లా ఔరంగజేబు దాదాపు యావద్భారతానికి సామ్రాట్టు అయ్యాడు. అయితే ఈ ఉచ్చదశే ఆయన పతనానికి నాంది కూడా అయింది. ఇంతగా విస్తరించుకున్న మొగలు సామ్రాజ్యాన్ని ఒక్క రాజధాని నుంచి ఒక్క వ్యక్తి పాలించటం సాధ్యమయే పనికాదు. ఔరంగజేబుకు అంతటా శత్రువులు పుట్టుకొచ్చారు. వారిని జయించ

వచ్చుగాని, అణచివెయ్యటం సాధ్యం కాదు. ఉత్తర భారతంలోనూ, మధ్య భారతంలోనూ అరాజక పరిస్థితు లేర్పడ్డాయి. పరిపాలనలో తాత్సారమూ, అవినీతి ప్రబలింది. దక్కనులో మారుమూల ఉన్న చక్రవర్తి తన ఉద్యోగులను అదుపుచేసి దారిలేదు. రాజపోషణ లేని కారణం చేత కళాసంస్కృతులు ఏనాడో దెబ్బతిన్నాయి. నుదీర్తమైన ఔరంగజేబు పరిపాలనా కాలంలో ఒక చక్కని కట్టడం గాని, కళాఖండంగాని, కావ్యం గాని ఔరంగజేబు పరిపాలనకు అంకితం కాలేదు. దక్కను యుద్ధాలతో ఖజానా ఖాళీ అయింది. స్థానిక పాలకులూ, జమీందార్లూ రాజకాసనాన్ని ఢిక్కరించి యథేచ్ఛగా ప్రవర్తించారు. జీతాలు సక్రమంగా ముట్టక సైనికులు తిరుగుబాటు చేశారు. చక్రవర్తి కుటుంబ పోషణకూ, సేనకూ ఔంగాలు నుంచి గడువు తప్పకుండా వచ్చే కప్పమే ఆధారమయింది.

ఇంత జరిగినా మహారాష్ట్రలు లొంగి రానేలేదు. 1691 లో వారు తిరిగి తమ శక్తులను కూడగట్టుకుని మొగలులపై జాతీయసమరం సాగించారు. వారికి కొంత కాలంపాటు రాజారాం నాయకత్వం వహించాడు, 1700 లో రాజారాం మరణానంతరం వీరనారి అయిన ఆయన భార్య తారాబాయి మహారాష్ట్రులకు నాయకత్వం వహించింది.

శిథిల మవుతున్న తన సామ్రాజ్యాన్ని ఎలాగైనా కాపాడుకుందామని ఔరంగజేబు దాన్ని తన కొడుకులకు విభజించుదామనుకున్నాడు. కాని కొడుకులు తండ్రి మాట వినలేదు. 1707 మార్చి 3 న ఔరంగజేబు అహ్మద్ నగరులో ప్రాణాలు విడిచాడు. ఆయన భౌతిక దేహాన్ని దోలతాబాదుకు తెచ్చి, బుర్హానుద్దీన్ అనే ప్రఖ్యాత ముస్లిముసాథువు సమాధి ఉండే ఆవరణలో సమాధి చేశారు.

భారత చరిత్ర

దేవగిరిని యాదవ రాజులు పాలించిన కాలంలో మహారాష్ట్రలు ఉత్తమమైన రాజకీయ, సాంస్కృతిక సంప్రదాయాలు నెలకొల్పుకున్నారు. కాని, అలా ఉద్ధీన్ హయాంలో యాదవ రామచంద్రదేవుడు పతనం కావడంతో వారు తమ స్వాతంత్ర్యాన్ని కోల్పోయారు. అయితే మరి సలభై సంవత్సరాల అనంతరం వారిలో తిరిగి చైతన్యం కానవచ్చింది. బహమనీ రాజ్యంలోనూ, దాని అనంతరం వెలసిన సల్తనతులలోనూ వారు ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించి, 17వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థంలో భారత చరిత్రలోనే అత్యంత ప్రాముఖ్యం సంపాదించుకున్నారు. ఈ శతాబ్దిలోనే మహారాష్ట్రల కొక జాతీయ రాజకీయ వ్యవస్థ ఏర్పాటయింది. వారి జాతీయ సమైక్యతను సాధించినది శివాజీ అయినప్పటికీ అతనికి పూర్వమే చాలా దోహదం జరిగింది.

అందుకు అనుకూలించిన అంకాలలో మహారాష్ట్ర నైసర్గిక స్వరూప స్వభావాలు కూడా ఉన్నాయి. మహారాష్ట్రం సులువుగా జయింపదగినది కాదు. ఉత్తరదక్షిణాలుగా ఉన్న సహ్యాద్రి, తూర్పుపడమరలుగా ఉన్న వింధ్య, సాత్పుర పర్వతశ్రేణి, నర్మదా, తపతీ నదులూ, దుర్జయమైన అనేక కొండదుర్గాలూ మహారాష్ట్రానికి అంగరక్షలు. అక్కడి భూమి రాతి భూమి, వర్షం తక్కువ, వ్యవసాయానికి అనుకూలం కాదు; అందుచేత మహారాష్ట్రలలో భోగలాలసతా, బద్ధకమూ లేవు. వారిలో అత్యవిశ్వాసమూ, కృషి, నిష్కపటమూ, ధైర్యమూ, కష్టజీవనంతో సంతుష్టి, సాంఘిక సమతా, అభిమానమూ జాన్తి. ఏకనాథ్, తుకారామ్, రామదాస్, వామన పండిత్ల లాటి మత సంస్కర్తలు మహారాష్ట్రలకు శతాబ్దాల తరబడి సర్వమానవ

సమానత్వమూ, దైవభక్తి నూరిపోశారు, కులాన్ని బట్టి, హోదాను బట్టి ఆధిక్యత రాడన్నారు, కర్మ మార్గాన్ని బోధించారు. వీరి బోధల ఫలితంగా మహారాష్ట్రలో కలిగిన ఉత్తేజనం విప్లవానికి నాంది అయింది. శివాజీ గురువైన రామదాస్ సమర్థ (సమర్థ రామదాస్) తాను రచించిన “దాసబోధ” అనే గ్రంథం ద్వారానూ, మఠాలలో శిష్యులకిచ్చిన బోధలద్వారానూ, సంఘ సంస్కరణకూ, జాతీయ పునరుజ్జీవ నానికి అపారంగా తోడ్పడ్డాడు. సాంఘిక విప్లవకారు లందరూ తమ గేయాలను మహారాష్ట్ర భాషలో రచించారు, 15, 16 శతాబ్దాలలో శక్తివంతమైన మహారాష్ట్ర సాహిత్యం ఏర్పడి, ప్రజలలో గొప్ప చైతన్యం తెచ్చిపెట్టింది. వీటన్నిటినీ బట్టి శివాజీ మహారాష్ట్రాన్ని ఏకచ్ఛత్రం కిందికి తీసుకు రాక పూర్వమే, మహారాష్ట్రులకు ఏక భాషా, ఏక సంస్కృతి, ఏక జీవనమూ 17వ శతాబ్దిలో ఏర్పడ్డాయి. మిగిలి ఉన్నదల్లా ఏక రాజ్యమే, దాన్ని శివాజీ సాధించాడు. అతని కొడుకులు ఢిల్లీ దురాక్రమణను దీర్ఘ కాలం పాటు ప్రతిఘటించారు. పీష్వాల హయాములో మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య విస్తరణ కూడా జరిగింది.

దక్కను సలైనతులలో కొలువు చేసిన కారణంగా మహారాష్ట్రులకు రాజకీయ పరిజ్ఞానమూ, యుద్ధ తంత్ర పరిజ్ఞానమూ లభించిన మాట కూడా నిజమే. శివాజీ తండ్రి అయిన శాహజీ అహమ్మద్ నగరు నుల్తాను సైన్యాలలో ఆశ్విక సైనికుడుగా మొదట చేరి, క్రమంగా ఉన్నతికి వచ్చి, ఆ సంస్థానంలో విస్తృతమైన జాగీర్లు సంపాదించి, నిజామ్షాహి పరిపాలన చివరి దశలో తన ఇష్టం వచ్చినవాణ్ణి గద్దె ఎక్కించగల స్థితికి వచ్చాడు. ఆయన విజయం చూసి ఇతరులకు కన్నుకుట్టింది. అందుచేత, అహమ్మద్ నగర్ సంస్థానం పాజహా, పరమై

నవ్వుడు, 1636 లో ఆయన విజాపూరు నుల్లాను కొలువులో ప్రవేశించాడు. ఇక్కడ కూడా ఆయన ఎంతో కీర్తి సంపాదించి, కర్ణాటక ప్రాంతంలో విస్తృతమైన మాన్యం సాధించాడు. ఇదిగాక, ఆయన ఆహమ్మద్ నగరు కొలువులో ఉండగా సంపాదించిన పాత జాగీరు ఆయనకు దక్కింది.

శివాజీ శాహజీ పెద్దభార్య కుమారుడు. అతను శివనేర్కొండ దుర్గంలో 1630లో జన్మించాడు. (చికనేర్కొట బ్రెజిల్లో లభించిన శివాజీ జాతకచక్రం ప్రకారం 1627 సరిగా కనబడుతుంది.) శాహజీ తన పెద్ద భార్య అయిన జిజాబాయిని, తన కొడుకు శివాజీని, దాదాజీఖోండదేవ్ అనే సమర్థుడైన బ్రాహ్మణుడికి అప్పగించి, తాను తన చిన్నభార్యతో సహా తన కొత్త జాగీరుకు వెళ్ళిపోయాడు.

జిజాబాయి అమిత ధర్మచింత గలది. అమె తన కొడుక్కు పాతకాలపు వీర

గాథలూ, నీతి కథలూ చెప్పి, అతనిలో మతాభిమానం రేకెత్తించింది. శివాజీ జీవితం పై అతని తల్లి ప్రభావం అపారం. దాదాజీఖోండదేవ్ కూడా అతనిలో ధైర్య సాహసాలను బాగా నాటాడు.

శివాజీ చదువుకున్నదీ లేనిదీ మనకు తెలియదు. కాని అతను గొప్ప ధీరుడూ, సాహసీగా తయారై, విజాతీయుల నుంచి దేశమాతకు విముక్తి కలిగించాలనే దృఢ సంకల్పాన్ని అలవరుచుకున్నాడు. పశ్చిమ కనుమలలో మావల మనే ప్రాంతం ఉన్నది. దాని నిడుపు 90 మైళ్ళు, వెడల్పు సుమారు 12 లేక 14 మైళ్ళు. అక్కడ కొండజాతివారు నివసిస్తారు. శివాజీకి చిన్న తనంలోనే ఈ మావలీలతో సన్నిహితత్వం ఉండేది. అతను పెద్దవాడయ్యాక ఈ పరిచయం బాగా అక్కరకు వచ్చింది. అతని తొలి సహచరులూ, ఉత్కృష్ట సైనికులూ, ఉత్తమ సేనాపతులూ మావలీలే.

భారత చరిత్ర

శివాజీ తల్లి దేవగిరిని ఏలిన యాదవరాజు వంశానికి చెందినది, తండ్రి ధైర్యసాహసాలకు పేరుమోసిన మేవారు సిసోదీయా సంఠివాడు. సాధారణ మరాఠీ సైనికుడైన శివాజీలో స్వతంత్రరాజ్య స్థాపనకాంక్ష కలిగించే ఆవేశం రెండు పక్షాల నుంచి సంక్రమించింది. అయితే అది దుస్సాహసంతో కూడిన కోరికే. కాని సాహసం ఫలిస్తే ఊహితమైన లాభాలున్నాయి.

మహారాష్ట్రల విజృంభణకు దక్కను సల్తనతుల శక్తి తరిగిపోతూ ఉండటమూ, ఢిల్లీ వారికి ఉత్తర దేశంలోనే ప్రతిఘటనలు జాస్తిగా ఉంటూండటమూ దోహదమయింది. శివాజీ 1646 లో తోరణదుర్గం పట్టుకుని, త్వరలోనే రాజగఢదుర్గాన్ని తోరణకు అయిదు మైళ్ళు తూర్పున నిర్మించాడు. దాదాజీ భోండదేవ్ ఈ చర్యలను హర్షించినట్టు కనబడదు. 1647లో

దాదాజీ భోండదేవు మరణించిన మీదట శివాజీకి మరింత స్వేచ్ఛ లభించింది. అతను ఇంకా అనేక దుర్గాలను సంపాదించాడు. వాటిలో కొన్ని బిజాపూరు సంస్థానం తాలూకు స్థానికాధికారులవి, మరి కొన్ని ఇతరులవి. ఈ దుర్గాలను సంపాదించటానికి శివాజీ బలప్రయోగమూ, లంచాలూ, కుయుక్తులూ కూడా అవలంబించాడు. ఇలా సంపాదించిన దుర్గాలు కాక, కొన్ని కొత్త దుర్గాలను కూడా అతను నిర్మించాడు. ఈ విధంగా అతను పెద్ద భూభాగం ఆక్రమించుకుని, దానికి అనేక కొండదుర్గాలను రక్షణగా ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు.

శివాజీ చర్యలకు గాను బిజాపూరు సంస్థానం వారు తమ కొలువులో ఉన్న అతని తండ్రిని నిర్బంధంలో ఉంచి, శివాజీ తన దౌష్ట్యాన్ని మానితేనే విడుదల చేస్తామన్నారు. ఆ కారణంగా శివాజీ 1649-56

మధ్యకాలంలో బిజాపూరు సుల్తానులపై ధ్వజమెత్తటం మానుకున్నాడు. అయితే ఈ కాలాన్ని అతను వ్యర్థంగా పోనివ్వక తాను గెలిచిన ప్రాంతాలను బలపరుచు కున్నాడు. జావళీ అనే చిన్న, అర్థ స్వతంత్ర మరాఠీదేశం చంద్రరావుమోరే పరిపాలనలో ఉండేది; శివాజీ చంద్రరావుమోరేను తన మనుషుల చేత చంపించి, 1656 జనవరిలో జావళీని పశపరుచుకున్నాడు. అప్పటికి శివాజీ రాబడి రెట్టంపుకు పైగా పెరిగింది.

1657 లో శివాజీకి మొగలులతో మొట్టమొదటి సంఘర్షణ ఏర్పడింది. ఆ సమయంలో ఔరంగజేబు తన సేనలతో బిజాపూరును ముట్టడించటం చూసి, శివాజీ మొగలు పాలనలో ఉన్న అహమ్మద్ నగరు, జున్నర్ల పైన దాడిచేసి జున్నర్ నగరాన్ని కొల్లగొట్టాడు. వెంటనే ఔరంగజేబు ఆ ప్రాంతాలకు బలాలను పంపి శివాజీని ఓడించాడు. ఆదిల్ షా ఔరంగజేబుతో సంధి చేసుకున్నప్పటికీ శివాజీ కూడా సంధి చేసుకున్నాడు. ఔరంగజేబు శివాజీని ఎంత మాత్రమూ సమ్మలేదు. అయితే తన తండ్రికి చాలా జబ్బుగా ఉండి తాను ఉత్తర దేశానికి వెంటనే వెళ్ళిపోవలసి

ఉండటం చేత ఔరంగజేబు ఏదో ఒక విధమైన సంధికి ఒప్పుకున్నాడు.

తరువాత శివాజీ తన సేనలతో ఉత్తర కొంకణం మీదపడి, కల్వాన్, భివండి, మాహులీలను పట్టుకుని దక్షిణాన మాహడ్ దాకా వెళ్ళాడు.

బిజాపూర్ సుల్తానుకు ప్రస్తుతానికి మొగలుల బెడదలేదు, అందుచేత అతను శివాజీని నిశ్శేషంగా నిర్మూలించటానికి నిశ్చయించి, 1659 ఆరంభంలో అఫ్జల్ఖాన్ అనే ప్రసిద్ధ సేనాని కింద పెద్ద సేనను పంపుతూ శివాజీనిగాని, శివాజీ శవాన్నిగాని తీసుకురావలసిందిగా ఆదేశించాడు.

ఒక పక్షంరోజులలో అష్టల్ ఖాన్ సాతా రాకు ఉత్తరంగా 20 మైళ్ళలో ఉన్న వాయీ అనే చోటికి చేరాడు. ప్రతాపగఢ దుర్గం నుంచి శివాజీని బయటికి రప్పించటం అతనికి సాధ్యంకాలేదు. అందుచేత అతను తనతో సంప్రతింపులకు రమ్మని శివాజీని ఆహ్వానించటానికి కృష్ణాజీభాస్కర్ అనే ఒక బ్రాహ్మణుణ్ణి పంపాడు. కృష్ణాజీ గౌరవ మర్యాదలు చూపి శివాజీ, అష్టల్ ఖాన్ అసలు ఆలోచన ఏమిటని అడిగాడు. బిజాపూరు సేనాని దురుద్దేశంతో ఉన్నట్టు కనబడుతుందని కృష్ణాజీభాస్కర్ అన్నాడు. అష్టల్ వద్దకు శివాజీ దూతగా వెళ్ళివచ్చిన గోపీనాథు డనేవాడు కూడా ఈ మాటే అని ఉండటం చేత శివాజీ జాగ్రత్తపడ్డాడు. అతడు తన దుస్తుల అడుగున కవచం ధరించి, సైని నిరాయుధుడులాగే కనబడినా రహస్య ఆయుధాలు ధరించి అష్టల్ ను కలుసుకోవటానికి బయలుదేరాడు.

అష్టల్ చాలా ఒడ్డు పాడుగూ గల మనిషి, శివాజీ చాలా పాటివాడు. ఇద్దరూ ఆలింగనం చేసుకునే క్షణంలోనే అష్టల్ తన ఎడమచేత్తో శివాజీ కంఠాన్ని బలంగా బిగించిపట్టి, కుడిచేత్తో శివాజీని కత్తితో పాడవ యత్నించాడట. కవచం శివాజీని కాపాడింది. మరుక్షణమే శివాజీ తన చేతులకు ఉక్కుగోళ్ళు గల తొడుగులు తగిలించుకుని, వాటి సహాయంతో, అష్టల్ ను చీల్చి చంపేశాడు.

ఆ ప్రాంతాలనే మాటువేసి ఉన్న శివాజీ సైనికులు నా యకు డులేని బిజాపూర్ సైనికులను ఓడించి, వాళ్ళ శిబిరాన్ని కొల్లగొట్టారు.

అష్టల్ ను చంపటంలో శివాజీ ద్రోహం చేసినట్టు కొందరు చరిత్రకారులు రాశారు గాని, ద్రోహం తలపెట్టినవాడు అష్టలే నని మరాఠీ చరిత్రకారు లన్నది నిజంగా కనబడుతుంది.

భారత చరిత్ర

అష్టలోఖాన్ మరణా సంతరం శివాజీ దృష్టి దక్షిణకొంకణం మీదికి, కొల్హాపూరు మండలం మీదికి మళ్ళింది. అయితే 1660 జులై లో సాదీజోహర్ నాయకత్వాన బిజాపూరు సేనలు, శివాజీ ఉండిన పనహాలా దుర్గాన్ని చుట్టుముట్టాయి. శివాజీ ఆ దుర్గాన్ని వదిలి పెట్టవలసి వచ్చింది. త్వరలోనే అతనికి మరొక ప్రమాదం కూడా ఎదురయింది. దక్కనుకు కొత్తగా గవర్నరుయైన మైసఖాన్, పూనాను ఆక్రమించి, చాకన్ దుర్గాన్ని పశవరచుకుని, కల్యాణమండలం నుంచి మహారాష్ట్రలను తరిమేశాడు.

అయితే శివాజీ, మొగలుల సంగతి తేల్చుకునేటందుకు గాను, బిజాపూరుతో సంధి చేసుకున్నాడు. ఈ సందర్భంలో శివాజీకి అతని తండ్రి సహాయం లభించింది; ఆయన బిజాపూరులో ఇంకా ప్రముఖుడుగానే ఉన్నాడు. రెండేళ్ళపాటు

శివాజీ బలాలకూ, మొగలు బలాలకూ చెదురు మదురుగా యుద్ధాలు జరిగాయి. 1663 ఏప్రిలు 15 నాటి రాత్రి శివాజీ కొంత మంది అనుచరులతో సహా రహస్యంగా, పూనాలోని మైసఖాన్ మందిరం ప్రవేశించి, చుట్టూ ఉన్న అంగరక్షకులనూ, అడబానిసలనూ తప్పకుని, దక్కను గవర్నరు శయ్యాగారంలోకి వెళ్ళి, అతనిని గాయపరిచి, అతని కొడుకును చంపి, అలాగే ఒక సరదారునూ, నలభైమంది పరిచారకులనూ, ఆరుగురు అంతఃపుర స్త్రీలనూ హతమార్చి, నిరపాయంగా, సమీపంలో ఉన్న సింహగడదుర్గానికి వెళ్ళి పోయాడు. మైసఖాన్ చావలేదు గాని, అతని బొటనవేలు పోయింది.

ఈ సాహస చర్యతో శివాజీ కీర్తిప్రతిష్ఠలు పెరిగాయి. త్వరలోనే అతను ఇలాటి సాహసచర్య మరొకటి చేశాడు. 1664

జనవరి 16—20 తేదీల మధ్య అతను సూరత్ పైన పడి, దాన్ని కొల్లగొట్టాడు. పశ్చిమ తీరాన అంత భాగ్యవంతమైన రేవుపట్టణం మరేదీ లేదు.

శివాజీ చేసిన ఇలాటి చర్యలు దక్కనులో మొగలుల కిర్తీకి, పలుకుబడికి గొడ్డలిపెట్టయాయి. అందుకని ఔరంగజేబు 1665 లో శివాజీని నిర్బంధిస్తానని కొంత సైన్యాన్ని పంపాడు. అంబరు రాజైన జయసింగు, దిలీర్ ఖాన్ అనే వాడూ ఆ సైన్యానికి అధిపతులు.

జయసింగు రణవిద్యలోనూ, రాజనీతిలోనూ గట్టివాడు. అతను పురందరదుర్గాన్ని ముట్టడించాడు. మొగలులు శివాజీ రాజధాని అయిన రాజగడదుర్గాన్ని కూడా ముట్టడించారు. మొగలులను ప్రతిఘటించడంలో గల కష్టనష్టాలను గ్రహించి, శివాజీ 1665 జూన్ 22 న జయసింగుతో పురందర వద్ద సంధి చేసుకుని, తన దుర్గాలలో ఇరవై మూడింటిని మొగలుల కిచ్చి, తాను పన్నెండు మాత్రమే ఉంచుకున్నాడు. అతను మొగలులకు దక్కను యుద్ధాలలో సహాయంగా 5,000 అశ్విక సైనికులను తోడివ్వటానికి కూడా ఒప్పుకున్నాడు. తరవాత జయసింగు బిజాపూరు పైన యుద్ధం

చేసినప్పుడు ఆ యుద్ధంలో శివాజీ పాల్గొన్నాడు కూడా. జయసింగు శివాజీకి పెద్ద ఆశలు పెట్టి, అగ్రాలోని మొగలుదర్బారుకు వెళ్ళటానికి ఒప్పించాడు. శివాజీ తన కొడుకైన శంభూజీని వెంటబెట్టుకుని బయలుదేరి, 1666 మే 9న అగ్రా చేరాడు.

అయితే మొగలుదర్బారులో శివాజీకి పెద్ద పరాభవం జరిగింది. ఔరంగజేబు అతన్ని 5వేలకు సర్దారుగా మాత్రమే పరిగణించాడు. శివాజీ అవమానం భరించలేక అల్లరిచేసి మూర్ఛపోయాడు. ఒళ్ళు తెలిశాక అతను పాదుషాను నిందించాడు. పాదుషా అతన్ని నిర్బంధంలో పెట్టించాడు. మరొక

ఇది ఒక పరిస్థితిలో హతాశుడవారు. కాని శివాజీ ఒక యుక్త పుత్రుడు. పెద్దదండలో తనకు వ్యాధి కుదిరినందున ప్రకటించి అందుకుగాను రోజు బ్రాహ్మణులకు గంపలలో పళ్ళెం, మిఠాయిలు ఇవ్వమని జరుపజేసినవగాడు. కొద్దిరోజు అంతాకాక బిరుదానాన్ని గంపలను తనకు తీసుకువచ్చి దానిని తింటుంటే పానెచ్చింది. శివాజీ, అతనితో కలిసి బిరుదానాన గంపలను తీసుకువచ్చి మెరుగు వస్తువులవల్ల కళ్ళలో దుమ్ము జల్లి తగ్గించుకుపోయారు. తన కడుపున మధురలో ఒక మహారాజ్యబ్రాహ్మణ గృహంలో ఉంచి, శివాజీ బిచ్చగాడి వేషంలో అలహాబాద్, కాశ్మీరాలకు, తెలంగాణాలో మీదుగా, 1666 నవంబరు 30 నుండి తన స్వస్థలానికి తిరుగుకున్నాడుగాని, దీనిలో అతని ఆటంకరవాతము మాడెళ్ళపాటిగా ఉన్నాడే మొగ్గుతో ఉంచాడని అతనికి వెళ్ళుతేడుగు ఈ కాలంలో ఔరంగజేబు అతనికంటాజా

అనే బిరుదు, బిరుదులో ఒక జాగీరు ఇచ్చాడు. ఆయితే 1670 లో తిరిగి శివాజీకి మొగలులకు అప్పు రైతు అతనితో ముంది. శివాజీ తాను పోరాడు మొగలులకు లక్షలదత్తం చేసినదియుగాలను బాదాపు అప్పటిని తిరిగి గైలుచుకున్నాడు. 1670 అక్టోబరులో సూర్యుల తగరాన్ని రెండవారికి కొల్లగొట్టాడు. అప్పుడు డిసెంబరు 16 1674 జూన్ 16 న శివాజీ చుత్రపతి అన్న బిరుదుతో ధాయగడకు రాజుగా అత్యంత వైభవంతో పల్నాభిషేకం జరుపు కున్నాడు. అతను గొలకొండ సుల్తాను మెత్రి సంపాదించి, ఒక్క సంవత్సరంలోనే జింజీ, వెల్సారు, పరిసర ప్రాంతాలను జయించాడు (1677). శివాజీ కిరిత్ బాబు అతని రాజ్యం కూడా జియించింది. అందులో 100 దురా లుండేవి. అతని తండ్రి చచ్చిపో ఉండగానే అతను జన 3 వ ఏడు, 1680 వైస్య 14 న మరణించాడు.

భారత చరిత్ర

శివాజీ కేవలమూ మహావీరుడూ, యుద్ధ తంత్రజ్ఞుడూ మాత్రమే కాదు, పరిపాలనలో చాలా సమర్థుడు. అందుచేత అతను ప్రజా పాలనను సంఘటించటం లోనూ, రాజనీతి లోనూ గొప్ప విజయాన్ని సాధించాడు. ఆయన పరిపాలనలో తానే సర్వాధికారి. అయితే రాజ్యతంత్రం నడపటానికి ఆయన కింద అష్టప్రధాను లుండేవారు. పేష్వా అనే వాడు ముఖ్యమంత్రి. అమాత్యు డనే వాడు ఆర్థికమంత్రి. మంత్రి అనే వాడు రాజు గారి నిత్య కార్యక్రమాల చిత్ర తయారు చేసేవాడు. సచివు డనేవాడు రాజుగారికి లేఖకుడుగా ఉంటూ, జమ్మా బందీ పనులు చూస్తాడు. సుమంతు వైదేశిక వ్యవహారాలు చూస్తాడు. సేనాపతి సైన్యానికి అధిపతి, పండిత్ రావు అనేవాడు రాజు పురోహితుడు. న్యాయాధీశుడు అనేవాడు ప్రధాన న్యాయమూర్తి.

రాజ్యాంగంలో 30 శాఖ లుండేవి. రాజ్యం అనేక రాష్ట్రాలుగా విభజించి ఉండేది. ఒక్కొక్క రాష్ట్రాని కొక రాజ ప్రతినిధి ఉండేవాడు. శివాజీ తన రాజ్యంలో పన్నులు వసూలు చేయటమే గాక, మొగలుల అధీనం లోనూ, బిజాపూరు నవాబు అధీనం లోనూ, పోర్చుగీసువాళ్ళ అధీనం లోనూ ఉండే కొన్ని ప్రాంతాలలో కూడా "చౌథ్" అనే పన్ను వసూలు చేసేవాడు.

శివాజీ తన సైన్యాన్ని కూడా పునర్నిర్మించి, చాలా పటిష్ఠం చేశాడు. అందులో నౌకాశాఖ చేర్చాడు, తన సేనలకు గాను ఫరంగులూ, తుపాకులూ సంపాదించాడు. శివాజీకి అనేక దుర్గా లుండేవి. ప్రతి దుర్గానికి సమాన ప్రతిపత్తి గల ముగ్గురు అధికారులు—హవల్దార్, సబ్బీన్, సర్వోబిత్—ఉండేవారు. ప్రతి సేన లోనూ అన్ని

కులాల వాళ్ళూ ఉండేటట్టు శివాజీ చూశాడు. సేనలో క్రమశిక్షణ మహానిశితంగా ఉండేది. సేనల వెంట స్త్రీలు ఉండరాదు. ఏ సైనికు డైనా స్త్రీని వెంటబెట్టుకుని వెళితే వాడికి శిరశ్చేదమే దండన. బ్రాహ్మణులనూ, గోవు లనూ సైనికులు బంధించరాదు. వాహనాలుగా ఎద్దులను మాత్రం పట్టుకోవచ్చును. యుద్ధకాలంలో సైనికులు నిర్దుష్టప్రవర్త నులై ఉండాలి.

శివాజీ సైన్యం లోని ఆశ్వికవిభాగంలో 25 ఆశ్వికులు ఒక దళం. వారి పైన ఒక హవల్దార్ రుండేవాడు. అయిదుగురు హవల్దార్లు పైన ఒక జుమ్లాదార్ రుండేవాడు. పదిమంది జుమ్లాదార్ల పైన ఒక హజారీ ఉండేవాడు. హజారీల పైన పాంజ్ హజారీలూ, సర్వోబత్ అనే సర్వసేనానీ ఉండే వారు. కాలపాలంలో తొమ్మిదిమంది సైనికులు ఒక దళం, వారి పైన ఒక నాయిక్ ఉండేవాడు. అయిదుగురు నాయికుల పైన ఒక హవల్దార్, ఇద్దరు, ముగ్గురు హవల్దార్ల పైన ఒక జుమ్లాదార్, పదిమంది జుమ్లాదార్ల పైన ఒక హజారీ ఉండేవారు.

యోధుడు గానూ, పాలకుడు గానూ కూడా భారతచరిత్రలో శివాజీకి గల స్థానం గొప్పది. అతను తన ఎదటికి వచ్చిన వాణ్ణి

మంత్రముగ్ధుణ్ణి చేసేసేవాడు: ధైర్యసాహసాల తోనూ, రాజతంత్రం తోనూ అతను జాగీర్దారు పదవి నుంచి ఛత్రపతి పదవికి వచ్చాడు. చెల్లాచెదురుగా ఉండిన మహారాష్ట్ర జాతిని అతను ఏకం చెయ్యగలిగాడు. అతను నిర్మించిన మరాఠీజాతి, 18 వ శతాబ్దిలో కూడా భారతదేశాని కంతకూ బలవత్తర మైనదిగా ఉండి, బ్రిటిషు బలాన్ని ప్రతిఘటించి, పోటీ చేసింది.

జాతీయ పునరుజ్జీవనం కలిగించటాని కవనరమైన గుణాలన్నీ శివాజీలో ఉండేవి. అతను రంజితసింగు లాగా విదేశీయుల సహకారంతో రాజ్యపాలన సాగించలేదు.

అతని సైన్యాలకు అతని మనుషులే శిక్షణ ఇచ్చారు. అతను చేసిన ఏర్పాట్లు దీర్ఘ కాలం నిలిచాయి, ఇతరుల చేత అనుకరించబడ్డాయి. అతన్ని తీవ్రంగా విమర్శించిన ముస్లిముచరిత్రకారులు సైతం అతని సద్గుణాలను ఒప్పుకున్నారు. అతను తన రాజ్యం లోని ప్రజల గౌరవం తన గౌరవంగా భావించాడు. తనకు చిక్కిన ముస్లిము పిల్లలనూ, స్త్రీలనూ తాను గౌరవించి, తన సైనికులు గౌరవించేటట్టు చూశాడు. ఈ విషయంలో ఎవరు తన ఆజ్ఞలను మీరినా తీవ్రంగా శిక్షించాడు. అతనెన్నడూ స్త్రీల జోలికి, మసీదుల జోలికి, యుద్ధంలో పాల్గొనని వారి జోలికి పోలేదు. యుద్ధ ఖైదీలను మర్యాదగా విడుదల చేశాడు. దేశీయ సామ్రాజ్యం స్థాపించటం తన ఏకైక లక్ష్యంగా పెట్టుకుని, దాని కోసం దీక్షగా కృషిచేశాడు. కాని ఆ పని ముగిసే లోపల అతని ఆయువు పూర్తి అయింది.

అభ్యంతర జీవితంలో కూడా శివాజీ చాలా నితిపరుడు. ఆ కాలపువారిలో ఉండిన వ్యసనాలు అతనిలో లేవు. తన తల్లి, గురువైన సమర్థరామదాసూ చిన్నతనంలో బోధించిన ఆదర్శాలను అత నెన్నడూ మరవలేదు. మహారాష్ట్ర జాతిని ఉద్ధరించటానికతను మతం మీద హెచ్చుగా ఆధారపడ్డాడు. హిందూమతోద్ధరణను ఎప్పుడూ ప్రోత్సహించాడు. అతని దృష్టిలో మతం ఒక సజీవశక్తి; అది మనిషియొక్క శిలాన్ని, సౌజన్యాన్ని పెంపొందిస్తుంది. అందుచేతనే అతనిలో మతేన్మాదం లేదు. ఇతర మతాల పట్ల అతనికి ద్వేషమూ లేదు. ముస్లిమునంతులంటే అతనికి చాలా భక్తి; మసీదులు వగైరాల దీపాల ఖర్చుకింద మాన్యా లిచ్చేశాడు. అతని అనుచరులు ఏ స్థలాన్నయినా కొల్లగొట్టినప్పుడు, మసీదులనూ, కొరానునూ, స్త్రీలనూ మర్యాదగా చూసేవారు.

భారత చరిత్ర

శివాజీ అనంతరం అతని పెద్ద కొడుకు శంభూజీ (శంభాజీ) రాజ్యానికి వచ్చాడు. అతను భోగలాలనుడే గాని గొప్ప శూరుడు. అతనికి కవికులకు ఉండే ఉత్తరదేశపు బ్రాహ్మణుడు ముఖ్య సలహాదారుగా ఉండే వాడు. శంభూజీ పరిపాలనలో మహారాష్ట్ర రాజ్యం బలహీనమయింది, కాని స్తంభించి పోలేదు. మొగలుల వల్ల గల ప్రమాదం శంభూజీకి బాగా తెలుసు. ఔరంగజేబు దక్కనుకు తెచ్చిన పెద్ద సేనలతో అతను ధైర్యంగా పోరాడాడు. అయితే, 1689 ఫిబ్రవరి 11 న, రత్నగిరికి 22 మైళ్ళ దూరాన ఉన్న సంగమేశ్వరం వద్ద, అతను ముకర్రబ్‌ఖాన్ అనే వాడికి దైవి కంగా చిక్కిపోయాడు. అదే సమయంలో అతని సలహాదారు కవికులకుడూ, మరి ఇరవైఅయిదుగురు ముఖ్యానుచరులూ కూడా పట్టుబడిపోయారు. మొగలులు

శీఘ్రంగానే అనేక మరాఠాదుర్గాలను వట్టు కుని, మరాఠా రాజధాని అయిన రాయ గఢాన్ని కూడా ముట్టడించారు.

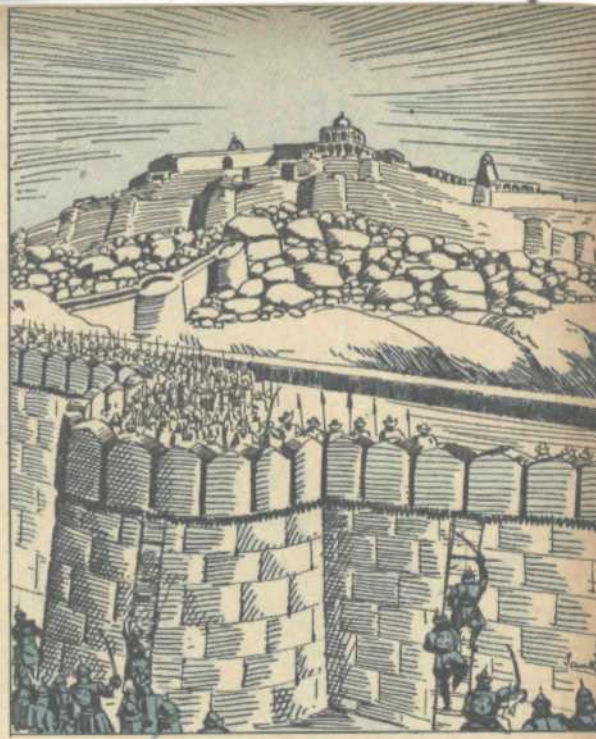
అయితే శంభూజీ తమ్ముడు రాజారాం సన్యాసివేషం వేసుకుని రాయగఢ నుంచి తప్పించుకు పోయి, అనేక అగచాట్లు పడి, చివరకు కర్ణాటక ప్రాంతం లోని జింజీ చేరుకున్నాడు. ఈ లోపుగా మరాఠారాజ ధాని శత్రు వశమయింది. శంభూజీ కుటుంబం, అతని పసికొడుకు శాహూతోసహా మొగలులకు చిక్కారు. మహారాష్ట్ర ప్రభ నిర్మూలమైనట్టే కనబడింది.

కాని శివాజీ చేత ఉత్తేజితులైన వాళ్ళు అంత సులువుగా లొంగేవాళ్ళు కారు. వాళ్ళు మొగలులతో తిరిగి జాతీయవిమోచన సమరం ఆరంభించారు. ఈ సమరంలో చివరకు మొగలుల శక్తులన్నీ నీరు కారిపోవటం జరిగింది. ఈ సమరానికి

మహారాష్ట్రుల తరపున నాయకత్వం వహించిన వారు రామచంద్రపంత్, శంకరజీ మల్హార్, పరశురామత్రింబక్.

ఇప్పుడు ఔరంగజేబుకు ఎదురైనది "ప్రజాయుద్ధం." దీన్ని ఎలా కొనసాగించాలో ఔరంగజేబుకు తెలియలేదు. మరాఠా రాజ్యం గాని, రాజసైన్యం గాని ఉంటే దాన్ని నిర్మూలించవచ్చు, కాని అవి లేవు. సంతాజీ ఘోర్పడే, ధనాజీ జాదవ అనే సమర్థులైన ఇద్దరు మరాఠానాయకులు ఎక్కడబడితే అక్కడ తమ సేనలతో విరుచుకుపడి, మొగలులకు తీవ్రమైన సంక్షోభమూ, తీరని నష్టమూ కలిగించి, మెరపు లాగా ఎటో వెళ్ళిపోయేవారు. వీళ్ళు చక్రవర్తి శివీరాలను కూడా కొల్లగొట్టారట. మొత్తం మీద అనేకమంది మొగలు అధికారులు తమ భద్రత కోసం మహారాష్ట్రులకు "చౌక్" చెల్లించిన మాట నిజం. కొందరు శత్రువుతో చేరిపోయి చక్రవర్తి ప్రజలనే దోచారు. సంతా, ధనాల పేర్లు దిక్కుదిక్కులా ప్రతిధ్వనించాయి. వారా కాలానికి వీరాధిపీరులు. మొగలుసామ్రాజ్యవాదులు వీరినేమీ చెయ్యలేకపోయారు.

జులై ఫిక్ర్ఖాన్ అనే మొగలు సేనాని జింజీకి దాదాపు ఎనిమిదేళ్ళపాటు ముట్టడి

వేసి, చివరకు 1698 జనవరిలో దాన్ని పట్టుకున్నాడు. అయితే రాజారాం అక్కడి నుంచి సాతారాకు పారిపోయాడు. అక్కడ ఆతను బలమైన సేనను పోగుచేసుకుని, ఉత్తరదక్కనులో ఉన్న ఔరంగజేబు బలాల పై యుద్ధం చేశాడు. 1699 డిసెంబరులో మొగలులు సాతారా దుర్గాన్ని ముట్టడించారు.

1700 మార్చి 12 న రాజారాం చనిపోయాడు. అంత దాకా ముట్టడిని వీరోచితంగా ప్రతిఘటించిన మహారాష్ట్రులు కొన్ని షరతుల మీద దుర్గాన్ని మొగలుల అధీనంచేశారు.

అది మొదలు పాదుషా స్వయంగా ఒక్కొక్క మరాఠాదుర్గాన్నే పశపరుచుకో నారంభించాడు. కాని అది వ్యర్థప్రయత్నమే అయింది. ఏమంటే, ఇవాళ చిక్కిన దుర్గం రేపు చెయి జారిపోయేది. యుద్ధం ఆనంతంగా సాగుతూ పోయింది.

రాజారాం మరణానంతరం ఆతని భార్య తారాబాయి మహారాష్ట్రులకు నాయకురాలయింది. ఆమె తన కొడుకైన మూడవ శివాజీ తరపున రాజ్యం చేస్తూ, అసాధారణ ప్రతిభ కనబరిచింది. ఆమె భర్త జీవించి ఉన్నప్పుడే పరిపాలనా వ్యవహారాలలో ఆమె చాకచక్యానికి, సమర్థతకూ గొప్ప ఖ్యాతి వచ్చింది.

రాజ్యం కోసం జరిగే కుమ్ములాటలను అణచిపెట్టి, తారాబాయి మొగలుల ప్రాంతాలలోని సిరంజ్, మండసోర్ మొదలైన ఆరు సుబాలను కొల్లగొట్టటానికి చురుకైన దాడులను ఏర్పాటు చేసింది.

మరాఠాదండులు 1703 లో బిరారు పైనా, 1706 లో గుజరాతు పైనా దాడి చేసి, బరోడాను కొల్లగొట్టాయి. 1706 ఏప్రిలు, మే నెలలలో ఒక పెద్ద మహారాష్ట్ర సేన అహమ్మద్ నగర్ లోని పాదుషా శిబిరం పైకి వెళ్ళింది. వారిని చెదరగొట్టటం మొగలులకు బ్రహ్మప్రయత్న మయింది.

ఈ సమయానికి మహారాష్ట్రులు తమ బలాలను చక్కగా కూడగట్టుకుని, దక్కను లోనూ, మధ్యభారతం లోని కొన్ని ప్రాంతాల లోనూ దాదాపు తమకు పోటీ లేకుండా చేసుకో గలిగారు. వాళ్ళు మొగలు సేనా నాయకులను పూర్తిగా బెదరగొట్టారు. వారి యుద్ధతంత్రంలో కూడా దర్పం ప్రవేశించింది. వారిలో మొగలులంటే ఏ మాత్రమూ భయం లేదు. ఎక్కడికి వెళ్ళినా జయం తమదే నన్నట్టు వెళ్ళారు. వారిని అణచడానికి ఔరంగజేబు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ వృధా అయ్యాయి.

భారత చరిత్ర

1707 మార్చి 3న ఔరంగజేబు చనిపోయాడు. వెంటనే మొగలుసామ్రాజ్యం విచ్ఛిన్నం కాసాగింది. ఆయన కొడుకులు ముగ్గురూ రాజ్యం కోసం ఒకరినొకరు చంపుకోవటానికి తలపడ్డారు. పెద్దవాడు ముఅజ్జం కాబూలు లోనూ, రెండోవాడు అజం గుజరాతు లోనూ, మూడోవాడు కామబక్ష్ బీజాపూరులోనూ గవర్నర్లుగా ఉంటున్నారు. వీళ్ళు కొట్టుకు చస్తారని ఊహించే ఔరంగజేబు తన సామ్రాజ్యాన్ని ముగ్గురూ పంచుకోవాలని విల్ రాసిపెట్టాడు. తండ్రి కోరిన ప్రకారం రాజ్యాన్ని పంచుకోవటానికి ముఅజ్జం అప్తపడ్డాడు. కాని రెండోవాడు అజం ఒప్పుకోలేదు. 1707 జూనులో వాళ్ళిద్దరూ అగ్రాకు దగ్గిరలో జాజౌ అనే చోట యుద్ధానికి తలపడ్డారు. ఆ యుద్ధంలో అజం ఓడిపోవటమేగాక, ప్రాణాలే పోగొట్టుకున్నాడు. తరువాత కొద్దిరోజుల అనంతరం

ముఅజ్జం కామబక్ష్ తో కూడా హైదరాబాదు సమీపంలో యుద్ధం చేసి గెలిచాడు. కామబక్ష్ గాయపడి, 1708 లో చనిపోయాడు.

బహదుర్ షా అనే పేరుతో ముఅజ్జం ఢిల్లీ గద్దె ఎక్కాడు. కాని అప్పటికే వయసు చెల్లటంచేత మొగలుసామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తిని అతను అపలేకపోయాడు. 1712 ఫిబ్రవరి 27న బహదుర్ షా చనిపోగానే అతని కొడుకులు నలుగురూ రాజ్యం కోసం మళ్ళీ యుద్ధం చేసుకున్నారు. అందులో మిగిలిన ముగ్గురూ చాపగా, పెద్దవాడు జహాందార్ షా, జుల్ షికర్ ఖాన్ అనేవాడి సహాయంతో గద్దె ఎక్కాడు. జుల్ షికర్ ఖాన్ అతని ప్రధాన పజీరయ్యాడు.

అయితే జహాందార్ షా లాల్ కుమారి అనే అడదాని చేతిలో కిలుబొమ్మగా ఉండి, అటగాళ్ళనూ, పాటగాళ్ళనూ, నటులనూ స్వైరవిహారం చెయ్యనిచ్చాడు. చివరకతన్ని

అతని తమ్ముడి కొడుకు ఫ్రువ్ సియర్ అనేవాడు ఢిల్లీ కోటలో గొంతువిసికి చంపించి, 1713 లో తానే చక్రవర్తి అయి, జుల్ ఫకర్ ఖాన్ ను ఉరితీయించాడు.

ఫ్రువ్ సియర్ పాదుషా కావటానికి ఇద్దరు నయ్యిద్ సోదరులు, హుసేనాలీ, అబ్దుల్లా అనేవాళ్ళు తోడ్పడ్డారు. ఫ్రువ్ సియర్ వట్టి హీనుడూ, విరికిపందా. మీర్ జుమ్లా లాటి నయ్యిద్ వ్యతిరేకుల బోధలు విని, నయ్యిద్ సోదరుల పట్ల కృతఘ్నుడుగా ప్రవర్తించి, వాళ్ళచేత కళ్ళు పికించుకుని, దారుణ దుర్మరణం పాలయాడు.

తరవాత నయ్యిద్ సోదరులు నామ మాత్రపు చక్రవర్తులను సంహారం మీద ఎక్కించి తామే రాజ్యమేలుతూవచ్చారు. వారి సహాయంతో సంహారమెక్కిన వారిలో బహదూర్ షా నాలుగో కొడుక్కు కొడుకైన రోషన్ అఖ్తర్ అనేవాడు నయ్యిద్ సోదరులకు ఎదురుతిరిగాడు. ఇతను ముహమ్మద్ షా అనే పేరుతో చక్రవర్తి అయి, దక్కను నవాబైన నిజాముల్ ముల్క్ సహకారం సంపాదించి, కాలక్రమాన ఇద్దరు నయ్యిద్లనూ కడతేర్చాడు.

ముహమ్మద్ షా చాలాకాలం పాలించాడు గాని, సామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తిని అరికట్టే దక్షత

అతనిలో లేకపోయింది. దక్కనూ, బెఘనూ, బెంగలూ సామ్రాజ్యాధికారం కిందినుంచి వైదొలగిపోయాయి. మహారాష్ట్రలూ, అగ్రా ప్రాంతంలో ఉండే జాత్ లూ, పంజాబులో సిక్కులూ, తదితరులూ సర్వస్వతంత్రులుగా వ్యవహరించారు. గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటులాగా, నాదిర్ షా దాడితో ఢిల్లీ సామ్రాజ్యం చావుదెబ్బ తిన్నది. బెరంగజేబు చనిపోయిన మూడు దశాబ్దాల కాలంలో యావద్భారతస్థాయిని మొగలు సామ్రాజ్యమన్నది లేకుండాపోయింది.

నాదిర్ షా పర్షియా నుంచి భారతదేశం పైకి దండెత్తి వచ్చాడు. అతన్ని ప్రతిఘ

టించటానికి కాబూలు, పంజాబుల గవర్నర్లు ప్రయత్నించి విఫలమై, సైన్యాలను సహాయం పంపమని ఢిల్లీకి కబురు చేశారు. ఢిల్లీలో పదవుల కీచులాటల వల్ల వారి మొర ఆలకించినవారు లేకపోయారు.

నాదిర్షా ఆరంభంలో ఒక దొంగల ముఠాకు నాయకుడు. అతను కష్టాలనుభవించి శౌర్యపరాక్రమాలు అలవరచుకున్నాడు. అఫఘానుల నుంచి అతను పర్షియాను కాపాడాడు. అటుతరవాత కొంత కాలాని కతను పర్షియాకు రాజే అయ్యాడు. 1738 లో అతను భారతదేశంపైకి బయలుదేరి, 1739 కల్లా ఘజ్నీ, కాబూలా, లాహోరు పట్టుకున్నాడు. అంత అయినా ఢిల్లీ దర్బారులో చైతన్యం కలగలేదు. నాదిర్షా సేనలు ఢిల్లీకి కొద్ది మైళ్ళలోకి వచ్చాకనే వారు మేలుకున్నారు. 1739 ఫిబ్రవరిలో మొగలు సైన్యాలకూ పర్షియా సైన్యాలకూ యుద్ధం జరిగింది. పాదుషా

ఓడిపోయి, సంధిభేరానికి దిగాడు. నాదిర్షా, పాదుషాతో సహా రాజభవనానికి వచ్చాడు.

మొదట్లో ఢిల్లీ ప్రశాంతంగానే ఉన్నది. కాని ఎవడో, నాదిర్షా చచ్చినట్లు పుకారు లేపాడు. ఢిల్లీ పౌరులు పర్షియాను సైనికులను కొందరిని చంపారు. నాదిర్షా ఉగ్రుడై ఢిల్లీపౌరులను చిత్రపథ చెయ్యమని ఉత్తరు విచ్చాడు. ఉదయం 8 లగాయతు అపరాహ్నం 3 గంటల దాకా సరవధ సాగిందట. స్త్రీలను బానిసలుగా పట్టుకున్నారు. ఇళ్ళు తగలబెట్టారు. చచ్చినవారిని, గాయపడినవారిని, హిందువులనూ, మహమ్మదీయులనూ కలగలిపి దహనంచేశారు. ఢిల్లీ పౌరుల పద్దనుంచి మూడుకొట్ల రూపాయలు దౌర్జన్యంగా వసూలు చేయబడ్డాయి.

నాదిర్షా కోహిస్టూర్‌పజ్రాన్నీ, నెమలి సింహాసనాన్ని తీసుకుని, ఖజానాను తుడిచి పెట్టి మరీ వెళ్ళాడు. సింధునదికి ఆవతల ఉన్న ప్రాంతాలు పర్షియానులకు పోయాయి.

భారత చరిత్ర

1747 లో నాదిర్షా హత్యచేయబడ్డాడు. అతని సేనాపతులలో ఒకడైన అహ్మద్షా అబ్దాలీ అనేవాడు అఫఘానిస్తానుకు స్వతంత్ర పరిపాలకుడయ్యాడు. ఇతను నాదిర్షా వెంట ఇండియాకు వచ్చి, మొగలు సామ్రాజ్యం ఎలాటి హిసస్థితిలో ఉన్నదో కళ్ళారా చూసి ఉన్నాడు. అందుచేత అతను అఫఘాను రాజుగా కాస్త కాలు నిలవడెక్కుకొగానే భారతదేశం పైకి దాడి వచ్చి, 1748-1767 మధ్యకాలంలో అనేక దండయాత్రలు జరిపాడు.

ఇవి కేవలమూ కొల్లగొట్టడంకోసం జరిగిన దండయాత్రలు కావు, భారతదేశంలో మొగలుల అధికారాన్ని తుడిచిపెట్టేసి, అఫఘానుల ఆధిపత్యాన్ని తిరిగి ప్రతిష్ఠ చేయాలనే ధోరణి ఈ దండయాత్రల వెనక ఉన్నది. ఈ ప్రయత్నానికి భారతచరిత్రలో ఎంతో ప్రాముఖ్యం కూడా ఉన్నది.

అహ్మద్షా మరొకందుకు కూడా దాడులు తలపెట్టాడు: దేశాంతరాలలో విజయాలు సాధించటంచేత స్వదేశంలో అతని ప్రతిష్ఠ మరింత బలపడుతుంది; భారతదేశాన్ని కొల్లగొట్టిన డబ్బుతో తన సైన్యానికి జీతాలూ, సేనాపతులకు బహుమానాలూ ఇవ్వవచ్చు.

1748 లో అహ్మద్షా పంజాబుపై చేసిన తొలి దండయాత్ర అచ్చిరాలేదు. పంజాబు గవర్నరు అతన్ని ఓడించి పంపాడు. కాని మరి రెండేళ్ళ అనంతరం అహ్మద్షా పంజాబుపై రెండవ దాడి చేసి గెలిచాడు. పంజాబు గవర్నరుకు ఢిల్లీ నుంచి ఎలాటి సహాయమూ అందలేదు. 1751 చివరలో అహ్మద్షా భారతదేశం పై మరొక దండయాత్ర చేసి, కాశ్మీరును జయించి, సిర్హింద్ వరకూ గల మొగలుసామ్రాజ్యపు పశ్చిమ ప్రాంతాన్ని మొగలు చక్రవర్తి నుంచి గుంజుకున్నాడు.

అయితే 1756 లో పంజాబు రాష్ట్రంలో అరాజకపరిస్థితి ఏర్పడి, మొగలు ప్రధాని అయిన ఇమాదుల్ ముల్క్ అనేవాడి అధీనం లోకి వచ్చేసింది. అహ్మద్ షా అబ్దాలీ ఆ ఏడు నవంబరులో నాలుగోసారి దండయాత్ర చేసి, 1757 జనవరి 23 నాటికి ఢిల్లీ చేరుకుని, ఆ నగరాన్ని కొల్లగొట్టాడు. మొగలు చక్రవర్తి (రెండవ అలంగీర్) అబ్దాలీకి పంజాబు, కాశ్మీరు, సింధు, సిర్హింద్ జిల్లాలు అర్పించుకుని రాజీపడ్డాడు. అబ్దాలీ 1757 ఏప్రిలులో స్వదేశానికి తిరిగి వెళ్ళాడు.

1757 మే లగాయకు 1758 ఏప్రిలు దాకా అబ్దాలీ కొడుకు తిమూర్ షా అనేవాడు

లాహోరులో వైస్రాయిగా ఉన్నాడు. అతని పరిపాలనలో అరాజకత్వం పెచ్చుమీరింది. సిక్కునాయకుడికి ఒకడికి అత్యాచారం జరిగే సరికి సిక్కులు ఒక్కొక్క ముడిగా అంతటా తిరుగుబాటు చేశారు. జలందరు పరగణాకు గవర్నరుగా ఉండిన ఆదీన బేగ్ ఖాన్ అనేవాడు అఫఘానుల పై తిరగబడి మహారాష్ట్రులను సాయం పిలిచాడు. రఘునాథరావు నాయకత్వాన పెద్ద మరాఠీ సేన 1758 ఏప్రిలులో పంజాబుపై దాడి చేసి, లాహోరు ఆక్రమించి, అఫఘానులను వెళ్ళగొట్టింది. అయితే మరాఠీ సేనలు లాహోరును ఆరు మాసాలు మాత్రమే తమ

అధీనంలో ఉంచుకున్నాయి. 1759 ఆక్టోబరులో అబ్దాలీ అయిదోసారి భారతదేశం పై దండయాత్ర చేసి, పంజాబును చివరకు స్వాధీనం చేసుకున్నాడు.

భారతదేశం పై ఆధిపత్యం కొరకు అఫ్ఘానులకూ, మరాఠీలకూ మధ్య ఘర్షణ క్రమంగా తీవ్రదశకువచ్చి, 1761 జనవరి 14 న పానిపట్టు వద్ద ఉభయవంశాలకూ యుద్ధం జరిగింది. 1762 లో అబ్దాలీ తిరిగి వెళ్ళాడు. తరువాత సిక్కులు విజృంభించి లాహోరు గవర్నరును హత్యచేశారు. అందు చేత అబ్దాలీ 1764 మార్చిలో లాహోరు వచ్చి, రెండు వారాలపాటు మాత్రమే ఉండి, స్వదేశంలో పరిస్థితులు విషమించగా తిరిగి పోయాడు. అతను 1767 లో సిక్కులను అణచటానికి మళ్ళీ ఒకసారి వచ్చాడు, కాని అతను విఫలమయ్యాడు. పంజాబులో లాహోరు, మరి కొన్ని జిల్లాలూ, సిక్కుల అధీనంలోకి వచ్చాయి.

భారత చరిత్రలో అబ్దాలీ దండయాత్రల ప్రాముఖ్యం ఏమిటి? వాటి ప్రభావం చాలా ఉన్నది. అవి మొగలుసామ్రాజ్య విచ్ఛిత్తిని మరింత చురుకుగా కొనసాగించాయి; మరాఠీ సామ్రాజ్య విస్తరణకు అవి అడ్డు పడ్డాయి; సిక్కుల శక్తులను పరోక్షంగా పెంచాయి; అఫ్ఘాను దండయాత్రల వల్ల ఇంగ్లీషు ఈస్టిండియా కంపెనీవారు చాలా భయోత్పాతం చెందారు; అబ్దాలీ మరణించిన అనంతరంకూడా వారికా బెదురు కొంత కాలం పోనేలేదు.

ధిల్లీ కేంద్రం దుర్బల మవుతున్నకొద్దీ, సామ్రాజ్యంలోని వివిధ రాష్ట్రాలలోని రాజప్రతినిధులు లాంఛనప్రాయంగా కాము ధిల్లీ చక్రవర్తికి లోబడి ఉన్నట్టు చెప్పుకుంటున్నా వాస్తవానికి స్వతంత్రులుగా వ్యవహరించ సాగారు. ఈ విధంగా సామ్రాజ్యంలో అనేక కొత్త ముస్లిము సంస్థానాలు వెలికాయి.

భారత చరిత్ర

దక్కను

మొగలు సామ్రాజ్యంలో ఒక పరగణాగా ఉండిన దక్కనునుబా నిజాముల్ముల్క్ కింద స్వతంత్ర రాజ్యమయింది.

బహదూర్షా హయాంలో ఇతను రెండు సార్లు ఉద్యోగం చేసి, ఆ తరువాత ఫర్ఖిసియార్ చేత 1713 లో దక్కను గవర్నరుగా నియమించబడి, నిజాముల్ముల్క్ బిరుదు పొందాడు.

ఇంతలో ఫర్ఖిసియార్ పరిపాలన అంతమయింది. నిజాముల్ముల్క్ను మాల్యాకు పంపారు. ఇక్కడనే అతను తన భవిష్యత్తుకు దోహదం చేసుకున్నాడు. ఇతని వైఖరి నయ్యుద్లకు నచ్చక ఇతన్ని బదిలీ చేస్తూ ఉత్తరువులు జారీ చేశారు. ఈసారి అతను ఉత్తరువులను ఉల్లంఘించి, తన పైన కత్తిగట్టిన నయ్యుద్లను హతమార్చాడు.

1720 అంతంలో దక్కను తిరిగి నిజాముల్ముల్క్ అధీనంలోకి వచ్చింది. ఢిల్లీ దర్బారులో వుండే అమీన్ఖాన్ అనే పజీరు చనిపోగా, నిజాముల్ముల్క్కు ఆ పదవి ఇచ్చి, అతన్ని 1722 ఫిబ్రవరిలో ఢిల్లీకి పిలిపించారు. ఢిల్లీదర్బారు వాతావరణం చాలా కలుషితంగా ఉన్నది. పాదుషా అంతరంగికులు అతని సలహాలు వినక పోగా అతనిపై పాదుషాకు చాడీలు చెప్పారు. ఇది చూసి విసిగిపోయి అతను, 1723 డిశంబరు మూడో వారంలో పాదుషాకు చెప్పకుండా దక్కనుకు బయలుదేరాడు. చెప్పడుమాటలు విని పాదుషా, అతను తనపై తిరుగుబాటు చేస్తున్నాడని నమ్మి, హైదరాబాదు గవర్నరయిన ముబారిజ్ ఖాన్కు, నిజాముల్ముల్క్ను యుద్ధంతో ప్రతిఘటించమని ఉత్తరువు పంపాడు. గెలిస్తే దక్కనుకు వైస్రాయి అవుతానన్న

ఆశో ముబారిజ్ ఖాన్ నిజాముల్ ముల్క్ తో 1724 అక్టోబరు 11న బిరారులో యుద్ధం చేసి, నిజాముల్ ముల్క్ చేతిలో చచ్చాడు. పాదుషా నిజాముల్ ముల్క్ ను తుద ముట్టించలేకపోగా అతన్ని దక్షిణదేశాని కంతకూ వైస్రాయిగా గుర్తించి, అతనికి అసఫ్ జాహ్ అన్న బిరుదు కూడా ఇవ్వ వలసివచ్చింది. అసఫ్ జాహ్ లే చివరిదాకా నిజాము రాష్ట్రాన్ని పరిపాలించారు. హైదరాబాదు స్వతంత్ర సంస్థానం కావటానికి ఇదే నాంది. 1748 మే 21న, 91వ ఏట నిజాముల్ ముల్క్ మరణించాడు.

బెంగాల్

1705 లో బెంగాలు గవర్నరుగా నియమించబడిన ముర్షీద్ కులీ ఖాన్ బలవంతుడూ, నమ్రుద్దూనూ. అతను బెంగాలు రాజధానిని ఢాకా నుంచి ముర్షీదాబాదుకు మార్చాడు. 1727 లో ఇతని మరణానంతరం ఇతని అల్లుడు ముజాఉద్దీన్ ఖాన్ గవర్నరయ్యాడు. ఇతని హయాంలోనే బిహారునుబా బెంగాలునుబా దాకా విస్తరించబడింది. అలివర్ధీ అనేవాడు బిహారుకు పాలకుడుగా నియమించబడ్డాడు. 1739 లో ముజాఉద్దీన్ ఖాన్ చనిపోయి అతని కొడుకు గవర్నరు కాగా, అలివర్ధీ మరికొందరితో

చేరి కుట్రచేసి బెంగాలు గవర్నరును హత్య చేసి, బెంగాలును ఆక్రమించాడు. అతను బెంగాలును స్వతంత్రంగానే పాలించసాగాడు. మంచి పాలకు డనిపించుకోదగిన లక్షణాలతని కున్నాయి.

అయితే అలివర్ధీ పరిపాలన సుఖంగా సాగలేదు. ఏటా మహారాష్ట్రులు బెంగాలుపైన దండయాత్ర చేస్తూవచ్చారు. ఇతనికింద ఉండిన అఫ్ ఘాన్ సేనానులూ, బిహారులోని వాళ్ళూ ఏకమై కుట్ర చేసి, తిరుగుబాటు చేసి ప్రమాదం తెచ్చిపెట్టారు.

అలివర్ధీ మహారాష్ట్రుల ధాటికి తట్టుకోలేక ఏటా వారికి 12 లక్షలరూపాయల చౌధ్

చెల్లించే షరతు మీద వారితో ఒడంబడిక చేసుకున్నాడు. ఒరిస్సా నుంచి తనకు వచ్చే రాబడిలో కొంత భాగం కూడా అతను వారికి ఇచ్చాడు. 1756 ఏప్రిల్ లో ఇతని మరణానంతరం ఇతని మనమడు నవాబ్ నిరాజుద్దౌలా (అసలు పేరు మీర్జాముహమ్మద్) బెంగాలు పాలకు డయాడు. ఇతని పరిపాలన కొద్దికాలమే సాగినా, అది బెంగాలు చరిత్రలోనూ, భారత చరిత్రలోనూ కూడా ఒక ముఖ్యమైన మలుపుగా పరిణమించింది.

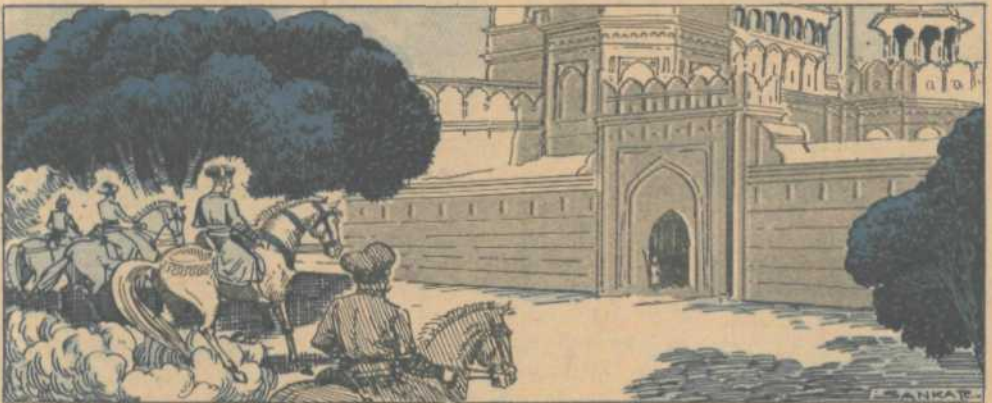
బెద్ (అవద్)

బెద్ నుబాలో ఈ నాటి బెద్ మాత్రమే గాక, దానికి తూర్పుగా ఉండే వారాణసి కూడా చేరి ఉండేది. అలహాబాదు, కాన్పూరు పరిసరాలు కూడా అందులో చేరి ఉండేవి. బెద్ రాజ్యాన్ని స్థాపించిన సాదత్ ఖాన్ అనేవాడు ఖరాసాన్ నుంచి వలస వచ్చాడు. 1724 లో బెద్ గవ

ర్నరుగా నియమించబడి, శీఘ్రకాలంలోనే విశేష ఖ్యాతి సంపాదించాడు. నాదిర్ షా దాడి జరిగిన సమయంలోనే ఇతన్ని ఢిల్లీకి రప్పించారు. ఆ యేడే అతను అత్యుపాధ్య చేసుకున్నాడు.

అతని అనంతరం అతని అల్లుడు సఫదర్ జంగ్ బెద్ కు గవర్నరయ్యాడు. 1748 లో ఇతన్ని ఢిల్లీలో వజీరుగా నియోగించారు. 1754 లో చనిపోయే ముందు 'దాకా ఇతను సమకాలీన భారతచరిత్రలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించాడు. ఇతన్ని నిజాముల్ ముల్క్ కొడుకూ, మనమడు ప్రతిఘటిస్తూ వచ్చారు.

సఫదర్ జంగ్ అనంతరం ఇతని కొడుకు మజా ఉద్దౌలా బెద్ ను సమర్థవంతంగా పరిపాలించి, తాను కూడా ఢిల్లీలో వజీరుగా నియమింపబడి, ఉత్తర భారతదేశ చరిత్రలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించి, 1775 లో చనిపోయాడు.

భారత చరిత్ర

18 వ శతాబ్దిలో కలిగిన హిందూ పునర్విజృంభణ భారతచరిత్రలో ఒక ముఖ్య ఘట్టం. శిథిల మవుతున్న మొగలు సామ్రాజ్యంలో రాజపుత్రులూ, సిక్కులూ, జాత్లూ, మహారాష్ట్రలూ తమతమ ఆధిపత్యాలను ప్రతిష్ఠించుకున్నారు. ఢిల్లీ పాదుషా కొలువు చేస్తూనే జోధ్ పూరు, జైపూరు రాజులు మొగలు సామ్రాజ్యంలో ఒక పెద్ద భాగాన్ని తమ అధీనంలోకి తెచ్చుకున్నారు.

గురుగోవిందుడు 1708 లో ఒక అఫఘానువాడి చేత హత్య చేయబడ్డాక సిక్కులకు బాండా నాయకుడై, గోవిందు పిల్లలను హత్యచేసిన షజీర్ఖాన్ ను చంపి, సిర్ హిందునూ, యమునా నల్లేజ్ నదుల మధ్య ప్రాంతాన్ని వశపరుచుకున్నాడు. అయితే ఈ విజయం దక్కలేదు. మొగలు పాదుషా ఇతన్ని బంధించి, ఇతని కొడు

కును ఇతని కళ్ళముందే చంపించి, ఇతన్ని ఏనుగుల చేత తొక్కించాడు. అయితే సిక్కులు పూర్తిగా అణగారిపోలేదు. కపూర్ సింగ్ అనేవాడు "దల్ ఖాల్సా" అనే సంస్థకు పునాది వేశాడు. సిక్కులు రావీనదీ తీరాన దలేవాలే అనే దుర్గాన్ని నిర్మించి, క్రమంగా విజయవంతులయ్యారు. నాదిర్ షా దాడులు వారికి చాలా తోడ్పడ్డాయి.

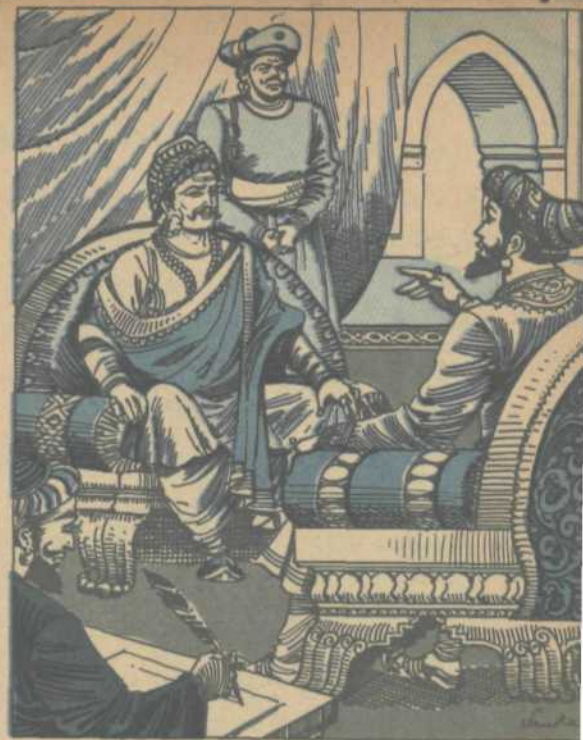
కాని మొగలు సామ్రాజ్య శిథిలాలపై తమ ధ్వజాన్ని నిలబెట్టయత్నించిన వారిలో అత్యంత శక్తిమంతులు మహారాష్ట్రలు. అయితే కొంతకాలం వీరు అంతఃకలహాలలో ఉండిపోయారు. శివాజీ కొడుకైన శాహూజీని ఢిల్లీ పాదుషా బంధవిముక్తుణ్ణి చేసిన అనంతరం అతనికి, తారాబాయికి మధ్య కలహం లేర్పడి, యుద్ధాలు కూడా జరిగాయి. ఈ సంఘర్షణలో చిట్టచివరకు శాహూజీ నెగ్గటానికి బాలాజీ విశ్వనాథ్ అనే

కొంకణ దేశపు చిత్పావన బ్రాహ్మణు డొకడు సహాయపడ్డాడు.

చిన్న గుమాస్తాగా జీవితం ప్రారంభించిన బాలాజీ విశ్వనాథుడు తన బుద్ధి కొశలం చేత పైకి వచ్చి 1713 నవంబరు 16 న శాహూజీ చేత పేష్వా (ప్రధానమంత్రి)గా నియమించబడ్డాడు. పేష్వా హోదా కంటే "ప్రతినిధి" హోదా ఎక్కువైనది. అయి నప్పటికీ బాలాజీ, అతని కొడుకైన బాజీ రావు అత్యంత సమర్థులై, మరాఠా సామ్రా జ్యానికి ఛత్రపతుల కంటే కూడా పేష్వాలకే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం సంపాదించారు.

మొగలు సామ్రాజ్యం శిథిలౌవస్థలో ఉండటాన్ని మహారాష్ట్రలు తమకు అను కూలంగా ఉపయోగించుకున్నారు. హుసే నాలీ దక్కనుకు వచ్చినప్పుడు బాలాజీ విశ్వనాథుడు ఆయన చేత అతి ముఖ్యమైన ఒప్పందం చేయించి, పాదుషా చేత ఆమో దింప జేయించాడు. మహారాష్ట్రలు తన పక్షన ఉండగలందులకై 1714లో హుసే నాలీ చేసిన ఈ ఒడంబడిక ప్రకారం, శివాజీనుంచి మొగలులు జయించిన ప్రాంతా లన్నీ శాహూకు తిరిగి రావటమేగాక, ఖందేష్, గోండ్వానా, బిరార్, హైదరాబాదు, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో మరాఠీలు జయించిన

ప్రాంతాలు కూడా అతనికి దక్కాయి; దక్కనులోని ఆరు సుబాల లోనూ అతను చౌథ్, సర్దేశ్ముఖి శిస్తులు వసూలు చేసే అధికారాన్ని పొంది, దానికి ప్రతిఫలంగా పాదుషా ఉపయోగార్థం 15000 గుర్రాలను పోషించటానికి, ఏటా 10 లక్షలు కప్పం చెల్లించటానికి, దక్కనులో కాంతి భద్రతలను కాపాడటానికి ఒప్పందం జరి గింది. ఈ ఒప్పందం ప్రకారం శివాజీ ఆదర్శమైన సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం మహారాష్ట్రలకు సిద్ధించలేదు, ఏమంటే మహారాష్ట్రలపైన థిల్లీ పాదుషా అధిపత్యం ఆమో దించబడింది. అయినప్పటికీ ఈ ఒప్పందం

మహారాష్ట్ర చరిత్రలో ఒక అతి ముఖ్యమైన ఘట్టమని చెప్పాలి; దీని మూలంగా మహారాష్ట్రలు ప్రభుత్వ స్థులకు భాగస్వాములయ్యారు, సామ్రాజ్యంలోని ఒక ప్రాంతంలో వారికి గల హక్కులు గుర్తించబడ్డాయి.

ధిల్లీలో సయ్యద్ వ్యతిరేక పక్షం విజృంభించడం చూసి, వారిని అణచటానికి సయ్యద్ హుసేనాల్ ధిల్లీ పైకి దండెత్తి వెళ్ళతూ, తన కొత్త మిత్రులను వెంట తీసుకువెళ్ళి, ఫర్రుఖ్ సియర్ ను గద్దెదించి, మరొక కిలు బొమ్మను గద్దె ఎక్కించాడు. 1719 లో మహారాష్ట్రలు ధిల్లీ పైకి వెళ్ళటం కూడా వారి చరిత్రలో ముఖ్య సంఘటనే. దాని ఆధారంపైనే బాలాజీ విశ్వనాథుడు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య నిర్మాణానికి పథకం ఆలోచించాడు. మహారాష్ట్రల బలం అతర విధాలుగా కూడా పెరిగింది. రాజారాం హయాములో జాగీర్లు పునరుజ్జీవనం పొందటం చేత శూరులైన మహారాష్ట్రలు

చిన్న చిన్న స్వతంత్ర రాజ్యాలను ఏర్పాటు చేసుకున్నారు.

పేష్వా పదవి బాలాజీ విశ్వనాథుడి వంశానికి హక్కు భుక్తమయింది. 1720లో బాలాజీ విశ్వనాథుడు మరణించిన మీదట, యువకుడైన అతని కుమారుడు బాజీరావు పేష్వా అయ్యాడు. అతను యుద్ధతంత్రంలోనే గాక, పరిపాలనా వ్యవహారాల్లో కూడా సమర్థుడు.

అతను ఎంతో దూరదృష్టితోనూ, చొరప తోనూ మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యానికి అవసరమైన విధానాన్ని రూపొందించాడు. సర్మదా నదిని దాటి మొగలు సామ్రాజ్య కేంద్రాన్నే దెబ్బ తీయాలని అతని పథకం. "చెట్టు ఎండి పోతున్నది. కాండాన్నే సరికేద్దాం. కాఖలు వాటంతట అవే పడిపోతాయి, మన బావులూ కృష్ణానది మొదలుకుని సింధూనది దాకా ఎగురుతుంది," అని అతను కాహూకు సలహా ఇచ్చాడు.

భారత చరిత్ర

తన అనుచరులు కొందరికి ఉత్తర ప్రాంతాలను జయించటం అంతగా ఇష్టం లేదు, కాని బాజీరావు కాహాజీని ఒప్పించాడు. హిందూరాజులకు తన కృషి ఆదరణీయంగా ఉండగలందులకు అతను "హిందూ పాద్ పద్దాహి" (హిందూ సామ్రాజ్యం) అన్న నినాదాన్ని లేప దీశాడు.

1723 డిసెంబరులో అతను మాలవాపై దాడి చేసినప్పుడు హిందూ రాజులు అంతులేని త్యాగాలు చేసి అతనికి తోడ్పడ్డారు. అంతర్యుద్ధాల ఫలితంగా గుజరాతు మహారాష్ట్రలకు చిక్కింది. అయితే మహారాష్ట్రలలోనే బాజీరావుకు ఒక ప్రతి పక్షం ఏర్పడింది. దానికి నాయకుడు త్రింబక్ రావ్ ధాబాదే అనేవాడు. అతను గుజరాతుకు సేనాపతి. బాజీరావు పైగల ఈర్ష్య కోడ్డి, కోల్హాపూరును ఏలే శివాజీ వంశస్తుడైన రెండవ శంభూజీ రాజా, నిజాము

ముల్క్లు త్రింబక్ రావుతో చేరారు. అయితే బాజీరావు యుక్తిగా తన శత్రువుల ఆలోచనలను భగ్నం చేసేశాడు. 1731 ఏప్రిలు 1 న బిల్హాపూరు మైదానం మీద యుద్ధం జరిగింది. అందులో త్రింబక్ రావు ఓడిపోయి, ప్రాణాలను కోల్పోయాడు. బాజీరావు సాధించిన ఈ విజయం పేష్వాల చరిత్రలో ఒక ప్రముఖ ఘట్టం. దీనితో అతన్ని ప్రతిఘటించగల శత్రువు లెవరూ లేకుండా పోయారు. అతను 1731 ఆగస్టులో నిజాముల్ముల్క్తో ఇలా సంధి చేసుకున్నాడు: నిజాముల్ముల్క్ తన ఆధికారాన్ని దక్షిణదేశంలోనూ, పేష్వా ఉత్తరదేశంలోనూ యథేచ్ఛగా కొనసాగించుకోవచ్చును.

అదృష్టవశాన బాజీరావుకు అంబరు రాజైన 2 వ జయసింగు మైత్రీ, ఛత్రసాల బుందేలా మైత్రీ లభించింది. బాజీరావు

1737 లో ఢిల్లీ సమీపానికి తన సేనలను తరలించుకు పోయాడు. అయితే పాదుషా బాధ పడతాడని ఢిల్లీనగరం పై దాడిచెయ్య లేదు. ఈ మహారాష్ట్రుల పీడ వదిలించు కోవాలని పాదుషా నిజాముల్ ముల్క్ సహాయం కోరాడు. ఆరేళ్ళక్రితం తాను బాజీరావుతో చేసుకున్న ఒప్పందాన్ని ఉల్లంఘించి నిజాముల్ ముల్క్ బాజీరావును అణగదొక్కాలని బయలుదేరి వెళ్ళాడు. భోపాల్ వద్ద ఉభయ పక్షాలకూ జరిగిన యుద్ధంలో నిజాముల్ ముల్క్ ఓడి పోయి బాజీరావుతో కొత్త సంధి చేసుకున్నాడు. దీని ఫలితంగా మాల్యా యావత్తూ బాజీరావు దయింది. నర్మదా చంబల్ నదుల మధ్య నున్న దేశం పై అతనికి ఆధిపత్యం లభించింది. దీనిని పాదుషాయే ధృవపరిచాడు; పేష్వా ఖర్చుల కింద 50 లక్షలరూపాయలను ఇచ్చుకోవలసి వచ్చింది.

ఈ ఒప్పందం వల్ల దేశంలో కొంత భాగాన మహారాష్ట్రుల ఏలుబడి మరింత సుస్థిరమని గుర్తింపుకు వచ్చింది.

1739 లో, పశ్చిమతీరాన పోర్చుగీసుల ఆధీనంలో ఉండిన సాల్వెట్, బసీను లను మహారాష్ట్రులు పట్టుకున్నారు. అయితే త్వర

లోనే బాజీరావును నాదిర్షా దండయాత్రను గురించిన వార్త కలవర పెట్టింది. అతను ఇరుగు పొరుగున ఉండే ముస్లిములతో వైరం కట్టిపెట్టి, నాదిర్షా పై సమిష్టిప్రతిఘటనకు గాను యత్నించాడు. కాని ఈ ప్రయత్నం ముగిసేలోపునే బాజీరావు తన 42 వ ఏట, 1740 ఏప్రిలులో అకాలమరణం వాత పడ్డాడు. అతని మరణంతో మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యానికి తీరని నష్టం కలిగింది. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య వ్యవస్థాపకులలో అతను రెండవ వాడని చెప్పవచ్చు.

బాజీరావు హయాంలో మరాఠాల ఖ్యాతి శక్తులు బాగా పెంపొందిన మాట నిజమే

గాని, మహారాష్ట్రదేశం ఐక్యతను కోల్పోయింది. దీనికి కారణం జాగీర్దారీ విధానం తిరిగి అమలులోకి రావటం. అక్కడక్కడా అర్హస్వతంత్ర మహారాష్ట్ర రాజ్యాలు వెలిశాయి; కేంద్రప్రభుత్వం క్రమంగా దుర్బలమై, చివరకు భగ్నమైపోయింది. పైకి వచ్చిన అర్హస్వతంత్ర రాజ్యాలలో మొదటిది బిరారు; దానికి రాజు రఘూజీ భోంస్లే. అదేవిధంగా బరోడాలో గాయక్వాడ్లు అధిపతులయారు. బాజీరావు కింద పని చేసి కీర్తి సంపాదించిన రనేజీసంధియా మాల్వాలో ఒక ప్రాంతానికి అధిపతి అయ్యాడు. మాల్వాలో మరొక ప్రాంతానికి అధిపతి అయిన మల్హార్ రావు హోల్కర్ కూడా బాజీరావు కింద దక్షతతో పనిచేసిన సేనానాయకుడే.

బాజీరావు అనంతరం అతని పెద్ద కొడుకు రెండవ బాలాజీ పేష్వా అయ్యాడు. (ఇతనినే నానాసాహెబ్ అనీ, బాలాజీ బాజీ

రావనీ కూడా పిలిచేవారు.) ఇతను పేష్వా కావడానికి మరాఠానాయకుల నేతలు వ్యతిరేకించారు. కారణమేమంటే, ఇతను పద్దెనిమిదేళ్ళ బాలుడు; తండ్రికి గల సామర్థ్యం ఇతనిలో లేదు. అయినా ఇతను బొత్తిగా అసమర్థుడు కాదు. సేనలను ఆయత్తం చెయ్యటంలోనూ, యుద్ధ తంత్రంలోనూ అతను తన తండ్రిని అనుకరించాడు.

1749 లో షాహూ చనిపోతూ రాజ్యాధికారాన్ని పేష్వాలకు దత్తంచేసేశాడు. శివాజీ పంకానికి తారాబాయి మనమడు వారసుడు గానూ, పంశవర్ధకుడు గానూ ప్రకటించబడ్డాడు. అయితే తారాబాయి ఈ ఏర్పాటును వ్యతిరేకించి, పేష్వాతో యుద్ధం చేసి, బాలుడైన రాజును పట్టి, నిర్బంధంలో ఉంచింది. అయితే యుద్ధంలో పేష్వాకే విజయం లభించింది. అది మొదలు మహారాష్ట్ర సమాఖ్యకు పేష్వాయే నాయకుడయ్యాడు.

భారత చరిత్ర

బొలాజీబాజీరావు నాయకత్వం కింద కూడా మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య విస్తరణ కొంత బరిగింది. 1757 మార్చిలో క్రిరంగపట్టణం వద్ద మహారాష్ట్ర సైన్యాలు ప్రత్యక్షమయాయి. కృష్ణానదికి దక్షిణంగా ఉండే ప్రధాన రాజ్యాల వారందరూ మహారాష్ట్ర లకు కప్పాలు చెల్లించవలసి వచ్చింది. ఆర్కాటు నవాబు చౌథ్ బాపతు పాత బాకి కింద రెండు లక్షలు నగదు ఇచ్చి, మరొక రెండున్నరలక్షలు దఫాలవారిగా చెల్లించు కుంటానన్నారు.

మహారాష్ట్రలు బీదనూరు, మైసూరు సంస్థానాల పైన కూడా దాడులు చేశారు; కైఫు, వాట్సునీల నాయకత్వాన ఆంగ్రియా అనే నౌకాధిపతితో పోరాటం సాగించే ఇంగ్లీషు వారికి సహాయం చేశారు. మహారాష్ట్రల పురోగమనానికి కొంత అడ్డు తగిలిన వారెవరంటే, మైసూరు సేనాపతి

హైదరూ, బుస్సీ అనే ఫ్రెంచివాడూ, హైదరాబాదుకు నిజాముగా ఉండిన ఆలీ.

అయితే పేష్వా తమ్ముడి కొడుకైన సదాశివరావు అనేవాడు 1760 లో ఉద్ధీర్ వద్ద నిజామును ఓడించాడు. బుస్సీ కింద నిజాముసేనలో ఫిరంగి నిపుణుడుగా పనిచేసిన ఇబ్రాహం ఖాన్ గార్డీ అనేవాడు మహారాష్ట్రలతో చేరాడు; అతనికి పాశ్చాత్య యుద్ధ తంత్రం తెలుసును. ఈ యుద్ధంలో ఓడిన ఫలితంగా నిజాము మహారాష్ట్రలకు బిజాపూరు సంస్థానం మొత్తంగానూ, ఔరంగాబాదులో చాలా పెచ్చు భాగమూ, బీదరులో కొంత భాగమూ ఇచ్చుకుని, దొలతాబాదు దుర్గంతో సహా అనేక దుర్గాలు వారి పశం చెయ్యవలసి వచ్చింది. ఈ విధంగా దక్షిణదేశంలో మొగలుసామ్రాజ్యంలోని కొంతభాగం మహారాష్ట్రలు చేజిక్కించుకున్నారు.

మహారాష్ట్రులు ఉత్తర దేశంలో ఇంతకు మించిన విజయాలు సాధించారు. 1756 అంతంలో మల్తారావు హొల్కర్, రఘు నాథరావులు కొద్ది వారాల తేడాలో తిరిగి ఉత్తరానికి పంపబడ్డారు. రఘునాథరావు నాలుగు మాసాల పాటు రాజపుత్రస్థానంలో ఉండి పోవలసి వచ్చింది. అందుచేత అతను సఖారాంబాపు అనే వాడి నాయకత్వాన 20,000 మంది సైనికులను "దో ఆవ్" ప్రాంతానికి పంపాడు. సఖారాంబాపు తెలివిగా జాతలను మంచి చేసుకుని, 1757 లో ఢిల్లీపై దాడిచేసి, ఢిల్లీలో అబ్దాలీ చేత నియంతగా నియమించబడిన నాజిబుద్దౌలా అనే వాడిచేత తమ షరతులపై సంధి చేసుకోవటానికి ఒప్పించారు.

1758 మార్చిలో సిర్హింద్, ఏప్రిలులో లాహోరు మహారాష్ట్రులకు చిక్కాయి. అదీనబేగ్ అనేవాణ్ణి పంజాబులో తమ రాజప్రతినిధిగా మహారాష్ట్రులు నియమించారు. అయితే ఈ ప్రాంతాన్ని దక్కించుకోవటానికి తగిన సన్నాహాలు జరగని కారణంచేత రఘునాథుడి "ఘన విజయం" రాజకీయంగానూ, ఆర్థికంగానూ కూడా బోలెడంత నష్టాన్ని కలిగించింది; అబ్దాలీతో మరొక యుద్ధం అనివార్యం చేసింది.

1758 అక్టోబరు 13 న అదీనబేగ్ మరణించటంతో పంజాబులో అరాజకం ప్రబలింది. దానిని సరిచేయటానికి పేష్వా 1759 లో దత్తాజీసింధియా అనే వాణ్ణి పెద్ద సేనతో పంజాబుకు పంపాడు. దత్తాజీసింధియా పాలకుడుగా సాబాజీసింధియా అనే వాణ్ణి నియమించాడు. కాని త్వరలోనే బలమైన దుర్రాసీ సేనలు వచ్చిపడి, పంజాబును జయించాయి. 1759 నవంబరులో పంజాబును పూర్తిగా జయించి, అహ్మద్షా అబ్దాలీ ఢిల్లీ పైకి వెళ్ళాడు.

ఈ సమయంలో మహారాష్ట్రులకు ఎవరూ సాయపడక పోవటమే వారి అప

జియానికి కారణం. రు హే లా లూ, బెథ్ నవాబు అబ్దాలీ పక్షమయ్యారు. రాజపుత్రులు తటస్థంగా ఉండి పోయారు. సిక్కులు కూడా వారికి సహాయపడలేదు. ఇందుకు కారణం బాలాజీబాజీరావు అనుసరించిన విధానాలే. అతను తన తండ్రి విధానాలలో రెండు మార్పులు చేశాడు. ఒకటి, పాశ్చాత్య యుద్ధతంత్రం నిమిత్తం అతను తన సేన లోకి అన్ని రకాల వృత్తి సైనికులను రానిచ్చి, సైన్యంలో ఐక్యతా, క్రమశిక్షణ లేకుండా చేశాడు. అతను చేసిన రెండవ పొరపాటు "హిందూ - పాద్ - పాద్ షాహీ" నినాదానికి స్వస్తి చెప్పటం; ఆ నినాదం హిందూ రాజ్యాల నన్నిటినీ ఏకం చేయ్యటానికి ఉపకరించేది. అందుచేత అతని అనుచరులు ముస్లిముల విచక్షణ లేకుండా అతని తంజాల పైనపడి బంది పోతుంటే పెంచారు. ఈ కారణంగా సైన్యం నలనల ఎదుర్కోవలసి

వచ్చేసరికి మహారాష్ట్రలకు ఎవరూ సాయం రాకపోగా, లోగడ సహాయపడిన వారిలో అనేకమంది దుర్రానిల పక్షం కావటం జరిగింది.

1759 ఆఖరుదినాలలో దత్తాత్రేయియా అబ్దాలీ చేతిలో స్థానేశ్వరం వద్ద ఓడిపోయి, ఢిల్లీ కేసి తిరోగమించాడు. దారిలో, ఢిల్లీకి ఉత్తరాన పదిమైళ్ళ దూరాన బరారిఘాట్ అనేచోట అఫఘానులు అతన్ని 1760 జనవరి 9 న చంపేశారు. దుర్రాని ఆస్విక దళాల ధాటికి తట్టుకోవటం మల్తార్ రావు హోల్కర్ మొదలైన వారికి సాధ్యం కాలేదు. అంతకు పూర్వమే నిజామును ఓడించి కీర్తిమంతుడైన సదాశివరావు భావును పేష్వా పెద్ద సేనతో పంపుతూ, పదిహేడేళ్ళ వయసుగల తన కొడుకును విశ్వాస్ అనే వాణ్ణి, సేనలన్నిటి పైనా నామమాత్రపు సేనాపతిగా చేసి ఉత్తర దేశానికి పంపాడు.

భారత చరిత్ర

మొదట సదాశివరావు భావు చాలా వివేకం ప్రదర్శించాడు. అతను తన బలాలనూ, సాధన సంవత్తినీ పెంపొందించుకుని, రాజపుత్రుల సఖ్యం సంపాదించటానికి కృషి చేశాడు. 1760 ఆగస్టు 3 న ఢిల్లీ అతని వశమయింది. అటుపైన భావుకు కష్టాలు ఆరంభమయాయి. సూరజ్ మల్ అనే వాడు, అతనితో అభిప్రాయ భేదాలు రావటంచేత, అతని పక్షం వదిలేశాడు. మల్తార్ రావు హొల్కరుకు కూడా అతనితో విభేదం ఏర్పడింది. దీనితోడూ ఢిల్లీ ఆక్రమణ అతని కష్టాలను పెంచింది. ఆగస్టు మధ్యలో అతను ఢిల్లీని వదిలిపెట్టి, 1760 అక్టోబరు 29 నాటికి పానిపట్టు చేరాడు.

ఈలోపుగా అబ్దాలీ ఆలీగఢ్ ను పట్టుకుని, ఔధ్ నవాబైన ముజా ఉద్దౌలా స్నేహం సంపాదించాడు. 1760 నవంబరు 1 నాటికి అబ్దాలీ పానిపట్టు చేరాడు.

చరిత్రప్రసిద్ధమైన పానిపట్టు రణక్షేత్రంలో అఫ్ఘాను బలాలూ, మహారాష్ట్ర బలాలూ తలపడ్డాయి. అబ్దాలీ సైన్యంలో 30 వేల ఆశ్వికులూ, 30 వేల కాల్పులమూ ఉన్నారు. మహారాష్ట్ర సేన 45,000 సంఖ్య గలది. సంఖ్యలోనే గాక గుర్రాలలోనూ, ఫిరంగులలోనూ, వ్యూహంలోనూ, కవచాలలోనూ అబ్దాలీ సేన మెరుగైనది.

రెండున్నర మాసాలపాటు ఉభయ సేనల మధ్యా చిల్లర సంఘర్షణలు సాగాయి. వీటిలోనే మహారాష్ట్రులు చాలా దెబ్బతిన్నారు. ముఖ్యంగా వారికి ఆహారపు కొరత తీవ్రంగా ఏర్పడింది. చివరకు 1761 జనవరి 14 న మహారాష్ట్ర సైన్యం శత్రువుపై యుద్ధానికి బయలుదేరింది.

అబ్దాలీ తన సేనావ్యూహాన్ని ఈ విధంగా ఏర్పాటు చేశాడు: మధ్య భాగంలో 18,000 మంది సైనికులు అబ్దాలీ వజీరైన

పాపలీఖాన్ నాయకత్వాన నిలబడ్డారు; దానికి కుడి, ఎడమ పార్శ్వాల అయిదేసి వేల సంఖ్యగల సేనలు, హెచ్చుగా ఆశ్విక దళాలతో కూడుకున్నవి, అమర్చబడ్డాయి; వీటికి నాజిబుద్దౌలా, మజా ఉద్దౌలాలు అధిపతులు.

భావు మహారాష్ట్ర సేనలను కూడా మూడు విభాగాలు చేశాడు. మధ్య సేన అతని నాయకత్వం కిందనే ఉన్నది. వామ పార్శ్వపు సేనలో ఇబ్రాహీంఖాన్ గార్డీ సైనికులూ, కుడిపక్క సేనలో మల్తార్ రావు హోల్కర్ దళాలూ ఉన్నాయి.

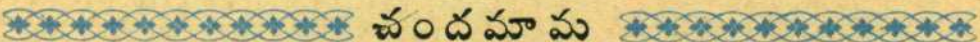
మహారాష్ట్రులు ఫిరంగులతో యుద్ధం ప్రారంభించారు. వారు అత్యంత ధైర్య సాహసాలతో పోరాడి, ఆరంభంలో కొద్దిపాటి విజయం సాధించారు. ఇబ్రాహీంఖాన్ గార్డీ దుర్రానీ సేనల కుడి పార్శ్వం పై న చూపిన ధాటికి, ఎనిమిది, తొమ్మిది వేల మంది రుహేలాలు చావటమో, గాయపడటమో జరిగింది. అదే విధంగా, పాపలీఖాన్ కింద వున్న దుర్రానీ మధ్య సేనను సదాశివరావు భావు తీవ్రంగా దెబ్బ తీయించి, దాదాపు గెలిచినంత పని చేశాడు.

కాని అబ్దాలీ తన మధ్య సేనలోకి 13,000 మంది కొత్త సైనికులను పంపి

ఎదురు దెబ్బతీశాడు. అప్పటికే మహారాష్ట్రుల త్రాణ తరిగి పోయింది. అయినా భావు ప్రాణాలకు తెగించి పోరాటం సాగించాడు. అపరాహ్ణం రెండుంబావు వేళకు విశ్వాసరావు తుపాకీగుండు తగిలి చని పోయాడు. ఆ మీదట భావు మరింత సాహసంతో పోరాటం సాగించాడు, కాని ఫలితం లేకపోయింది. రెండుమ్ముప్పావు గంటకల్లా, "కన్నుమూసి తెరిచేలోగా మహారాష్ట్ర సేన హారతి కర్పూరంలాగా హరించి పోయింది."

అయిదుగురు దుర్రానీ ఆశ్వికులు సదాశివరావు అభరణాలకు ఆశపడి అతని తల సరికేశారు. ఈ విధంగా సదాశివరావు భావు

తన జాతి గౌరవం కోసం ప్రాణాలు బలి పెట్టాడు. అయితే పానిపట్టు వద్ద మహారాష్ట్రులకు అపజయం సిద్ధించటానికి కారణం సదాశివరావే; అతను ఇతరుల అభిప్రాయాలను లక్ష్యపెట్టాడు కాదు, అనేక తప్పుడు అంచనాలు వేశాడు కూడా. ఓటమితోబాటు, ప్రముఖ మహారాష్ట్ర సేనానాయకులందరూ రణరంగాన ప్రాణాలు వదిలారు. అనేకమంది సైనికులూ, అమాంబావతు మనుషులూ, స్త్రీలూ, పిల్లలూ సహా, వధించబడ్డారు.

ఈ అపజయం మహారాష్ట్ర జాతి కంతకూ తీరని దెబ్బ అయింది. ఒక తరానికి చెందిన మహారాష్ట్రనాయకు లందరూ ఒక్కసారిగా నశించారు. ప్రతి మహారాష్ట్ర గృహమూ ఈ యుద్ధంలో ఎవరినో ఒకరిని బలి పెట్టింది. మహారాష్ట్రులు 50,000 గుర్రాలనూ, రెండులక్షల పశువులనూ, అనేకవేల ఓంటులనూ, 500 ఏనుగులనూ,

అంతులేని ధనాన్ని, సగలనూ దోపిడి ద్వారా కోల్పోయారు. ఈ దుర్వార్త చెవిని పడ్డాక అసలే వ్యాధిగ్రస్తుడై ఉన్న పేష్వా అటెకాలం జీవించలేడు; 1761 జూను 23 న ఆయన పూనాలో చనిపోయాడు.

ఈ పానిపట్టుయుద్ధం మహారాష్ట్రుల కీర్తి ప్రతిష్ఠలకు గొడ్డలిపెట్టయింది. పేష్వాల అధికారం దారుణంగా దెబ్బతిన్నది. అయితే మహారాష్ట్రులు తిరిగి కోలుకోగలిగారు. పేష్వా మాధవరావు కీర్తిమంతుడు కావటమే గాక, మొదటి పేష్వా ఆశయాలను అమలు జరప యత్నించాడు. 1772 లో అతను మరణించడం మహారాష్ట్రజాతికి మరొక పానిపట్టు అపజయం అయిందని చెబుతారు.

అయినా పానిపట్టుయుద్ధం భారత చరిత్రలో ఒక విషమ ఘట్టం. ఆ యుద్ధంలో మహమ్మదీయులూ, మహారాష్ట్రులూ పరస్పరం నిర్వీర్యపరచుకోవటం వల్ల బ్రిటిషువారు లాభం పొందారు.

భారత చరిత్ర

15 వ శతాబ్ది ఆఖరులో పాశ్చాత్యులు భూగోళం మీద సాధించిన అన్వేషణల మూలంగా వివిధ దేశాలమధ్య కొత్తవాణిజ్య సంబంధాలేర్పడి, అనేక దేశాల చరిత్రలో కొత్త అధ్యాయాలు ప్రారంభమయ్యాయి. అలాటి మార్పులకు పునాది వేసిన సంఘటనలలో ప్రముఖమైనది వాస్కోడగామా ఇండియాకు రావటం. ఇతను 1498 మే 27 న కాలిక్ట్ రేవులో అడుగుపెట్టాడు.

పైదేశాలవారు మనదేశానికి రావాలంటే రెండేమార్గాలు: ఒకటి వాయువ్యసరిహద్దు మీదుగా గల నేలమార్గం: రెండవది సముద్రమార్గం. మొగలులు నేలమార్గాన్ని బాగానే సంరక్షించారు గాని, సముద్రమార్గాలను కాపాడుకునే యత్నం చెయ్యలేదు. వారేనాడూ సముద్రం పైన ఆధిపత్యం కోరలేదు. సముద్రమార్గాలను రక్షించుకునే యత్నం చేసినవారు మహారాష్ట్ర లొక్కరే.

వాస్కోడగామా పోర్చుగీసు (బుడతకీచు) నావికుడు. అతను లిస్బన్ నగరం నుంచి బయలుదేరి ఆఫ్రికాను చుట్టి, ఇండియాకు వచ్చాడు. జామెరిన్ అనే బిరుదు గల కాలిక్ట్ పాలకు డతనికి స్నేహం చూపాడు. అతని రాకతో పోర్చుగీసులూ ఇండియాకూ మధ్య వర్తకసంబంధాలు లేర్పడ్డాయి.

నిజానికి అంతకు పూర్వం కూడా పాశ్చాత్య దేశాలకూ, ఇండియాకూ మధ్య వర్తక సరుకుల రవాణా జరుగుతూనే ఉండేది. అయితే 7 వ శతాబ్ది లగాయితు ఇండియాకూ, పాశ్చాత్య దేశాలకూ మధ్య జరిగే సముద్ర రవాణాలు అరబ్బుల చేతిలో ఉండేవి; హిందూమహాసముద్రం మీదా, ఎర్రసముద్రం మీదా గల వర్తకమార్గాలు ఆ అరబ్బుల కింద ఉండేవి. ఇప్పుడా మార్గాలను పోర్చుగీసు వర్తకులు ఉపయోగించసాగారు.

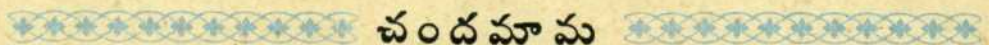

1500 మార్చి 9న పీట్రోఅల్వారెజ్ కాబ్రల్ అనే పోర్చుగీసు నౌకాధిపతి 13 వర్తకనౌకలను వెంటబెట్టుకుని లిస్సను నుంచి ఇండియాకు బయలుదేరాడు. ఇలా వర్తకానికి వచ్చిన పోర్చుగీసులు తమ వర్తక మేదో తాము చూసుకోక, తూర్పు సముద్ర ప్రాంతాలకు చెందిన వర్తకమార్గాలను తమ గుత్త సాము చేసుకునే దుర్బుద్ధితో ఇతర వర్తకనౌకలను పీడించ సాగారు. అరబ్బు వర్తకుల ద్వారా లాభం పొందుతూ వచ్చిన కాలికట్ పాలకుడు ఈ కారణంగా పోర్చుగీసువారికి శత్రు వయాడు. పోర్చుగీసువాళ్ళు కూడా కాలికట్ పరిపాలకుడి విరోధి అయిన కొచ్చిను పాల కుడి లాటి మరికొందరు రాజులతో స్నేహం సంపాదించి దక్షిణ భారతదేశపు రాజకీయ కుట్రలలో వేలుపెట్టారు.

భారతదేశంలో పోర్చుగీసువారి ఆధిపత్యానికి నిజమైన పునాది వేసినవాడు అల్ఫోన్సోడి అల్బుకర్క్ అనేవాడు. ఇతను మొదటిసారి ఇండియాకు 1503 లో ఒక నౌకాధికారికి నాయకుడుగా వచ్చి, అధికారుల మెప్పు సంపాదించి, 1509 లో పోర్చుగీసు గవర్నరుగా నియోగించబడి, ఇండియాలో పోర్చుగీసు వారి వ్యవహారాలు చూడసాగాడు. బిజా

పూరు సల్తనతులోని దైన గోవాను ఇతను 1510 లో పట్టుకున్నాడు. ఇది సంపన్నమైన రేవుపట్టణం. అల్ఫోన్సో పరిపాలనా కాలంలో గోవానగర రక్షణలు బలపరచబడ్డాయి. దాని వాణిజ్యం కూడా పెంపొందింది. భారతదేశంలో పోర్చుగీసు సంతతి ఆధికం కాగలందులకు ఇతను తన దేశస్తులు భారతస్థులను పెళ్ళాడ ప్రోత్సహించాడు. ఇతను ముస్లిముల పట్ల చాలా దారుణంగా ప్రవర్తించినా, తన జాతివారికి చాలా ఉపకారం చేశాడు. 1515 లో ఇతను చనిపోయే నాటికి నౌకాబలంలో పోర్చుగీసువారికి సాటిరాగలవా రెవరూ

భారతదేశంలో లేరు. పశ్చిమతీర మంథా వారి అధీనంలోనే ఉండింది.

ఆల్బుకర్క్ అనంతరం వచ్చినవారు సముద్రతీరాన ఒక్కొక్క నగరమే స్థాపించుతూ వచ్చారు. దియూ, దమాన్, సల్వెట్, బసీన్, చౌల్, బొంబాయిలూ, మద్రాసు వద్ద శాంతమ్, బెంగాలులో హుగ్లీ ఇలాటివే. పోర్చుగీసు అధిపత్యం సింహళంలో చాలా మేర విస్తరించింది. అయితే కాలక్రమాన ఈ ప్రదేశాలన్నీ వారి అధీనం నుంచి పోయాయి. దియూ, దమాన్, గోవాలు మాత్రమే చాలా కాలం వారికి దక్కి, చివరకు 1963 లో అవి స్వతంత్రభారతంలో చేరిపోయాయి.

భారత వాణిజ్యం పోర్చుగలుకు చాలా లాభించింది. అది చూసి అనేక పాశ్చాత్య దేశాలలో ఈస్టిండియా కంపెనీలు పుట్టుకొచ్చాయి. ఇంగ్లాండులో పుట్టిన కంపెనీ 1600 లో "తూర్పు" సముద్రాలలో

వ్యాపారం సాగించే గుత్తాధికారం రాజునుంచి పొందింది. 1602 లో డచ్చి ఈస్టిండియా కంపెనీ తూర్పుసముద్రాలలో వర్తకం సాగించడానికి మాత్రమే గాక, కొన్ని ప్రాంతాలు ఆక్రమించి, కొటలూ అవీ కట్టే పద్ధతిలో ఒడంబడికలు చేసుకోవడానికి కూడా రాజాధికారం పొందింది. 1616 లో డెన్మార్కువారు వచ్చారు. 1664 లో ఏర్పడిన ఫ్రెంచిఈస్టిండియా కంపెనీ రాజకీయంగా పెద్దపాత్ర నిర్వహించింది. ఇలాగే ఇంకా అనేక ఈస్టిండియా కంపెనీలు పుట్టుకొచ్చాయి.

సహజంగా వీటి మధ్య పోటీలు ఏర్పడ్డాయి. 17 వ శతాబ్ది పూర్వార్థంలో పోర్చుగీసు, డచ్చి, ఇగ్లీసుకంపెనీలు మూటి మధ్యా బహుముఖ ద్వంద్వపోరాటాలు సాగాయి. ఈ పోరాటాలలో నెగ్గలేక, మరికొన్ని ఇతర కారణాల వల్లా పోర్చుగీసువారి ప్రతిభ 18 వ శతాబ్దిలో బాగా తరిగిపోయింది.

భారత చరిత్ర

1605 నుంచి ప్రాచ్యంలో పోర్చుగీసు వారిని డచ్చివారు జయించసాగారు. వారు 1639 లో గోవాకు ముట్టడి చేశారు. 1658 నాటికి సంహళంలోని పోర్చుగీసు వలసలన్నీ డచ్చివారి అధీనంలోకి వచ్చాయి. వ్యాపారమే డచ్చివారిని ఇండియాకు తెచ్చింది. వారు గుజరాతులోనూ, కోర మండలతీరానా, బెంగాలు, బీహారు, ఒరిస్సాలలోనూ ఫాక్టరీలు నిర్మించారు. 17 వ శతాబ్ది అంతటా సుగంధద్రవ్య వ్యాపారం వారి గుత్తగా సాగింది. ఇండియాకూ, దూరప్రాచ్య దీవులకూ మధ్య డచ్చివారు వ్యాపారం పునరుద్ధరించి, విజయనగర సామ్రాజ్యంనాటి సంబంధాలను మళ్ళీ వీర్పాటు చేశారు. దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల నుంచి నీలిమందూ, ముడిపట్టు, సూరేశ్వరమూ, బియ్యమూ, నల్లమందూ సూరతునగరంలో డచ్చివారికి చేరేవి.

అయితే 17 వ శతాబ్దిలో డచ్చివారికి ఇంగ్లీషువారికి పోటీ వచ్చింది. ఒకప్పుడు పోర్చుగీసువారికి, ఇంగ్లీషువారికి సంఘర్షణలుండినా, అవి క్రమంగా సమసిపోయాయి. పోర్చుగీసువారు రెండవ చార్లెస్ (ఇంగ్లండు) రాజుకు బొంబాయిని భరణంగా ఇచ్చారు. అయితే ఇంగ్లీషువారి వర్తకాన్ని డచ్చివారు తీవ్రంగా ప్రతిఘటించారు. డచ్చివారి ప్రధాన స్థావరం మలేయ, ఇంగ్లీషువారిది ఇండియా; అయినా ఉభయులకూ ఇండియాలో సంఘర్షణ తప్పలేదు. 1672-1674 మధ్యకాలంలో డచ్చివారు తమ సూరతుకూ, ఇంగ్లీషువారి బొంబాయికి మధ్య రాకపోకలను అనేకమార్లు భగ్గుం చేశారు; బంగాళాఖాతంలో మూడు ఇంగ్లీషు వర్తకనౌకలను పట్టుకున్నారు. 1759 దాకా ఉభయుల మధ్య వ్యాపార పోటీ తీవ్రంగానే సాగింది.

ఇంగ్లీషు ఈస్టిండియాకంపెనీ ఇండియాలో మొట్టమొదటి ఫాక్టరీలు ఏర్పాటు చేసే ప్రయత్నం 1608 లో జరిగింది. కంపెనీ తరపున కాపెన్ హేజిన్స్ అనేవాడు 1609 లో జహంగీర్ దర్బారుకు వచ్చి సూరతులో ఇంగ్లీషుఫాక్టరీ స్థాపించబానికి పాదుషా అనుకూల్యం కూడా సంపాదించాడు. అయితే సూరతువర్తకులూ, పోర్చుగీసువారూ పాదుషా అనుమతికి అడ్డు తగిలారు. 1611 లో హేజిన్స్ అగ్రా నుంచి బయలుదేరి సూరతు చేరేసరికి, సర్ హెన్రీ మిడ్లెన్ అనేవాడు మూడు ఓడలతో వచ్చి సూరతు వర్తకులను భయపెట్టాడు. అందుచేత వారు 1612 లో కాపెన్ జెస్ట్ అనేవాడికింద రెండు బ్రిటిషు ఓడలను సూరతు రేవులోకి రానిచ్చారు. పోర్చుగీసువారు యుద్ధానికి తలపడితే, కాపెన్ జెస్ట్ వారిని ఓడించాడు. ఇంగ్లీషువారు సూరతులో శాశ్వతంగా ఫాక్టరీ నిర్మించుకోవటానికి అనుమతించుతూ జహంగీర్ 1613 లో ఫర్మానా ఇచ్చాడు. త్వరలోనే బ్రిటిషురాజు పద్ద నుంచి ఒక రాయబారి మొగలుదర్బారుకు వచ్చి వర్తక ఒడంబడిక చేసుకోగోరాడు. ఈ రాయబారి పేరు సర్ టామస్ రో. ఇతను 1615 ఆఖరు నుంచి 1618 ఆఖరు దాకా

మొగలు దర్బారులో ఉండి, వర్తకపు ఒడంబడిక సాధించలేక పోయినప్పటికీ, కంపెనీవారు మొగలు సామ్రాజ్యంలో అనేక చోట్ల ఫాక్టరీలు నిర్మించబానికి పాదుషా అనుమతి, ఇతర సౌకర్యాలూ సాధించాడు. దీని ఫలితంగా సూరత్, అగ్రా, అహమ్మదాబాదు, భరూచిలలో ఇంగ్లీషు ఫాక్టరీలు వెలిశాయి. ఇంగ్లీషురాజు తనకు భరణంగా లభించిన బొంబాయిని, 1668 లో ఏడాదికి పదిపానుల (సవర్ల) కిరాయికి కంపెనీ పరం చేశాడు. కొద్ది సంవత్సరాలలోనే బొంబాయినగరం బాగా పెరిగి, 1687 నాటికి సూరతుపట్టణాన్ని మించిపోయి, పశ్చిమ

తీరాన బ్రిటిషువారికి ప్రధాన వ్యాపార కేంద్ర మయింది.

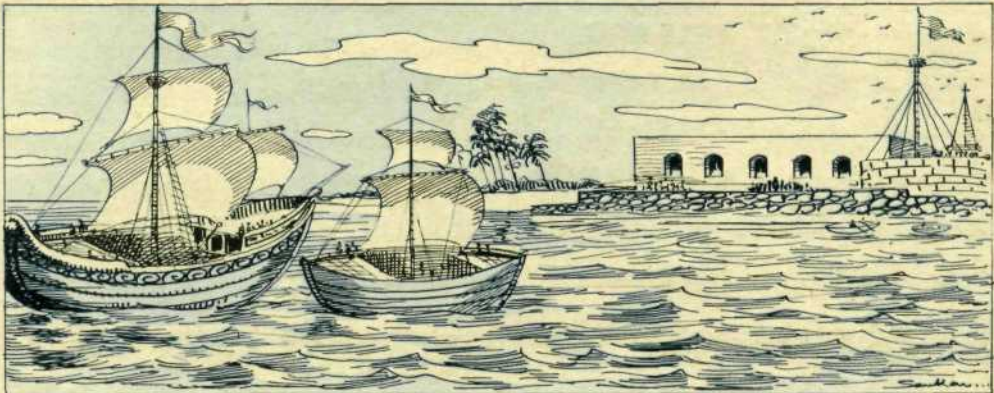
తూర్పుతీరాన మచిలీపట్టణంలో బ్రిటిషు వారిక ఫాక్టరీ 1611 లో పెట్టారు. గోల్కొండ రాజ్యానికి అది ప్రధాన రేవు. ఏటా 500 పగోడాలు (1750 రూపాయలు) సుంకం చెల్లించి, గోల్కొండ రాజ్యంలోని రేవు లన్నిటా స్వేచ్ఛగా వ్యాపారం చేసుకునేటందుకు ఇంగ్లీషువారికి అనుమతి ఇస్తూ గోల్కొండ సుల్తాను 1632 లో ఫర్మానా జారీ చేశాడు. 1634 లో తిరిగి మరొక ఫర్మానా కూడా ఇదే షరతుతో జారీ అయింది. కాని స్థానికాధికారులు ఇంగ్లీషువారి వద్ద డబ్బు గుంజుతూ వచ్చారు. అందుచేత వారు మరొక రేవు కోసం చూడసాగారు.

1639 లో చంద్రగిరిరాజు మదరాసును బ్రిటిషువారికి కవులు కిచ్చాడు. అక్కడ వారు రక్షణలతో కూడిన ఫాక్టరీ నిర్మించారు.

ఇదే ఫార్ట్ సెంట్ జార్జ్. ఈ కోట నిర్మించాక మచిలీపట్నం ప్రాముఖ్యం పోయి, మదరాసే బ్రిటిషువారి ముఖ్య కేంద్ర మయింది.

బ్రిటిషువారి ప్రాభవం వ్యాప్తి చెంద సాగింది. 1633 లో మహానది డెల్టాలోని హరిహరపురం వద్దా, బలాసోర్ లోనూ వారు కొత్తఫాక్టరీలు ఏర్పాటు చేశారు. 1651 లో బ్రిజ్ మన్ అనేవాడి అధిపత్యాన హుగ్లీ వద్ద మరొక ఫాక్టరీ వెలసింది. అటుతరవాత కొద్దికాలానికే పాట్నాలోనూ, కాసింబాజార్ లోనూ ఫాక్టరీలు ఏర్పడ్డాయి.

ఆ కాలంలో బ్రిటిషువారు బెంగాలులో ప్రధానంగా పట్టు, నూలువస్త్రాలూ, సూరే కారమూ, చక్కెర వగైరాల వ్యాపారం సాగించారు. 1658 నాటికి, బెంగాలు, బీహారు, ఒరిస్సా, కోరమండల్ తీరంలోని బ్రిటిషు వలస లన్ని ఫార్ట్ సెంట్ జార్జ్ అధీనంలోకి తేబడ్డాయి.

భారత చరిత్ర

17 వ శతాబ్ది పూర్వార్థంలో ఇంగ్లీషు ఈస్టిండియా కంపెనీ అంతగా లాభం చేసుకోలేదు, కాని ఉత్తరార్థంలో బ్రిటిషు ప్రభుత్వం నుంచి కొత్త సౌకర్యాలు పొంది పైకి వచ్చింది. దానికి మూలధనం కూడా ఏర్పడటంతో ఆర్థికచిక్కులు తొలగాయి.

ఈ కాలంలోనే దానికి "కోరలు" వచ్చాయి. అంత దాకా శాంతియుతంగా వ్యాపారం చేసుకుంటూ వచ్చిన కంపెనీ శక్తిమంతంగా తయారై కొన్ని ప్రాంతాలను స్వాధీనం చేసుకునే ప్రయత్నంలో పడింది. దీనికి కొంత కారణం దేశంలోని అరాజక పరిస్థితే. 1669 నుంచి బొంబాయి గవర్నరుగా పని చేసిన జేరల్డ్ ఆంగ్లియర్ అనే వాడు కంపెనీ డైరెక్టర్లకు రాస్తూ, "ఇక నుంచి మీరు చేత కత్తిపట్టి మీ వ్యాపారాన్ని నిర్వహించుకోవలసి ఉంటుంది," అని హెచ్చరించాడు.

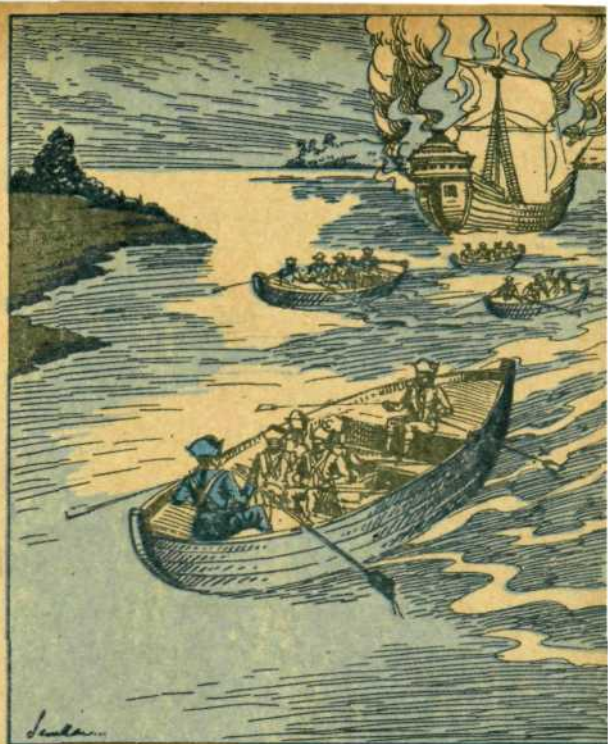
కంపెనీ పాలిసీలో మార్పు వచ్చింది. ఇండియాలో బ్రిటిషు వలస ఏర్పాటు కావటానికి కృషి ప్రారంభమయింది. కంపెనీ ప్రముఖులలో అగ్రేసరుడైన సర్ జాన్ చైల్డ్, 1688 డిసెంబరులో బొంబాయి రేవునూ, పశ్చిమ తీరాన గల మొగలు రేవులనూ ముట్టడించాడు. అనేక మొగలు నౌకలు సట్టుబడ్డాయి.

అయితే ఇది తొందరపాటు చర్యగా పరిణమించింది. మొగలు సామ్రాజ్యం ఇంగ్లీషువాళ్ళు అనుకున్నంత దుర్బలంగా లేదు. సర్ జాన్ చైల్డ్ ఔరంగజేబుకు క్షమా పణి చెప్పకుని, తాను పట్టుకున్న మొగలు నౌకలతో బాటు లక్షన్నరూపాయలు పరిహారం కూడా ఇచ్చుకోవలసి వచ్చింది. 1690 ఫిబ్రవరిలో ఔరంగజేబు బ్రిటిషు వారు వర్తకం చేసుకునేటందుకు లైసెన్సు మంజూరు చేశాడు.

బెంగాలులో కూడా ఇంగ్లీషువారి వ్యాపార సౌకర్యం నిమిత్తం సుల్తాన్ మజా 1651లో ఒక ఫర్మానూ, 1656లో ఒక నిషానూ జారీ చేశాడు. కాని మజా అనంతరం అతని వారసులు ఆ సౌకర్యాలను రద్దుచేశారు. 1672లో మైసూరు జారీ చేసిన ఫర్మాను లాభాన్ని కూడా ఇంగ్లీషు కంపెనీ ఆచరణలో పొందలేక పోయింది. అందుచేత కంపెనీ వారు బళ్లప్రయోగంతో తమ పబ్లింగడువు కోవటానికి నిశ్చయించి, హుగ్లీలో ఒక కోట నిర్మించారు. 1686 అక్టోబరులో ఇంగ్లీషు వారికి, మొగలులకూ యుద్ధం జరిగింది. ఇంగ్లీషువారు హుగ్లీ నుంచి పారిపోయి, నదీ ముఖంలో ఉన్న ఒక దీవి చేరి, అక్కడి నుంచి సంధి సంప్రదింపులు జరిపారు. సంధి అయితే జరిగింది గాని, మరుసటి ఏడు క్యాపైన్ విలియం హీత్ అనేవాడి నాయకత్వాన ఇంగ్లండు నుంచి ఒక నౌకా దళం వచ్చి, చిటకాంగును ఆక్రమించటానికి ప్రయత్నించి విఫలమయింది.

1690లో ఔరంగజేబుతో చేసుకున్న సంధి అనంతరం ఇంగ్లీషువారు ఇలాంటి చిలిపి చేష్టలు కట్టిపెట్టారు. జాబ్ చార్నెక్ అనే ఇంగ్లీషు ఏజెంటు వివేకం గలవాడు. అతను 1690 ఆగస్టులో బెంగాలులోని

సుతమతీ అనే చోట ఒక ఇంగ్లీషు ఫాక్టరీ నిర్మింపజేశాడు. 1691 ఫిబ్రవరిలో మొగలుచక్రవర్తి ఉత్తరువు పైన, బెంగాలు లోని పాలకుడైన ఇబ్రాహీంఖాన్ ఒక ఫర్మాను జారీ చేస్తూ, ఇంగ్లీషువారికి ఎలాటి సుంకాలూ లేకుండానూ, వారు ఏటా 3వేల రూపాయలు ఇచ్చేటట్టూ ఏర్పాటు చేశాడు.

బర్మాన్జిల్లా లోని జమీందారు (శోభా సింగు) తిరుగుబాటు చేయటం సాకుగా పెట్టుకుని ఇంగ్లీషువారు 1696లో తమ ఫాక్టరీకి రక్షణలు నిర్మించుకున్నారు. మరి రెండేళ్ళ అనంతరం వారు, సుతమతీ, కలికాతా (కలకత్తా), గోవిందపూరు అనే

మూడు గ్రామాలను 1200 రూపాయలకు కొనుక్కున్నారు.

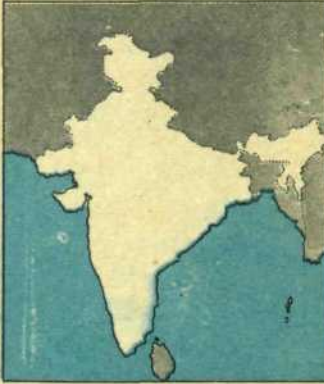
ఇంగ్లండులో రెండవ చార్లస్, రెండవ జేమ్స్ పరిపాలించిన కాలంలో కంపెనీ చాలా లాభం పొందింది. అయితే 1694 లో ఈ కంపెనీకి గల గుత్తాధికారాలను అంతం చేస్తూ బ్రిటిషు పార్లమెంటు ఒక తీర్మానం చేసి, ఇండియాతో వ్యాపారం కొనసాగించే హక్కు ప్రతి ఇంగ్లీషువాడికీ ఉన్నదని నిర్ణయించింది. 1698 లో ఇది చట్టం అయింది. జనరల్ సొసైటీ అనే ఒక నూతన సంస్థ కూడా ఏర్పాటయింది. పాత కంపెనీ, తన వ్యాపారహక్కులను దక్కించుకొనటానికి 1707 లో ఈ సంస్థలో చేరింది. అయితే పాత కంపెనీకి పోటీగా "ఇంగ్లీషు వర్తకుల కంపెనీ" అంటూ మరొకటి బయలుదేరింది.

ఈ కొత్త కంపెనీ తరపున సర్ విలియం నోరీస్ అనేవాడు రాయబారిగా మొగలు దర్బారుకు వచ్చి తమ కంపెనీకి ప్రత్యేక

సౌకర్యాలు కోరాడు. ఈ కోర్కె ఆమలు కాలేదు. చివరకు ఈ రెండు కంపెనీలూ ఏకమై, 1793 దాకా గుత్తవ్యాపారం పోటీ లేకుండా సాగించాయి.

18 వ శతాబ్దంలో తొలి 40 ఏళ్ళపాటు ఇంగ్లీషు ఈస్టిండియా కంపెనీ వ్యాపారం అభివృద్ధి చెందింది. దేశంలోని రాజకీయ ఆవ్యవస్థ ఆ వ్యాపారానికి చెప్పుకోదగిన అవాంతరా లేమీ కలిగించలేదు. 1715 నుంచి మొగలు దర్బారుకు కంపెనీ తరపున రాయబారి కూడా ఉంటూ వచ్చాడు. రాయబార పర్గానికి చెందిన వైద్యుడొకడు (విలియం హమిల్టన్) చక్రవర్తి ఫర్రుఖ్ సియార్కు చికిత్స కూడా చేశాడు. ఇందువల్ల కంపెనీకి లాభించింది. వారు లోగడ చెల్లించుతూ వచ్చిన సుంకాలు కొన్ని మాఫీ చేయబడ్డాయి. బొంబాయిలో సిక్కా వేసే కంపెనీ నాణాలకు మొగలు సామ్రాజ్య మంతటా చలామణీ లభించింది.

భారత చరిత్ర

కలకత్తా గ్రామం నగరంగా పెరిగింది. 1735 నాటికి అక్కడి జనసంఖ్య లక్ష అయింది. అక్కడి రేవులో ఏటా పదివేల టన్నుల సరుకు కదిలేది. పడమటి తీరాన మటుకు ఇంగ్లీషువాళ్ళ వర్తకం 18 సంవత్సరాల పాటు దెబ్బ తిన్నది. దానికి కారణం మరాఠీ నౌకాధిపతులకూ, పోర్చుగీసువారికీ మధ్య సాగిన సంఘర్షణే. అటు తరవాత ఇంగ్లీషు వ్యాపారం బాగానే సాగింది. 1744 నాటికి బొంబాయిలోని జనసంఖ్య 70,000. 1739 లో ఇంగ్లీషు కంపెనీ పేషాతో ఒప్పందం చేసుకుని, మరాఠీ నౌకాధిపతులపై యుద్ధాలు చేసి, వారి స్థావరాల్నైన సువర్ణదుర్గం, ఘేరియాలను పట్టుకున్నది. ఘేరియాను పట్టుకున్నవారిలో కైవ్ కూడా ఉన్నాడు.

ఫ్రెంచి ఈస్టిండియా కంపెనీ వారు సూరత్, మచిలీపట్టణం నగరాలలో షాక్వ

రీలు స్థాపించారు. 1674 లో పుదుచ్చేరి గ్రామాన్ని సంపాదించి, ఫ్రెంచి వలసగా అభివృద్ధి చేశారు. 1706 నాటికి పుదుచ్చేరి లోని జనసంఖ్య 40,000 (ఆ ఏడు కలకత్తా జనసంఖ్య 22,000 మాత్రమే). 1725 లో మాహే, 1739 లో కారైకాల్ వారి ఆధీనంలోకి వచ్చాయి. చాలా కాలం ఫ్రెంచివారు తమ వ్యాపారం మాత్రమే చూసుకున్నారు. కాని 1742 లో వారికి రాజకీయ తృప్తి పుట్టుకొచ్చింది. భారత దేశంలో ఫ్రెంచిసామ్రాజ్యం నెలకొల్పాలని డూప్లే సంకల్పించాడు. ఈ విధంగా బ్రిటిషు వారికి, ఫ్రెంచివారికి మధ్య సంఘర్షణ ఏర్పడి, భారత చరిత్రలో ఒక కొత్త అధ్యాయం సృష్టి అయింది.

ఇరవైఏళ్ళపాటు కర్ణాటక ప్రాంతంలో ఇంగ్లీషు వారికి, ఫ్రెంచివారికి సంఘర్షణ కొనసాగి, చివరకు భారతదేశంలో ఫ్రెంచి

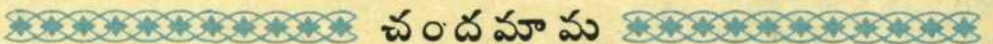
వారి అధికారం అంతరించింది. దీని ఫలితంగా భావి భారత భాగ్య విధాతలు ఇంగ్లీషు వారే కాని, ఫ్రెంచివారు కారని కూడా స్పష్టమయింది. ఈ సంఘర్షణ వల్ల దేశానికి అనుకోని పరిణామాలు జరిగిన కారణంగా కర్ణాటక యుద్ధానికి మన చరిత్రలో ప్రాముఖ్యం ఏర్పడింది.

నిజానికి ఈ సంఘర్షణ అతి ఖుద్రమైన వ్యాపార పోటీగా ప్రారంభమై, క్రమంగా పెరిగి, మొగలు సామ్రాజ్యాన్ని కబళించటానికి జరిగిన యుద్ధంగా పరిణమించింది.

కర్ణాటక (కొరమండల్) తీరాన ఇంగ్లీషు వర్తకానికి మద్రాసు, ఫ్రెంచి వర్తకానికి పుదుచ్చేరీ ముఖ్య కేంద్రాలుగా ఉండేవి. రెండూ రక్షణ బలాలతో కూడిన నగరాలే. ఒక్కొక్క నగరంలోనూ సుమారు 500 మంది తెల్లవాళ్ళూ, 25,000 మంది భారతీయులూ ఉండేవారు. పుదుచ్చేరీకి కొంచెం దక్షిణాన ఉన్న సేంట్ డేవిడ్ కోట ఒకటి ఇంగ్లీషువారికి అదనంగా ఉండేది. ఈ మూడు నగరాలూ సముద్ర తీరాన ఉన్నవే. వీటిని రక్షించు కోవాలన్నా, ఈ నగరాలలో సరుకులు దించుకోవాలన్నా సముద్రంపైన అధిపత్యం అవసరం. స్థానిక ప్రభుత్వాలకు నౌకాబలాలు లేని కారణం చేత సముద్రాధి

పత్యపు పోటీ పూర్తిగా ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి వారికే పరిమితమయింది. స్థానిక ప్రభుత్వాలకు సముద్రం మీదనే కాక, భూమి మీద కూడా అధిపత్యం లేకుండా పోయింది. కర్ణాటక ప్రదేశమంతటా రాజకీయ అవ్యవస్థ ఏర్పడింది. కర్ణాటక ప్రాంతం దక్కను సుబేదారు కింద ఒక పరగణాగా ఉండేది, దాన్ని ఆర్కాటు నవాబు గవర్నరుగా ఏలుతూండేవాడు. అయితే దక్కను సుబేదారైన నిజాముల్ముల్క్ స్వతంత్రుడుగా వ్యవహరించినట్టే, ఆర్కాటు నవాబు కూడా స్వతంత్రరాజులాగా వ్యవహరించసాగాడు. ఉత్తర దేశపు రాజకీయాలలోనూ, మహా

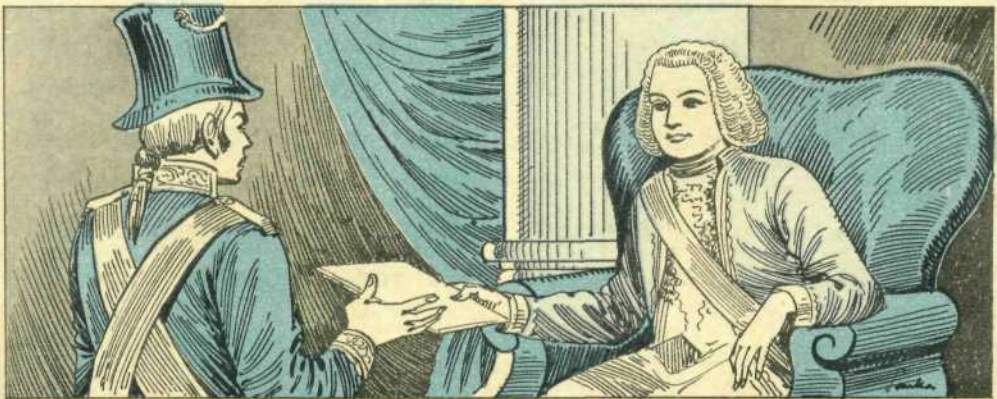

రాష్ట్రాలతోనూ ముఠాగి తేలుతున్న నిజాము కర్ణాటక వ్యవహారాలపైన తన దృష్టి కేంద్రీకరించ లేకపోయాడు.

అయితే 1743 లో ఆయన దృష్టి కర్ణాటకం కేసి తిరిగింది. అంతకు మూడేళ్ళ క్రితం మహారాష్ట్రలు కర్ణాటకం పైన పడి దోచుకుని, గవర్నరును చంపి, అతని అల్లుణ్ణి, చందా సాహెబ్ అనేవాణ్ణి ఖైదీగా సాతారాకు పట్టుకుపోయారు. గవర్నరు కొడుకు మహారాష్ట్రలకు ఒక కోటి రూపాయ లిచ్చి తన ప్రాణాన్నీ, రాజ్యాన్నీ కాపాడుకో జూశాడు, కాని అతన్ని అతని దాయాది ఒకడు హత్య చేశాడు. ఇలాటి సంఘటనలతో కర్ణాటక ప్రాంత ప్రజలు ఆందోళన పడి పోయారు. అందుకని నిజాము స్వయంగా కర్ణాటకానికి వెళ్ళి, అన్వారుద్దీన్ ఖాన్ అనేవాణ్ణి కర్ణాటక నవాబుగా నియమించి పరిస్థితి చక్కబరచ యత్నించాడు. కాని ఈ ప్రయత్నం కొనసాగలేదు. జాగీర్లు

అనుభవిస్తున్న పాత నవాబు బంధుగణం కొత్త నవాబు రాకను సహించలేదు.

ఈ విధంగా కర్ణాటకంలో చెలరేగిన ఆశాంతి ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి వ్యాపారాలను ఏ విధంగానూ బాధించలేదు. అప్పట్లో వారు కూడా, తమ వ్యాపారానికి తభావతు వస్తే తప్ప, భారత రాజకీయాల చాయలకు రాలేదు. ఇలాగే జరిగిపోయినట్లయితే ఏమయేదో చెప్పలేం. కాని, 1740-48 మధ్య యూరపులో జరిగిన ఆస్ట్రీయారాజ వారసత్వపు యుద్ధంలో ఇంగ్లండు చిక్కుకున్నది. ప్రాన్సు కూడా చిక్కుకున్నది. అయితే రెండుదేశాలూ వ్యతిరేక పక్షాలవలంబించాయి. ఈ వైరం ఆ దేశాల వర్తకాలకు కూడా సంక్రమించింది. ఇలా జరగకుండా, ఇండియా పాలిమేరలో ఉభయ దేశాలకూ శాంతి ఉండేట్లు చెయ్యాలని పుదుచ్చేరి గవర్నరు డౌప్లే చేసిన సూచన అమలు జరగలేదు.

భారత చరిత్ర

మొట్టమొదట ఇంగ్లీషు నౌకాదళం ఫ్రెంచి నౌకలను పట్టుకున్నది. ఫ్రెంచివారికి యుద్ధ నౌకలు లేకపోయే సరికి, డూప్లే మారిషన్ దీవుల నుంచి ఎనిమిది యుద్ధనౌకలను తెప్పించాడు. ఇంగ్లీషు నౌకలు ఏ కారణం చేతనో ఫ్రెంచి నౌకలతో యుద్ధం చెయ్యక, మద్రాసు తీరాన్ని ఫ్రెంచివారి వాత వదిలి పెట్టి, బెంగాలులోని హుగ్లీకి ప్రయాణమై వెళ్ళిపోయాయి.

ఫ్రెంచివారు మద్రాసుపై సముద్రం దిక్కు నుంచి, భూమి దిక్కు నుంచి కూడా ముట్టడించారు. ఒక వారంలో మద్రాసు వారికి లొంగింది. ఈ ముట్టడిలో ఆరుగురు మాత్రమే చనిపోయారు.

కాని అంతటితో యుద్ధం ముగియ లేదు. కొత్తగా కర్ణాటక గవర్నరయిన అన్వారుద్దీన్ మద్రాసు వద్ద గల ఫ్రెంచి బలాలపైకి పెద్ద సేనను పంపాడు. అప్పు

టికే మద్రాసును ఆక్రమించుకున్న అల్ప సంఖ్య గల ఫ్రెంచిసేన నవాబుగారి పెద్ద సేనలను చెదరగొట్టింది. నవాబు సేనలు శాంతిమేకు తిరోగమించి, అటుగా వచ్చిన అదనపు ఫ్రెంచి బలాల చేతిలో మరొక సారి ఓడిపోయాయి. ఈ అపజయాల ఫలితాలు తరవాత తెలుసుకుందాం.

ఇంతలో పెద్ద తుఫాను వచ్చి మద్రాసు తీరంలోని నౌకలు నష్టపడి, మద్రాసు విడిచి వెళ్ళిపోయాయి. డూప్లే మద్రాసును నిలుపు దోపిడి చేశాడు. ఫ్రెంచి నౌకాబలం వెళ్ళి పోగానే సముద్రతీరం తిరిగి ఇంగ్లీషువారి దయింది. డూప్లే ఫార్ట్ సెంట్ డేవిడ్ ను 18 మాసాలు ముట్టడించి కూడా జయించలేక పోయాడు. ఈ లోపల (1748 జూన్) ఇంగ్లండు నుంచి పెద్ద నౌకాదళం వచ్చి, పుదుచ్చేరిని సముద్రం మీది నుంచి, నేల మీది నుంచి కూడా ముట్టడించింది. కాని

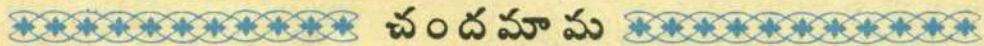
ఫ్రెంచివారికి ఓటమి సంభవించలేదు. ఇంతలో యూరపులో యుద్ధం ముగిసింది. ఇంగ్లాండుకూ, ఫ్రాన్సుకూ రాజీ అయింది. ఫ్రెంచివాళ్ళు మద్రాసును ఇంగ్లీషువారి పరం చేశారు.

ఈ సంఘర్షణ నుంచి డూప్లే గొప్ప గుణ పాఠం నేర్చుకున్నాడు. దాని ఫలితంగా అతను ఒక కొత్త ఎత్తుగడ ప్రారంభించాడు. దేశీయులైన రాజుల మధ్య స్పర్ధ లున్నప్పుడు ఎవరో ఒకరి పక్షం చేరి రెండవవాణ్ణి ఓడించి, లాభం పొందటం. అన్వారుద్దీన్ పంపిన అంత పెద్ద సేనా కొద్దిమంది పాశ్చాత్య సైనికుల చేతిలో దెబ్బతిన్నది. అందుచేత యుద్ధంలో సంఖ్యాబలం కన్న సైనికుల క్రమశిక్షణ, అధునాతన ఆయుధాలూ ముఖ్యం. ఆసియా సైన్యాలు ఈ రెంటిలోనూ వెనకబడినవి కావటం చేత కొద్దిపాటి యూరోపియన్ సైన్యాల ముందు కూడా నిలబడ లేవు. కొంతమంది దేశీయ రాజులకు సైనిక సహాయం చేసి, యుద్ధాల్లో వారిని గెలిపించి, వారి అండతో ఇంగ్లీషు వారిని తాను అణచివేయవచ్చునని డూప్లే ఆలోచన చేశాడు.

డూప్లేకు అదృష్టం కలిసి వచ్చింది కూడా. కర్నాటక, దక్కను సింహాసనాల కోసం

ఆ సమయంలో ఘర్షణలు సాగుతున్నాయి. కర్నాటక నవాబు కాగేరిన చందాసాహెబు తోనూ, నిజాము నవాబు కాగేరిన ముజఫర్ జంగ్ తోనూ డూప్లే రహస్య ఒప్పందాలు చేసుకున్నాడు. (అసఫ్ జాహ్ నిజాముల్ ముల్క్ 1748 లో దక్కను రాజ్యం స్థాపించాడు. అతని అనంతరం అతని కొడుకు నాసిర్ జంగ్ నవాబయ్యాడు. అయితే అసఫ్ జాహ్ మనమధైన ముజఫర్ జంగును మొగలు చక్రవర్తి దక్కను సుబేదారుగా నియమించాడు. ఆ కారణం చేత ముజఫర్ జంగ్ దక్కను సింహాసనాన్ని ఎక్క గోరాడు.)

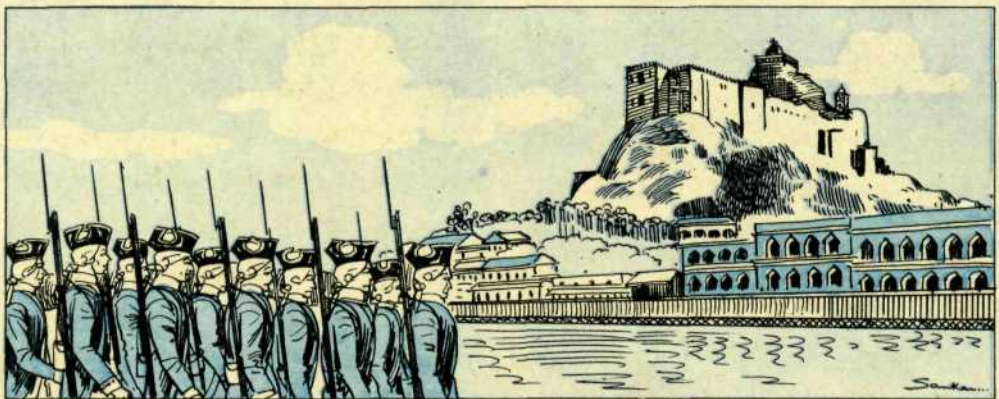
1749 ఆగస్టు 3 న కర్నాటక సింహాసనం కోసం అంబూరు వద్ద యుద్ధం జరిగింది. అందులో అన్వారుద్దీన్ చనిపోయాడు. అతని కొడుకు ముహమ్మదాలీ తిరుచినాపల్లి పోయి దాక్కున్నాడు. తిరుచినాపల్లిని మట్టుబెట్టటానికి ఒక ఫ్రెంచిదళం బయలుదేరి వెళ్ళింది.

డూప్లే ఎత్తుగడకు ప్రతిగా ఇంగ్లీషు వారి రేమీ చేయలేకపోయారు. వారు ముహమ్మదాలీకి అండగా తిరుచినాపల్లికి కొంత బలాన్ని పంపారు. డూప్లే సహాయంతో ముజఫర్ జంగ్ దక్కనుకు ఆధిపతి అయి, కృష్ణకు దక్షిణాన ఉన్న మొగలు భూభాగానికి డూప్లేను గవర్నరుగా నియమించి, పుదుచ్చేరి పరిసరాలూ, ఒరిస్సా తీర ప్రాంతాలూ అతని పరం చేశాడు. సుప్రసిద్ధమైన మచిలీపట్టణం పర్తకనగరం కూడా డూప్లే పరమయింది. డూప్లే, తన కింద ఉన్న ఉద్యోగులలో అగ్రగణ్యుడైన

బుస్సీనీ, కొంత ఫ్రెంచిసేననూ ముజఫర్ జంగ్ కింద కొలువుంచాడు. ఈ విధంగా నిజామ్ పరిపాలనలో ఫ్రెంచి వారికి గొప్ప ప్రాభవం ఏర్పడింది.

డూప్లే సాధించిన ఈ ఘనవిజయం అతని మిత్రులకూ, శత్రులకూ కూడా అత్యాశ్చర్యం కలిగించింది. తిరుచినాపల్లి దుర్గంలో తలదాచుకున్న ముహమ్మదాలీతో కూడా ఒక ఒప్పందానికి రాగలిగితే డూప్లే విజయం పరిపూర్ణమవుతుంది. తిరుచినాపల్లిని పట్టుకోమని డూప్లే పంపిన సేన తంజావూరును పట్టుకునే వ్యర్థప్రయత్నంలో పూర్తిగా చితికిపోయింది. అందుచేత డూప్లే యిక రాజకీయ తంత్రం ఉపయోగించ నిశ్చయించాడు.

అయితే ఈలోగా ఇంగ్లీషువారు ముహమ్మదాలీకి పెద్దసేనతో సహాయం వచ్చి, అతను డూప్లే ఎత్తులకు లొంగకుండా భీష్మించుకునేలాగా చూశారు.

భారత చరిత్ర

పరిస్థితి ఎలా వచ్చిందంటే, ఊష్ణే ఎత్తులు పారేపక్షంలో మద్రాసు లో బ్రిటిషువారి బావుటా దిగిపోవలసిందే. ఈ పరిస్థితిలో ఇంగ్లీషువారికి రక్షకుడుగా సాండర్స్ అనే ఆయన తటస్థపడ్డాడు. ఈ సాండర్స్ కొత్త గవర్నరుగా వచ్చి 1750 సెప్టెంబరులో పదవి వుచ్చుకున్నాడు. సాండర్స్ ప్రేరణతో ఇంగ్లీషు బలాలు ఫ్రెంచి బలాలతో బాహుటంగా పోరాటానికి తలపడ్డాయి. ఇంగ్లీషు వారి ప్రేరణతో ముహమ్మదాల్ ఊష్ణేను అనేక మాసాలపాటు మళ్ళిపెట్టి ఉంచాడు. ఈలోపుగా బ్రిటిషు బలాలకు మైనూరు, తంజావూరు రాజుల మద్దతూ, మురారీరావు అనే మహారాష్ట్ర నాయకుడి మద్దతూ లభించింది.

బ్రిటిషువారి విజయాలకు రాబర్ట్ క్లైవ్ కూడా తోడ్పడ్డాడు. అతను బ్రిటిషు కంపెనీలో సివిలు ఉద్యోగిగా మద్రాసు వచ్చాడు.

క్లైవు 200 మంది తెల్ల సైనికులనూ, 300 మంది సిపాయీలనూ వెంట బెట్టుకుని వెళ్ళి ఆర్కాటును ఆక్రమించాడు. అతను ఊహించినట్టే ఆర్కాటు నవాబు తన రాజధానిని కాపాడుకోవటానికి తన సేనలో అధిక భాగాన్ని ఆర్కాటుకు పంపాడు. క్లైవు 53 రోజులపాటు ఆర్కాటు నగరాన్ని విరోచితంగా కాపాడాడు (1751 సెప్టెంబరు, ఆక్టోబరు మాసాలు.)

ఆర్కాటును వశపరచుకోవటంతో బ్రిటిషువారి పరపతి, వారి యుద్ధ నైపుణ్యమూ ప్రసిద్ధిలోకి వచ్చాయి. ఫ్రెంచివారు బెదిరారు. వారి నాయకుడు శ్రీరంగ ద్వీపంలో దాక్కున్నాడు. క్లైవు సలహాపై బ్రిటిషువారు ఆ ద్వీపాన్ని ముట్టడించి, 1752 జూను 9 న లోబరచుకుని, ఫ్రెంచి సేనానాయకుణ్ణి, సైనికులనూ ఖైదీలుగా పట్టుకున్నారు. ఛందాసాహెబు లొంగిపోయి

శిరశ్చేదం పొందటంతో ఫ్రెంచివారి అప జయం పూర్తి అయింది.

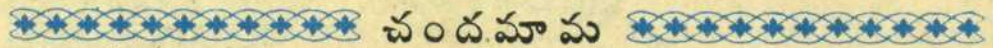
అయినప్పటికీ డూప్లే తన రాజకీయపు ఎత్తుగడలనుగాని, తిరుచినాపల్లి దుర్గాన్ని పట్టుకునే ప్రయత్నాన్నిగాని విరమించలేదు. అతని ఎత్తుగడలు కొంతవరకు పారుతూండ గానే ఫ్రెంచి ప్రభుత్వం అతనిని వెనక్కు విలిపించింది. డూప్లే చేసిన దూరాలోచన ఫ్రెంచి ప్రభుత్వానికి అంతు పట్టలేదు; అతను చేసిన యుద్ధాలలో అపజయాలూ, అందుకుగాను జరిగిన ధనవ్యయమూ చూసి వారు విసిగిపోయారు. ఫ్రాన్సు నుంచి ఒక రాయబారి వచ్చి, బ్రిటిషువారితో ఒక విధ మైన సంధి చేసుకున్నాడు.

ఇంగ్లీషువారికీ, ఫ్రెంచివారికీ మధ్య కుది రిన ఈ సంధి, యూరప్ లో "ఏడేళ్ళ యుద్ధం" ప్రారంభం కావటంతో భగ్న మయింది. ఆ యుద్ధంలో ఫ్రాన్స్ ఇంగ్లాండులు శత్రుపక్షాలలో చేరటం చేత, భారత దేశంలోని ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి పర్గాలవారు పోరాటానికి దిగపలిసి వచ్చింది.

ఈ ఘర్షణలో కూడా ఫ్రెంచివారు, కర్నాటకంలో లాగే, బెంగాలులో కూడా సప్తపోయారు. అప్పట్లో బెంగాలు సుబే దారు పరిపాలనలో ఉండేది. సుబేదారు

పేరుకు ఢిల్లీ పాదుషా కిందివాడే అయినా, వాస్తవంగా స్వతంత్ర రాజులాటివాడు. బెంగాలు నవాబైన ఆలీవర్దీఖాన్ 1756 ఏప్రిలు 9 న మరణించగా, ఆయన ఆఖరు కుమార్తె కొడుకైన సిరాజుద్దౌలా బెంగాలు నవాబు అయ్యాడు. ఆలీవర్దీఖాన్ అస్వస్థుడుగా ఉండి, సిరాజుద్దౌలా తాను పరిపాలన చేస్తున్న కాలంలోనే అతనికి ఇంగ్లీషువారికి మధ్య మంచి సంబంధాలు లేవు. ఏమంటే కలకత్తా నగరాన్ని ఫ్రెంచి దాడుల నుంచి కాపాడటానికి ఇంగ్లీషువారు అదనపు రక్షణ లను నిర్మించారు. కర్నాటకంలో జరిగిన సంఘటనలు విని ఉన్న సిరాజుద్దౌలాకు

ఇది ఎంత మాత్రమూ సమ్మతం కాలేదు; ఇంగ్లీషువారు నవాబు అనుమతి లేకుండా, కోటగోడలు నిర్మించి, వాటి పైన ఫిరంగులు ఏర్పాటు చేశారు.

నిజానికి సిరాజుద్దౌలా నవాబు అవుతాడని ఇంగ్లీషువారు అనుకోలేదు; అతని శత్రు పక్షంలో చేరినవాడైన దివాన్ రాజవల్లభుడు నవాబు అవుతాడని పూర్తిగా సమ్మి అతన్ని మంచి చేసుకున్నారు. (ఈ రాజవల్లభుడు ఆలీవర్ధీ పెద్ద కుమార్తె అయిన ఘనీతి బేగమ్ కింద దివాను.)

సిరాజుద్దౌలా నవాబుగా గద్దె ఎక్కు తూనే, కొత్తగా కట్టిన రక్షణలు నిర్మించి చలసిందని ఇంగ్లీషువారిని హెచ్చరించాడు. "మీరు వర్తకులు; వర్తకం చేసుకున్నంత కాలం మాకు మీతో పేచీ లేదు," అని అతను కాసింబజార్ లోని ఇంగ్లీషు ఫాక్టరీ అధిపతి అయిన వాట్సన్ కు కబురుచేశాడు. కలకత్తాలో ఇంగ్లీషువారి

అశ్రయంలో ఉన్న రాజవల్లభుడి కుటుంబాన్ని తనకు వశపరచవలసి నడిగా కూడా అతను ఇంగ్లీషు గవర్నరు డ్రేక్ కు కబురు చేశాడు. కాని ఇంగ్లీషువారు అతని ఉత్తరువులను ఖాతరు చెయ్యలేదు.

సిరాజుద్దౌలా మంచి కార్యదక్షత ప్రదర్శించి, జూను 4న కాసింబజారులోని ఫాక్టరీ స్వాధీనపరచుకుని, అక్కడి నుంచి కదిలి 16 తేదీకి కలకత్తా చేరాడు. గవర్నర్ డ్రేక్, సేనాపతి, తదితర ప్రముఖ ఇంగ్లీషు వ్యక్తులూ దుర్గాన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్ళి, తమ నౌకలలో తలలు దాచుకున్నారు. 20న ఫార్ట్ విలియం సిరాజుద్దౌలా వశమయింది.

(సిరాజుద్దౌలా ఇదే చొరవను చివరిదాకా చూపించి ఉంటే భారత చరిత్ర ఎలా ఉండేదో! కాని అతను రానురాను శాపగ్రస్తుడిలాగా అయిపోయి అనేక పొరపాట్లు చేశాడు. వీటివల్ల ఇంగ్లీషువారు లాభం పొందారు.)

భారత చరిత్ర

నవాబు చేత దెబ్బతిన్న ఇంగ్లీషువారు తమ పరిస్థితి అనుకూల పరచుకోవటానికి ఎత్తులు సాగించారు. వారికి బెంగాలులోని రాజకీయ పరిస్థితి బాగా తెలుసు. వారు కలకత్తా నుంచి పుల్టా చేరి, నవాబు శత్రు వర్గాలతో రాయబారాలు సాగించారు. కలకత్తాకు అధికారిగా సిరాజుద్దౌలా చేత నియమించబడిన మానిక్ చాండ్, ఓమి చాండ్, జగత్ సేత్ లాటి కోటిశ్వరులూ ఇంగ్లీషువారికి "అమ్ముడు" పోయారు; ఈ కోటిశ్వరులకు నవాబు దర్బారులో చాలా పలుకుబడి ఉన్నది. ఈ విధంగా ఇంగ్లీషువారు నవాబు కింద గోతులు తవ్వుతూనే, తమ వ్యాపారం గురించి నవాబుకు విజ్ఞాపన పత్రాలు అందజేస్తూవచ్చారు.

కలకత్తా నవాబు ఆక్రమణలోకి పోయిందని తెలియగానే మద్రాసులోని ఇంగ్లీషు వారు కలకత్తాకు సేనలను పంప నిశ్చయించారు.

ఫ్రెంచివారితో యుద్ధానికిగాను సాయుధ సైనిక, నౌకాబలాలు ఆయత్తమై ఉండనే ఉన్నాయి. క్లైవ్, అడ్మిరల్ వాట్సన్ ల నాయకత్వాన ఈ రెండు బలాలనూ ఆక్కడికి పంపటానికి నిర్ణయం జరిగింది. డిసెంబరు 14న ఈ బలాలు బెంగాలు చేరాయి.

నవాబుకు ఈ యుద్ధసన్నాహం గురించి ఏమీ తెలీదు. పుల్టన్ లోని బ్రిటిషువారు అతని వద్ద ఇంకా ప్రార్థనలు చేస్తూనే ఉన్నారు. వారికి అమ్ముడు పోయిన దర్బారు ప్రముఖులు నవాబుతో, "పాపం, వ్యాపారం చేసుకునే వాళ్ళు!" అని వారి పక్షాన మాట్లాడుతూనే ఉన్నారు.

ఇంగ్లీషు కంపెనీకి లోగడ ఉండిన హక్కులను అమలులోకి రానివ్వటమే గాక, నష్టపరిహారం కూడా చెల్లించవలసిందని వాట్సన్ 17 డిసెంబరున నవాబుకు ఉత్తరం

రాకాడు. కైపు కలకత్తా మీదికి దండెత్తాడు. కలకత్తాకు అధిపతిగా ఉండిన మానిక్ చాంద్ యుద్ధ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నట్టు అభినయిస్తూ ముర్షిదాబాదుకు పారిపోయాడు. చెప్పకోదగిన యుద్ధమేమీ జరగకుండానే కలకత్తా 1757 జనవరి 2న కైపు వశమయింది. ఇంగ్లీషువారు కలకత్తాలోని అనేక గొప్ప భవనాలను ధ్వంసం చేసి, హుగ్లీని కొల్లగొట్టారు.

ఇంత జరిగినా సిరాజుద్దౌలా కలకత్తాకు వచ్చి, ఫిబ్రవరి 9న “ఆలీనగర్ సంద్ధి” ద్వారా ఇంగ్లీషువారు అడిగినదంతా ఇచ్చేశాడు. తన కిందివాళ్ళలో విశ్వాసం నశించే, మరే కారణం చేతనో నవాబుకు ఇంగ్లీషువారితో పేచీలు పెట్టుకో వద్దనిపించింది.

ఈ సమయంలోనే యూరపులో “ఏడేళ్ల యుద్ధం” రావటమూ, భారత దేశంలోని ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషువారి మధ్య యుద్ధాలకు అవకాశం ఏర్పడటమూ జరిగింది. ఫ్రెంచివారి కింద ఉన్న చంద్రనగరును ఇంగ్లీషువారు జయించ గోరారు. అయితే సిరాజుద్దౌలా ఇందుకు అక్షేపణ తెలిపి, ఆలీనగరు సంద్ధి నిబంధనలకు అది విరుద్ధమన్నాడు. ఆయన తన రాజ్యంలోని ఫ్రెంచివారిని కాపాడాలన్న నిశ్చయం ప్రకటించాడు గాని,

అందుకు తగిన చర్య లేపి తీసుకోలేదు. మార్చి 1757లో కైపు వాట్సునులు చంద్రనగరును సులువుగా జయించారు. హుగ్లీలోని ఫాజీదారయిన నందకుమార్ అనేవాడు తనకింద ఉన్న పెద్ద సేనను దూరంగా తీసుకు పోకపోతే ఇంగ్లీషువారు చంద్రనగరును గెలిచి ఉండక పోదురు. నందకుమారుడు ఇంగ్లీషువారి వద్ద లంచం పుచ్చుకుని ఉండవచ్చు. కాని నవాబు నందకుమారుకు ఇంగ్లీషువారిని నిరోధించమని ఉత్తరువు పంపలేదు.

పారిపోయి వచ్చిన ఫ్రెంచివారికి నవాబు తన దర్బారులో రక్షణ ఇచ్చాడు. ఇంగ్లీషు

వారు ఎన్ని ఆశలు చూపినా అతను ఫ్రెంచి శరణార్థులను వెళ్ళగొట్టలేదు. తాము ఫ్రెంచివారితో యుద్ధం సాగిస్తూ ఉండగా బెంగాలు నవాబు ఫ్రెంచివారి పట్ల సానుభూతి కలిగి ఉండటం తమకు క్షేమం కాదని ఇంగ్లీషువారు గ్రహించారు. అందుచేత వారు సిరాజుద్దౌలాను గద్దె దించి, మరొకణ్ణి ఆ స్థానంలో ఉంచ నిశ్చయించారు. కుట్ర జరిగింది. ఈ కుట్రలో మీర్ జాఫర్, రాయ్ దుర్లభ్—ఈ ఇద్దరూ నవాబు కింద సేనాపతులే—జగత్ సేల్ అనే కోటిశ్వరుడూ చేరారు. కానున్న నవాబు మీర్ జాఫర్. జూన్ 10 న కుట్రదారులకూ ఇంగ్లీషువారికీ ఒక ఒప్పందం జరిగింది; ఇంగ్లీషువారు సైనిక సహాయం చేస్తారు, అందుకుగాను కుట్రదారులు ఇంగ్లీషు కంపెనీకి, దాని అధికారులకూ ప్రతిఫలం ముట్ట చెబుతారు. ఓమిచాండ్ అనేవాడు కొల్లగొట్టిన సొత్తులో పెద్ద వాటా అడిగాడు.

కైపు ఒప్పందానికి మాయసకలు ఒకటి తయారుచేసి, అందులో ఓమిచాండ్ కోరిన విధంగా ఒక క్లాజు చేర్చాడు. దీనిపై వాట్సన్ సంతకం చేయ నిరాకరించగా, కైపు అతని సంతకాన్ని ఫోర్వరీ చేయించాడు.

ఫ్రెంచివారిని వెనక వేసుకుని ఇంగ్లీషువారి శత్రుత్వం సంపాదించుకున్న సిరాజుద్దౌలా, చేతులు కాలాక అకులు పట్టుకున్నట్టుగా, ద్రోహులైన తన అధికారుల సలహా పాటించి ఫ్రెంచివారిని తన ఆస్థానం నుంచి పంపెయ్య నిశ్చయించాడు. వాళ్లు వెళ్లిపోతూ, నవాబు పైన కుట్ర జరుగుతున్నదని హెచ్చరించారు. ఈ కుట్ర గురించి నవాబుకు తప్ప అందరికీ తెలుసు. అప్పుడైనా నవాబు మీర్ జాఫర్ ను బంధించినట్లయితే మిగిలిన కుట్రదారులకు హడలు పుట్టి ఉండేది. అతను మీర్ జాఫర్ చేసిన ప్రమాణాలు నమ్మి, అతన్ని సేనాపతిగా ఉంచుకుని యుద్ధయత్నాలు ఆరంభించాడు!

భారత చరిత్ర

1757 జూన్ 22 న కైపు తన సేనలతో సహా భాగీరథీ నదీతీరాన ప్లాసీ వద్ద గల మామిడితోపు వద్ద దిగాడు. నవాబు సైనిక బలాలన్నీ రాజద్రోహం చేశాయి. హుగ్లీ వద్దనూ, కాత్వా వద్దనూ గల నవాబు బలాలు ఇంగ్లీషువారిని నిరోధించ యత్నించ లేదు. నవాబు సేనలు ప్లాసీ వద్ద అదివరకే స్థావరం ఏర్పచుకుని ఉన్నాయి.

జూన్ 23 ఉదయం ఉభయ పక్షాలకూ యుద్ధం ప్రారంభమయింది. పెద్ద పెద్ద సేనలను వెంటబెట్టుకుని ఉన్న మీర్ జాఫర్ గాని రాయ్ దుర్లభ్ గాని కదిలి యుద్ధానికి రాలేదు. ఒక ఫ్రెంచి అధికారిని సహాయం తీసుకుని మోహన్లాల్, మీర్ మదన్ అనేవాళ్ళు కొద్ది బలాలతో యుద్ధరంగానికి వచ్చారు. ఈ కొద్ది సేనతోనే ఆరగంటసేపు పోరిన మీదట కైపు తన బలాలను చెట్లమాటుకు తీసుకుపోయాడు,

మీర్ జాఫర్ ద్రోహం చేయ్యక తన బలాలను యుద్ధానికి తెచ్చినట్లయితే ఇంగ్లీషువారికి ఘోరపరాజయం కలిగివుండేది.

చెకకు తగ్గిన కైపు తన సైనికాధికారులతో సంప్రతించి, రోజల్లా శత్రువుపై ఫిరంగులు పేల్చటానికి, ఆర్థరాత్రివేళ నవాబు శిబిరాన్ని దెమ్మి చేయటానికి తీర్మానించాడు. అయితే ప్రమాదవశాన ఒక ఫిరంగిగుండు వచ్చి తగిలి మీర్ మదన్ చనిపోయాడు. నవాబు బెదిరిపోయి, మీర్ జాఫర్ ను పిలిచి సలహా అడిగాడు. ఆ ద్రోహి నవాబుకు, యుద్ధం చేస్తున్న సేనలను ఉపసంహరించమని సలహా ఇచ్చాడు.

నవాబుగారి ఉపసంహరణ ఉత్తరువు అందే సమయానికి మోహన్లాల్ ఇంగ్లీషు బలాలపై తీవ్రంగా తుపాకిగుళ్ళ వర్షం కురిపిస్తున్నాడు. అతని సైనికులు క్రమకరమైన మాట్లాడుంచి కాల్పులు చేస్తున్నారు.

“యుద్ధవిరమణకు ఇదా సమయం? జయాపజయాలు ఇప్పుడే తేలిపోనున్నాయి,” అని మోహన్‌లాల్ నవాబుకు జవాబు పంపాడు.

నవాబు మీర్ బాఫర్ కేసి చూశాడు. మీర్ బాఫర్ బెట్టుగా, “నాకు తోచిన సలహా చెప్పాను. ఆ పైన ఏలినవారు ఏం చేసినా సరే,” అన్నాడు.

మీర్ బాఫర్ వైఖరి చూసి, అసలే భయ పడిపోతున్న నవాబు మరింత బెదిరిపోయి, సేనను ఉపసంహరించమని మోహన్‌లాల్‌కు కబురు మీద కబురు పంపాడు. చిట్టచివరకు, ఎంతో ముందుకు వెళ్ళిన మోహన్‌లాల్ తన సేనను వెనక్కు తీసుకు రావలసి వచ్చింది.

మోహన్‌లాల్ సైనికులు వెనక్కు తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, విద్రోహులైన సైనికముఠాలు యుద్ధరంగం నుంచి పారిపోతూండటం కనబడింది. అది చూసి విళ్ళు కూడా పారిపోసాగారు. చివరకు సైనికుల పలాయనం అంతకంతకూ బహిరంగంగానూ, భారీగానూ జరిగి, కొద్దిసేపట్టేనే శిబిరం పూర్తిగా ఖాళీ అయిపోయింది!

ఈ సంగతి విని నవాబు సిరాజుద్దౌలా నిర్భాంతపోయాడు. ఎడట ఉన్న ఇంగ్లీషు

శత్రువులూ, తన చుట్టూ ఉన్న విద్రోహులూ కలిసి అతనికి ఉన్న మతి కూడా పోగొట్టారు. అతను కూడా పారిపోయాడు. ఆ రాత్రి అంతా ప్రయాణం చేసి, మర్నాడు ఉదయం 8 గంటలకు అతను ముర్షిదాబాద్‌లోని తన రాజభవనాన్ని చేరుకున్నాడు.

అపజయ వార్తతో ముర్షిదాబాదు అల్ల కల్లోలమయింది. సిరాజుద్దౌలా తిరిగి తన బలాలను కూడగట్టుకోవాలని యత్నించాడు. తనకు అండగా నిలబడినవారికి అంతులేని డబ్బు ఇస్తానన్నాడు. కాని జనం అతన్ని చూస్తూనే చెల్లాచెదురుగా పారిపోయారు. ఇక గత్యంతరంలేక అతను తన భార్య

అయిన లుత్తున్నిసాను వెంటబెట్టుకుని, ఒక సమ్మినబంటుతో సహా నగరం విడిచి వెళ్ళిపోయాడు.

నవాబు వచ్చిన మర్నాడు—జూను 25 న—మీర్ జాఫర్ ముర్షిదాబాదు చేరాడు. మరికొన్ని రోజులకు కైపు కూడా అక్కడికి వచ్చాడు. మీర్ జాఫర్ బెంగాలుకు సుబేదారుగా ప్రకటన జరిగింది. మరికొన్ని రోజుల అనంతరం సిరాజుద్దౌలా పట్టుబడి, ముర్షిదాబాదుకు తీసుకురాబడ్డాడు. వెంటనే మీర్ జాఫర్ కొడుకు మీరన్ అనేవాడు సిరాజుద్దౌలాను హత్య చేయమని ఉత్తరు విచ్చాడు. ఈ విధంగా నవాబు పైన మీర్ జాఫర్ చేసిన కుట్ర సఫలమయింది. కైపుకూ, అతని అనుచరులకూ పుష్కలంగా బహుమానాలు ముట్టాయి. 24-వర గణాలు జమీందారీగా లభించింది. ఇంగ్లీషు కంపెనీకి బోలెడంత డబ్బు కూడా ఇవ్వబడింది.

ప్లాసీయుద్ధం నిజానికి పెద్ద యుద్ధమే కాదు. కాని ఎన్నో మహాయుద్ధాల కన్న దీని నుంచి హెచ్చు పరిణామాలు ఏర్పడ్డాయి. దీని మూలానే బ్రిటిషువారు ముందుగా బెంగాలునూ, దరిమిలా యావద్భారతాన్ని తమ ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోవటం జరిగింది. ఈ యుద్ధంలో కైప్ గొప్పయుద్ధ నైపుణ్యం చూపాడన్నది పూర్తిగా కట్టుకథ. అదేవిధంగా, సిరాజుద్దౌలా దేశం కోసం పోట్లాడాడనేది, మీర్ జాఫర్ దేశద్రోహం చేశాడనేది నిజం కాదు. వాళ్ళు తమ తమ స్వార్థాలే చూసుకున్నారు.

ప్లాసీ యుద్ధం అనంతరం కైపు స్థితి డక్కనులో డూప్లే స్థితికన్న గొప్పది కూడా కాదు. ఈ యుద్ధం తరువాత బెంగాలులో కలిగిన పరిణామాలు మీర్ జాఫర్ వర్తనను బట్టి, బెంగాలు రాజకీయ వ్యవస్థను బట్టి ఏర్పడినవి.

భారత చరిత్ర

యూరపులో ఏడేళ్ళ యుద్ధం ప్రారంభమైన కారణంగా మన దేశంలో ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి వర్గాల మధ్య యుద్ధం సాగినట్టు మనం లోగడ తెలుసుకుని ఉన్నాం. కాని ఈ యుద్ధం కర్ణాటకంలో వెంటనే సాగలేదు. కారణ మేమంటే మద్రాసు ప్రాంతంలో ఉభయపక్షాల బలాలూ లేవు. బెంగాలులో యుద్ధం సాగించటానికి క్లైవ్, వాట్సన్లు ఇంగ్లీషు సైనిక, నౌకాబలాలను తరలించుక పోయారు. పుదుచ్చేరి నుంచి ఆక్కడి ఫ్రెంచి గవర్నరు ఫ్రెంచిబలాలను హైదరాబాదులో ఉన్న బుస్సీకి సహాయంగా పంపాడు.

1758 లో కర్ణాటక ప్రాంతంలో కూడా ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి పక్షాల మధ్య యుద్ధాలు సాగాయి. ఫ్రాన్సు నుంచి కొత్త బలాలు పంపబడ్డాయి. అయితే ఫ్రెంచి సైనిక, నౌకాబల మధ్య సామరస్యం లేని కార

ణంగా ఫ్రెంచిపక్షం చాలా నష్టపోయింది. ఒక వంక ఫ్రెంచి సేనలు ఒక్కొక్క ఇంగ్లీషు స్థావరాన్నే జయించుకు వస్తూంటే, ఫ్రెంచి నౌకాబలం బ్రిటిషు నౌకాబలానికి ఓడిపోయింది (ఏప్రిల్ 28). నౌకాబలం యొక్క సహాయం లేకుండా ఫ్రెంచి సేనలు మద్రాసును జయించటం సాధ్యం కాలేదు. అయితే సంవత్సరాంతం లోపల ఫ్రెంచి సేనలు ఇంగ్లీషువారి స్థావరాలలో మద్రాసు, తిరుచిరాపల్లి, చెంగల్పట్టులు తప్ప మిగతా అన్ని ప్రదేశాలనూ జయించి, డిసెంబరు 14న మద్రాసును ముట్టడించాయి. అయితే ఈ ముట్టడి నిరుపయోగమయింది.

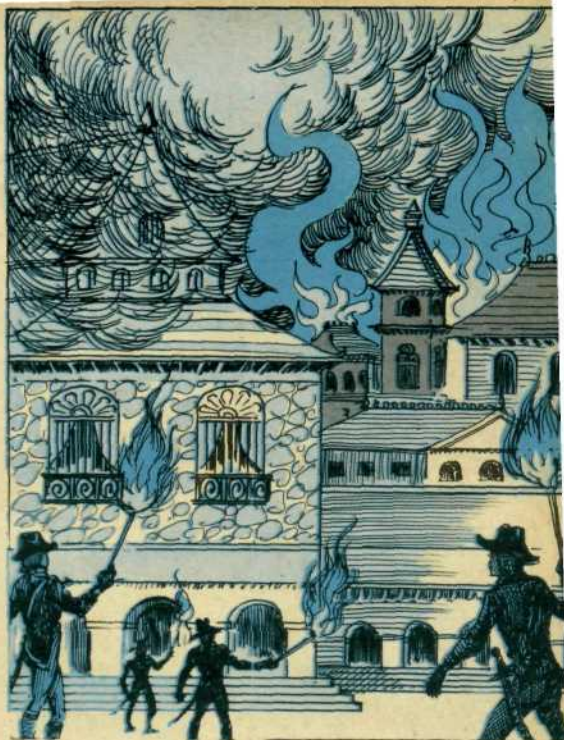
ఆ తరువాత ఫ్రెంచివారి అపజయం పూర్తి కావటానికి ఒక సంవత్సరం మాత్రమే పట్టింది. ఫ్రెంచి సేనాపతి అయిన లాలీ అనేవాడు పెద్ద పొరపాటు చేశాడు—అతను హైదరాబాదు నుంచి బుస్సీని పిలిపించి,

అక్కడి ఫ్రెంచి సేనను అసమర్థుల చేతిలో పెట్టాడు. ఆ అవకాశం గ్రహించి కైపు బెంగాలు నుంచి కర్నూల్ ఫోర్డ్ అనేవాడి నాయకత్వం కింద సర్కార్లకు ఒక సేనను పంపాడు. ఈ ఇంగ్లీషు సేన ఫ్రెంచి సేనను జయించి, రాజమహేంద్రవరాన్ని, మచిలీ పట్టణాన్ని ఆక్రమించుకుని, నిజాం సలాబత్ జంగ్ తో ఇంగ్లీషు కంపెనీకి అనుకూలమైన సంధి చేసుకున్నది.

కర్ణాటక ప్రాంతంలో కూడా ఫ్రెంచివారికి అపజయమే సంప్రాప్తమయింది. అదిలో కంజీవరం వద్ద వాళ్ళు ఇంగ్లీషువారిని ఓడించగలిగారు గాని, అటుతరవాత ఫ్రెంచి సైనికుల అసంతృప్తివల్ల తిరుగుబాటు కూడా సంభవించింది.

చివరకు 1760 జనవరిలో వందవాని వద్ద ఫ్రెంచి సైనిక బలాలు యుద్ధం సాగించి, ఇంగ్లీషుబలాల చేతిలో తిరుగులేని పరాజయం పొందాయి.

1761 జనవరి 16 న పుదుచ్చేరి నగరం ఇంగ్లీషు సేనల వశమయింది. ఇంగ్లీషు వారు పుదుచ్చేరిలోని స్థావరాన్నే కాక, నగరాన్ని పూర్తిగా ధ్వంసం చేసి, "ఒక్క ఇంటి మీద కూడా కప్పులేకుండా" చేసేశారు. దాని తరవాత మరి రెండు ఫ్రెంచి స్థావ

రాలు—జింజీ, మలబారు తీరాన ఉన్న మాహే—ఇంగ్లీషువారి వశమయాయి. ఇక ఫ్రెంచివారికి ఇండియాలో స్థావరాలేమీ మిగలలేదు.

ఫ్రెంచివారి పరాజయానికి కారణాలు ఎన్ని ఉన్నప్పటికీ, బెంగాలు ఇంగ్లీషువారి అధీనం కావటమే వారి విజయాలకు మూల కారణం. బెంగాలు నుంచి మద్రాసుకు అంతులేని సేనలనూ, ధనాన్ని ఇంగ్లీషువారు తరలించగలిగారు. ప్లాసీయుద్ధం యొక్క సద్యః ఫలితమే ఫ్రెంచివారి ఓటమి. "బెంగాలు ఇంగ్లీషువారి కింద ఉండగా పుదుచ్చేరి స్థావరంగా పెట్టుకుని నెపోలియ

సంతటి వాడైనా ఓడిపోక తప్పదు,' అని ఒక చరిత్రకారు డన్నాడు.

పైనికంగా బెంగాలు ఇంగ్లీషువారి ఆధి పత్యం కిందికి వచ్చినప్పటికీ రాజకీయంగా పెద్ద మార్పులు కలిగిన లక్షణాలేవీ పైకి కనబడలేదు. నవాబు పదవికి సిరాజుద్దౌలా స్థానంలో మీర్ జాఫర్ వచ్చాడు. నవాబు దర్బారులో ఇంగ్లీషువారి రెసిడెంటు ఒకడు మాత్రం అదనంగా ఏర్పడ్డాడు. అయితే మీర్ జాఫర్ మనుగడ కేవలమూ క్షైపు చేతిలో ఉన్నది.

1758 జూనులో కలకత్తా కోస్సిలువారు క్షైపును బెంగాలుకు గవర్నరుగా ఎన్ను కున్నారు. ఈ ఎన్నిక పైన ఇంగ్లీషు కంపెనీ సంవత్సరాంతంలో తన ఆమోద ముద్ర వేసింది. అయినప్పటికీ క్షైపు స్థానం సందిగ్ధంగానే ఉండిపోయింది. అవతల నవాబున్నాడు. అయితే ఆ నవాబు చర్య లను క్షైపు శాసిస్తూ వచ్చాడు. ఇది మీర్

జాఫర్ కు ఏ మాత్రమూ నచ్చలేదు. అయితే బ్రిటిషువారి పైనికబలం తనకు అండగా లేకపోతే అతను అధికారంలో నిలవలేడు. ఈ మాట ప్రత్యక్షంగానే (1759 లో) రుజువయింది.

అలీ గౌహర్ (రెండవ పా ఆలం) అనే వాడు బెంగాలు, బిహారులను ఆక్రమించగోరి పట్నా నగరాన్ని ముట్టడించాడు. క్లైవ్ సహ యంతో మీర్ జాఫర్ ఆ ప్రమాదాన్ని నివారించుకోగలిగాడు.

ఈ విధంగా ఇంగ్లీషువారిపై ఆధార పడటం ఇష్టంలేక మీర్ జాఫర్ చిన్నురాలాని డచ్చివారితో రహస్యాలో చనలు సాగించాడు. ఇంగ్లీషువారి స్థానాన్ని కాజెయ్యాలన్న తహ తహతో డచ్చివారు జావా నుంచి తమ బలా లను విలిపించ యత్నించారు. కాని ఈ యత్నాన్ని క్షైపు పడగొట్టి, 1759 నవంబ రులో బేదారా వద్ద డచ్చివారిని ఓడించి, సంధికి ఒడబరిచాడు.

భారత చరిత్ర

ఈ విధంగా కైపు తన స్వకృతి సామర్థ్యాల తోనే మూడేళ్ళపాటు ఇంగ్లీషు ఆధిపత్యాన్ని బెంగాలులో కొనసాగించజేసి, 1760 ఫిబ్రవరి 25 న తన దేశానికి వెళ్లిపోయాడు. ఆ వెంటనే నవాబు కొడుకు మీరాన్ అనే వాడు మరణించటంతో, మీర్ జాఫర్ అసంతోషం ఎవరు నవాబు అవుతారన్న ప్రశ్న ఏర్పడింది. మీర్ జాఫర్ అప్రయోజకుడూ, అయోగ్యుడూనూ. దానికి తోడు అతను ఇంగ్లీషు కంపెనీకి చెల్లించవలసిన డబ్బు సక్రమంగా చెల్లించలేదు. అందుచేత ఇంగ్లీషువారు నవాబు అల్లుడైన మీర్ కాసిమ్ ను నవాబు చేయదలిచారు. మీర్ కాసిమ్ వారితో ఒక రహస్య ఒప్పందం చేసుకున్నాడు (1760 సెప్టెంబరు 27). కంపెనీకి ఇంకా రావలసి ఉన్న మొత్తం చెల్లించటానికి, బర్వాన్, మిడ్నపూర్, చిటాంగు జిల్లాలు కంపెనీ పరం చేయటానికి మీర్

కాసిమ్ సమ్మతించాడు. ఇందుకు ప్రతిఫలంగా ఇంగ్లీషువారు అతన్ని డిప్టీ సుబేదారుగా నియమించటానికి, కాలక్రమాన అతన్ని నవాబు చేయటానికి ఒప్పకున్నారు. అయితే మీర్ కాసిమ్ డిప్టీ సుబేదారుగా ఉండటానికి మీర్ జాఫర్ సమ్మతించలేదు. రాజభవనాన్ని ఇంగ్లీషు సేనలు స్వాధీనం చేసుకునే పరిస్థితి ఏర్పడే సరికి మీర్ జాఫర్ వదలిత్యాగం చేశాడు. వెంటనే మీర్ కాసిమ్ నవాబుగా ప్రకటించబడ్డాడు.

బెంగాలులో ఒక సందిగ్ధ పరిస్థితి ఏర్పడింది. సర్వాధికారాలూ తనవే అయినట్టు నవాబు భావిస్తున్నాడు; అవి తమవే అయినట్టు ఇంగ్లీషువారు ప్రవర్తిస్తున్నారు. కాసి వివరివన్న విషయం చాలాకాలం నిర్ధారణ కాలేదు. చివరకు ఈ విషయం నిష్కర్షగా తేల్చుకునేటందుకు సాహసించి, మీర్ కాసిమ్ తన పీకమీదికే తచ్చుకున్నాడు.

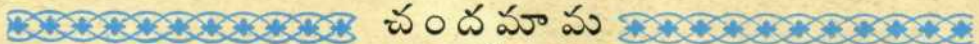
ఇంగ్లీషు కంపెనీ ఎలాటి సుంకాలూ చెల్లించకుండా తమ సరకులను బెంగాలులో రవాణా చేసి, వర్తకం సాగించటానికి పాదుషా నుంచి అధికారం పొంది ఉన్నది. అయితే అదే అధికారాన్ని కంపెనీ ఉద్యోగులు తమ సొంత వ్యాపారాలలో కూడా అమలు చేయసాగారు. ఇందు విషయమై నవాబు ఎన్ని పర్యాయాలు తన ఆక్షేపణ తెలిపినా, కౌన్సిలు సభ్యులు స్వలాభాపేక్ష కారణంగా లక్ష్యపెట్టారు కాదు.

చివరకు 1762 లో బెంగాలు శాశ్వత గవర్నరయిన వాన్నిటార్డ్, మీర్ కాసిమ్ తన రాజధానిగా కొత్తగా ఏర్పాటు చేసుకున్న మాంఘీరుకు వెళ్ళి ఒక విస్తృతమైన ఒడంబడిక చేసుకున్నాడు. అయితే కలకత్తాలోని కౌన్సిలు సభ్యు లీ ఒడంబడికను నిరాకరించారు. అప్పుడు నవాబు సుంకాలను పూర్తిగా రద్దు చేసేస్తానన్నాడు. కాని ఇంగ్లీషువారు తమ మీద తప్ప మిగతా వర్తకు లందరి పైనా సుంకాలుండి తీరాలన్నారు. పట్నాలోని ఇంగ్లీషుఫాక్టరీ అధిపతి, ఎలిస్ అనేవాడు, ఇంగ్లీషువారి ప్రత్యేక సౌకర్యాలను గురించి తీవ్రవైఖరి అవలంబించటమేగాక, పట్నానగరాన్ని వశపరుచుకుందామని కూడా యత్నించాడు.

ఈ యత్నం విఫలమై పట్నాలోని ఇంగ్లీషు సైనిక కూటం నాశనమయింది. ఈ సంఘటనల ఫలితంగానే 1763 లో మీర్ కాసిమ్ కూ, ఇంగ్లీషువారికి మధ్య యుద్ధం ప్రారంభమయింది.

జూను 10 న మేజర్ ఆడమ్స్ అనే వాడు 1100 మంది తెల్లసైనికులనూ, 4000 సిపాయీలనూ సమకూర్చుకుని యుద్ధరంగంలో మీర్ కాసిమ్ ను ఎదిరించాడు. నవాబు సైన్యంలో 15000 మంది సైనికులున్నారు; అందరూ పాశ్చాత్య యుద్ధరీతులలో శిక్షణ పొందినవారే. అయినా మీర్ కాసిమ్ కు అపజయాల పరంపర తప్పలేదు.

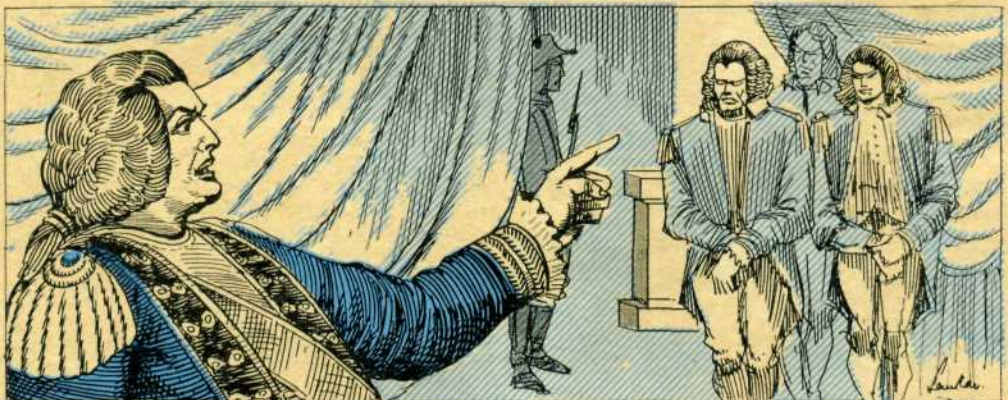
అతను వరుసగా కోత్వా, ముర్షిదాబాద్, గిరియా, నూత్రి, ఉదయనలా, మాంఘీర్ యుద్ధరంగాలలో ఓడిపోయి పట్నాకు పారి పోయాడు. తరువాత అతను తనకు చిక్కిన ఇంగ్లీషు యుద్ధఖైదీలనూ, తన ఉద్యోగులలో అనేకమంది ప్రముఖులనూ హత్య చేయించి, బెథ్కు పారిపోయి, నవాబు మజాఉద్దోలాతోనూ, రెండవ షా ఆలమ్ చక్రవర్తితోనూ చేరి, బెంగాలును ఇంగ్లీషు వారి నుండి విముక్తం చెయ్యటాని కొక కూటం ఏర్పాటు చేశాడు.

ఈ సమిష్టి సేనలను 1764 అక్టోబరు 22న బక్సార్ వద్ద ఇంగ్లీషువారు ఓడించారు. వెంటనే షా ఆలమ్ ఇంగ్లీషువారి పక్షం వెళ్ళిపోయి, వారితో విడిగా సంధి చేసుకున్నాడు. మీర్ కాసిమ్ పరారి అయి పోయి, దేశసంచారం చేస్తూ, 1777 లో ఢిల్లీ సమీపంలో దిక్కుమాలిన చావు చచ్చాడు. సిరాజుద్దోలా కుట్ర ఫలితంగా

ఓడాడు, కాని మీర్ కాసిమ్ శక్తి చాలక ఓడాడు. ఈసారి ఇంగ్లీషువారు సాధించిన విజయం వాస్తవమైనది.

ఈ యుద్ధం అయిపోగానే ఇంగ్లీషువారు మీర్ జాఫర్ ను నవాబుగా ప్రకటించి, అతని నుంచి అదనపు సౌకర్యాలు పొందారు. 1765 లో మీర్ జాఫర్ చనిపోగా, అతని కొడుకు సజ్మద్దోలా నవాబు అయ్యాడు. అయితే అతను నామమాత్రపు నవాబు; అధికారమంతా ఇంగ్లీషువారిదే.

1765 మేలో క్లైవ్ రెండోసారి బెంగాలు గవర్నరయి, షా ఆలమ్ చక్రవర్తితో సంధి చేసుకున్నాడు. బెంగాలు, బిహార్, ఒరిస్సాల "దివానీ" ఇంగ్లీషుకంపెనీకి సంక్రమించింది (1765 ఆగస్టు 12). క్లైవు ఇంగ్లీషు కంపెనీలో పెచ్చు పెరిగిన అవినీతిని, సైనికశాఖలోని దురలవాట్లనూ సరిచేశాడు. అతను 1767 ఫిబ్రవరిలో స్వదేశానికి వెళ్ళిపోయాడు.

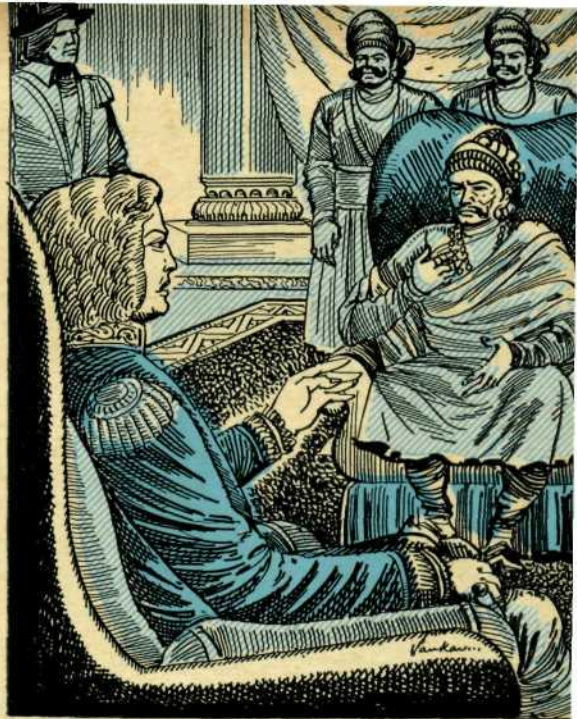
భారత చరిత్ర

పానిపట్టు యుద్ధంలో తిన్న దెబ్బ నుంచి మహారాష్ట్రలు 1770 నాటికి పూర్తిగా కోలు కున్నారు. ఢిల్లీ చక్రవర్తి అయిన రెండవ షా ఆలం వారికి అధీనుడయ్యాడు. మహారాష్ట్రలను కొంత అడుపులో ఉంచడం కూడా ఒక ఆశయంగా పెట్టుకుని వారన్ హేస్టింగ్స్ 1773 లో వారాణసి సంధి చేసు కున్నాడు. అయితే ఈ లోపుగానే మహారాష్ట్రలకు తీరని నష్టం సంభవించింది— 1772 లో పేష్వా మాధవరావు చని పోయాడు. మాధవరావు వినతండ్రి అయిన రఘునాథరావుకు అంతులేని అధికార వ్యామోహం పట్టుకున్నది; మాధవరావుకు తమ్ముడూ, వారసుడూ అయిన నారాయణరావు బొత్తిగా దుర్బలుడు. పేష్వా మాధవరావు తన వినతండ్రి రఘునాథరావు (రఘోబా)ను నిగ్రహించి ఉంచగలిగాడు. కాని యువకుడైన నారాయణరావు చిలిపి

తనం కొద్దీ రఘోబాతో వైరం పెట్టుకుని, అతన్ని నిర్బంధంలో ఉంచాడు. దీనితో రఘోబా రెచ్చిపోయి, అసంతృప్తులై ఉన్న కొందరు సైనికులతో కుట్ర చేశాడు. 1773 ఆగస్టు 30 న నారాయణరావు తన పిన తండ్రి సమక్షంలోనే హత్య చేయబడ్డాడు. తరువాత రఘోబా పేష్వా అయ్యాడు. కాని త్వరలోనే అతనికి ప్రతిఘటన ఏర్పడింది. పూనాలోని ఒక బలమైన వర్గం, నానా ఫడ్నవిస్ అనే బ్రాహ్మణయువకుడి నాయకత్వం కింద రఘోబాను వ్యతిరేకించింది. చనిపోయిన నారాయణరావు భార్య గంగాబాయి 1774 లో ఒక మగ శిశువును ప్రసవించటం ప్రతిపక్షులకు బలాన్ని చేకూర్చింది. వారు ఆ పసికందును పేష్వాగా ప్రకటించారు. రఘోబా ఆట కట్టయింది. అతన్ని దేశాంతరాలకు తరిమివేశారు. అతను

బొంబాయిలో ఉన్న ఇంగ్లీషు వారిని శరణు జొచ్చి, వారి సహాయం అర్థించాడు. ఇంకేం? భారతీయుల మధ్య అంత రైవారాలు ఇంగ్లీషు వారికి ఎప్పుడూ లాభిస్తూనే వచ్చాయి. ఈసారి అంతే అయింది. నిజానికి, బొంబాయిలోని ఇంగ్లీషువారు పూనాలోని మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వంతో సత్సంబంధాలు కలిగి ఉన్నారు; అయితే బొంబాయి పరిసరాలలో ఉన్న తీర ప్రాంతాలు తమ అధీనమైతే తమకు మరింత బలం చేకూరుతుందన్న ఆశతో వారు రఘోబా పక్షం అవలంబించారు. 1775 మార్చి 7 న రఘోబాకూ, ఇంగ్లీషు వారికి సురాట్ ఒప్పందం జరిగింది. ఆ ఒప్పందం ప్రకారం ఇంగ్లీషువారు రఘోబాకు 2,500 మంది సైనికుల నివ్వటానికి, వారి ఖర్చులు అతనే భరించటానికి ఏర్పాటు జరిగింది. ఇందుకు ప్రతిఫలంగా రఘోబా సాల్వేట్, బస్సీనీలను ఇంగ్లీషువారి పరం చేశాడు; భరూచ్, సురాట్ జిల్లాలపై రాబడిలో కొంత వారి కివ్వడానికి అంగీకరించాడు; కంపెనీ విరోధులతో మైత్రి చేసుకోకుండా ఉండడానికి, ఎవరితో మైత్రి చేసుకున్నా ఆ ఒడంబడికలో ఇంగ్లీషువారిని కూడా చేర్చటానికి ఒప్పుకున్నాడు. 1775 ఫిబ్రవరి 27 నాటికి కర్నల్ కీటింగ్ అనే

వాడి నాయకత్వాన బ్రిటిషు సైన్యం కొంత సురాట్ చేరింది. మే 18 న అర్రాన్ మైదానం మీద, కీటింగ్, రఘోబాల సమిష్టి సేనలు పూనా ప్రభుత్వ సేనలను తలపడి యుద్ధం చేసి ఓడించాయి.

అయితే బొంబాయి ప్రభుత్వం ఇలా రఘోబాతో ఒప్పందం చేసుకోవడానికి, యుద్ధం చెయ్యడానికి కలకత్తాలోని సుప్రీమ్ కౌన్సిలు అనుమతి లేదు. సురాట్ ఒప్పందాన్ని ఆమోదించడానికి వారన్ హేస్టింగ్స్ సిద్ధంగానే ఉన్నప్పటికీ, సుప్రీమ్ కౌన్సిలు సభ్యులలో అధిక సంఖ్యాకులు ఒప్పందానికి అభ్యంతరం చెప్పారు. బొంబాయి

కొన్నిలు వారి చర్య “అవివేకమూ, అపాయకరమూ, అసాధికారికమూ, అక్రమమూ” అయినదని కలకత్తా కొన్నిలు తీర్మానించింది.

కొద్ది మాసాల అనంతరం, కలకత్తా నుంచి కర్నల్ అప్టన్ అనేవాడు పూనాకు వచ్చి ఆక్కడి ప్రభుత్వంతో సంధి సంప్రతింపులు జరిపాడు. 1776 మార్చి 1న పురంధర్ ఒడంబడిక జరిగింది. దీనితో సురాత్ ఒప్పందం రద్దవుతుంది. కొత్త ఒప్పందం కింద సాల్సెట్, బస్సీనులు ఇంగ్లీషువారికే చెందుతాయి. ఇంగ్లీషువారి యుద్ధ ఖర్చుల కింద పూనా ప్రభుత్వం 12 లక్షల రూపాయ లిచ్చుకోవాలి; ఇంగ్లీషు వారు రఘోబా పాత్తు వదులుకోవాలి; అతను వెళ్ళిపోయి గుజరాతులోని కోపర్ గాంవ్ లో నివాసం ఏర్పరచుకోవాలి; అతనికి పూనా ప్రభుత్వం నెలకు 25,000 రూపాయలు భరణం ఇస్తుంది.

అయితే ఈ ఒప్పందం అమలు జరగలేదు. ఇందులోని నిబంధనలు బొంబాయి ప్రభుత్వానికి నచ్చలేదు. వారు ఈ ఒప్పందాన్ని ధిక్కరించి, అప్టన్ మాటలు పెడచెవిని బెట్టి, రఘోబాకు ఆశ్రయమిచ్చారు. పూనా ప్రభుత్వం కూడా ఒప్పందంలోని నిబంధనలను అమలు జరపలేదు. 1777 లో నానా ఫడ్తవిస్ ఒక ఫ్రెంచి వాణ్ణి చేరదీసి, ఫ్రెంచివారికి పశ్చిమ తీరంలో ఒక రేవు ఇస్తానని మాట ఇచ్చాడు. ఇందు పల్ల బొంబాయి కొన్నిలు వారికి ఫ్రెంచి వారి ఎత్తుగడలను గురించి సందేహాలు తలెత్తాయి. ఇంగ్లీషువారు తిరిగి యుద్ధం తలపెట్టి, 1778 నవంబరులో పూనా మీదికి 600 మంది తెల్ల సైనికులనూ, 3,300 మంది సిపాయిలనూ పంపారు. 1779 జనవరి 9న పడమటి కనుమలలోని తాలే గాంవ్ వద్ద పెద్ద మరాఠీ సేన ఈ సేనను ప్రతిఘటించి, చిత్తుగా ఓడించింది.

భారత చరిత్ర

వాడ్ గాంవ్ వద్ద ఇంగ్లీషువారు తమకు అవమానకరమైన సంధి చేసుకున్నారు. ఈ సంధి ప్రకారం, బొంబాయి ప్రభుత్వం 1773 తరవాత ఆక్రమించుకున్న ప్రాంతాలన్నీ విడిచి పుచ్చాలి; బెంగాలు నుంచి వచ్చిన బలాలను ఉపసంహరించాలి, బ్రోచ్ నుంచి వచ్చే ఆదాయంలో సింధియాకు కొంత వాటా ఇవ్వాలి.

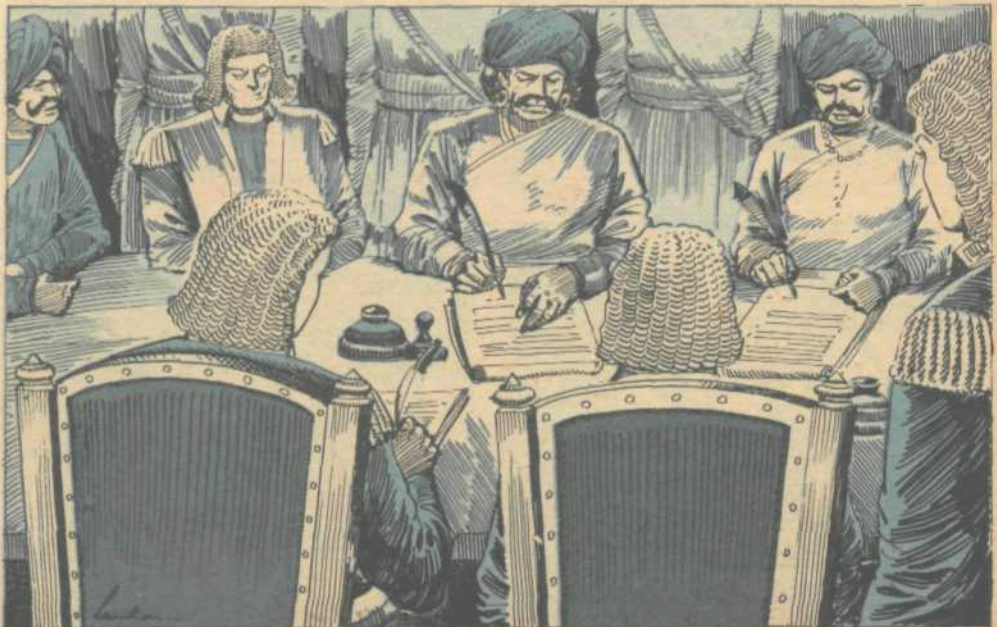
గవర్నరుజనరలైన వారన్ హేస్టింగ్స్ ఈ సంధిని పూర్తిగా నిరాకరించాడు. దీని వల్ల కలిగిన అవస్థాతిని ఎలా కడిగేను కోవాలో అతనికి తెలియలేదు. ఈసారి మిగతా కొన్ని సభ్యులు ఆయనతో ఏకీభవించారు. కర్నల్ గొడార్డ్ అనేవాడి నాయకత్వం కింద ఒక పెద్ద సేన బెంగాలు నుంచి బయలుదేరి, మధ్య ఇండియా మీదుగా వెళ్ళి, 1781 ఫిబ్రవరి 15 న అహమ్మదాబాదునూ, అంతకు ముందు

డిసెంబరులో బస్సీన్ నూ పట్టుకున్నవి. ఏప్రిల్ 1781 లో ఈ సేన పూనా మీదికి వెళ్ళి, అవజయం పొంది వెనక్కు తగ్గటం జరిగింది. వారన్ హేస్టింగ్స్ పంపిన ఇతర సేనలు ఆగస్టు 3 న గ్వాలియరును పట్టుకున్నాయి; ఫిబ్రవరి 16 న శివపురి (సిప్రి) వద్ద సింధియాను ఓడించాయి.

ఈ విజయాలతో ఇంగ్లీషువారి ప్రతిష్ఠ పెరిగింది. అంతదాకా మహారాష్ట్ర సమాఖ్యకు మహానాయకుడు కావటానికి, ఉత్తరదేశంలో తన ఆధికారం చలాయించటానికి ఆలోచనలు చేసిన మహదాజీ సింధియా, ఇప్పుడు పథకం మార్చి, ఇంగ్లీషువారి సఖ్యం కొరకు ఆర్రులు చాచాడు. ఆయన ఇంగ్లీషువారితో మంతనాలు జరిపి, వారికి, పూనా ప్రభుత్వానికి మధ్య రాజీ కుదుర్చుతానని, 1781 అక్టోబరు 13న మాట ఇచ్చాడు. 1782 మే 17న సల్ బై

సంధి జరిగింది. అయితే 1783 ఫిబ్రవరి 26 దాకా నానా ఫర్షిద్ దానిపై సంతకం చెయ్యలేదు. ఈ ఒప్పందం ద్వారా ఇంగ్లీషు వారికి సాల్వేజ్ భూయ పరచబడింది; మాధవరావు నారాయణ్ పేష్వా పదవికి హక్కుదారుగా గుర్తించబడ్డాడు; రఘోబాకు పంఛను ఇవ్వబడింది; యమునకు పశ్చిమంగా ఉండే సింధియా రాజ్యభాగం సింధియాకు తిరిగి వచ్చింది; ఆర్కాటు నవాబు నుంచి హైదరాబాద్ గెలుచుకున్న ప్రాంతమంతా తిరిగి అప్పగించాలని ఈ ఒప్పందంలో ఉన్నది. అయితే హైదరాబాద్ ఈ ఒప్పందంతో ప్రమేయం లేదు.

ఈ విధంగా ఈ ఒప్పందం యుద్ధ పూర్వ పరిస్థితిని తిరిగి ఏర్పాటు చేసింది. ఇంగ్లీషు వారు ఎంతో నష్టపోయి కూడా, ఈ సంధి ద్వారా ఏమంత లాభం గడించలేక పోయారు. ఆ కారణం చేతనే వారన్ హేస్టింగ్స్ అక్రమ ఆర్థిక చర్యలకు పాల్పడ్డాడు. అయినప్పటికీ మన దేశంలో ఇంగ్లీషువారి ఆధిపత్యం కొనసాగటంలో ఇదొక ప్రముఖ ఘట్టం అయింది. దీని మూలంగా వారికి మహారాష్ట్రలతో ఇరవై ఏళ్ళపాటు అకాంతి లేకుండా పోయింది. ఆ కాలంలో వారు ఫ్రెంచి వారితోనూ, టిప్పుసుల్తాను లాటి ఇతర విరోధులతోనూ

స్వేచ్ఛగా పోరాటాలు సాగించగలిగారు; నిజామునూ, బ్రిడ్ నవాబునూ లొంగ దీసుకోగలిగారు.

అంత మాత్రం చేత ఈ సల్తానై సంధి ఇండియాలో బ్రిటిషు పరిపాలనకు పునాది అయిందని చెప్పటం అతిశయోక్తి అవుతుంది. ఒక విషమపరిస్థితి నుంచి బ్రిటిషు వారు బయటపడిన మాట నిజమేగాని, వారికింకా మహారాష్ట్రలతోనూ, టిప్పుతోనూ వైరం ఉండనే ఉన్నది. పంజాబు, నేపాలు, బర్మాలలో వారిని ప్రతిఘటించే శక్తులు ఉద్భవిస్తూనే ఉన్నాయి.

హేస్టింగ్స్ వెళ్ళిపోయి, కార్నావాలిస్ గవర్నరు జనరలుగా వచ్చే మధ్యకాలంలో ఆ పదవి నిర్వహించిన మక్ఫర్సన్ అసమర్థుడు. అదీగాక దేశ రాజకీయ వ్యవహారాలలో కంపెనీవారు జోక్యం కలిగించుకోరాదంటూ బ్రిటిషు పార్లమెంటు ఒక శాసనం చేసింది. ఈ కారణంచేత కార్నా

వాలిస్ హయాములో కూడా కంపెనీకి రాజకీయ సంబంధమైన కార్యకలాపాలేవీ లేకపోయాయి.

ఈలోపల మహారాష్ట్ర సమాఖ్య పరిస్థితి ఎలా ఉన్నది? సంకోచాలతోనూ, కుట్రలతోనూ ఛిన్నాభిన్నమయి పోతున్న మహారాష్ట్ర సమాఖ్యకు రాణి అహల్యాబాయి, మహదాజీ సింధియా, నానా ఫడ్డవిస్ లాటి మహామహాలు జీవంపోశారు. అహల్యాబాయి తన రాజ్య నిర్వహణలో అత్యంత ఆదర్శప్రాయురాలనిపించుకున్నది. తన కాలపు రాజకీయాలలో ఆమె పాటించిన పాత్ర అద్వితీయమైనది. అహల్యాబాయి 1795లో చనిపోగా, తుకోజీ మోల్కార్ ఇందోరు సింహాసనం ఎక్కాడు. ఇతను మంచి యోధుడేగాని, రాజకీయ ప్రావీణ్యం గలవాడు కాదు. 1797లో ఇతను మరణించినాక ఇందోరులో అరాజక పరిస్థితి ఏర్పడింది.

భారత చరిత్ర

ఆ కాలంలో మహాదాజీ సింధియా అత్యుత్తమ మహారాష్ట్ర నాయకుడు. సలేలై సంధిలో బ్రిటిషువారు ఆయన స్వాతంత్ర్యాన్ని పూర్తిగా ఆమోదించారు. పూనా ప్రభుత్వంతో ఆయన నిర్దుష్టమైన పద్ధతిలో వ్యవహరించాడు.

సలేలై సంధి అనంతరం ఏర్పడిన పరిస్థితిని వినియోగించుకుని సింధియా, ఉత్తరభారతంలో తన బలాన్ని పెంపొందించుకుని, దృఢతరం చేసుకున్నాడు. మహారాష్ట్రలకు సంప్రదాయ సిద్ధమైన యుద్ధవిధానాన్ని విడిచిపెట్టి, ఆయన తన సేనలో రాజపుత్రులనూ, ముస్లిములనూ చేర్చుకుని, పాశ్చాత్య శాస్త్రీయపద్ధతులలో సేనను రూపొందించి, అందులో సైనికనిపుణుడుగా ఒక ఫ్రెంచివాణ్ణి, అనేక దేశాలకు చెందిన యూరోపియనులనూ ప్రవేశపెట్టాడు. ఆయన ఢిల్లీ వెళ్ళి, అక్కడ

నామమాత్రపు చక్రవర్తిగా ఉన్న రెండవ షా ఆలంను తన కీలుబొమ్మను చేసుకుని తన పైవాడైన పేష్వాకు "పకీలిముత్తుల్" పదవి ఇప్పించి, తాను అతని సహాయకుడి (నాయిబ్) పదవి సంపాదించుకున్నాడు. ఆయన ఢిల్లీలోనే ఉండిపోయి, మొగలు సేనల పైన ఆధిపత్యం సంపాదించి, పైకి ఢిల్లీ సుల్తానుకు గులాముగా ఉంటూ, అతణ్ణి తన ఇష్టం వచ్చినట్లు ఆడించాడు.

1792 నాటికి మహాదాజీ ప్రభు ఉత్తర హిందూస్థానంలో పరమోచ్చదశను అందుకున్నది. రాజపుత్రులూ, జాత్లూ ఆయనకు లోబడ్డారు. ఇక ఆయన పూనా కోటలో పాగా వెయ్యవలసి ఉంది. కాని అక్కడ అధికారం నిర్వహించే నానాఫడ్నవిన్ ఉద్ధందుడు. అందుచేత మహాదాజీ పేష్వాను సందర్శించే మిషన్ మిషన్ 1792లో దక్షిణయాత్ర చేశాడు. ఈ సమయంలో

మహదాజీ పారుగువాడైన తుకోజీహొల్కర్ ఆయనపై కత్తికట్టి, అజ్మీరు సమీపంలో లఖేరీ వద్ద యుద్ధం చేసి ఓడించబడ్డాడు. కాని మహదాజీ ఆశయం పూర్తి కాలేదు. 1794 ఫిబ్రవరి 12 న ఆయన పూనాలో, తన 67 వ ఏట మరణించాడు.

మహదాజీ సింధియాకు అతని దత్త పుత్రుడు దౌలత్ రావు సింధియా వారసు డయ్యాడు. అతని వయసు పదమూడేళ్ళు. సింధియా మరణం ఇంగ్లీషు వారికి మహాపకార మయిందని చెప్పవచ్చు. అతను ఎలాగైనా వారికి పక్కలో బిల్లేమే.

ఇప్పుడు మహారాష్ట్ర వ్యవహారాలకు నానా ఫడ్న్విస్ నాయకు డయ్యాడు. నర్మదకు దక్షిణంగా ఉండే ప్రాంతాలను మహారాష్ట్రులు కోల్పోయి ఉన్నారు. వాటిని తిరిగి సంపాదించు కోవాలంటే వారు మైసూరు టిప్పుసుల్తానుతో యుద్ధానికి దిగటం తప్పని సరి. ఇందుకు నాందిగా మహారాష్ట్రులు నిజాముతో స్నేహ ఒడంబడిక (జులై 1784) చేసుకుని, 1785 డిసెంబరు 1 న హరిపంత్ ఫడ్కే నాయకత్వాన పూనా నుంచి మహారాష్ట్ర సేనను పంపారు.

టిప్పు తన శత్రువును ఎదుర్కొనటానికి దుర్బలమైన యత్నాలు కొన్ని చేశాడు గాని,

ఇంగ్లీషువారికి, మహారాష్ట్రలకూ మధ్య సంఖ్యం ఏర్పడుతుందని భయపడి, మహారాష్ట్రలతో రాజీపడి, 1787 ఏప్రిల్ లో సంధి ఒడంబడిక చేసుకున్నాడు. ఇందువల్ల టిప్పుసుల్తాను 45 లక్షల రూపాయలు ఇచ్చుకోవలసి వచ్చింది. అయితే ఈ సంధి ఎంతో కాలం దక్కలేదు. ఇంగ్లీషువారికి, టిప్పుకూ మధ్య 1789 లో వైరం ఆరంభం కాగానే టిప్పుకు విరుద్ధంగా మహారాష్ట్రలూ, నిజామూ కూడా కార్నవాలిన్ తో సంధి ఒడంబడికి చేసుకున్నారు. కాని ఈ త్రివక్షి సంధిలో సత్తా ఏమీ లేదు. టిప్పు తాకిడికి భయపడి సంఖ్యత నెరవేసవచ్చటానికి నిజాముకూ,

మహారాష్ట్రలకూ వైరం ఉండనే ఉన్నది. టిప్పు భయం కాస్త తగ్గగానే మహారాష్ట్ర నాయకులైన పేష్వా, దౌలత్‌రావ్ సింధియా, తుకోజీహొల్కర్, బిరారురాజా ఏకమై నిజాము పైన కత్తికట్టారు.

ఉభయ పక్షాలకూ యుద్ధం జరిగింది. 1795 మార్చిలో నిజాము ఓడిపోయి సంధి చేసుకుని, అంతులేని ధనాన్ని, రాజ్య ప్రాంతాలనూ కోల్పోయాడు. నిజాముకు బిటిషువారు ఏమీ సహాయపడ లేదు.

ఇంగ్లీషు వారికి మైసూరుకూ మధ్య యుద్ధాలకు కారణం, 18 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్థంలో హైదరు, టిప్పు ఇంగ్లీషువారి పురోగమనానికి రాహుకేతువుల 'లాగా తయారు కావటం.

హైదరు చదువుసంధ్యలు బొత్తిగా లేని వాడు, కాని అమితమైన ధైర్యసాహసాలు గలవాడు. అతను మైసూరు సేనలలో జీత భత్యాలు లేకుండా పనిచేస్తూ, యుద్ధాలలో

తన పరాక్రమం ప్రకటించి పైకి వచ్చిన వాడు. కాలక్రమాన మైసూరు రాజ్యాధికారాలన్నీ అతని చేతిలోకే వచ్చాయి. అతని అభ్యుదయాన్ని మహారాష్ట్రలూ, నిజామూ, ఇంగ్లీషువారూ సహించలేక పోయారు.

1765 లో మహారాష్ట్రలు తన మీద ఎత్తి వస్తే, హైదరు వారితో సంధి చేసుకుని, పరిహారం కింద వారికి 32 లక్షల రూపాయలూ, గుత్తి, సావనూరు ప్రాంతాలూ ఇచ్చుకున్నాడు. 1766 నవంబరులో మద్రాసు (బిటిషు) ప్రభుత్వం నిజాము నుంచి ఉత్తరసర్కారు జిల్లాలు తీసుకుని, హైదరు పైన నిజాము చేసే యుద్ధంలో సహాయపడకూనికి అంగీకరించింది. మొత్తం మీద హైదరుకు విరుద్ధంగా మహారాష్ట్రలూ, నిజామూ, ఇంగ్లీషువాళ్ళూ త్రిపక్ష సంఘటనగా ఏర్పడ్డారు. అయితే తనపై మొదట దాడి చేసిన మహారాష్ట్రలను హైదరు డబ్బిచ్చి వదుల్చుకున్నాడు.

భారత చరిత్ర

నిజాము తనను వదిలి ఇంగ్లీషువారితో చేరినా హైదరు యుద్ధం మానక, బొంబాయి సేనలను పిడించి మంగళూరు తిరిగి స్వాధీనం చేసుకుని, 1769 మార్చిలో మద్రాసుకు అయిదు మైళ్ళ దూరంలోకి వచ్చి, ఇంగ్లీషువారిని సంధికి బలాత్కారంగా ఒడబరిచాడు (1769 ఏప్రిలు 4). ఈ సంధి ననుసరించి, హైదరాబాద్ పైస ఏవరైనా ఎత్తి వస్తే, తాము అతనికి సహాయవడతామని ఇంగ్లీషువారు మాట ఇచ్చారు.

అయితే ఈ ఒప్పందాన్ని మద్రాసు ప్రభుత్వం అమలు చెయ్యలేదు. 1771లో మహారాష్ట్రులు హైదరుపై దాడి చేసినవ్వుడు వారు అతనికి సహాయం చెళ్ళలేదు. అందు చేత హైదరు ఇంగ్లీషువారి పై తిరిగి దెబ్బ తీసే అవకాశం కోసం ఎదురు చూడసాగాడు. అతను 1779లో ఇంగ్లీషువారికి వ్యతిరేకంగా ఏర్పడిన సంఘటనలో చేరాడు.

1780 జూలైలో హైదరు 80 వేల సైనికులతోనూ, 100 ఏకగులతోనూ కర్ణాటక మైదానాల పై "ఉప్పన రాగా" వచ్చి పడి, కర్నూల్ చేరి అనే వాడి నాయకత్వం కింద ఉండిన ఇంగ్లీషు దళాన్ని పిడించి, అక్టోబరులో అక్కాటును పట్టుకున్నాడు. ఇంగ్లీషు కంపెనీ ఇరుకున పడింది.

అయితే గవర్నరు జనరల్‌లైన బారన్ హెస్టింగ్స్, తమ సర్వసేనాని కింద కొంత సేనను హైదరు పైకి పంపటమే గాక, హైదరు నుంచి బీరారు రాజునూ, నిజామునూ, మహదాజీ సింధియానూ చీల దీశాడు. అయినా ఇవేమి లక్ష్మిపెట్టక, హైదరు తన శక్తి కొద్ది యుద్ధం సాగించి, 1781లో పోర్టునవ వద్ద పిడిపోయాడు.

ఇంగ్లీషువారితో అబ్, ఇబ్ తేబ్బుకో కుందానే హైదరు, 1782 డిసెంబరు 7న పుట్టుప్రణాంతో చనిపోయాడు.

హైదరు ఆనంతరం అతని కొడుకు టిప్పు ఇంగ్లీషువారితో పోరాటం కొనసాగించాడు. బ్రిటిషువారి సర్వసేనాని అయిన బ్రిగేడియర్ మాథ్యూస్, అతని అనుచరులనూ టిప్పు 1783 లో వట్టుకున్నాడు.

కొత్త ఇంగ్లీషు గవర్నరు మక్కార్టీ టిప్పు వట్టుకు సంధి రాయబారం పంపాడు. 1784 మార్చిలో మంగళూరు సంధి జరిగింది. ఈ సంధి గవర్నరుజనరలు వారన్ హేస్టింగ్స్ కు ఏ మాత్రమూ సచ్చలేదు.

ఇది వట్టి శుష్కసంధి అని, ఇంగ్లీషువారితో తనకు యుద్ధం తప్పదని టిప్పుకు తెలుసును. అతను ఉపాందినట్టే ఇంగ్లీషువారికి, మైసూరుకూ మూడోసారి యుద్ధం వచ్చింది. అందుకు కావలసిన పరిస్థితులను కొత్త గవర్నరుజనరలు కార్నవాలిస్ (1786-1793) కల్పించాడు. ఆయన 1788 లో నిజాము నుంచి గుంటూరును స్వీకరించాడు. 1789 జూలై 7 న నిజాముకు లేఖ రాస్తూ, టిప్పు పేరు ప్రస్తావించకుండా నిజాముతో "శాశ్వత సహకారం" ఏర్పాటు చేసుకునే సూచన చేస్తూ, దాన్నే ఒడంబడిక పత్రంగా పరిగణించమన్నాడు. ఈ విధంగా కార్నవాలిస్ 1784 సంధిని నీరుగార్చేశాడు.

ఈ పరిస్థితిలో టిప్పు 1789 డిసెంబరు 29 న తిరువాన్కూరు పైస దాడి చేశాడు. మంగళూరు సంధి ప్రకారం ఇంగ్లీషువారి సహాయానికి అర్హత గల తిరువాన్కూరు రాజు మద్రాసు గవర్నరు (జాన్ హౌండ్) ను సహాయం అర్థించాడు. మద్రాసు గవర్నరు నుంచి సహాయం రాలేదు. కార్నవాలిస్ మద్రాసు ప్రభుత్వ చర్యను నిరసించాడు. మరి కొద్ది మాసాలకు (1790 జూన్, జూలై లలో) నిజామూ, మహారాష్ట్రలూ కూడా ఇంగ్లీషువారితో త్రివేణి ఒడంబడికలు చేసుకున్నారు. అటు తరువాత ఇంగ్లీషువారికి, మైసూరుకూ మూడవ సంగ్రామం జరిగింది.

రెండు సంవత్సరాలుగా సాగిన ఈ సంగ్రామంలో మూడు యుద్ధాలు జరిగాయి. మొదటి యుద్ధంలో ఇంగ్లీషు సేనాని కన్న టిప్పు ఎక్కువ యుద్ధవైపుణ్యం చూపాడు. అందుచేత రెండవ యుద్ధానికి కార్నవాలిస్ స్వయంగా సేనాపతిత్వం వహించి, తన సేనలను వెల్లారు, అంబారుల మీదుగా నడిపించుకుంటూ వచ్చి, 1791 మార్చి 21 న బెంగుళూరు వట్టుకున్నాడు. తరువాత అతను మే 13 న అరికేలా చేరాడు. టిప్పు రాజధాని అయిన శ్రీరంగపట్టణానికి ఇది 9 మైళ్ళ తూర్పుగా ఉన్నది. అయితే ఈ యుద్ధంలోనూ టిప్పు యుద్ధవైపుణ్యమే రాణించింది.

తిరిగి యుద్ధం సాగినప్పుడు టిప్పు కోయంబత్తూరును వట్టుకున్నాడు (నవంబరు 3). అయితే, అతను శ్రీరంగపట్టణానికి తిరిగి వచ్చే దారిలో గల కొండ దుర్గాలను కార్నవాలిస్, బొంబాయి నుంచి సహాయం

వచ్చిన దళాలతో ఆక్రమించి, 1792 ఫిబ్రవరి 5 న శ్రీరంగపట్టణం శివార్లను ముట్టడించాడు.

టిప్పు తన రాజకీయ విజ్ఞతను ఉపయోగించి సర్వనాశనం కాకుండా తప్పించుకున్నాడు. కాని ఇకమీదట ఘర్షణ వల్ల ఫలితం ఉండదని అతనికి తెలిసిపోయింది. సంప్రతింపుల ఆనంతరం, 1792 మార్చిలో శ్రీరంగపట్టణం ఒడంబడిక జరిగింది. టిప్పు తన రాజ్యంలో సగం వదులుకోవలసి వచ్చింది. కృష్ణాతీరం నుంచి, పెన్నారు నదిని దాటిన ప్రాంతాన్ని నిజాముకూ, మరి కొంత భాగాన్ని మహారాష్ట్రలకూ ఇవ్వవలసి వచ్చింది. దీని మూలంగా మహారాష్ట్రల నేరిహడ్లు తుంగభద్ర దాకా విస్తరించింది. మేలబారూ, కూర్లు రాజా పై పెత్తనమూ, దిండిగల్లూ, దాని పరిసరాలూ, 30 లక్షల సవర్పులకు పైబడిన పరిహరమూ ఇంగ్లీషు వారికి దక్కాయి.

భారత చరిత్ర

SAHRAK

ఇంగ్లీషువారికి, మైనూరు ను లాను కూ మొదటిసారి యుద్ధం జరిగినప్పుడు నిజాము తాత్కాలికంగా బ్రిటిషువారిని విడిచిపెట్టినప్పటికీ, తిరిగి 1768 ఫిబ్రవరి 23న మచిలీపట్నం వద్ద ఇంగ్లీషు వారితో మరొక శాంతి ఒడంబడిక చేసుకున్నాడు. ఈ ఒడంబడిక ప్రకారం నిజాము ఉత్తర సర్కారు జిల్లాలను ఇంగ్లీషు వారికి ఇచ్చేటట్టూ, అందుకుగాను ఇంగ్లీషు కంపెనీ నిజాముకు ఏటా 9 లక్షల రూపాయలు చెల్లించేటట్టూ ఏర్పాటయింది. దరిమిలా ఇంగ్లీషువారు గుంటూరు రాజ్యాన్ని నిజాము తమ్ముడైన బసాలత్ జంగ్ కు యావజ్జీవ భుక్తంగా ఇచ్చేసి, నిజాముకు చెల్లించే మొత్తాన్ని 7 లక్షలకు తగ్గించారు.

నిజాము తన సేనలోకి ఫ్రెంచి సేనాయీలను చేర్చుకుని 1768 ఒడంబడికను ఉల్లంఘించాడన్న నెపం మీద 1779 లో

మద్రాసు గవర్నరుగా ఉండిన రంబోల్డ్ అనే అవివేకి గుంటూరును బసాలత్ జంగ్ నుంచి పుచ్చుకుని, నిజాముకు డబ్బు చెల్లించటం మానేశాడు. అయితే ఈ చర్యను గవర్నరు జనరలైన వారన్ హేస్టింగ్స్ నిరసించాడు. అయినప్పటికీ నిజాము ఇంగ్లీషువారికి వ్యతిరేకిగా పరిణమించాడు. అందుకు బలమైన కారణం మరొకటి ఏమిటంటే, చాలా క్లిష్టమైన పరిస్థితిలో ఇంగ్లీషు వారు రఘోబాతో సఖ్యం చేసి ఉండటం. ఈ కోవంతో, ఇంగ్లీషువారికి విరుద్ధంగా హైదరుతోనూ, మహారాష్ట్రులతోనూ సఖ్యం చేసుకున్న నిజామును హేస్టింగ్స్ చీలదీశాడు. అందుకై అతను గుంటూరును బసాలత్ జంగ్ కు తిరిగి ఇచ్చేశాడు.

1782లో బసాలత్ జంగ్ చనిపోయాడు. గుంటూరు తమకు తిరిగి ఇచ్చేయ్యమని ఇంగ్లీషు వారు నిజామును అడిగారు.

గుంటూరు నిజాము కూ, ఇంగ్లీషువారికి కూడా అవసరమే. గుంటూరు లేకపోతే నిజాముకు సముద్రతీరం అందుబాటులో ఉండదు. ఇంగ్లీషువారికి ఉత్తరానా, దక్షిణానా గల ప్రాంతాలను కలిపేది గుంటూరే. కొంత సంకోచించిన మీదట నిజాము గుంటూరును ఇంగ్లీషువారి కివ్వటానికి ఒప్పుకుని, టప్పు తననుండి కాజేసిన కొన్ని మండలాలను తిరిగి రాబట్టుకోవటానికి ఇంగ్లీషువారి సహాయం కోరాడు.

ఇంగ్లీషు గవర్నరు జనరల్ (కార్నెవాలిస్) ఇరుకునపడ్డాడు. ఎందుకంటే ఆ మండలాలపైన మైసూరు వారికి గల అధికారాన్ని ఇంగ్లీషువారు అప్పటికే రెండు ఒడంబడికలలో ఆమోదించి ఉన్నారు. అయినప్పటికీ, మైసూరుతో మరొక యుద్ధం జరిగితే సహాయకులు అవసరమవుతారు గనక గవర్నరు జనరలు నిజాముకు సైనిక సహాయం చెయ్యటానికి సమ్మతించాడు. మూడవ మైసూరు యుద్ధంలో నిజాము బలాలు ఇంగ్లీషువారి పక్షన పోరాడాయి.

* * *

రుహేల్ ఖండ్ అనే సారవంతమైన ప్రాంతం బెథ్ కు వాయువ్యంగా హిమాలయాల వరకు విస్తరించి ఉండేది. జనాభా

60 లక్షలు. దానిని పాలించే రుహేలా నాయకుల సమాఖ్యకు అధిపతి హఫిజ్ రహ్మాత్ ఖాన్. బెథ్ నవాబుకు రుహేల్ ఖండ్ ను కాజెయ్యాలని ఉండేది. అయితే ఉభయల కూ మహారాష్ట్రల భయం ఉండేది. అందుచేత రుహేలాలు 'బెథ్ నవాబైన మజాఉద్దౌలాతో ఒక ఒప్పందం చేసుకున్నారు: మహారాష్ట్రలు రుహేల్ ఖండ్ మీదికి దాడివస్తే బెథ్ నవాబు వారిని పారదోలాలి; అందు నిమిత్తం రుహేలాలు 40 లక్షల రూపాయలు ఇచ్చుకోవాలి.

ఈ ఒప్పందం జరిగిన మరుసటి ఏడే (1773)లో మహారాష్ట్రలు రుహేల్ ఖండ్

పై దాడి చేశారు. బ్రిటిషు సైనికులూ, బెథ్ సైనికులూ వారిని తరిమికొట్టారు. అయితే మజాఉద్దోలాకు రుహేలాలు 40 లక్షలు ఇవ్వలేదు. ఆ సాకుతో మజాఉద్దోలా బ్రిటిషు బలాలను తన బలాలకు తోడుగా పెట్టుకుని రుహేల్ఖండ్ పై యుద్ధం చేసి 1774 ఏప్రిల్ లో విజయం సాధించాడు.

ఈ విషయంలో గవర్నరు జనరల్ వారన్ హేస్టింగ్స్ పాత్ర బ్రిటిషు పార్లమెంటులో గర్హించబడింది. వారాణసి రాజైన చైత్ సింగ్ విషయంలో హేస్టింగ్స్ ప్రవర్తన ఇంకా నీచమైనది. చైత్ సింగ్ 1775 జులై నెలలో ఇంగ్లీషు కంపెనీతో ఒక ఒప్పందం చేసుకుని, తాను కంపెనీ పెత్తనం కింద ఉండేట్టూ, అందుకు గాను తాను కంపెనీకి ఏటా 22 స్వర్ణ లక్షల రూపాయలు ఇచ్చేట్టూ అంగీకరించాడు.

1778 లో ఇంగ్లీషువారికి, ఫ్రెంచివారికి యుద్ధం సాగినప్పుడు హేస్టింగ్స్ చైత్

సింగ్ ను మరో 5 లక్షలు అదనంగా ఇవ్వమని అడిగాడు. చైత్ సింగ్ ఇచ్చాడు. కాని వారన్ హేస్టింగ్స్ మళ్ళీ మళ్ళీ అదనపు ధనం అడుగుతూ వచ్చాడు, చైత్ సింగ్ ఇస్తూ వచ్చాడు. తరవాత హేస్టింగ్స్ కోరిన ప్రకారం చైత్ సింగ్ అక్వికదళాలను ఇవ్వలేకపోయాడు. అది సాకుగా పెట్టుకుని, హేస్టింగ్స్ స్వయంగా వారాణసి వెళ్ళి, చైత్ సింగ్ ను అరెస్టు చేశాడు.

ఇది చూసి చైత్ సింగ్ సిపాయిలు అగ్రహం చేశారు, అకస్మాత్తుగా తిరగబడి, అనేక మంది ఇంగ్లీషు సైనికులనూ, ముగ్గురు సైనికాధికారులనూ వధ చేశారు. ఇలా జరుగుతుందని చైత్ సింగ్ కు తెలియదు. నిర్దోషి అయినప్పటికీ చైత్ సింగ్ పదవి భ్రష్టుడై, గ్వాలియర్ లో తలదాచుకున్నాడు. ఏటా కంపెనీకి 40 లక్షలు కట్టే షరతు మీద, చైత్ సింగ్ పదవిని అతని తమ్ముడి కొడుక్కిచ్చారు.

భారత చరిత్ర

నానా ఫర్షిష్ హయాంలో మహారాష్ట్ర ప్రతిష్ఠ ఉన్నదికి వచ్చింది. కాని అది దక్క లేదు. ఫర్షిష్ నియంతృత్వానికి తట్టుకోలేక పేష్వా మాధవరావు నారాయణ 1795 అక్టోబరు 25 న ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. అతని అనంతరం పేష్వా అయిన రెండవ బాజీరావు (రఘోబా కొడుకు) నానా ఫర్షిష్ వినుకు ప్రబల విరోధి. ఎన్నో కుట్రలూ, కుహకాలూ జరిగిన ఏమ్మట 1796, డిసెంబరు 4 న ఒక విధమైన రాజీ కుదిరింది; రెండవ బాజీరావు పేష్వాగానూ, నానా అతని ప్రధానిగాను నిర్ధారణ అయింది.

రెండవ బాజీరావు కు యుద్ధతంత్ర ప్రావీణ్యం ఏమీ లేకపోయినా, పిల్లి మీద ఎలుకనూ, ఎలుక మీద పిల్లిని ఎక్కించే నేర్పు చాలా ఉన్నది.

1798 ఏప్రిలు 26 న లార్డ్ వెలెస్లీ గవర్నరు జనరలుగా వచ్చాడు. ఇతను

ఆరితేరిన సామ్రాజ్యవాది. అతను బ్రిటిషు సామ్రాజ్య పరిరక్షణమే లక్ష్యంగా పెట్టుకుని తన విధానాలను రూపొందించాడు. అతను భారతదేశంలో గల అనేక రాజ్యాలకు సైనిక సహాయం అత పెట్టి, కొన్ని కొన్ని ప్రాంతాలు కంపెనీ ఆధీనంలో ఉంచటానికి, సైన్యపు ఖర్చులు వసూలు చెయ్యటానికి ప్రయత్నించాడు. నిజాములాటి దుర్బలులు ఈ ఎరను తేలికగా మింగారు. మహారాష్ట్రలు మటుకు వెలెస్లీకి జవాబు కూడా ఇవ్వలేదు.

కాని, 1800 మార్చి 13 న నానా ఫర్షిష్ పూనాలో మరణించటంతో మహారాష్ట్ర వ్యవహారాలలో ఇంగ్లీషువారు చెయ్యి పెట్టే అవకాశం చిక్కింది. నానా ఫర్షిష్ వినుకు ఇంగ్లీషువారంటే ఎంత గౌరవం ఉన్నా, రాజకీయంగా వారిని విషం కింద జమ కట్టుతూ వచ్చాడు. కొండలాటి నానా పోగానే మహారాష్ట్ర నాయకుల మధ్య స్పర్ధలు

మిన్నుముట్టాయి. పూనా గద్దె కోసం దొలభే రావు సింధియా (మహాదాజీ పెంపుడు కొడుకు), జస్వంతరావు హొల్కర్ (తుకోజీ సొంత కొడుకు) ఒకరిపై ఒకరు కత్తులు కట్టారు. మాల్యా వద్ద సింధియా, హొల్కర్లు సైన్యాలతో పోరుతూ ఉన్న సమయంలో, పేష్వా జస్వంతరావు సోదరు డైన విరుజీని హత్య చేశాడు. అగ్రహార వేళంలో జస్వంతరావు, సింధియా సేననూ, పేష్వా సేననూ కలిపి చిత్తుగా ఓడించి, పూనాను వట్టుకున్నాడు (అక్టోబరు 23). పేష్వా అక్కడికి, ఇక్కడికి పరుగులు తీసి, చిట్టచివరకు బసీన్ లో తలదాచుకున్నాడు.

ఈ స్థితిలో రెండవ బాజీరావు ఇంగ్లీషు వారి సహాయం అర్థించాడు. మహారాష్ట్రల వ్యవహారాలలో తలదూర్చే అవకాశం గవర్నరు జనరలు వెలస్లీకి ఈ విధంగా దొరికింది. 1802 డిసెంబరు 31న బసీన్ ఒడంబడిక పైన సంతకం చేసి రెండవ బాజీరావు ఇంగ్లీషువారి సహాయం పొందాడు. ఈ ఒడంబడిక ప్రకారం పేష్వా కింద ఉన్న భూభాగంలో 6000కు తక్కువగాని కాల్పులమూ, దానికి అనుగుణమైన ఫిరంగులూ, యూరోపియన్ ఫిరంగి దళంవాళ్ళూ శాశ్వతంగా ఉంచబడతారు; ఈ సేనల కయే

ఖర్చు కింద పేష్వా 26 లక్షల రాబడి గల ప్రాంతాలను ఇంగ్లీషువారికి సమర్పించాలి.

1803 మే 13న బ్రిటిషు సేనలు రెండవ బాజీరావును సంహారనం మీద తిరిగి కూర్చోబెట్టాయి.

ఇంగ్లీషువారి దృష్టి నుంచే చూసినా బసీన్ సంధి ఒడంబడికలో ఒక పెద్ద లోపం ఉన్నది—దానిపై సంతకం పెట్టిన వాడు పరమ అప్రయోజకుడైన రెండవ బాజీరావు. అతని సంతకానికి తోలి విలువ లేదు. ఈ సంధి మహారాష్ట్ర నాయకు లిందరికి అగ్రహం తెప్పించింది. తమ జాతికే అవమానం జరిగినట్టు భావించి, పరస్పర

విద్యేపాలను పక్కకు నెట్టి, వారంతా ఏకమై, బ్రిటిషువారిని ప్రతిఘటించ యత్నించారు.

మొట్టమొదట దౌలత్‌రావు సింధియా, రెండవ రఘూజీ ఖోంస్లే (ఖిరారు) ఏక మయారు. వారు జన్వంతరావు హోల్కర్‌ను కూడా తమ పక్షం కమ్మని అహ్వానించారు. కాని అతను వారితో చేరక, వారి ఉద్యమం ఎలా పరిణమించేదీ చూసి ఒక నిర్ణయానికి రావాలనుకుని, తీరా తరుణం మించిపోయాక రంగంలోకి దిగాడు.

1803 ఆగస్టులో మహారాష్ట్రలకూ, ఇంగ్లీషువారికీ యుద్ధం ప్రారంభమయింది. మహారాష్ట్ర సేనలో 250,000 మంది సైనికులూ, ఫ్రెంచివారి చేత శిక్షణ పొందిన 40 వేల మంది సైనికులూ ఉన్నారు. అయితే ఇంగ్లీషువారు కూడా యుద్ధానికి తగిన విధంగానే ఆయత్తమయారు. అనేక రంగాలలో యుద్ధం సాగింది. ప్రధాన రంగాలు దక్కనులోనూ, హిందూస్థానంలోనూ

ఉన్నాయి. గుజరాతూ, బుందేల్‌ఖండా, ఒరిస్సాలలో చిన్న రంగాలున్నాయి. అన్ని రంగాలలోనూ ఇంగ్లీషువారే గెలిచారు. అయిదు మాసాలు గడిచేలోపుగా సింధియా, ఖోంస్లేలు అనేక అవజయాలు పొంది, చెరోక సంధి చేసుకున్నారు. 1803 డిసెంబరు 17 న జరిగిన దేవగాం సంధితో ఖిరారు పాలకుడైన ఖోంస్లే కటక్ మండలాన్ని, బలాసోర్‌నూ, వర్ధానదికి పశ్చిమంగా ఉండే తన యావత్ రాజ్యాన్ని కోల్పోయాడు.

డిసెంబరు 30 న సింధియా ఇంగ్లీషు వారితో సుర్తిఅర్ధునగాం వద్ద సంధి చేసుకుని, ఇంగ్లీషువారికి గంగా యమునల మధ్య తనకు గల రాజ్యమంతా సమర్పించి, జయపూర్, జోధ్‌పూర్, గోహాద్‌లకు ఉత్తరంగా ఉన్న రాజ్యాన్ని, పశ్చిమాన అహమ్మద్‌నగర్‌నూ, భోచ్‌నీ, అజంతా కొండల దాకా ఉన్న తన రాజ్యాన్ని, తనకు గల వివిధ హక్కులనూ కోల్పోయాడు.

భారత చరిత్ర

రెండవ మహారాష్ట్ర యుద్ధం అయ్యాక ఇంగ్లీషువారి బలం చాలా పెరిగింది. మొగలు పాదుషా వారి వరిరక్షణ కిందికి వచ్చాడు. జోధ్పూర్, జయపూర్, బూందీ, భరత్పూర్ వగైరా రాజ్యాలతో వారు సంధులు చేసుకున్నారు. నిజామా, పేష్వా వారికి మరింత లోబడిపోయారు. అయితే ఈ శాంతి దక్కలేదు. అంతవరకూ తటస్థంగా ఉన్న హొల్కర్, 1804 ఏప్రిల్లో, ఇంగ్లీషువారితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు. అతను ఆరంభంలో విజయాలు సాధించటమే గాక, ఒక వారంరోజుల పాటు ఢిల్లీని ముట్టడించాడు కూడా. కాని అక్కడ అతనికి అపజయం ఎదురయింది. అతను 1806 జనవరి 7 న ఇంగ్లీషువారితో సంధి చేసుకున్నాడు.

19వ శతాబ్ది ఆరంభం నాటికి మహారాష్ట్ర సంస్థానాలన్నీ అస్తవ్యస్తంగా

ఉన్నాయి. అది మహారాష్ట్రల పతనదశ. జన్మంతరావు హొల్కరు తన సోదరుడైన కాశీరావునూ, అతని కొడుకైన ఖండేరావునూ హత్య చేయించి, ఉన్నాడానికి గురి అయి 1811 అక్టోబరు 20 న పోయాడు. అతని ఉంపుడుగత్తె అయిన తులసీబాయి, బలరామ్ సేత్ అనే మంత్రిని, అమీర్ఖాన్ అనే పఠాను నాయకుణ్ణి అడ్డం పెట్టుకుని రాజ్యం మేలింది. దొలత్ రావ్ సింధియా స్థితి ఎలా ఉన్నదంటే, అతను సైనికులకు జీతాలు కూడా ఇవ్వలేక, జనాన్ని దండుకొనిచ్చాడు. అతనికి సైన్యం మీద ఏమీ అధికారం లేకుండా పోయింది. రఘూజీ ఖోంస్లే రాజ్యం ఆరాజకంగా ఉన్నది; దాన్ని పిందారీలూ, పఠానులూ యధేచ్ఛగా కొల్లగొట్టుతున్నారు.

ఈ స్థితిలో కూడా మహారాష్ట్ర పాలకులు ఇంగ్లీషువారిని మరొకసారి ప్రతిఘటించ సంకల్పించారు. ఈ సంకల్పం బలంగా

కలిగినది రెండవ బాజీరావుకు. అతనికి ప్రేరేపకుడు త్రింబక్ జీ దాంగ్లియా అనే వాడు. గాయిక్ వాడ్ తన మంత్రి అయిన గంగాధరకాస్తిని 1814 లో పేష్వా వద్దకు రాయబారం పంపాడు. గంగాధరకాస్తి ఇంగ్లీషు పక్షపాతి. త్రింబక్ జీ ప్రేరణతో పేష్వా గంగాధరకాస్తిని హత్య చేయించాడు. ఇంగ్లీషు అధికారులు త్రింబక్ జీని రాణాదుర్గంలో ఖైదుచేశారు.

1817 నాటికి పరిస్థితి బాగా విషమించింది. ఇంగ్లీషువారిని ప్రతిఘటించటానికి గాను ఇతర మహారాష్ట్ర నాయకులనూ, పఠాను నాయకుడైన అమీర్ ఖాన్ నూ, విండారీలనూ కూడ గట్టబానికి పేష్వా తీవ్రంగా యత్నాలు సాగించాడు.

ఇంగ్లీషువారు చూస్తూ ఊరుకోలేదు. వారు బలాత్కారంగా రెండవ బాజీరావు చేత పూనా ఒడంబడిక పైన సంతకం చేయించారు. (1817 జూన్ 13). ఈ ఒడంబడికతో పేష్వాకు మహారాష్ట్ర సమాఖ్య నాయకత్వం ఊడింది; గాయిక్ వాడ్ పై అతని కుండిన అధికారాలు సడలించబడ్డాయి; కొంకణం మొదలైన కొన్ని ముఖ్య ప్రాంతాలను ఇంగ్లీషువారికి సమర్పించవలసి వచ్చింది.

1817 నవంబరు 5 న డౌలత్ రావు సింధియా చేత కూడా ఇంగ్లీషువారు గ్వాలియర్ సంధిపై సంతకం చేయించారు. ఈ సంధి వల్ల అనేక రాజపుత్ర సంస్థానాలు మహారాష్ట్ర అధిపత్యం నుంచి విముక్తమయ్యాయి.

ఇంగ్లీషు వారికి అచ్చివచ్చిన మూడవ సంధి నాగపూరు సంధి (1816 మే 27). రెండవ రఘుజీ భోంస్లే 1816 మార్చి 22 న పోయాడు. అతని కొడుకు పర్సోజీ వెర్రిబాగులవాడు. పర్సోజీ దాయాది అయిన అప్పాసాహెబ్ రాజప్రతినిధి అవుదామనే కాంక్షతో ఉండటం గుర్తించి, నాగపూరు

సంధి ద్వారా ఇంగ్లీషువారు అతని కోరిక తీర్చారు.

ఈ విధంగా ఇంగ్లీషువారి కబంధ హస్తంలో చిక్కటం మహారాష్ట్ర పాలకులకు ఇష్టంలేదు. వారికి పేష్వా ఆశయాల పట్ల సానుభూతి కూడా ఉన్నది. సింధియా ఇంగ్లీషువారి ఒడంబడిక పై సంతకం చేసిన రోజునే పేష్వా పూనాలోని బ్రిటిషు రెసిడెన్సీని నాశనం చేసి, తగలబెట్టి, 27 వేల సేనతో 2,800 మంది సైనికులు గల బ్రిటిషు సేనను ఖిడ్కి వద్ద ప్రతిఘటించి పోరాడి, ఓడిపోయాడు. పేష్వాలాగే నాగపూరులోని అప్పాసాహెబ్, ఇంగ్లీషు వారితో పోరాడి, 1817 నవంబరు 27 న సితాబల్లి వద్ద ఓడిపోయాడు. జన్మంతరావు కొడుకు రెండవ మలహారావు హోల్కర్ కూడా ఇంగ్లీషు వారితో యుద్ధం చేసి మరుసటి నెలలో మహిద్పూర్ వద్ద ఓడిపోయాడు. అప్పాసాహెబ్ పంజాబుకూ, అక్కడ నుంచి

జోధ్పూర్ కూ పారిపోయి, 1840 లో మరణించాడు. సర్మదకు ఉత్తరంగా ఉండే ప్రాంతమంతా ఇంగ్లీషువారి అధీనమయింది. 1818 జనవరి 6 న హోల్కర్ మందసోర్ వద్ద ఇంగ్లీషువారితో సంధి చేసుకున్నాడు.

మహారాష్ట్ర సంఘటనా చిహ్నమైన పేష్వా పదవి రద్దయింది. ఇది జరిగే లోపుగా రెండవ బాజీరావు ఇంగ్లీషు వారితో రెండు సార్లు యుద్ధం చేసి, రెండుసార్లు ఓడిపోయాడు. చివరకు ఇంగ్లీషువారు అతనికి ఏటా 6 లక్షల భరణం ఏర్పాటు చేసి కాన్పూరు సమీపంలో ఉండే బితుర్ కు పంపేశారు. త్రింబక్ జీ చునార్ దుర్గంలో యావజ్జీవ ఖైదుశిక్ష పొందాడు. సాతారా అనే చిన్న రాజ్యానికి శివాజీ వంశస్థుడైన ప్రతాపసింఘు డనే వాణ్ణి రాజుగా ఏర్పాటు చేశారు.

భారతదేశంలో బ్రిటిషువారి అధికారం అపారంగా వృద్ధిచెందింది.

భారత చరిత్ర

గడచిన యుద్ధాలలో పొందిన అవజయాలతో టిప్పసుల్తాను చితికిపోయాడనీ, అతను ఇక తల ఎత్తలేడనీ ఇంగ్లీషువారు అనుకున్నారు. అయితే ఇది భ్రమ అని త్వరలోనే రుజువయింది.

టిప్ప అవజయ పరాభవాన్ని దిగమింగి ఊరుకునే మనిషికాదు. దానికి తోడు అతనికి ఇంగ్లీషువారంటే తీవ్రమైన ద్వేషం కూడానూ. అతను చురుకుగా యుద్ధసామ్రాజ్యాలను చక్కబరచుకున్నాడు; తన కోటను మరింత బలీష్ఠం చేసుకున్నాడు; తన ఆర్థిక దళాలనూ, పదాతిసేననూ వృద్ధిపొందించుకున్నాడు; కూడిరాని సామంతులను శిక్షించాడు; దేశాన్ని యథా పూర్వస్థితికి తెచ్చాడు.

ఆ సమయంలో యూరపులో ఇంగ్లీషువారికి ఫ్రెంచివారికి తీవ్రమైన యుద్ధం జరుగుతున్నది. రాజకీయజ్ఞుడైన టిప్ప,

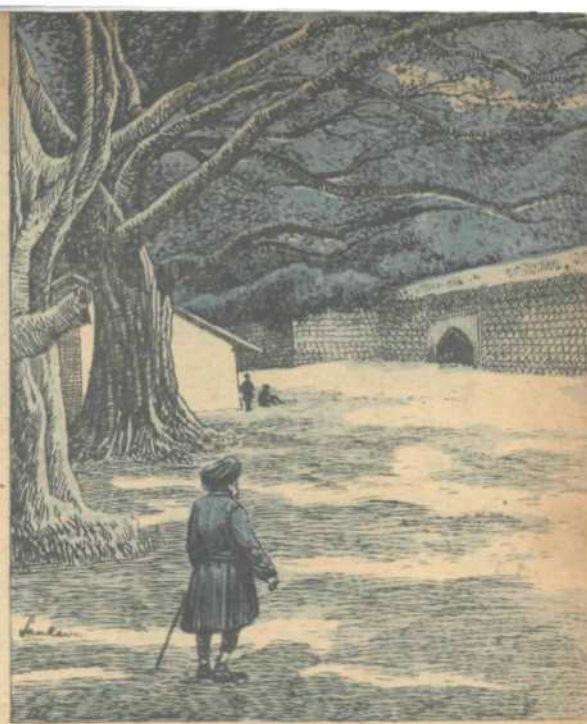
భారతదేశంలో ఇంగ్లీషువారికి ప్రతిగా ఫ్రెంచివారి సహకారం పొందటానికి కృషి చేశాడు; తాను ఫ్రెంచివారి జాకొబిన్ క్లబ్బులో సభ్యుడుగా చేరాడు; తన కింద కొలుపున్న ఫ్రెంచివారి చేత ఫ్రెంచిరిపబ్లిక్ జెండా ఎగరవేయనిచ్చి, శ్రీరంగపట్టణంలో "స్వాతంత్ర్య వృక్షం" నాటినట్టేశాడు. రాబోయే యుద్ధంలో తన పక్షాన ఉండమని అర్థిస్తూ టిప్ప, అరేబియాకూ, కాబూలుకూ, కాన్స్టాంటినోపులుకూ, ఇతర దేశాలకూ దూతలను పంపాడు; భారతదేశం నుంచి ఇంగ్లీషువారిని వెళ్ళగొట్టటానికిగాను వలం టిర్లు ముందుకు రావలసిందని ప్రకటన కూడా చేశాడు. ఈ ప్రకటన ఫలితంగా, 1798 ఏప్రిల్‌లో కొందరు ఫ్రెంచివారు మంగళూరులో దిగారు.

ఆ నెలాఖరులోనే మద్రాసు వచ్చిన ఇంగ్లీషు గవర్నరుజనరలు వెలస్లీ, టిప్ప

విద్రోహం తలపెట్టినట్టు పసిగట్టి, తక్షణమే టిప్పుతో యుద్ధానికి తగిన సన్నాహాలు చేశాడు. ఆయన త్రిపక్ష ఒప్పందం కింద మళ్ళీ నిజామునూ, మహారాష్ట్రలనూ అహ్వానించాడు. నిజాము సెప్టెంబరు 1న ఇంగ్లీషువారితో ఒక ఉపసంధి చేసుకున్నాడు. మహారాష్ట్రలు మాత్రం వెలస్లీకి స్పష్టమైన సమాధానం చెప్పక, నీళ్ళు సమీపాలు. యుద్ధంలో లభించే లాభంలో కొంత భాగం పేష్వాకు ఇస్తామని కూడా వెలస్లీ అన్నాడు.

టిప్పుకూ, ఇంగ్లీషువారికీ జరిగిన ఈ యుద్ధం చాలా క్లుప్తమైనది. 1799 మార్చి 5న, శ్రీరంగపట్టణానికి పడమరగా 45 మైళ్ళ దూరంలో ఒక యుద్ధమూ, మార్చి 27న శ్రీరంగపట్టణానికి తూర్పుగా 30 మైళ్ళ దూరంలో చురక యుద్ధమూ జరిగాయి. టిప్పు రెండింటిలోనూ ఓడిపోయి శ్రీరంగపట్టణానికి తిరిగి వచ్చాడు. మేనెల 4న ఇంగ్లీషువారు శ్రీరంగపట్టణాన్ని పట్టుకున్నారు. తన రాజధానిని కాపాడుకునేటందుకు టిప్పు వీరోచితంగా పోరాడి, కోట ద్వారం వద్ద ప్రాణాలు వదిలాడు. అతను గుండు దెబ్బ తగిలి పడిపోయి ఉన్నసమయంలో ఒక ఇంగ్లీషు సైనికుడు టిప్పు

నడుముకు ఉండిన వజ్రాలు పొదిగిన బెల్టును కాజేయాలని యత్నించాడట. టిప్పు వాణ్ణి తన కత్తితో కొట్టాడు. అప్పుడా ఇంగ్లీషు సైనికుడు టిప్పు తలకు గురిపెట్టి తుపాకి పేల్చాడు. టిప్పు వెంటనే మరణించాడు. [టిప్పు మరణించిన కోటద్వారం బొమ్మలో చూడండి.]

టిప్పు మరణంతో ఒక గొప్ప రాజ్యం అంతరించింది; ఇంగ్లీషువారికి ప్రబల శత్రువొకడు పోయాడు. గెలిచిన ఇంగ్లీషువారు శ్రీరంగపట్టణాన్ని కొల్లగొట్టేశారు.

మైనూరు ఇంగ్లీషువారి పశమయింది. టిప్పు కుటుంబంవారిని వెల్లూరునగరంలో

నిర్బంధించారు. వెలస్లే రాజకీయవిజ్ఞతగా భావించి మహారాష్ట్ర లకు మైసూరు వాయువ్యదిశన ఉన్న రెండు మండలాలు ఇస్తానన్నాడు, కాని మహారాష్ట్రలు వాటిని నిరాకరించారు. కాని ఇంగ్లీషువారు నిజాముకు మైసూరు ఈశాన్య ప్రాంతం నుంచి గుత్తి, గుర్రంకొండ ప్రాంతాలను ఇస్తే నిజాము స్వీకరించాడు. మైసూరు పశ్చిమ ప్రాంతంలోని కెనరానూ, వైనాడూ, కోయం బత్తూరూ, ధారాపురమూ, శ్రీరంగపట్టణమూ మొదలైన వాటిని ఇంగ్లీషువారు సొంతం చేసుకున్నారు.

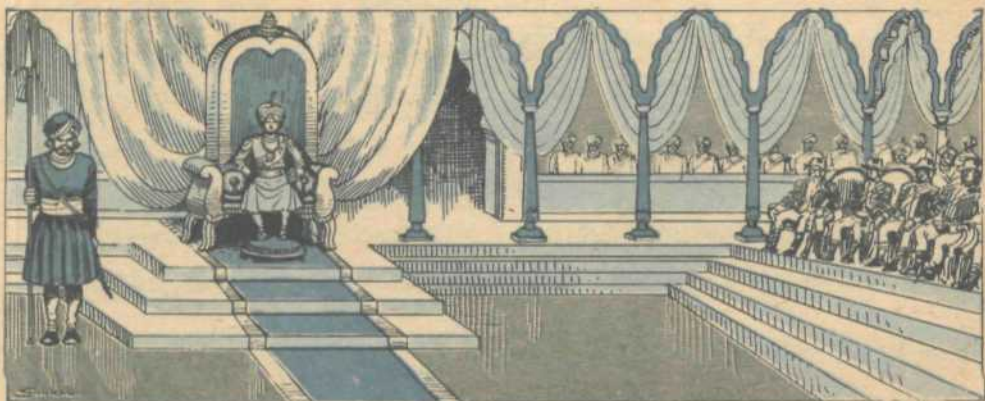
ఇలా పంపకం అయిపోగా మిగిలిన మైసూరు రాజ్యానికి ఒక బాలుణ్ణు రాజుగా ఏర్పాటు చేశారు. ఆ బాలుడు మైసూరును పాలించిన హిందూ రాజుల సంతతివాడు. అయితే అతను నామమాత్రపు రాజు. మైసూరు పై సర్వాధికారాలూ ఇంగ్లీషు వారి చేతిలోనే వున్నాయి. మైసూరు రాజు

వారికి కప్పం కట్టాలి, ఇంగ్లీషు సేనలను భరించాలి.

మైసూరును ఈ విధంగా విభజించటం వల్ల ఇంగ్లీషువారికి భూలాభమూ, ఆర్థిక లాభమూ, వాణిజ్యలాభమూ, సైనిక లాభమూ కూడా లభించాయి. అందుచేత వెలస్లే చేసిన ఈ ఏర్పాటును ఇంగ్లండులో ఘనంగా మెచ్చుకుని, అతనికి మార్క్విస్ పదవి బహూకరించారు.

టిప్పు పతనంతో ఫ్రెంచివారికి ఈ దేశంలో మిత్రులెవరూ లేకుండాపోయారు. ఇంగ్లీషు వారికి ఈ దేశం సంబంధించి సంతవరకు వారి బెడద తీరిపోయింది.

టిప్పు అసాధారణ వ్యక్తి. తన వర్గం వారిలో ఉండే అవినీతి అతనిలో లేదు. అతని రాజకీయ పరిజ్ఞానం సునిశితమైనది. తనకు నిజమైన శత్రువులు ఇంగ్లీషువారే గాని స్వదేశీయులు కారని అతను స్పష్టంగా గ్రహించాడు.

భారత చరిత్ర

ఇంగ్లీషు కంపెనీతో లోగడ ఒప్పందాలు చేసుకున్న సంస్థానాలను క్రమంగా కంపెనీ పరిపాలన కిందికి తెచ్చినవాడు వెలస్లీ. ఇలా చెయ్యటంలో అతను చాలా అక్రమాలు చేశాడు. టిప్పుతో ఇంగ్లీషువారు చేసిన యుద్ధంలో సహాయం చేసినందుకు నిజాము నవాబు కొన్ని ప్రాంతాలను సంపాదించు కున్నాడు. అయితే 1800 లో నిజాము రాజ్యంలో ఉంచిన ఇంగ్లీషుబలాల నిర్వహణకు గాను ఆ ప్రాంతాలను తిరిగి ఇంగ్లీషువారి కిచ్చి, రాజకీయాధికారా లన్ని టిప్పీ వదులుకుని నామమాత్రపు రాజుగా మిగలటం జరిగింది. ఇందువల్ల పరిపాలన అస్తవ్యస్త మయింది.

కర్ణాటకంలో ఇద్దరు నవాబులుండేవారు. ఈ ఇద్దరూ టిప్పుతో చేరి కుట్రచేశారని అబద్ధపు ఆరోపణలు చేసి, అక్కడి పరిపాలనను వెలస్లీ ఇంగ్లీషుకంపెనీ పరం

చేశాడు. ఇదే విధంగా వెలస్లీ తంజావూరు, సూరత్ పాలకులకు బిరుదులు మాత్రం ఉండనిచ్చి, భరణాలు ఏర్పాటు చేసి, అక్కడి పరిపాలనను కంపెనీపరం చేశాడు. ఈ చర్యను, "ధూర్తమూ, అక్రమమూ," అని బివరిజే అనే ఆయన వ్యాఖ్యానించాడు.

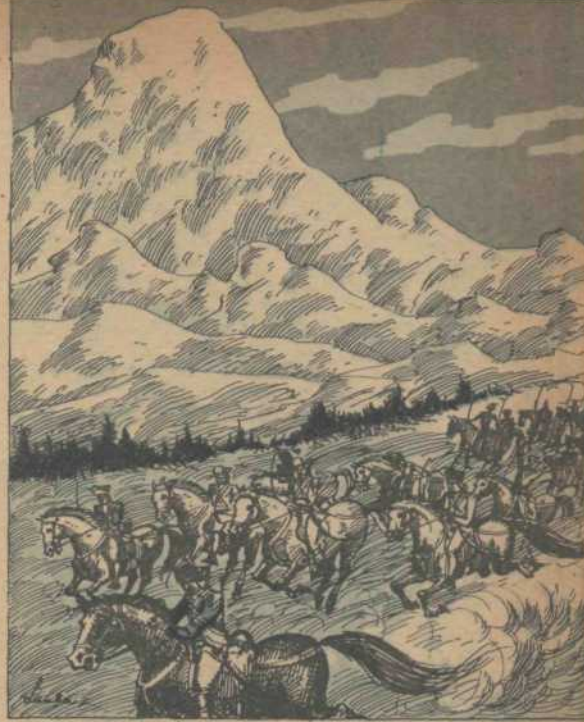
నేపాలులోయను 1768 లో గూర్ఖాలు జయించారు. అంతకు పూర్వం ఆ లోయలను పాలించినవారి మధ్య సాగిన అంతః కలహాలు గూర్ఖాలకు లాభించాయి. క్రమంగా వారు అసాధారణమైన సైనికబలాన్ని పెంపొందించుకుని, తమ రాజ్యాన్ని విస్తరింపజేసుకునే మార్గాలు అన్వేషించసాగారు. ఉత్తర సరిహద్దున బలవత్తరమైన చీనా సామ్రాజ్యం ఉన్నది. అందుచేత గూర్ఖాలు దక్షిణంగా విస్తరించ.దలిచారు.

19 వ శతాబ్దపు తొలిరోజులలో వారి రాజ్యం తూర్పున తిస్తానది దాకానూ,

పడమట సల్లెజేసది దాకానూ విస్తరించింది; నేపాలుదేశం హిందూస్థానపు ఉత్తర సరిహద్దు వెంబడి ఒక బలమైన రాజ్యంగా వెలసింది.

1801 లో గోరఖ్ పూరును కంపెనీ ఆక్రమించింది. బ్రిటిషురాజ్యం యొక్క ఉత్తర సరిహద్దు స్పష్టంగా నిర్దేశించి లేదు. గూర్ఖాలు బ్రిటిషు ప్రాంతంలోకి దాడులు చేస్తూండేవారు. 1814 మే నెలలో గూర్ఖాలు ఆకారణంగా బుట్వాల్ లోని మూడు పోలీసుస్టేషన్లపై దాడి చేశారు.

కొన్ని మాసాల ఆనంతరం, అక్టోబరులో గవర్నరుజనరలు వారన్ హేస్టింగ్స్ గూర్ఖాలపై యుద్ధప్రకటన చేశాడు. యుద్ధతంత్రం కూడా ఆయనే నిర్ణయించాడు. సల్లెజే, కొసినదుల మధ్యగల సరిహద్దు మీద నాలుగు చోట్ల ఇంగ్లీషువారి సేనలు దాడి చేశాయి. కాని నేపాలీయులు మంచి యోధులు. వారిని జయించటం తేలిక కాదు. అదీగాక పర్వతమయమైన ఆ ప్రాంతంలో ఇంగ్లీషు బలాలకు కదలటం కష్టమయింది. అందుచేత 1814-1815లో బ్రిటిషువారు చేసిన యుద్ధచర్యలు కలిసి రాలేదు. పట్నా నుంచి, గోరఖ్ పూరు నుంచి నేపాలు రాజధాని పైకి ఎత్తి వెళ్లిన రెండు

బ్రిటిషు సేనలు చివరకు తిరిగిమించ వలసి వచ్చింది. కలంగ అనే దుర్గాన్ని పట్టుకొనటానికి దుస్సాహసం ప్రదర్శించిన జనరల్ గిలెస్పీ అనేవాడు చనిపోయాడు.

అయితే 1815 ఏప్రిల్ లో అల్మోరా, మే నెలలో మలాఁగు దుర్గమూ ఇంగ్లీషు వారికి చిక్కాయి. అటు పైన ప్రతిఘటన నిష్ప్రయోజన మనుకుని గూర్ఖాలు సగోలీ వద్ద సంధి చేసుకున్నారు (1815 నవంబరు 28). అయితే ఈ సంధిని నేపాలు ప్రభుత్వం ఆమోదించని కారణంగా తిరిగి యుద్ధం ప్రారంభమయింది. బ్రిటిషు సేనలు నేపాలు రాజధానికి 50 మైళ్ళ

దూరంలోకి వచ్చి, మక్వన్‌పుర్ వద్ద నేపా
లీయులను ఓడించాయి (1816 ఫిబ్రవరి
28). తరువాత కొద్ది రోజులకు నేపాలు
ప్రభుత్వం సంధి ఒడంబడికను ఆమో
దించింది.

ఈ సంధి ఫలితంగా నేపాలీయులు తమ
దక్షిణ సరిహద్దున ఉన్న పల్లపు ప్రాంతాలపై
తమ హక్కులను విడిచి వుచ్చారు; గర్వాల్,
కుమా ఓఁ జిల్లాలను బ్రిటిషువారి పరం
చేశారు; సికిమ్ నుంచి వైదొలగారు; కర్మ్
దులో బ్రిటిషు రెసిడెంటును ఉంచుకోవ
టానికి ఒప్పకున్నారు.

ఈ సంధి ఇంగ్లీషువారికి చాలా లాభం
చింది. ఇప్పుడు వారి వాయువ్య సరిహద్దు
పర్వతాలను అంటింది. సిమ్లా, ముసూరి,
అల్మోరా, నైనిటాల్ లాటి పర్వతనగరాలు
వారి ఆధీనమయాయి.

1817 ఫిబ్రవరి 10 న ఇంగ్లీషువారు
సికిమ్‌రాజాతో ఒక ఒడంబడిక చేసుకుని,

నేపాలు నుంచి వుచ్చుకున్న ఒక ప్రాంతాన్ని
సికిమ్‌రాజాకు ఇచ్చారు. ఇలా చెయ్యటం
చేత నేపాలుకూ, భూతానుకూ మధ్య
ఎడం ఏర్పడింది.

ఈ విధంగా దేశంలోని సంస్థానాలు
ఒకటొకటే బ్రిటిషువారికి లొంగి పోతూ
ఉంటే, మధ్య దేశంలో పిందారీ, పతాను
దండులు విజృంభించి తీవ్రమైన సంక్షోభం
కలిగించాయి. రాజపుత్రస్థానం అంతః
కలహాలతో ఉడికిపోయింది.

పిందారీలు 1815-1816 లో నిజాము
రాజ్యాన్ని ఉత్తర సర్కారు జిల్లాలనూ కొల్ల
గొట్టారు. వారన్ హేస్టింగ్స్ వీరి నిర్మూల
నానికి సైనిక పథకం వేసి, 1818 జనవరి
నాటికి పిందారీలను రూపు మాపాడు.
పిందారీల లాగే పతానులు కూడా బంది
పోటు చేస్తూ వచ్చారు. అయితే వారిని
అదుపులో పెట్టటానికి వారి నాయకుణ్ణి చీల
దీసి, అతని కొక చిన్న రాజ్యం ఇచ్చారు.

భారత చరిత్ర

1823 జనవరి 1 న లార్డ్ హెస్టింగ్స్ గవర్నరుజనరలు పని చాలించుకుని వెళ్ళి పోయేనాటికి, సెప్టెంబర్ నుంచి బ్రహ్మపుత్ర వరకూ, హిమాలయాల నుంచి కన్యాకుమారి వరకూ గల భారతదేశం నిర్వివాదంగా బ్రిటిషువారి అధీనమయింది. కాని ఈ సామ్రాజ్యంలో స్థిరపరిపాలన సాగాలంటే బ్రిటిషువారు తూర్పు, పడమర సరిహద్దులపై ఇతరులు కలిగించే అరాజక చర్యలను అణచటం తప్పనిసరి అయింది.

ఇంగ్లీషువారికి బర్మాతో 17 వ శతాబ్ది నుంచి వర్తక సంబంధాలు ఉంటూ వచ్చాయి. అయితే, అస్పష్టంగా ఉన్న తూర్పు సరిహద్దు మీద బర్మావాళ్ళు చాలా అకాంతి రేకెత్తిస్తూ వచ్చారు. బర్మాతో వైరం తెచ్చుకోవటం ఇష్టంలేక బ్రిటిషువాళ్ళు 1795-1811 మధ్యకాలంలో ఆరుసార్లు రాయబారాలు పంపారు.

1821-22 లో బర్మావారు అసామును బయించారు; 1823 సెప్టెంబరులో వారు, చిటగాంగు నమీవంలో పాపురీ అనే దీవిని వట్టుకుని, దాన్ని అక్రమించి ఉన్న బ్రిటిషు సైనికులను పారదోలారు. అటుతరవాత వారు బెంగాలులో కంపెనీ అధీనంలో ఉన్న ప్రాంతాలపై దాడిచెయ్యటానికి ప్రయత్నాలు సాగించారు.

అలాంటి స్థితిలో కొత్త గవర్నరుజనరలు 1824 ఫిబ్రవరి 24 న బర్మాపై యుద్ధం ప్రకటించాడు. బ్రిటిషు సైన్యాలు బర్మావారిని అసాము నుంచి పారదోలగలిగాయి గాని, చిటగాంగు సరిహద్దు వద్ద, రాము అనే ప్రాంతంలో, బందులా అనే ప్రఖ్యాత బర్మాసేనా నాయకుడి బలాల చేత తిప్పి కొట్టబడ్డాయి.

అయితే ఈ లోపల బ్రిటిషువారు సముద్ర మార్గాన రంగూను పై దాడి తల

పెట్టారు. ఇందుకుగాను 11,000 మంది సైనికులను సమీకరించారు; వారిలో హెచ్చుమంది మద్రాసురాష్ట్రంవారే. వారికి నాయకుడు జనరల్ కాంప్టెల్. బ్రిటిషు నౌకలకు అధిపతి కాపైన్ మర్యాట్ అనే ప్రసిద్ధ నవలాకారుడు.

1824 మే 11 న రంగూను బ్రిటిషు సేనలకు లొంగిపోయింది. బర్మావాళ్ళు బ్రిటిషు సేనలను ప్రతిఘటించక, తమ సర్వస్వాన్ని తీసుకుని పెగూ ఆరణ్య ప్రాంతాలకు పారిపోయారు. బ్రిటిషు సైనికులకు తిండి కూడా లేదు; వానాకాలం కావటం చేత వాతావరణం చాలా అనారోగ్య కరంగా ఉన్నది. బ్రిటిషువాళ్ళు నానా అగచాట్లూ పడ్డారు.

డిసెంబరు 1 నాటికి బందులూ, 60 వేలమంది సైనికులతో రంగూను సమీపానికి వచ్చి చేరాడు. అయితే ఆ నెల 15 న అతను బ్రిటిషువారి చేతిలో ఓడిపోయి, దోనాబ్యా అనే ప్రదేశానికి తిరోగమించాడు. అక్కడే వుండి 1825 ఏప్రిలు ఆరంభం దాకా పోరాటం సాగిస్తూ, యాదృచ్ఛికంగా తగిలిన గుండుదెబ్బతో మరణించాడు. అతని మరణంతో బర్మాకు తీరని నష్టం కలిగింది.

బ్రిటిషు సేనాపతి అయిన కాంప్టెల్, ఏప్రిల్ 25 న, దిగువబర్మా రాజధాని అయిన ప్రామ్ నగరాన్ని ఆక్రమించి, వానాకాలం వెళ్ళిన దాకా అక్కడే ఉన్నాడు. 1826 ఫిబ్రవరి 24 న బర్మాకూ, బ్రిటిషు వారికి సంధి కుదిరింది. బ్రిటిషువారికి యుద్ధనష్టం కింద బర్మావారు కోటిరూపాయలు ఇచ్చుకున్నారు; అసామ్, కాచార్, జయంతియా ప్రాంతాలపై జోక్యం కలిగించుకోమని మాట ఇచ్చారు; బర్మాలో బ్రిటిషుసైన్యదేంటును ఏర్పాటు చేశారు. ఈ యుద్ధం వల్ల బర్మా సముద్ర తీరంపై బ్రిటిషువారికి చాలా అధికారాలు వచ్చాయి.

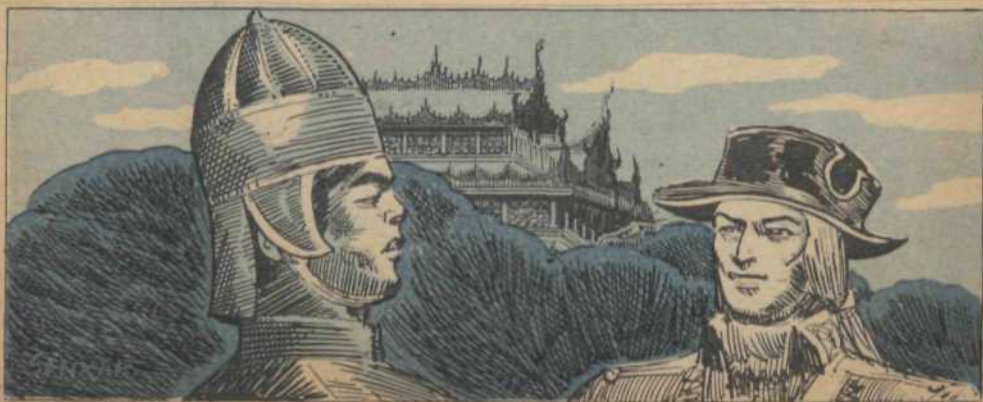

మొదటి బర్మాయుద్ధంతో గాని, దాని అనంతరం జరిగిన సంధితో గాని బ్రిటిషు వారి చిక్కులు విడలేదు. 1837 మేలో పాత బర్మారాజును తొలగించి, అతని తమ్ముణ్ణి రాజుగా ప్రకటించారు. తన అన్న చేసుకున్న సంధి పరతులకు తాను బద్ధుణ్ణి కానని కొత్తరాజు తెలియజేశాడు. అతను బ్రిటిషు రెసిడెంట్లను అవమాన పరిచాడు. 1840 లో రెసిడెన్సీని మూయ వలసివచ్చింది. రంగూనులో ఉండే బర్మారాజుప్రతినిధి (గవర్నరు) బ్రిటిషు వర్తకులను చాలా తిప్పలు పెట్టాడు. వాళ్ళు కలకత్తా ప్రభుత్వంతో మొరబెట్టుకున్నారు.

గవర్నరుజనరలు డల్ హౌసీ బర్మాకు ఒక యుద్ధనౌకను పంపి, బర్మారాజును నిర్బంధంలో ఉంచి, బ్రిటిషు వర్తకులకు నష్టపరిహారం ఇవ్వాలని, రంగూను గవర్నరును బదిలీ చేయాలని అడిగాడు. బర్మారాజు యుద్ధం కోరలేదు. అయితే బ్రిటిషు

యుద్ధనౌకాధిపతి లాంబర్ట్ తొందరపాటువల్ల బర్మావారు ఆ యుద్ధనౌక పై కాల్పులు చేయటం జరిగింది. 1852 ఏప్రిలు 1 లోపుగా బర్మారాజు బ్రిటిషువారికి లక్ష సవర్లు పరిహారం ఇవ్వాలని బ్రిటిషువారు అదేశించారు. దీనికి బర్మావారు సమాధానం ఇవ్వలేదు.

తాము పెట్టిన గడువు అయిపోయిన నాడే బ్రిటిషు సైనిక, నావికాబలాలు రంగూను చేరాయి. త్వరలోనే మర్తబాన్ పతనమయింది. ఏప్రిలు 14 న బ్రిటిషు సైనికులు, జగత్ప్రసిద్ధమైన రంగూన్ పగోడాలోకి జొరపడ్డారు. మరొక మాసానికి బసీన్ ఆక్రమించబడింది. అక్టోబరు, నవంబరులలో ప్రోమ్ నగరమూ, పెగూ ఓడిపోయాయి. పెగూ బ్రిటిషువశం కావటంతో బ్రిటిషు భారతసామ్రాజ్యపు తూర్పు సరిహద్దు బంగాళాఖాతపు తూర్పుతీరాన్ని ఆక్రమించేసింది.

భారత చరిత్ర

ఒకప్పుడు మొగలుల చేత దెబ్బతిన్న సిక్కులు, మొగలుల బలం సడలే సమయానికి తిరిగి తమ శక్తులను కూడగట్టుకుని, 1773 నాటికి తమ రాజ్యాన్ని ప్రతిష్ఠించుకున్నారు. అది తూర్పున పాహ్ రాన్ పుర్ నుంచి వడమట అటోక్ దాకానూ, దక్షిణాన ముల్తాన్ నుంచి, ఉత్తరాన కంగ్రా, జమ్మూల దాకానూ విస్తరించి ఉండేది. అది వన్నెండు సంయుక్త రాజ్యాలుగా ఉండేది. అయితే సిక్కులకు శక్రుబాధ లేకుండా పోయేసరికి వారి మధ్య ఐకమత్యం సన్నగిల్లి, అంతః కలహాలు బయలుదేరాయి. ఒక వంక భారతదేశం బ్రిటిషువారి అధీనంలోకి వస్తూ ఉంటే సిక్కునాయకులు రాజస సంస్కృతిని అవలంబించి ఐకమత్యాన్ని కోల్పోసాగారు.

ఈ దశలో సిక్కుల రాజసాన్ని వదలి గొట్టి, జాతీయ భావాలనూ, ఐక్యతనూ

వారిలో పెంపొందించినవాడు రణ్ణిత్ సింగ్. ఇతను 1780 నవంబరు 2న జన్మించాడు. ఇతని తండ్రి మాహాసింగ్ సుకేర్ చకియా రాష్ట్రానికి నాయకుడు. 1793లో కాబూలు లోని జమాన్ షా భారతదేశంపై దండయాత్రలు ప్రారంభించేనాటికి రణ్ణిత్ సింగ్ పదమూడేళ్ళ పసివాడు. 1798 దాకా సాగిన ఈ దాడులలో అతను జమాన్ షాకు ఎంతగానో సహకరించాడు. అందుకు ప్రతిఫలంగా జమాన్ షా రణ్ణిత్ సింగును, అతని 19వ ఏటనే లాహోరుకు గవర్నరుగా నియమించి, రాజా అనే బిరుదు ఇచ్చాడు.

అది మొదలు రణ్ణిత్ సింగ్ అప్రతిహత మైన రణకౌశలం ప్రదర్శిస్తూ, పంజాబులో అభిభునులకు తావు లేకుండా చేశాడు; బలమైన సిక్కు జాతీయరాజ్యం వ్యవస్థాపించాడు. అంతేగాక చెల్లాచెదురుగా వున్న సిక్కులను ఒకే రాజకీయవ్యవస్థ కిందికి

తీసుకురావటానికి అతను చాలా కృషి చేశాడు. ఇందుకొరకై సల్లెజ్, బమునల మధ్య ఉన్న సిక్కురాజ్యాన్ని లన్నిటిని అతను తన అధీనంలోకి తెచ్చుకోవలసి ఉండెను. అవి మహారాష్ట్రుల రక్షణకిందా, దరిమిలా బ్రిటిషువారి రక్షణకిందా ఉంటూ వచ్చాయి. దీనికి తోడు సిక్కునాయకుల మధ్య తీరని అంతఃకలహాలుండేవి.

చివరకు ఇవే రణ్ణిత్ కు తోడ్పడ్డాయి. ఎందుకంటే అక్కడి సిక్కునాయకులలో కొందరు అతని సహాయం అర్థించారు. ఇది ఆసరాగా తీసుకుని అతను సల్లెజ్ తీర రాజ్యాల మీదికి దాడులు చేసి, 1806, 1807 లలో లూధియానాను ఆక్రమించాడు. రణ్ణిత్ విజృంభణ సహించలేని సిక్కునాయకులు 1808 మార్చిలో, ఢిల్లీలోని బ్రిటిషు రెసిడెంటుతో మొరపెట్టుకున్నారు.

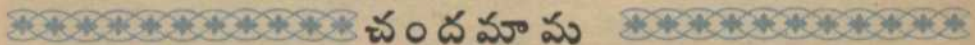
రణ్ణిత్ బలవంతుడు కావటం బ్రిటిషు వారికి ఇష్టంలేదు. కాని భారతదేశపు వాయువ్య సరిహద్దున ఉన్న బలవంతుడితో విరోధం తెచ్చుకోవటం వల్ల తమకు నష్టం కలుగుతుందనీ, తురుష్కులనూ, పర్షియనులనూ కలుపుకుని ఫ్రెంచివారు యుద్ధానికి వస్తారనీ భయపడి, బ్రిటిషువారు రణ్ణిత్ నింగుతో ఒక సహకార సంధి ప్రతిపాదించారు.

చారు. ఫ్రెంచివారికి విరుద్ధంగా రణ్ణిత్ సహాయం పొందటమే గాక, అతను యుద్ధం ద్వారా పురోగమించకుండా ఈ సంధి ద్వారా నిలుపు చేయాలని బ్రిటిషువారి ఉద్దేశం.

బ్రిటిషువారికి తన సహాయం లేకుండా జరగదని రణ్ణిత్ గ్రహించాడు. సిక్కు రాజ్యాన్ని లన్నిటికీ తానే అధిపతిని గుర్తించి నట్టయితే సంధికి ఒప్పుకుంటానని అతను బ్రిటిషువారికి తెలిపాడు. కాని అంతలోనే, నెపోలియన్ భారతదేశం పై దండయాత్ర చేసే భయం తొలగిపోయింది.

ఇక బ్రిటిషువారికి రణ్ణిత్ మైత్రితో అవసరం లేకపోయింది. అతని రాజ్యం

సల్తేజ్ కి తూర్పుగా విస్తరించరాదని వారు తీర్మానించుకుని, ఒక బ్రిటిషుబలాన్ని పంపారు. రణ్ణిత్ బ్రిటిషువారితో యుద్ధం చెయ్యదలచక, 1809 ఏప్రిలు 25 న అమృతసర్ లో వారితో సంధి చేసుకున్నాడు. దాని ఫలితంగా అతను సల్తేజ్ కి తూర్పుగా తాను గెలిచిన భూభాగ మంతా వదులుకో వలసి వచ్చింది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యం జమునాతీరం నుంచి, సల్తేజ్ ఎడమతీరం దాకా విస్తరించింది.

రణ్ణిత్ తన రాజ్యాన్ని తూర్పుగా విస్తరించుకునే ప్రయత్నానికి స్వస్తి చెప్పి, ఉత్తర, పశ్చిమోత్తర, పశ్చిమదేశాల పైకి విజృంభించాడు. 1809-1811 మధ్య అతను గూర్ఖాలను జయించి, కంగ్రా జిల్లా వశపరుచుకున్నాడు; 1813 లో అఫఘనులను ఘోరంగా ఓడించి, అటోకును వశ పరుచుకుని, అఫఘను రాజైన షా మజా నుంచి జగత్ప్రసిద్ధమైన కోహినుర్ వజ్రాన్ని

పుచ్చుకున్నాడు. ముల్తాన్ 1818 లోనూ, కాశ్మీరు 1819 లోనూ రణ్ణిత్ వశ మయ్యాయి. 1823 లో పెషావరు అతని అధీనమయింది. 1824 నాటికి సింధు లోయలో చాలా భాగం రణ్ణిత్ కిందికి వచ్చేసింది.

రష్యనులు దాడిచేస్తారని శంకించి, రణ్ణిత్ రాజ్యాన్ని దాడికి అడ్డం పెట్టుకునే ఉద్దేశంతో బ్రిటిషువారు రణ్ణిత్ నుంగుతో 1831 లో తిరిగి సంధి ఒప్పందం చేసు కున్నారు. అయితే ఇది రణ్ణిత్ కు ప్రతిబంధ కమే అయింది. దీని మూలాన, రణ్ణిత్ అఫఘనులను జయించకుండానూ, సింధు దేశాన్ని తన రాజ్యంలో చేర్చుకోకుండానూ వారు అడ్డపడగలిగారు. అయినప్పటికీ రణ్ణిత్ ఒక బలమైన రాజ్యాన్ని నిర్మించు కుని, దానికి ప్రతిష్ఠ సమకూర్చుకోగలిగాడు. అతను తన 59 వ ఏట, 1839 జూను 27 న మరణించాడు.

భారత చరిత్ర

SANKAR

రెన్జిత్‌సింగ్ అనంతరం సిక్కురాజ్యంలో ఆరాజకం ప్రబలి, సిక్కు సింహాసనం మీద ఎవరూ స్థిరంగా కూర్చోలేకపోయారు. చివరకు 1843 లో దలిప్‌సింగ్ అనే మైనరును గద్దె ఎక్కించి, రాజ్యాధికారాన్ని అతని తల్లి అయిన రాణీ యీందాన్ వశం చేశారు. అయితే నిజమైన అధికారం ఖాల్సా సేనల చేతిలో ఉంటూ వచ్చింది.

ఖాల్సా పొగరు అణచటం లాహౌరు "దర్బారు"కు అత్యవసర మనిపించింది. ఇందుకు తగిన మార్గం కూడా దొరికింది. బ్రిటిషు వారు పెద్ద ఎత్తున సిక్కు రాజ్యాన్ని ఆక్రమించే యత్నాలు చేస్తున్నట్టు కనబడ్డారు. "దర్బారు" వారు సిక్కు సేనలను బ్రిటిషు ప్రాంతాల మీదికి ఉసికొల్పారు. 1845 డిసెంబరు 11న ఖాల్సా సేనలు సల్లెజ్ దాటాయి, వైస్రాయి హార్డింజ్ యుద్ధ ప్రకటన చేశాడు.

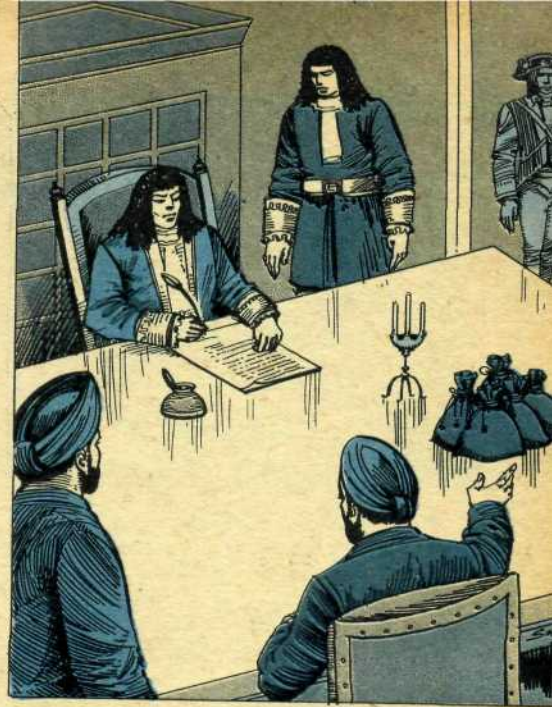
మొదటి యుద్ధం ముడ్కి వద్ద అతి భయంకరంగా జరిగింది. సిక్కులు చూపిన ఆద్భుత పరాక్రమం వారి సేనాపతి అయిన లాల్‌సింగ్ యొక్క అవివేకం మూలంగా అపజయానికే దారి తీసింది. ఆ యుద్ధంలో సిక్కులు తప్పక గెలవవలసింది. డిసెంబరు 21 న ఫిరోజ్ షా అనే చోట జరిగిన యుద్ధంలో ఇంగ్లీషు సేన మరింత హిసస్థితిలో ఉండి కూడా, సిక్కు నాయకుడైన తేజసింగ్ ఆకస్మాత్తుగా యుద్ధరంగం నుంచి నిష్క్రమించటం వల్ల విజయం పొందగలిగింది.

1846 జనవరిలో సిక్కులు మరొకసారి సల్లెజ్ దాటి లూధియానా పై దాడిచేశారు. ఈ యుద్ధంలోనూ, దీని వెంబడి జరిగిన యుద్ధాలలోనూ సిక్కుసేనలు ఎంత వీరోచితంగా పోరాడి కూడా, సేనానాయకుల అసమర్థత వల్ల ఓడిపోయారు. (సిక్కు సేనాపతులలో షామ్ సింగ్ అన్నవాడొక్కడే

సమర్థుడు.) జనవరి 28 న ముగిసిన యుద్ధంలో విజయం పొందాక బ్రిటిషు సైనికులు అనేకమంది సిక్కులను కనికొద్దీ వధ చేశారు.

బ్రిటిషువారికి భారతదేశంలో సిక్కులు కలిగించినంత తీవ్ర ప్రతిఘటన మరెవరూ కలిగించి ఉండలేదు. ఫిబ్రవరి 20 న బ్రిటిషు సేనలు లాహోరు ప్రవేశించాయి. తరువాత జరిగిన సంధిలో సిక్కులు సట్లెజ్జీకి ఎడమపక్కన ఉన్న తమ ప్రాంతాన్ని ఇంగ్లీషువారి పరం చేశారు. కాశ్మీరూ, హజరా ఇంగ్లీషువారికి పోయాయి. సిక్కు సేనలు పరిమితం చేయబడ్డాయి. మైనరు మహారాజు రక్షణకుగాను కొంత బ్రిటిషు సేన ఉంచబడింది.

అటుతరువాత బ్రిటిషువారు ఒక నీచ మైన పని చేశారు—లాహోరు దర్బారులో సర్దారుగా కొలువున్న గులాబ్‌సింగ్ అనే వాడికి కాశ్మీరును 10 లక్షల సవర్లకు అమ్మే టట్టు ఒక ఒప్పందం చేసుకున్నారు (16 మార్చిన, అమ్మతనర్‌లో). గులాబ్‌సింగ్ పైన ఒక ఏతూరీ లేచింది. దానికి కారకుడు లాల్‌సింగ్ అని బ్రిటిషువారు అతన్ని పదవి నుంచి తొలగించటమే గాక, పంజాబుపై తమ అధికారాలను మరింత బలపరచుకుంటూ

మరొక ఒడంబడికను లాహోరు ప్రభుత్వం మీద రుద్దారు.

సిక్కులు ఓడినా వారి పౌరుషమూ, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛా చావలేదు. బ్రిటిషువారి అధిపత్యం వారికి దుస్సహమయింది. దీనికి తోడు, బ్రిటిషువారు రావే రిఫ్లందాన్‌పై కుట్ర ఆరోపణ చేసి, అమెను లాహోరు నుంచి పంపి వెయ్యటంతో వారి ఆగ్రహం మరింత అయింది. యుద్ధానికి తత్తరపడే సిక్కులకు ఈ విధంగా అవకాశం చిక్కింది.

ముల్తాన్ పాలకుడైన దివాన్ ములాజ్ శిస్తులు వసూలు చెయ్యలేక పోయాడు. లాహోరు ప్రభుత్వం అతనిపై చాలా పెద్ద

మొత్తం జరిమానా విధించింది. అతను అగ్రహించి, మార్చి 1848 లో తన పదవికి రాజీనామా ఇచ్చాడు. అతని పదవిని సర్దార్ ఖాన్‌సింగ్ అనేవాడికిస్తూ, ఇద్దరు బ్రిటిషు సైనికాధికారులను లాహోరు ప్రభుత్వం ఫంపింది. ఈ ఇద్దరూ హత్య చేయబడ్డారు (ఏప్రిల్ 20). ఈ పని ముల్రాజ్ చేయించినదే సన్నారు.

ఈ సాకు మీద బ్రిటిషువారు యుద్ధానికి రాక, ముల్రాజ్ సమస్యను లాహోరు ప్రభుత్వం ఎలా పరిష్కరిస్తుందో సని చూస్తూ ఉరుకున్నారు. అయితే ఒక చిన్న బ్రిటిషు ఉద్యోగి తొందరపాటు వల్ల పరిస్థితి విషమించింది. ముల్తానులో ముల్రాజ్ బలాలని ప్రతిఘటించమని, హజరా గవర్నరయిన ఛత్తర్‌సింగ్ తన కొడుకును సేనతో పంపితే, అతను (షేర్‌సింగ్) ముల్రాజ్ పక్షం కలిశాడు. ప్రముఖ సిక్కునాయకులు షేర్‌సింగ్ పక్షమయ్యారు. ఈ సారి సిక్కులు ఆఫ్ఘను

లకు పెషావరు ఆశ చూపి, వారిని తమ పక్షం చేసుకున్నారు.

1848 అక్టోబరు 10 న బ్రిటిషువారు సిక్కులపై మరోసారి యుద్ధం ప్రకటించారు. నవంబరు 16 నా, 1849 జనవరి 13 నా ఉభయ పక్షాలకూ యుద్ధం జరిగింది. ఈ యుద్ధాలలో బ్రిటిషువారు ఓడక పోయినా తీవ్ర నష్టాలు పొందారు. జనవరి 22 న ముల్తానులో జరిగిన యుద్ధంలో వారు నెగ్గారు. ముల్రాజ్ దొరికిపోయి ద్వీపాంతరాలకు పంపబడ్డాడు.

అయితే, చీనాబ్ నదికి సమీపంలో గుజరాత్ అనే చోట ఇంగ్లీషువారు సిక్కులపై ఘనవిజయం సాధించగలిగారు. దానితో సిక్కుల ప్రతిభ అడుగంటింది. బ్రిటిషువారు పంజాబును తమ అధీనం చేసుకున్నారు. దలీప్‌సింగ్ ఇంగ్లాండుకు పంపివేయబడ్డాడు. ఏటా అతనికి 5 లక్షల రూపాయల భరణం ఏర్పాటయింది.

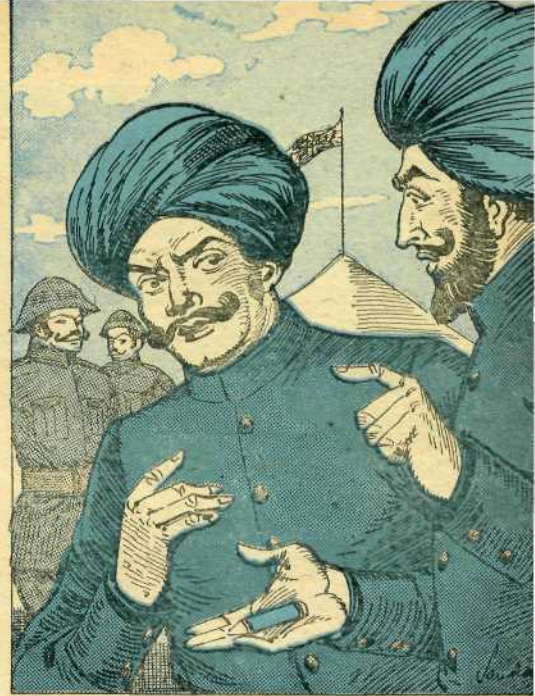

బ్రిటిషు ప్రభుత్వం అనేకమంది భూస్వాముల ఆస్తులు కాజేసి, వారి పై ఆధార పడినవారికి భుక్తిలేకుండా చేసింది. రాజుల అధికారాలు చాలావరకు హరించింది. తీవ్రమయిన ఆర్థిక సంక్షోభం దేశంలో అనేక ప్రాంతాల బయలుదేరింది.

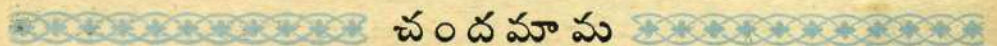
పాశ్చాత్యనాగరికతా ప్రభావం దేశంలో విస్తరించటం సనాతనవాదులు సహించలేకపోయారు. సతీ, భూణహత్యలూ నిషేధించబడటం వారిని చాలా బాధించింది. 1856లో స్త్రీ పునర్వివాహం చట్ట సమ్మతమయింది. క్రైస్తవ మిషనరీలు భారతీయులను తమ మతంలోకి చురుకుగా చేర్చుకోసాగారు.

ఇలాటి అంశాలను గురించి ప్రజలలో ఎంత ఆందోళన ఉన్నప్పటికీ, సిపాయిలలో అసంతృప్తి చెలరేగకపోతే 1857 సంక్షోభం జరిగేదికాదు. కాని సిపాయిలలో కూడా బ్రిటిషు అధికారుల పట్ల అసంతృప్తి కలుగుతూ వచ్చింది. వాళ్ళను అధికారులు యుద్ధాలకు దూరప్రాంతాలకు తీసుకుపోయి, దీర్ఘకాలం పోరాడించేవారు. అందుకుగాను అదనపు భత్యా లివ్వమంటే ఇచ్చేవారుకారు. ఈ కారణంగా సైనికులు 1844-1857 మధ్య కాలంలో నాలుగు పెతూరీలు జరిపారు.

ఈ స్థితిలో రైఫిల్ తూటాలు వచ్చి అగ్నికి ఆజ్యంపోశాయి. అప్పుడే ఎన్ఫీల్డ్ రైఫిల్ సైన్యంలో ప్రవేశపెట్టబడింది. దాని తూటాలకు జంతువుల కొవ్వు పూశారు. ఈ కొవ్వు గోవులకూ, పందులకూ చెందినదని సిపాయిలు పసికట్టారు. దాన్ని హిందువులూ, ముస్లిములూ సహించలేకపోయారు. నానా సాహెబ్, ఝాన్సీరాణి మొదలైనవారు, అసలే రెచ్చి ఉన్న సిపాయిలను మరింత రెచ్చగొట్టారు.

1857 తిరుగుబాటు తాలూకు తొలి చిహ్నాలు మొట్టమొదట బారాక్ పూర్, బర్ హంపూర్ (బెంగాలు) లలో కనిపిం

వాయి. కాని ఈ ప్రాంతాలలో తిరుగుబాటు చేసిన వారిని శిక్షించి, ప్రభుత్వం తిరుగుబాటును అణచగలిగింది. అయితే 1857 మే 10 న మీరట్ లో సిపాయిలు బహిరంగమైన తిరుగుబాటు చేశారు.

మీరట్ లోని బ్రిటిషు ఉన్నత సైనికాధికారి అసమర్థుడు. తనకింద 2,200 మంది తెల్లసైనికులుండి కూడా, అతను తిరుగుబాటు దార్లను నిగ్రహించటానికి ఎలాటి యత్నమూ చెయ్యలేదు. తిరుగుబాటుదార్లు గుర్రాల మీద గాలప్ చేస్తూ మర్నాడు ఉదయానికి లా ఢిల్లీ చేరి, దాన్ని స్వాధీన పరుచుకున్నారు. అక్కడ ఒక్క తెల్ల సైనికదళం కూడా లేదు. అక్కడ వారు అనేకమంది తెల్లవాళ్ళను వధచేసి, వారి ఇళ్ళను ధ్వంసం చేశారు.

ఢిల్లీనగరం వెలవల ఉన్న టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులోని ఇద్దరు సిగ్నలిస్టు పంజాబులోని అధికారులకు టెలిగ్రాఫ్ ద్వారా వార్త

అందించారు. ఢిల్లీలోని ఆయుధాగారంలో లెఫ్టినెంట్ విల్లబీ, ఎనిమిదిమంది అనుచరులూ ఉన్నారు. వాళ్ళు కొద్ది రోజుల పాటు పోరాటం సాగించి, శక్తి చాలక, ఆయుధాగారాన్ని పేల్చేశారు. ఇందువల్ల తిరుగుబాటు దార్లకు నష్టం జరిగింది. అయినా వారు రాజభవనాన్ని తమ అధీనం చేసుకుని, రెండవ బహాదుర్ షాను హిందూ స్థానానికి చక్రవర్తిగా ప్రకటించారు. అప్పటికి బహాదుర్ షా పయసుమళ్ళినవాడు, క్షీణించిన మొగలుసామ్రాజ్యానికి నామమాత్రపు రాజు.

బ్రిటిషువారు ఢిల్లీని స్వాధీన పరచుకోవటానికి ఎంతో యుద్ధం చెయ్యవలసి వచ్చింది, ఎన్నో రాజకీయ తంత్రాలు పన్నవలసి వచ్చింది. అలాటి పరిస్థితిలో ఢిల్లీ తిరుగుబాటుదార్ల అధీనం కావటం బ్రిటిషు సామ్రాజ్యానికి ఎంతో పెద్ద అఘాత అయింది.

భారత చరిత్ర

ధీల్లీ తిరుగుబాటుదార్ల ఆధీనం ఆయాక
మూడు వారాలపాటు అలబడి లేదు. కాని
బ్రిటిషువారు ధీల్లీని తిరిగి స్వాధీనం చేసు
కునే ప్రయత్నం ప్రారంభించేలోగా (1857
జూన్ మొదటి వారంలో) గంగ ఎగువనగల
రాష్ట్రాలన్నిటా—రాజపుత్రస్థానంలోనూ,
రోహిల్ ఖండ్ లోనూ, కాన్పూరులోనూ,
లక్నోలోనూ, వారాణసిలోనూ, బిహారు కొన్ని
ప్రాంతాలా—విప్లవజ్వాలలు లేచాయి.
కువార్ సింగ్ నాయకత్వాన సాగిన బిహారు
విప్లవాన్ని విలియమ్ టేలర్ (పట్నా డివిజను
కమిషనరు) అణచాడు. వారాణసి విప్లవాన్ని
అణచిన కర్నల్ నీల్ అనేవాడు, పట్టు
బడిన విప్లవకారులందరినీ హత్య చేశాడు;
తిరుగుబాటుదార్లనేగాక, అనుమానితులనూ,
అల్లరి పిల్లకాయలనూ కూడా బ్రిటిషు అధి
కారులు స్వయంగా ఉరితీశారు. అలహాబాదు
దుర్గం జూను 11న విముక్తమయింది.

విప్లవజ్వాలలు బాగా లేచినది కాన్పూరు,
ధీల్లీ, లక్నోలలో. పంజాబు పాల
కులూ, ప్రత్యేకించి సిక్కునాయకులూ,
కాశ్మీరు పాలకుడు గులాబ్ సింగూ, అనేక
మంది జమీందార్లూ, బ్రిటిషువారి కింద
ఉద్యోగాలు చేస్తున్న భారతీయులూ కంపెనీ
పట్ల విశ్వాసంగా ఉన్నారు. విప్లవాన్ని
అదుపులో ఉంచటానికి తోడ్పడినవారు.
సింధియా పాలకుడూ, అతని మంత్రి సర్
దిస్కర్ రావు, హైదరాబాదు మంత్రి సర్
సాలార్ జంగ్, భోపాలు బేగమూ, నేపాలు
మంత్రి సర్ జంగ్ బహదుర్. బ్రిటిషు
సామ్రాజ్యాన్ని కాపాడారన్న కీర్తి సింధి
యాకూ, సర్ సాలార్ జంగ్ కూ దక్కింది.
కాన్పూరు విప్లవకారులకు నాయకుడు
నానాసాహెబ్. వీరు బ్రిటిషువారు నిర్మించు
కున్న రక్షణలను ముట్టడించారు. ఈ రక్ష
ణలలో 400 మంది ఆయుధాలు పట్టగల

వాళ్ళూ, అనేకమంది స్త్రీలూ, పిల్లలూ ఉండి, జూను 8 మొదలు 26 దాకా ఆత్మరక్షణ చేసుకుంటూ నానా అగచాట్లూ పడ్డారు. తమను సురక్షితంగా ఆలహాబాదుకు వెళ్ళనిస్తామని తిరుగుబాటుదార్లు హామీ ఇచ్చిన మీదట వారు లొంగిపోయారు (జూను 27). కాని బ్రిటిషు సైనికులు కాన్పూరు నుండి పడవలలో ఆలహాబాదుకు బయలుదేరే తరుణంలో అతి తీవ్రమైన కాల్పులు వారిపై జరిగాయి. నలుగురు మాత్రమే ప్రాణాలతో తప్పించుకు పోయారు. రెండు వందల పదకొండు మంది స్త్రీలూ, పిల్లలూ “బీబీఘర్”లో నిర్బంధించబడ్డారు. వారి నందరినీ వధించవలసిందిగా నానా సాహెబూ, తాంతియా తోపీ ఉత్తరు విచ్చారు. ఆలహాబాదు, వారాణసి లలో బ్రిటిషువారి ప్రవర్తన కూడా ఇంచుమించు ఇలాగే ఉండింది. ఇది జరిగాక తెల్లవాళ్ళు మరింత అమానుషంగా ప్రవర్తించారు.

ధిల్లీని తిరిగి స్వాధీన పరచుకునేటందుకు జూను 8 న అంబాలా నుంచి బ్రిటిషు సైనికులు వచ్చారు. మీరట్ నుంచి మరి కొంత సేనా, పంజాబు నుంచి కొందరు సిక్కు సైనికులూ కూడా రావటం జరి

గింది. ధిల్లీ విప్లవకారులతో ఘర్షణ ఆరంభమయింది. సెప్టెంబరు 14న ధిల్లీలోని కాశ్మీరు గేటు ధ్వంసమయింది. మరి ఆరు రోజులపాటు తీవ్రమైన పోరాటం జరిగి, చివరకు నగరమూ, రాజభవనమూ బ్రిటిషు వారికి చిక్కాయి. బ్రిటిషు సైనికులు నగరాన్ని కొల్లగొట్టి, అనేక మంది అమాయకుల ప్రాణాలు తీశారు.

నామమాత్రపు పాదుషా అయిన రెండవ బహాదుర్ షా, హుమాయూన్ సమాధి వద్ద పట్టుబడి, రంగూన్ కు పంపబడి, అక్కడే 87 వ ఏట మరణించాడు (1862). అతని కొడుకులూ, మనమలూ కాల్చి చంపబడ్డారు.

లక్నోలో తిరుగుబాటు మే 30న ప్రారంభమయింది. 1858 మార్చి 21 దాకా ఆ నగరం బ్రిటిషువారి ఆధీనంలోకి తిరిగి రాలేదు. బ్రిటిషువారు లక్నోను తిరిగి స్వాధీన పరచుకొనటానికి తోడ్పడిన వాడు నేపాలు మంత్రి జంగ్ బహదూర్.

మధ్య భారతంలో తిరుగుబాటుకు నాయకుడు తాంతియా తోపీ అనే మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణుడు. ఇతను 20,000 తిరుగుబాటు సైనికులతో సహాయమునానది దాటి నానా సాహెబ్ తో కలిశాడు. అయితే 1857 డిసెంబరు 6న బ్రిటిషువారి చేతిలో పరాజయం పొంది, తరిమివేయబడి, ఝాన్సిరాణి అయిన లక్ష్మి బాయి తో చేరి మధ్య భారతంలో తీవ్రమైన ప్రతిఘటన కొనసాగించాడు. బ్రిటిషు సేనలు 1858 ఏప్రిల్ 3న ఝాన్సిని ముట్టడించాయి.

ఏప్రిల్ 4 రాత్రి ఝాన్సిరాణి కొద్దిమంది అనుచరులతో సహా ఝాన్సి దుర్గాన్ని

విడిచిపెట్టి కల్పి అనే చోటికి వెళ్ళింది. కల్పిని కూడా బ్రిటిషువారు మే 22న పట్టుకున్నారు. ఝాన్సిరాణి నిరుత్సాహపడక, తాంతియా తోపీని వెంటబెట్టుకుని గ్వాలియర్ పైనపడి, సింధియాను ఆగ్రాకు తరిమేసింది. సింధియాను అతని సేనలు విడిచిపెట్టాయి. నానాసాహెబ్ పేష్వాగా ప్రకటన జరిగింది. ఝాన్సిరాణి, తాంతియా తోపీల వైఖరికి భయపడి బ్రిటిషువారు వారిని నిగ్రహించే ప్రయత్నాలు సాగించారు. వారు గ్వాలియరును జయించారు. 1858 జూన్ 17న యుద్ధంలో, పురుషవేషంలో ఉన్న ఝాన్సిరాణి చనిపోయింది. పరారీ అయిన తాంతియా తోపీ మానసింగ్ అనే వాడిద్వారా బ్రిటిషువారికి దొరికిపోయి, ఉరితీయబడ్డాడు. నానాసాహెబ్ నేపాలు అరణ్యాలలోకి పారిపోయి అక్కడే చనిపోయాడు. 1857 భారత స్వాతంత్ర్య సమరం అలా ముగిసింది.

